

SPISY
KOMENSKÉHO EVANGELICKÉ FAKULTY
BOHOSLOVECKÉ

Řídí

F. M. Bartoš, F. M. Dobiáš, A. R. Novotný, V. Sobotka

Řada A

Svazek XVI

PRAHA 1951

KOMENSKÉHO EVANGELICKÁ FAKULTA
BOHOSLOVECKÁ

JAN CALVIN

INSTITUTE

UČENÍ

KŘESŤANSKÉHO NÁBOŽENSTVÍ

Přeložil,

úvodem a poznámkami opatřil

F. M. Dobiáš

V PRAZE 1951

Panu Profesoru

ThDr a PhDr J. L. HROMÁDKOVI

v úctě a lásce

F. M. D.

ÚVODEM

Calvinova Instituce, Učení náboženství křesťanského, patří nesporně k spisům světodějného významu. Vedle spisů Dr Martina Luthera tvoří jeden ze základních pilířů světového protestantismu.

Vydáváme-li Instituci z roku 1536 poprvé v českém rouchu, nejde nám o pouhou repristinaci reformační teologie, tím méně o reformační fetiš, jehož se chceme dovolávat jako poslední rozhodující instance v rozhovorech o víře a životě – takové počínání by bylo nehodné synů reformace a nedůstojné dědiců české reformace obzvláště. A nejde nám ani o skrytý obdiv k společenskému řádu ženevských měšťanů, který vyrostl z některých principů Calvinovy teologie. I když víme, jak převratně zasáhl Calvin do hospodářského vývoje bojem proti přepychu a výzvou k práci a šetrnosti a zvýšené hospodářské produktivitě. Ale jde tu o příklad víry, z níž vyrostl nový život v soumravných dnech středověké církve a jde o touhu, aby tento příklad posloužil i novému životu našich dnů. Calvinovo učení o práci jako Božím povolání, jeho biblicky fundovaná výzva k práci dobré, poctivé, svědomité, k práci ne jako lidem, ale jako Bohu, zní jako živý odkaz do moderního úsilí o práci, která osvobozuje člověka z bídy, poddanství a otroctví. Ne práce k využití jiných. Ne práce jako zdroj vykořisťování spolublížních, ale jako prostředek služby lidem všem, a tak prostředek k slávě Boží. Vždyť Boží milost a Boží sláva, Boží čest i Boží vyvolení – to je centrum securitatis, ona hlubina bezpečnosti, k níž se může a k níž se má upnout člověk se svým srdcem i se svou hlavou, se svým vyznáním i životem, se svým myšlením i skutky. Calvin svým důrazem na poslušnost Božího slova a odtud odvozovaným demokratickým zřízením dal do ruky lidu zbraň proti šlechtickému feudalismu a panovnické tyranii, která zotročovala člověka svému majetku a vládě, a to vše pod rouškou panovníků z Boží milosti. I když Calvinovy tendence byly ohnuty a přizpůsobeny potřebám a cílům rodící se bohaté třídy měšťanů, nelze nevidět, že východisko Calvinova myšlení i zápasu bylo Slovo Boží a čest a sláva jména Božího. Ale ovšem nelze nevidět, jak jen nepatrné sejítí s linie Calvinovy teologie dalo vyrůst neblahému myšlení kapitalistickému, jehož vývojovou hodnotu lze vidět jen jako etapu v růstu moci měšťanské třídy proti dosavadní nadvládě feudálního zřízení středověkého. To je odkaz a pozdrav z předělu středověku našemu věku atomickému, to je hlas a dědictví doby, kdy se na troskách středověké církve i zbožnosti kladly základy a budovaly začátky nového života.

ZAČÁTKY ŽIVOTNÍCH OSUDŮ CALVINOVÝCH

V Nyonu v Picardii se narodil 10. července 1509 z otce Gérarda Cauvaina, úspěšného církevního úředníka, právníka a důvěrného rádce své světské a duchovní vrchnosti a z matky Jany Lefrancové, ženy spanilého zjevu, pocházející z měšťanského domu, vřele oddaného katolické církvi, Jan Calvin. Byl druhým synem v rodině, v níž byli čtyři synové a dvě dcery. Calvin pocházel z Picardie, kraje, který byl vždy nezávislý a pověstný svým protiklerikálním postojem. Jeho obyvatelé spojovali vroucí nadšení s chladnou cílevědomostí. V žádném kraji nevyrostlo tolik sympatií s Wiclefem a naším Janem z Husince – jako právě zde. A »pikarti« stalo se

označením pro husity, české bratry a jiné příslušníky hnutí, jež se odloučilo od oficiální církve středověké.

Od čtrnácti let se dostává Calvinovi školského vzdělání i výchovy na slavných pařížských kolejích (Collège de la Marche a Collège Montaigu). Calvin vyniká ojedinělou bystrostí úsudku, takže brzy předčí nápadně své spolužáky, u nichž nachází vřelé přijetí a s nimiž uzavírá přátelství, jež trvalo často až do smrti. V kolejích si osvojuje vedle hluboké znalosti francouzského a latinského jazyka přesné logické myšlení. Podle přání rodičovského domu vzdělává se na duchovního. Avšak ke konci studia svobodných umění prožívá v zimě 1527-28 zvláštní duchovní otřes, který jej odvádí ke studiu práv. Odchází z koleje Montaigu asi v době, kdy tu dlel jiný žák, slavný představitel středověkého katolicismu Ignác z Loyoly – potomní zakladatel jezuitské řehole. Zda došlo k setkání obou těchto představitelů středověkého zápasu o nový život, lze sotva zjistit. Calvinův otřes a rozhodující životní obrat má dva kořeny, jeden zevní, druhý vnitřní. Vnější tkví v otcově sporu a rozchodu s církevní vrchností, která jej dokonce vylučuje z církve. Vnitřní důvod, který sám Calvin později nazval »náhlým obrácením«, vyrůstá z jeho styků s »pravým náboženstvím«, v němž ho jeho vlastní příbuzný Pierre Robert Olivétan seznamoval s Písmem svatým, jehož podrobné četbě a neúnavnému studiu se odevzdal s dychtivostí mladého hledače pravdy. Zde jsou začátky a vlastní příčiny Calvinova ostrého rozchodu s pověrečnými zvyky své dosavadní náboženské víry a praxe. Živý, živelný a životní zájem o poselství Písem uvádí jej k četbě reformačních spisů Lutherových právě v době, kdy – jak sám doznává – se vynořoval z temností papežských. Nezůstává mu utajen ani úporný zápas mezi Lutherem a Zwinglim o pochopení a výklad Kristovy přítomnosti ve svaté večeři Páně, který jej navzdýcky učinil oddaným stoupcem Lutherova reformačního boje, ale který také způsobil, že nadlouho byl odveden od zevrubné četby Zwingliova díla.

Studium právních věd jej sice odvádí z Paříže do Orléansu a do Bourges, kde svým nadáním brzy dosahuje hodnosti licenciáta, avšak jeho zájem o biblické studium nejen neochabuje, ale naopak se ještě prohlubuje dalším stykem s lidmi téhož zaměření. Nadto si Calvin osvojuje znalost řečtiny, jsa veden ke studiu tohoto antického jazyka nikoli módním zájmem renesančně humanistickým, nýbrž zájmem náboženským, který jej vede nejen ke studiu hebrejštiny, nýbrž dokonce k prvním pokusům o výklad a kázání Písma svatého.

Otcova smrt (1531) dává Calvinovi příležitost i možnost ukončit právnické vzdělání a věnovat se studiu jazyků na novém učilišti v Paříži (pozdější slavné Collège de France), které založil francouzský král František I. Zde vychází již 4. dubna 1532 Calvinova první kniha: Komentář Senecova dvoudílného pojednání De clementia (O laskavosti), kniha, která uváděla poučené čtenáře v úžas nad schopnostmi a pronikavým pohledem dosud neznámého vědce. Ale kniha měla i svou zvláštní příchuť politickou. Vyšla v době, kdy král František I. (1515-1547) byl opět zaměstnán pronásledováním francouzských evangelíků. A tu se lze ne nepadno vmyslet v údiv čtenářů Calvinova komentáře, kteří se v něm setkávají s výzvou k vladaři, aby pěstoval a rozšiřoval laskavost, zatím co král pronásleduje své poddané. Zdá se, že tu je Calvinův skrytý protest proti stíhání a pronásledování francouzských evangelíků, protože úvod knihy je smělým útokem proti bezpráví královny justice. Tu je patrný Calvinův odpor proti středověkému feudalismu a tu jsou

kladeny první cihly k demokratické kritice, jakož i první základy nového společenského řádu.

V Paříži se Calvin účastní činně života evangelického kruhu, který tu rozkvétá působením kazatele Gérarda Roussela, zvláště když je zaštitěn přízní královny Markéty Navarrské, jež byla sestrou krále Františka I. Tento evangelický život a jeho reformační zápas zatlačil všechny ostatní Calvinovy zájmy trvale z mysli i ze srdce, aby se napotom stal jediným a ústředním zájmem Calvinova života, myšlení, díla i zápasu. V tomto kruhu je Calvin povoláván k občasným výkladům Písma a tradice říká, že své výklady pravidelně ukončoval slovy: *Když je Bůh s námi, kdo proti nám?* (Řím. 8,31).

Za stávajícího napětí, vyvolaného královou nepřízní vůči všemu evangelickému a za neshod, které vznikly v pařížském universitním životě mezi theology Sorbonny (kteří požívali královu přízně) a profesory humanistického směru (k nimž patřil Calvin a jeho přátelé), pronáší rektor pařížské university lékař Mikuláš Cop, důvěrný přítel Calvinův, v den Všech svatých 1533 obvyklou inaugurační přednášku. Jejím textem bylo blahoslavenství chudých duchem (Mat. 5,3) a jejím obsahem obsah a význam křesťanské filosofie, v níž byly jasně proklamovány evangelické pravdy. Rektor se dovolával ve své řeči Luthera i Erasma Rotterdamského a vyslovoval svou oddanost nově poznané pravdě. Po této jakoby veřejné výzvě dopadla králova nelibost a rozhořčení těžce na pařížské evangelíky. Cop musel uprchnout ihned ze země, a když se prozradilo Calvinovo autorství rektorské řeči, musil i Calvin nastoupit cestu pronásledovaných a hledajících úkryt před hněvem královým. Nemůžeme se zbavit srovnání – jak zcela odlišná byla ona doba od naší! Co by byla znamenala rovnoprávnost a svoboda vyznání naší doby pro Calvina, jeho stoupence a celou reformaci!

Calvinovo skrývání na útěku před královským stíháním jej přivádí do Angoulême, kde v tichém a bezpečném pohostinství přítele kanovníka Ludvíka du Tillet se mu otevírá obsažná theologická knihovna, které Calvin s velkým prospěchem použil. Na tomto útěku, ještě před návratem do Paříže, vzniká jeho první theologické pojednání *Psychopannychia*, v němž Calvin vyvrací bludný novokřtěnecký výklad o spánku duši mezi smrtí a vzkříšením těla a ohnivě bojuje proti každému tvrzení, které by chtělo člověka, byť i na chvíli, odvést od obecenství s Kristem.

Zde také – pravděpodobně na žádost svého přítele angoulemského kanovníka – píše, jak poznamenává jeho nástupce v Ženevě a první životopisec Theodor Beza, *Breves admonitiones christianae*, Krátká křesťanská napomenutí, jež měla být čtena v okolních sborech a měla za cíl získati posluchače nově poznané biblické pravdě. Nejsou nám zachována. Ale snad lze v nich spatřovat první pokusy a první začátky slavné Instituce.

Evangelické hnutí v Paříži nebylo však ještě umlčeno. Stoupenci reformačních snah se odvážili vydat a publikovat traktáty a plakáty, v nichž velmi ostře napadali katolickou mši. Byly vylepeny na nárožích a v ulicích a hlásaly, že Kristova oběť na kříži byla dokonalá a nepotřebuje, aby byla denně nekrvavě obětována znovu; obviňovaly z modlářství, které spočívá v božské úctě a pokloně posvátnému chlebu; vytýkaly, že z památky na smrt Kristovu se stalo divadlo se zvoněním, máváním kadidelnicemi a nemístným hlukem. Jeden takový plakát se octl přibitý dokonce na dveřích královny ložnice. Parlament i universita volají rozhořčeně po přísných

opatřeních proti protestantům a králův hněv, rozdmýcháván nadto smělostí evangelíků, dostupuje vrcholu. Nastává pronásledování všech evangelíků v celé zemi. Mnozí byli chyceni, odsouzeni a upáleni. Ještě více jich prchlo ze země.

Tak 1534 musí i Calvin – maje asi začátky svého pozdějšího Učení křesťanského náboženství v cestovním vaku – uprchnout z Francie a prakticky opustit svou rodnou zemi navždycky. Králův hněv sice dozuřil, jakmile se objevila potřeba, aby změnil svou zahraniční politiku, v níž hledal spojení s německými protestantskými knížaty. Proto si pospíšil s vydáním amnestie pro všechny evangelíky kromě stoupenců Huldreicha Zwingliho. Někteří se opravdu vrátili. Většina však nedůvěřovala rychlým změnám nestálého krále. Avšak amnestie sama mohla být Calvinovi jedním z popudů k napsání věnovacího listu králi Františkovi I. a snad i jiskřičkou naděje, že se mu podaří získat krále pro reformační pravdu. Avšak rodící se rok 1535 zastihuje Calvina v Basileji, kam z Francie prchl spolu s Ludvíkem du Tillet.

V Basileji, kryt nepravým jménem Martianus Lucianus a těše se z vytouženého klidu vědecké pracovny, ponořil se do usilovné práce. Tu píše předmluvu k francouzskému vydání Písma, které podnítil jeho příbuzný Robert Olivetan. Uzavírá přátelství se Šimonem Gryneem a Wolfgangem Capitou, seznamuje se s Viretem, Bullingerem, Farelem. A v té době také vzniká a vychází jeho slavná Instituce.

Další životní osudy Calvinovy po napsání Instituce, jakož i podrobný rozbor jeho díla, učení, vztahů i vlivů nalezne čtenář v knize J. L. Hromádky: Calvin, kardinál a reformátor, vyd. Jan Laichter, Praha, 1936. Tam je také uvedena cizí i domácí literatura Calvinova života i díla. Z později vydaných prací sluší se vzpomenout R. Řičana: Od úsvitu reformace k dnešku, vyd. YMCA, Praha 1948 (kde kap. VII. jedná o Calvinovi a jeho reformaci) a F. M. Dobiáše: Jan Kalvín, vyd. YMCA, Praha 1941 a týž spisek slovensky: Ján Kalvín, vyd. ev. ref. církev, Lúčky 1947. Nakladatelství Kalich (Praha. 1949) vydalo Modlitby Jana Kalvína.

INSTITUTE KŘESŤANSKÉHO NÁBOŽENSTVÍ

V březnu 1536 v době jarních frankfurtských trhů vydává Calvin, jinak neznámý svému okolí, dílo, které jej naráz postavilo mezi přední zastánce, tlumočníky a vůdce reformačního úsilí v Evropě. Latinské dílo nese název Christianae religionis Institutio, Učení křesťanského náboženství. Tato kniha se stala nejsoustavnějším bohosloveckým vyjádřením zásad, o něž šlo v reformaci.

Měla to být původně jen jakási rukověť, catechismus, učebnice evangelických pravd a principů, určená především francouzským protestantům, aby měli souhrn biblického učení a svého vyznávání po ruce. Zdá se, že hned od počátku vyšlo vedle latinské podoby i ve francouzštině.

Avšak původní úmysl a prvotní určení knihy pozměnil nenadálý vývoj událostí. František I., pronásledující své evangelické poddané ohněm i mečem, cítil potřebu se omluvit a ospravedlnit před německými protestantskými knížaty a švýcarskými spojenci, jež chtěl získat na svou stranu pro zápas proti Habsburkům. Své pronásledování kacířů líčil tak, že nejde o stoupence reformace, nýbrž o novokřtěnce anarchistických sklonů, revolučního smýšlení, rozvracející řád a poslušnost a šířící bludné a scestné učení, kteří byli právě v Německu nelítostně hubeni všemi prostředky. Pod rouškou této nepravdy a křivého označení hledal král ospravedlnění pro svou krvavou pomstu. Tyranskému králi, jemuž nakonec osobní moc a majetek

jsou souhrnem práva a spravedlnosti, nikdy nedá mnoho starostí likvidace nových myšlenek a jejich živých lidských nositelů. Hospodářská moc koruny královské – to byla hnací síla Františkova, jíž všechno podřizoval. Proto viděl v Calvinovi a jeho stoupcích, vyznávajících teologii odpornou jeho mocenským aspiracím, takové odpůrce a ohrožovatele nabytých mocenských držav, že se jich chtěl zbaviti stůj co stůj! To změnilo ráz Instituce z klidného poučujícího katechismu v břitkou zbraň nejen obhajující stejně smýšlející, nýbrž napadající protivníky z tábora oficiální církve pro nepravost učení, mocenskou panství chtivost až po pověrečnou svátostnou magii. A ani král František I. nebyl opomenut.

Když od února 1535 začal s novým, ještě krutějším vyhlazovacím pronásledováním a s likvidováním všeho evangelického ve Francii, Calvin nesešel se složenými rukama, nýbrž vydal se v obranu a v zápas – a své dílo, už asi započaté, proměnil v zbraň i v zbroj. Sám napsal později v předmluvě k výkladům Žalmů, že když viděl, jak začátek roku 1535 přinesl nelítostné vyhlazení novokřtěnců v Německu, cítil, že by jeho mlčení muselo být obviněno ze zrady, kdyby se neozval, a kdyby se svých spoluvyznavačů nezastal veřejným vyznáním.

Tak se proměňuje dílo, původně pojaté jako katechismus, v apologii věrouky jeho i jeho spoluvyznavačů, která musí být obhájena i před forem královským. Tak to učinil před deseti lety (1525) i Huldreich Zwingli svým Výkladem o pravém a nepravém náboženství, a když Calvin dokončil v Basileji své dílo, předeslal mu jako úvodní slovo věnovací list určený králi Francie Františkovi I., který sám o sobě se stal »klasickou apologií reformace«.

V tomto listě vystupuje Jan Calvin s odkrytým hledím jako zastánce a přední bojovník poznané evangelické pravdy a všech jejích vyznavačů. Dopis nese datum 23. srpna 1535 a byl přetiskován ve všech vydáních Instituce; ať už její text doznával jakýchkoli úprav, změn a doplňků. Tvoří úvod i konečné definitivní redakce Instituce z roku 1559, ač král František I. už byl dvanáct let mrtev.

Měl tento obranný list úspěch? Dosáhl jím Calvin něčeho? Výsledek byl takový, že budí oprávněné domnění, že jej král ani nečetl. Byl to král proměnlivých nálad, dychtivý zábav a panovačný. List byl vydáván jako úvodní slovo Instituce (i samostatně), když už zápas francouzských protestantů se stal zápasem celého protestantského světa. Když vyrůstaly nové úkoly reformačnímu hnutí, když vyvstávaly nové otázky; nové nesnáze, těžkosti a problémy, ale i nové odpovědi a nové jasno – vždy vychází znovu tento list s nezměněným zněním, v němž Calvin doznává svou lásku a příchýlnost, která platila jeho spoluobčanům ve vlasti, z níž byl navždy vypuzen. Nešlo tedy o to získat přízeň královskou. Dopis je výrazem silného pouta k zemi a lidu, z něhož Calvin vzešel. Tak se stal tento list cennou zbraní křesťanské církve v jejím zápase o čistotu a čest Boží pravdy. Uvážíme-li, že Calvin psal tento dopis z vyhnanství, že měl před očima hrůzy pronásledování, jimž byli vydáni jeho bratři i on sám, a slyšíme-li, jak především připomíná hříchy a viny své a svých spolubratřích, jak odmítá nezákonnou vzpouru a dovolává se Boží pomoci i Boží moci, v níž jsou i srdce králů, musíme se nejen ztišit, uchváćeni silou i prostotou víry a přemožení převahou křesťanského vyznání, ale nadto nám českým čtenářům napadají slova – žel ošuntělá a nechápaná častým užíváním i zneužíváním –, v nichž český exulant Jan Ámos Komenský, za situace ne nepodobné situaci Calvinově, píše o vichřici hněvu Božího, která byla uvedena na naše hlavy pro naše viny a vidí za

vichřící pohodu Božího slitování a návrat svobody a správy českých věcí do rukou českých synů a dcer.

První vydání *Institute na malém oktávu* o 520 stranách vytiskli jako jeden ze svých prvních tisků Tomáš Platter, který také napsal doporučující podtitulek a Baltazar Lasius v Basileji v březnu 1536. Kniha je dílo o šesti kapitolách s předmluvou, kterou tvoří list králi Františku I., a na závěr je připojen rejstřík nejdůležitějších pojmů.

Ze slov věnovacího dopisu je patrné, že Calvin původně zamýšlel vydat svým francouzským spoluvyznavačům základy křesťanské víry, na nichž by budovali pravou zbožnost. Měl to být úvod a přístup k četbě a studiu Písma, aby mohli samostatně pronikat k pravdě vždy hlubší a hlubší. Druhý důvod k napsání a konečné úpravě *Institute* vyrostl z potřeby poučit krále o náboženství, které tak pronásleduje, aby od pronásledování upustil. Měla to být zároveň obhajoba a očistění z pomluv nepřátel, kteří krále k pronásledování podněcovali a v nenávisti udržovali. Tyto dvojce pohnutky se zračí i ve vlastním zpracování. Na prvních čtyřech kapitolách o zákonu, kde je výklad Desatera, o víře, kde Calvin vykládá Věřím v Boha, o modlitbě s připojeným výkladem Otčenáše a o svátostech, to jest jen o křtu svatém a svaté večeři, je patrný ráz věroučné příručky. Je domněnka, že tyto kapitoly napsal Calvin ve čtyřech klidných měsících počátkem roku 1534 u svého přítele Ludvíka du Tillet. V těchto kapitolách se Calvin přibližuje formálně, někde dokonce i slovně, katechismu Lutherovu. Avšak od 5. kapitoly rozebírá čím dál tím pronikavěji a odmítá novotářské stanovisko novokřtěnců, jimž každý řád padne za obět' a stejně odmítá i katolické učení o falešných svátostech a velmi obezřetně sleduje i neblahé rozhovory Lutherovy s Zwinglim. V kapitole (5.) o nepravých svátostech užívá Calvin mnoha učených okrajových poznámek a dokladů z Gratianových Dekretů a Sentencí Lombardových. Tu již naprosto opustil klidný tok katechismového poučení a v poslední kapitole (6.) dosáhl vyvrcholení ve výkladu o křesťanské svobodě a o moci církevní.

Institute, dílo šestadvacetiletého Calvina, vzbuzuje právem nejhlubší obdiv. Obsahuje už celý systém Calvinova theologického myšlení. Nic podstatného tu nechybí. Bystrý pohled tu vyrůstá z příkladné znalosti biblického světa a upíná se na syrovou skutečnost života. Calvin není náboženský či theologický teoretik. Jeho celé myšlení a práce bohoslovecká má proto zcela praktický zájem i praktický dosah. Chce formovat život, a proto pranýřuje zlořád a tyranskou libovůli a vyzvedá práci, pomoc a službu člověku. Tento výklad křesťanské víry byl tak systematicky promyšlen, že autor v zásadě nemusel nic měnit na svém základním díle a pokud je rozšiřoval až do definitivní podoby vydání z roku 1559, v němž původní oktávová knížka z roku 1536 vzrostla do čtyř knih velkého folia, přece téměř nic z původního vydání nebylo ani opuštěno, ani vynecháno, ani přeformulováno; takřka celé původní dílo je obsaženo v díle posledním. Už první dílo nese svědectví pronikavé znalosti biblického učení a stopy jedinečného ingenia.

Největší rozdíl mezi první edicí z roku 1536 a poslední z roku 1559 je v první kapitole. První edice je z valné části doslova inkorporována do edice poslední, ale její původní věty se mnohde staly thesemi, které byly rozváděny do souvětí, odstavců a kapitol. Tak na př. učení o poznání Boha, jež v prvním vydání obsahuje asi jednu stránku, se rozrostlo v posledním vydání do šíře celé první knihy. Avšak pojetí, zaměření a obsah učení je naprosto týž ve všech vydáních *Institute*.

O kvalitě prvního ražení Instituce svědčí to, že muž tak pohotového pera, jaké právě mistroval Jan Calvin, muž literárně tak podnětný a tvůrčí, že jeho tištěná díla tvoří celou knihovnu, muž tak pronikavého myšlení, že udivoval a udivuje dosud svým bohatstvím a svou pohotovostí myšlenek a nápadů, – nikdy neopravoval to, co původně psal jako příručku pro růst ve známosti Boha i člověka.

Je pravda, že první vydání bylo zatlačeno vydáním posledním, rozsáhlejším, definitivním. Calvin sám o něm mluvil velmi skromně. Odpůrci, vypočítávající mnohá vydání Instituce, mluvili o prvním vydání z roku 1536 jako o dobrodružném pokusu (tak Bolsec), v němž prý Calvin odhodil jako sešlapaný střevíc svou dřívější loajálnost k církevnímu učení i praxi, aby je zaměnil s dosud neustálenými zásadami reformace. Ale kov původního vydání byl takové jakosti, že jeho čistý tón zněl stejně jasně i ve vydání posledním.

První vydání Calvinovy Instituce z roku 1536 je kniha velmi vzácná. Je známo jen asi 6 exemplářů na světě. 2. vydání latinské vyšlo roku 1539 a mělo již 434 stran velkého formátu. 3. vydání vyšlo roku 1543 o 505 stranách. 4. vydání vyšlo roku 1550 v tomtéž rozsahu a 5. vydání z roku 1559, rozděleno na 4 knihy, mělo 564 stran. Zaznamenávám tu jen nové edice za života Calvinova, nikoli jednotlivé recenze a přetisky zmíněných edic, jichž byla řada.

THEOLOGICKÉ PRINCIPY INSTITUCE

Protože Instituce jako katechismus křesťanské věrouky i mravouky nechtěla být ničím jiným než theologií Božího slova, stala se nejmocnější zbraní protestantismu proti katolictví i nejspolehlivějším průvodcem víry v životě.

Stala se tak především klidným srovnáváním toho, co vyznávali evangelíci, s učením středověké církve. Na apoštolském vyznání víry ukazoval Calvin, že protestanté jsou pravými biblickými křesťany a nikoli katolíci, kteří se uchýlili od učení i praxe apoštolské církve. Neusiloval o novotu. Byl přesvědčen, že bohosloví reformace je starým učením Kristovy církve a principy víry reformačních věřících jsou pojetím oné pravdy, která je v Písmech svatých, a která byla známa zbožným lidem ve všech generacích od vzniku církve. Úkol i dílo reformace záleží jen v tom, že osvobodila biblickou pravdu od pověrečných pout, jež ukulo zvláště středověké bohosloví, a že ji očistila od pohanské filosofie a obřadů, které na ni navěsily pozdější doby.

Instituce je dílo mladého člověka. Cítíte to z jeho revolučního postoje k panovníku Františku I. a poznáváte to i z jeho formální závislosti na Lutherovi. Slovo Boží však je jediné východisko i cíl, jediná platforma všech Calvinových debat, oblast jeho výkladů a pravidlo jeho myšlení i kompas života. Calvinovi nešlo o generační odchylnosti, nešlo mu o novou theologickou školu, ano, nešlo mu v první řadě ani o novou organizaci církevní. Jeho ústředním zájmem byla čistá, nezvrácená služba Hospodinu, Otci Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista, jak ji on sám ve svém slově předepsal ke své cti a slávě a k našemu spasení. V tom je Calvin i jeho dílo aktuální i dnes.

1. Calvinovu teologii proto nelze vyvodit z jednoho článku učení, na př. Z predestinace, protože Calvinova teologie vyrůstá ze slova Božího, vyposlouchaného ze svědectví Písem. A tu nejde o žádnou přirozenou schopnost člověka poznávat Boha, jak se s ním setkáváme v pohanských kultech a filosofických systémech, nýbrž o svědectví Ducha svatého, který člověku otevírá, ale i ověřuje Boží slovo. Bůh sám je zprostředkovatelem i interpretem svého slova.

Instituce nejen formálně prohlásila, ale i skutkem do důsledku provedla, že základem křesťanovy víry i života je Písmo svaté. Calvin není epigon Lutherův či jiných reformačních otců, jako by celou svou ctižádostivost ztrávil úsilím opakovat, co oni řekli. Calvin se dává vázat jedině pravdou Písem; ta jsou poslední autoritou jeho učení. A tu nejde o pouhou zevní mechanickou autoritu, nýbrž o zdroj pravdy, jistoty a víry, který přináší Boží odpověď na všechny otázky života jednotlivce i celé společnosti. Žádná teologie, žádné dogma nad Písmo, nad evangelium! Žádný člověk, ani starobylý vykladač, ani moderní reformátor nad živý hlas Božího slova! To je smysl Calvinova biblicismu.

2. Písmo učí naprosté závislosti na Bohu samotném. Uvádí člověka do bezprostřední blízkosti s Bohem, kde v úžasu i úleku před Boží autoritou člověk poznává i vyznává svou odpovědnost za vše ve světě, za církevní, obecné i politické řády, jejichž obnovu podniká z poslušnosti k světlu, které vychází z toho, jenž oslovuje člověka ze svědectví bible, aby jeho majestát byl vyvýšen a oslaven.

Základem Calvinovy teologie je Písmo jako zjevená pravda Boží se zvláštním důrazem na Boží svrchovanost. V Instituci se Calvinovi podařilo ukázat, že neviditelný majestát a autorita Boží, již se všechno musí podrobit, je tak živá a pravdivá skutečnost víry, jako byl mechanismus středověké církve živou a pravdivou skutečností smyslům.

Calvinův důraz na Boha jako svrchovaného Pána neznamena, že zájem Calvinovy teologie je omezen na čistě »náboženské problémy«. Celý svět a celý život lidský leží v zorném poli jeho zájmu, protože celý svět a všechny život je předmětem Božího zjevení. Boží svrchovanost neznamena také umenšení nebo zastření či popření lidské svobody a odpovědnosti, jako zase ta nesmí zastřít výhled na skutečnost, že Stvořitel a Pán má moc nad svým stvořením. Moc, která nechce umlčet a také neumlčuje jemný důraz na evangelium soucitné lásky k člověku, ale která chce udržet неотřelý údiv nad divem vyšším nad lidský rozum a nad lidské pochopení, totiž kdo to sestupuje v Ježíši Kristu do nejzazších hlubin lidství, kdo se to sklání ke člověku s kříže na Golgatě! Spasení je jen ve znamení stínu kříže, který padá na celý člověkův svět. Svrchovaný Bůh Calvinův je vždy Spasitel a Přítel hříšníků, skrytý ve své svatosti a zjevený ve svém milosrdenství. Cesta poznání Boha Stvořitele začíná poznáním Boha Spasitele, který je obětí i soudcem lidského hříchu a lidské viny.

Bůh, jehož radikální odsouzení postihuje lidský hřích, a jehož nezasloužené milosrdenství pozvedá setřené lidské srdce, je podle Calvina svrchovaným Pánem světa, ale je také Pánem i mikrokosmického dění v životě jednotlivcově. K němu přichází Bůh sám s korouhví radostného pokoje, i když jejím znakem je kříž. Bůh Stvořitel je Bůh Spasitel. On je přítelem člověka a ty nemáš nic, čím bys mu vyšel vstříc, než že mu budeš plně důvěřovat, že jej budeš radostně poslouchat, že jej budeš nade vše milovat, a že jej budeš v životě i ve smrti oslavovat. Proto slyš

z Písma rozkazy i nároky Hospodinovy, ale slyšíš i slova útěchy a slitování pro znepokojené svědomí, ale vlastní úkol člověka je, aby byla Bohu vzdána čest a sláva vždy a všude a ve všem.

3. Shrnuje-li Calvin souhrn křesťanského učení do teologie a antropologie, do poznání Boha a člověka, chce těmito dvěma ohnisky ukázat, jak se reformační myšlení víry odpoutalo od scholastiky, která spekovala o Bohu, kdežto v reformaci šlo vždy také o tu druhou stránku: co to znamená, že Bůh je Stvořitel a Spasitel pro mne, pro člověka.

K nejpozoruhodnějším znakům Calvinovy teologie patří nerozlučná jednota mezi zákonem a evangeliem, mezi Božím udílením milosti a mezi Božím udílením příkazů. Zákon i evangelium odhalují propastnost lidské bídy, jestliže nezasáhne nezasloužená Boží láska zjevující se v Kristu a zpečetěná jeho křížem.

Proto slyšíme v základech reformace – a také u Calvina výkřik člověka po Bohu. Výkřik, který se odvrací od člověka i v kněžském hávu, vládnoucího domněle pokladem církve a rozdělujícího ho libovolně, k Bohu, který se ujímá bezprostředně sám toho, jenž ho hledá ve víře v Ježíše Krista, v jeho život, dílo, smrt i vzkříšení; který se odvrací od člověka, jenž chce porušovat svým slovem Slovo Boží – k Bohu a jeho slovu, které nepřestává člověka ujišťovat, že Bůh v Kristu není nepřítelem člověka, ale přítelem.

Nejen formální princip reformační, výlučná a dostačující autorita zjevení, otevírající se v Písmu, zní neztenčeně z Calvinovy Instituce, nýbrž i materiální princip reformační, ospravedlnění hříšného člověka pouhou věrou. Tato biblická pravda, v reformaci znovu objevená, že Bůh ospravedlňuje člověka z pouhé své nezasloužené milosti, patří k theologickým principům Calvinovým. Tu je také vysloven radikální soud nad člověkem, jak ob stojí před Bohem? Calvin vidí, že v střepinách u nohou Svatého leží lidská chloubka a prázdné ruce mohou se chopit jen milosrdenství a člověk může žít jen z odpuštění. A tato Boží láska zasáhla jako milost, kterou si člověk ničím nedovede koupit, získat, zasloužit, kterou může jen přijmout a v ni uvěřit. Tato víra, toto přijetí milosti je začátkem lásky ke spravedlnosti a zavazuje člověka k vděčnosti a otevírá oči pro nové měřítko i nový cíl života – pro slávu Boží.

Instituce připomíná nepromlčitelné povinnosti, které člověk má vůči Bohu i vůči lidem a přikazuje život v čistotě, poslušnosti a lásce s odkazem věčného blahoslavenství pro ty, kdo setrvávají ve věrnosti a víře. To patří k základním pravdám Písma, že milost Boží vysvobozuje člověka z pout nevěry a pověry, z kněžské tyranie a ze svátostné magie – a vysvobozuje nejen od něčeho, nýbrž i k něčemu: k životu osobní jistoty a záruky spásy, nezávislé na lidském zákroku.

4. Církev přivolávala hříšnému člověku, aby dosáhl spasení svým úsilím a sama mu nabízela pomoc a příspěvní cestou svátostí a odpustků přesvědčujíc ho, že mimo církev není spásy. Calvin však, vyrůstaje z Božího slova, odpovídá: Není spasení bez Božího vyvolení, které není závislé na lidském úsilí ani na lidské zásluze, ale které je dílem nezaslouženého milosrdenství Božího, zjeveného a odkrytého v Ježíši Kristu Pánu našem.

Toto učení o vyvolení je už v Instituci z roku 1536 celé, i když průběhem let nabývalo různých podob podle kontroverzí vyvolaných kritikou. Pěkně výstižně říká

slavný kalvinolog E. Doumerge, že predestinace není základní kámen, na němž Calvin vybudoval své učení, nýbrž svorník, který drží oblouky budovy.

Je patrné, že Calvin budoval na základech, které už položil Luther. Luther zdůrazňoval spasení pouhou věrou (ne za skutky), jeho základní theologické zaměření je více subjektivistické, antropologické. Calvin zdůrazňoval svrchovanost a majestát Boží, jeho theologické zaměření je spíše objektivistické, theologické. Luther reprezentuje člověka, který po úzkostném hledání nachází vysvobození, a který se od té chvíle raduje a těší z výsluní Boží lásky. Calvin jakoby se nespokojuje tímto faktem, který stejně radostně a vděčně objímá, nýbrž ptá se, jak si Bůh člověka zamiloval a proč ho spasil. U Luthera se setkáváme s důrazem na Boží lásku, jež se sklání s Golgaty ke člověku, u Calvina se setkáváme s důrazem na Boží majestát, který panuje nad celým světem. V Lutherovi úzkostlivé a zneklidněné svědomí nalézá pokoj u Boha, v Calvinovi lidské, sebejisté svědomí je ze svého klidu vyrušeno (Karl Holl).

Ale jde tu u obou reformátorů o bud' – anebo ? Nejde tu o něco, co se může a má navzájem doplňovat v nerozdílné jednotě? Patří k theologickému vzdělání vědět, že Calvin ve své Instituci podtrhuje stěžejní kus reformačního poselství ospravedlnění věrou právě tak a přesně tak, jak to činí Luther. Jádrem biblického svědectví o svobodné síle Ducha svatého, působící skrze Písmo a o dosti učinění Kristovy oběti na kříži v Boží radě plánované, nedovedl žádný žák Lutherův tak vyslovit, jako Calvin. A ten to učinil s hlubší biblickou znalostí a širším theologickým rozhledem než kdokoli jiný, vyrůstající ze světa středověké scholastiky.

5. Na světě není však člověk sám. V pravé a živé víře nejde především a konečně jen o intimní vztah mezi Bohem a lidskou duší. Jsou tu bratři kolem tebe. Calvin vidí solidaritu člověka s člověkem. Jeho zájem už není omezen na krále, knížata a šlechtu. Vidí všechny lidi, měšťany, řemeslníky, zemědělce, jak jsou spojeni bratrstvím pod jedním Mistrem, Ježíšem Kristem. Bůh tě postavil do solidarity s bližními. Pána Boha poslouchat, jeho milosrdenství oslavovat, znamená konkrétně sloužit jemu i bratřím tam, kam on tě postavil. Nebát se ztracených vart! Na frontě Boží – a tou je celý svět a celý tvůj život – není ztracených vart.

Spasení není něco, z čeho by ses mohl individuálně těšit, zatím co svět kolem tebe se řítí do záhuby. Je to nevystižitelná výsada, že on tě k sobě poutá, že má s tebou obecenství, a že ty sdílíš účast na jeho království a na jeho světě spolu s bratry a bližními, v lásce k nim a v odpovědnosti za ně. Tak důraz na individuální mravnost je sloučen s důrazem na etiku sociální. Neboť po soudu Calvinově celý život člověkův stojí pod soudem a milostí svrchovaného Pána.

Právě z důrazu na slávu Boží jako teleologického principu lidského života vyrůstá zcela osobitá mravouka, v níž jsou patrné a podtrženy sociální závazky jednotlivcovy. Zvláště etika práce má u Calvina sociální charakter, který nevede k tvrdosti nebo samoúčelnosti práce, nýbrž je výrazem toho, že život lidský stojí ve znamení Golgaty.

6. Život jednotlivých křesťanů je životem poutníků a bojovníků. Je to pout' i zápas, rytěřování i služba v očekávání věčného života. A z těchto poutníků a vyznavačů se tvoří Kristova církev. Není to ústav spásy ani svátostně hierarchická instituce, nýbrž sbor lidí vyznávajících jednu víru a osvědčujících jednu poslušnost

k Bohu a mezi sebou spjatých ukázněným životem a pohotovou službou bratřím. Kázání slova Božího a užívání svátosti křtu a večeře vede k ustavení a udržení sboru a odkazuje k nadsvětne jednotě s vyvýšeným Pánem. Ani organizaci církve nelze přenechat náhodě, nelze ji ani přenechat světské moci nebo státnímu úřadu. Církev je třeba budovat Božím Slovem, které si vytváří obecnství rytířů Kristových, zástupy Božích bojovníků, kteří se dali do služeb svému nebeskému Veliteli, sbory tichých bratří pějících jednu píseň o slávě a lásce Boží, o věčném vyvolení a záchraně Božích dítek, které bojují proti zlu a bezpráví a nevěře a bojují o svatost, prostotu a upřímnost života.

Calvinova Instituce je projevem revoluce této církve Slova proti autoritě církve středověké. Těžší je zápas proti neporozumění vlastních stoupenců, než proti zjevným nepřátelům a protivníkům. Proto svoboda z tyranství středověké církve neznamenal ještě svobodu nevázanosti, anarchie a libovůle. Ani nová reformační církev nebyla únikem z Boží cesty spásy, ani z cesty lidských povinností a závazků, kterými Bůh právě věřícího člověka zavazuje. Tak i církev a právě církev je pod bdělým pohledem, ale i soudem Božím.

7. Pod stejným pohledem a soudem Božím, jako je církev, je i stát. Není to libovolný útvar. Má od Boha určenou a vymezenou funkci, aby byl ochráncem právního a mravního řádu. V této funkci si zasluhuje podpory věřících, respektu i poslušnosti.

8. Calvinova teologie usilovala a pokoušela se nejen organisovat církve, ale přímo budovat a stavět základy pro nový život a nový svět. Stará biblická zbožnost, již Bůh je vším a člověk ničím, stala se podezdívkou moderní demokracie. Svoboda víry jedincovy a sociální odpovědnost všech za všechny – to vyrůstá z hlubin Božího slova. Calvin tu stojí před námi jako živý svědek o Bohu, který útočí na staré nepravdivé řády světa, aby na troskách starých vzrostl svět nový, plný spravedlnosti, pravdy, ale i milosrdenství a odpuštění. Tento živý svědek k nám promlouvá i dnes naléhavě z Instituce.

Vždyť víra se musí projevit ve světě. Není hroznějšího protimluvu nad slovo o soukromém křesťanství. Soukromá cesta je zakázaná cesta. Soukromé křesťanství je nedovolené křesťanství. Víra je jako oheň uzavřený v kostech, který spaluje celého člověka, je jako hořící pochodeň, která zapaluje celý svět. Víra je síla ve světě, která rozptýlené lidi šikuje i na troskách kultur, civilizací a společenských řádů, jako formuje magnet železné piliny v své silokřivky. Víra v konečné vítězství Boží lásky a Boží pravdy se nemůže a nechce obejít bez pohotové služby a účinné pomoci těch, kdo v Bohu věří, a tak šíří slávu jeho jména ve světě. Jak živý je tento odkaz Calvinova theologického díla právě dnes!

Tak k nám mluví základní theologické principy Calvinovy teologie. V nás zůstává neuhášená touha po plnějším poznání reformační zvěsti, úsilí i hnutí.

Calvin a jeho reformace je osobitý zjev v dějinách protestantismu. Nejde o epigonství Luthera, ale v této příbuznosti se nám ukazuje na jednotu reformace při rozmanitosti jejich vůdců a snah.

»Nám, dědicům české reformace bratrské«, říká J.L.Hromádka ve svém *Calvinovi*, » je Calvin ze všech reformátorů ve svém nejhlubším poselství nejbliže. Nemůžeme pracovat na poli své reformace, aniž se pečlivě učíme z jeho úcty k celému Písmu, z jeho budování církve, z jeho pohledu víry na celý svět a z jeho poslušnosti před majestátem svrchovaného Boha. Calvin přejal v sebe Lutherovo dílo a přetvořil je svým výkladem slova Božího. Ale Lutherem a z Luthera žil stále . . . Podaří-li se nám nad to vystihnout bratrskou reformaci v jejím nejlepším obsahu a zasadit ji do základů vykopaných Calvinem, nemusíme se bát o budoucnost svého reformačního poslání«

PRAMENY INSTITUCE

Instituce prokazuje nejen Calvinovu znalost, zběhlost a mistrnost užití biblických citací, nýbrž svědčí i o veliké, obsírné a zevrubné sčítlosti jak apoštolských a církevních otců (Učení dvanácti, Augustina, Origena, Tertulliana, Cypriana, Eusebia, Epifania, Chrysostoma, Ambrosia a j.), tak i scholastických bohoslovců (Lombarda, Gratiana, Theofylakta, Tomáše Akvinského, Bernharda z Clairvaux, Huga d. St. Victore a j.). Jejich užití ukazuje mimořádnou paměť, s jakou je Calvin suverénně citoval. Je nepochybné, že mnohá díla zmíněných spisovatelů měl Calvin osobně v ruce, zhusta i po ruce při psaní svého díla a jiná znal z obvyklého podání současných církevních spisovatelů.

Ale jaké jsou prameny Calvinovy Instituce? Tu nemáme na mysli především odkazy k Písmu, ani k církevním otcům, scholastikům nebo současným protivníkům. Ptáme se, zda lze vystopovat vlivy spolureformátorů, kteří svým osobitým přínosem poznamenali Calvinovo dílo? Vždyť věroučné vyznání a katechismus spasitelné pravdy, který Calvin napsal ve svém Učení jako šestadvacetiletý muž, vyrůstal nikoli v izolaci vědecké pracovny, ale z kolektivního zápasu a společného života a sdělovaných pohledů na zdroje pravdy a spásy.

Ačkoli Calvin nikdy neseděl pod katedrou Lutherovou ani Zwingliovou, přece mělo zvláště Lutherovo dílo vliv na výraz i tvářnost Instituce a Calvin se vděčně hlásil k Lutherovi, jako k svému učiteli. I jeho » náhlé obrácení « bylo způsobeno nárazem Lutherova úsilí po pravdě Písem.

Známá je souvislost mezi Institucí a Malým katechismem Dr Martina Luthera. Ten byl bezprostředním předmětem Calvinova poučení, když začal psát katechismus pro »své Francouze«. Na mnohých místech zjišťujeme ohlas tohoto luterského klasického dílka. Zvláště ve výkladu Desatera a ve výkladu prvního a třetího článku Apoštolského vyznání víry. Je jistě více než ohlasem, že Calvin v uspořádání svého díla se přidržel pořadu, jaký má Luther v Malém katechismu: zákon, víra, modlitba, svátosti. (Rozšíření kapitoly o svátostech a přidané dvě závěrečné kapitoly byly vyvolány – jak jsme slyšeli – změněným posláním knihy.)

Není jasné, zda Calvin užil i Velkého katechismu Lutherova. Odborníci však upozorňují, že užití je pravděpodobné, protože je nápadné, že úvodní věta Lutherovy předmluvy k Velkému katechismu z roku 1529 poskytla snad Calvinovi přímo titul k jeho slavnému dílu, neboť tu je právě slovo »catechismus« uvedeno v souvislosti se slovem »institutio« a střídavě také v tomto významu užito.

V Instituci z roku 1536 najdeme ještě stopy těchto Lutherových děl: O svobodě křesťanské, O babylonském zajetí, Kázání o velebné svátosti těla Kristova a Kázání o těle a krvi Kristově. Calvin znal i Lutherovy komentáře k evangeliím a jeho kázání. Jako Luther i Calvin vychází z Božího majestátu zjeveného v Božím Slově. I význam modlitby interpretuje shodně s Lutherem jako prostředek, jímž má být především hledána sláva Boží.

I když Calvin sám doznává, že byl Lutherovými spisy odveden od četby Zwingliho a Oekolampada, neznámá to přece, že jejich spisy nečetl a neznal vůbec. Je nepochybné, že četl Zwingliho slavný spis Commentarius de vera et falsa religione, Výklad o pravém a nepravém náboženství z roku 1525. Nápadná je podoba oné klasické úvodní věty Instituce o poznání Boha a poznání člověka s úvodní větou v Zwingliho Výkladu. V kapitole o svátostech Calvin neschvaluje ani stanovisko Zwingliovo, ani Lutherovo. Ale výstižně říká Petr Barth ve svém latinském úvodu ke své edici, že v Calvinovi se snoubila i Lutherova víra a důvěra ve spasení i Zwingliho žár a útočnost tak, že nikdy neustoupil od jejich střízlivého a zdravého úsudku, ale vždy jej pohotově přijímá a vykládá.

Patrný je také vliv štrasburských reformátorů na Calvinovu Instituci, jmenovitě Martina Bucera a jeho Komentáře k evangeliím. Vynikající znalec Calvina A. Lang upozorňuje (v Evangelical Quarterly 8,2), jak ve výkladu modlitby Páně i ve výkladu predestinace je Bucerův vliv na Calvina z doby do roku 1536 nade všechnu pochybnost.

Právě tak lze zjistit (A. Lang cit.) i vliv Melanctonův, zvláště jeho Loci communes z roku 1521 na Calvinovu Instituci z roku 1536. Jeho příbuznost je patrna v kapitole o zákoně a z drobných příbuzenství. I vliv Melanctonovy Apologie Augustany je zjistitelný.

PŘEKLADY INSTITUTE

Lze si sotva představit, že takové dílo, jakým je Instituce, mohlo zůstat na dlouho v zajetí jediného jazyka, v němž bylo napsáno, i když to bylo v latině, v jazyku tehdejší vzdělanosti, církve i mezinárodního politického života. Překládána byla ovšem ponejvíce Instituce ve svém vydání z roku 1559. Instituce z roku 1536 byla přeložena, pokud vím, jen do francouzštiny (1536), němčiny (1887) a nyní do češtiny. Pozdější edice byla přeložena do italštiny 1557 a poslední edice do angličtiny 1561, do španělštiny 1597, do němčiny 1597, do holandštiny 1617, do řečtiny 1618, do arabštiny (nezjištěné v roce), do maďarštiny 1624; máme na mysli jen reformační období.

I do češtiny bylo toto stěžejní dílo Calvinovo, avšak v podobě z roku 1559, přeloženo již roku 1595, ale vytištěno až 1614-15. Překlada se ujal Jiřík Strejc Zábřežský, známý překladatel Žalmů a kazatel Jednoty.

V zemském archivu v Brně pod sign. 209 máme zachován rukopis Strejcova překladu. Je to objemná kniha na 700 foliích čítající, velmi krásného rukopisu s četnými marginálními poznámkami, které sledují obsah textu. Na prvních šesti foliích je úvod překladatelův, předmluva Strejcova, v níž se všechněm pobožným čtenářům pozdravení svaté v Kristu vzkazuje. Tento úvod je nesmírně zajímavý. Strejc tu

vyznává, že od mladosti se mu dostalo, dík Bohu, při nejednom z učených mužů býti. Měl příležitost studovat v knihovnách domácích i zahraničních a mnoho slavných děl prošlo jeho rukama. Než nechce haněti ani tupiti žádných starých ani nových knih, ponechává jim jejich vlastní chválu, ale to musí vyznati, že »knihy k této podobné, u níž by se tak gruntovně, jadrně, tak pořádně ano i s rozšafnou opatrností, tak krátce o věcech náboženství křesťanskému náležitých vypisovalo, žádné nenalezl a nenalézá«. Proto se ztotožňuje s míněním toho, který o Instituci vysvědčil:

*Praeter apostolicas Christi post tempora chartas
Huic peperere Libro secula nulla parem.*

To jest podle Strejcovy parafráze:

*Po Kristovu narození
krom apoštolských knih znění
k této podobné žádný věk
nevydal knihy, věř člověk!*

Když uvedl ještě některá svědectví o výbornosti této knihy, popisuje její rozdělení do čtyř dílů, upozorňuje na čtyřdílné rozdělení Věřím v Boha, kde se jedná o Bohu, o Ježíši Kristu, o Duchu svatém a o církvi. Přitom vydává Calvinovi svědectví, že se drží Písma, a že jednotlivá místa vykládá a neodbíhá a neubíhá jim, jak to někteří činí.

Pro tuto výbornost netoliko radí, nýbrž i prosí bratrsky a křesťansky, zvláště pak služebníky církve a pak každého, komuž se tato kniha dostane do rukou, aby četl, a to nejednou, ale častokrát. Praví dále, že smí za to každému ručiti, že své práce litovati nebude, ale jistotně shledá, že to školské povědění pravé jest:

*Knih jestli jednou čtena,
bývá zvláště oblíbena.
Z desaterého přečtení
hojnější dá zalíbení.*

Strejc byl vybídnut, aby vzal na sebe tuto práci s překladem, a tím »dobrou i v té věci památku sobě zůstavil«. Strejc tak učinil. A říká: »neváže sobě při tom nemalého času strávití a žádného zisku, cti a slávy vlastní nehledaje, ale často s puštěním svých věcí, nejednou i s újmou velikou svého zdraví, žádostiv jsa toliko cti a slávy Boží i bližních v národu našem vzdělání...«

Již Strejc se musel obhajovat proti výtkám, že překládá cizího autora, místo aby uváděl na světlo i ve známost domácí autory. I táže se: Co měli oni první staří otcové než to, co Hus a Rokycana jim řekl? A tito odkud to měli? A odpovídá: Od Wiklefa z Anglí. Bratři z Jednoty výslovně i ve svých konfesích vyznávali, že se rádi dají vést světlem i od nejmenších z učedníků k lepšímu poznání pravdy Boží. Jak zcela jinak vypadal svět bohosloví bratrského s živým zájmem o všechen lid, i o ty nejmenší, než svět luterství nebo kalvinismu! Však také nikdy Jednota nespojovala vznik své Jednoty a nevzdávala dík za její trvání milosti královské nebo vrchnostenské. Proto se nemusela ohlížet na souhlas pánů mocných a mohla se dát poučit i světlem a obdarováním kteréhokoli Božího člověka. Ano, i ve svých písních vyznávají, že

u jiných mužů mnohé »multo doctiora, dissertiora atque copiosiora, mnohem umělejší, výmluvnější a hojnější se nalézá«. »Skrejž se tedy, milý bratře, s těmi svými nezralými rozumy a uč se lépe srozumívati starých způsobů předků a Otců!«

K vlastní technice překladu poznamenává Strejc, že vedle latinského originálu, který byl předlohou, na mnohých místech použil francouzského i německého překladu. Překlad i s předmluvou dokončil »roku svrchované trpělivosti Boží 1595 desátého prosince«.

Své závěrečné slovo uvádí na konci překladu před rejstříkem jako »zavírku vykladače«:

*Budiž Bohu věčná chvála,
že se již aspoň skonala
práce má u vykládání
této vzácné knihy psaní.
Kdož český jazyk miluješ,
ovšem pak kdo oblibuješ
zdravý smysl Písem svatých,
zanechaje všech proklatých,
obé tuto v čistotě máš.*

*Čti pilně, v skutku to shledáš!
Jen pravdě Páně místa dej,
na lidské klevety nedbej!
V tom ve všem, čtenáři milý,
udílejž Pán Bůh své síly
skrz dary Ducha svatého
ke cti, chvále jména svého
a tvé mysli k osvícení
při Božím drahém spasení,
i tvým bližním v též potřebě
Bůh s tebou buď v každé době!*

Strejcův překlad Instituce vyšel tiskem teprve po jeho smrti asi až roku 1616 od kněze Opsimata. (Viz Z. Tobolka: Knihopis 11/2 č. 1406.) Žel, ani rozšířit se nemohl, když dva roky po jeho vyjití vypukly bouře, které končily bělohorskou katastrofou.

Druhý český překlad Calvinovy čtyřdílné Instituce byl učiněn péčí faráře Lic. theol. F. Šebesty v Hustopeči až roku 1890. Ale toto dílo nebylo dokončeno. Tiskem vyšly toliko první dvě knihy zmíněného díla.

ZÁVĚREM

Habent sua fata libelli, mají knihy své osudy, má je i tento překlad. Popud k němu vzešel na letní konferenci evangelických farářů ve Velkých Opatovicích v roce 1932. Chystali jsme se k vážnému a odpovědnému činu předložit českému čtenáři hlavní díla reformačních klasiků, aby si mohl učinit vlastní názor o zápasech, o něž šlo ve století reformace, z bezprostředního styku s vedoucími duchy těchto zápasů. Když

došlo na Calvina, obrátila se pozornost přirozeně k jeho slavné Instituci – a to k jeho původnímu vydání z roku 1536. Jeho vydáním mělo být také věcně a přiměřeně oslaveno čtyřsetleté jubileum této nejslavnější a nejrozšířenější knihy reformační. Když profesor Dr. J. L. Hromádka ochotně svolil spolupřekládat a spolupracovat, ujal jsem se této práce rád. Radost z díla byla ještě větší, když i docent Dr. J. B. Souček se přihlásil a vydatně pomáhal radou i činem.

Překlad jsem dokončil v létě 1935. Ale k vydání nedocházelo pro mnohé obtíže a s německou okupací zmizela poslední naděje na vydání této knihy vůbec. Pokoušeli jsme se s nezapomenutelným Dr. Jaroslavem Valentou projít pověstnou protektorátní cenzurou a přihlásili jsme k tisku úvodní list Calvinův, věnovaný králi Františku I. a kapitolu o zákonu. Ale běda! Cenzura začala škrtat, podtrhávat a dělat otazníky, a výsledek byl zamítnutí.

Až po této válce ujala se péče o vydání tohoto stěžejního díla světové literatury reformační evangelická fakulta bohoslovecká v Praze, zvláště pak její knihovník Václav Sobotka, který získal i znamenitého znalce církevní latiny v docentu Karlovy university Dr. Lad. Varclovi. Ten s neobyčejnou ochotou a vzornou pohotovostí se ujal revise a úpravy překladu. Jemu a všem mým ochotným spolupracovníkům, rádcům a pomocníkům: panu profesorovi ThDr. a PhDr. J. L. Hromádkovi, příteli profesoru Komenského fakulty ThDr. J. B. Součkovi, asistentu téže fakulty ThDr. Amedeu Molnárovi, kteří byli nápomocni ve vydání této knihy, patří můj upřímný dík.

Překládal jsem z latinského originálu edice Petra Bartha: *Ioannis Calvinii Opera selecta*, vol. 1. str. 19-284 z roku 1926. Označení veršů v textu (Calvin udává jen kapitolu), doplňky v hranatých závorkách a poznámky a biblické odkazy pod čarou jsou od překladatele.

F. M. Dobiáš.

UČENÍ KŘESŤANSKÉHO NÁBOŽENSTVÍ

*jež obsahuje
téměř celý souhrn zbožnosti;
jakož i vše,
čeho je potřebí k poznání nauky o spasení:
kniha pro všechny,
kdo touží po zbožnosti,
velmi hodná čtení
a nedávno vydaná*

S PŘEDMLUVOU
PRO NEJKŘESŤANŠTĚJŠÍHO KRÁLE FRANCIE,
V NÍŽ JE MU TATO KNIHA VĚNOVÁNA
JAKO VYZNÁNÍ VÍRY

Napsal
JAN CALVIN
z Noyonu

Ů

V BASILEJI 1536

PŘEDMLUVA

NEJMOCNĚJŠÍMU A NEJJASNĚJŠÍMU VLADAŘI FRANTIŠKOVÍ NEJKŘESŤANŠTĚJŠÍMU
KRÁLI FRANCIE, SVÉMU KNÍŽETI A PÁNU, JEMUŽ JE POVINEN ÚCTOU,
VYPROŠUJE POKOJ A SPÁSU V KRISTU JEŽÍŠI JAN CALVIN.

Když jsem poprvé sáhl k tomuto dílu, nemyslel jsem na nic tak málo, nejjasnější králi, jako že napíšeš něco, co by mělo být předloženo Tvému Veličenstvu. Měl jsem toliko v úmyslu podati jakési první základy, podle nichž by byli utvářeni k pravé zbožnosti ti, kteří jsou aspoň trochu zaujati náboženstvím. I usiloval jsem věnovati tuto práci především našim Francouzům, o nichž jsem věděl, že přemnozí lační a žízni po Kristu, ale že je jen velmi málo těch, kteří jsou obdařeni třeba i jeho skrovným poznáním. Že toto byl můj úmysl, o tom mluví kniha sama, ježto je dílem určeným k jednoduchému a prostému způsobu poučení.

Ale když jsem seznal, jak se ve Tvé říši do té míry vzmohla zuřivost některých nešlechtníků, že tam zdravé učení nemá žádného místa, zdálo se mi, že bude hodno námahy, jestliže současně podám učení těm, jejichž vzdělání jsem se ujal a vydám před Tebou vyznání víry, z něhož bys poznal, jaké jest to učení, proti němuž vzplanuli takovým vztekem oni zuřivci, kteří dnes zneklidňují Tvou říši ohněm a mečem. Nemíním se totiž ostýchat přiznati, že jsem zde podal souhrn právě toho učení, o němž oni vykřikují, že má být ztrestáno vězením, vyhnanstvím, klatbou i upálením a vyhlazeno na zemi i na moři. Víím zajisté, jak hroznými pomluvami zavalili Tvůj sluch i Tvou mysl, jen aby u Tebe vzbudili k naší věci co největší odpor. Je však třeba, abys ve své laskavosti uvážil to, že již nebude nevinnosti ani ve slovech, ani v činech, postačí-li k odsouzení pouhá obžaloba.

Arci, jestliže by někdo, aby vzbudil nenávisť, dokazoval o tomto učení, z něhož Ti právě chci vydati počet, že již dávno bylo hlasováním všech stavů odsouzeno a četnými soudními rozsudky zavrženo, neřekl by tím nic jiného, než že bylo dílem násilně zrušeno stranickou mocí odpůrců, dílem úkladně a podvodně potlačeno lživými úskoky a pomluvami. Je to násilí, když se proti němu bez vyšetřování vynášejí krvavé rozsudky, podvod, když je bez viny nařčeno ze vzpoury a zločinnosti. Aby se pak někdo nedomníval, že si na to stěžujeme neprávem, Ty sám, nejvznešenější králi, nám můžeš být svědkem toho, jak je naše učení u Tebe každodenně tupeno lživými pomluvami, že prý nesměřuje nikam jinam, než aby byly všechny říše a státy podvráceny, mír porušen, všechny zákony odstraněny, panství a majetky rozchváceny a konec konců všechno dočista zpřevráceno. A to slyšíš jen velmi malou částku, neboť mezi prostým lidem jsou rozšiřovány hrozné zprávy, že kdyby byly pravdivé, svět by právem uznal naše učení i s jeho původci za hodna tisícerych ohňů a křížů.

Kdo by se ještě divil, že je proti němu roznícena veřejná nenávisť, když se přikládá víra těm nejméně oprávněným obviněním? Nuže, zde je příčina, proč se všechny stavy shodně spikly, aby odsoudily nás i naše učení. Ti pak, kteří zasedají na soudech v zajetí této nálady, pronášejí jako nálezy své předsudky, jež si přinesli z domova. Při tom se domnívají, že svůj úkol splnili řádně, dají-li popraviti jen toho, kdo se sám přiznal anebo kdo byl usvědčen spolehlivým svědectvím. Ale z jakého zločinu? Říkají, že z tohoto odsouzeného učení. Ale jakým právem bylo odsouzeno? Neboť oporou

obhajoby mělo být nikoliv zapíratí toto učení, nýbrž hájiti je jako pravé. Zde je však odňata možnost i jen něco hlesnout. Proto žádám Tebe ne neprávem, nepřemožitelný králi, abys vzal na sebe ničím neovlivněné vyšetřování této pře, která až dosud byla projednávána zmatečně a bez jakéhokoliv právního řádu, spíše s bezmocným vztekem než s vážností, jaké požaduje zákon.

Ale nedomnívej se, že zde myslím na svou osobní obhajobu, abych si jí vymohl bezpečný návrat do vlasti; neboť ačkoliv ji miluji láskou, jak se na člověka sluší, přece jí za nynějších poměrů nijak bolestně nepostrádám. Vpravdě však zastupuji věc společnou všem zbožným, ano samu věc Kristovu, která leží dnes jako zahynulá, když byla v Tvé říši všemožně strhána a pošlapána, a to spíše tyranstvím některých farizeů než s Tvým vědomím. Avšak o tom, jak je to možné, netřeba zde mluvit, jisto je, že tato naše věc leží těžce postižena. Neboť bezbožníci dokázali to, že pravda Kristova, jestliže snad nezahynula jako vypuzená a rozptýlená, jistě se musí skrývati jako pohřbená a ponížená; a chudičká církev buď byla zničena ukrutným vražděním, nebo byla vypuzena do vyhnanství anebo byla vyhrůžkami a hrozbami tak poděšena, že se neodvažuje ani hlesnout. A ještě nyní úsilovně dorážejí svým obvyklým vztekem a zuřivostí na stěnu již nachýlenou a vrhají se na trosky, které přivodili. Přitom nikdo nevystoupí, kdo by se vzepřel proti takovému běsnění svou obranou. Chtějí-li někteří, aby se zdálo, že jsou pravdě nejvíce nakloněni, vyslovují názor, že je třeba nevědomým lidem promíjeti jejich omyl a nemoudrost. Tak totiž mluví a nazývají omylem a nemoudrostí nejjistější pravdu Boží a lidmi nevědomými ty, které Pán uznal za hodné, aby znali tajemství nebeské moudrosti; tak se všichni stydí za evangelium.

Tvou věcí však bude, nejjasnější králi, abys od tak spravedlivé obrany neodvracel ani sluchu ani mysl, obzvláště když jde o věc tak nesmírné velikosti, totiž o to, jak by zůstala Boží sláva na světě nedotčena, jak by pravda Boží podržela svou vážnost, a jak by království Kristovo přebývalo mezi námi bez úhony. Věc jistě hodná Tvého sluchu, hodná Tvého uznání, hodná Tvého rozsouzení. Neboť teprve to přesvědčení činí krále skutečným králem, když uzná, že jest ve správě svého království Božím služebníkem. A kdo nekraluje s tím úmyslem, aby sloužil Boží slávě, ten již není králem, ale lupičem. Mýlí se dále ten, kdo očekává trvalý prospěch pro to království, jež není spravováno Božím žezlem, to jest jeho svatým slovem; jakože nemůže vymizeti nebeský výrok, který říká: „Když nebývá vidění, rozptýlen bývá lid.“ (Př. 29,18.) Ani pohrdání naší bezvýznamností Tě nesmí odvésti od tohoto úkolu. Vždyť my jsme si dobře vědomi toho, jací jsme chudičci a ubozí človíčkové. Před Bohem bídí hříšníci, v očích lidí nejpopvrženější, smetí a vyvrhel světa (chceš-li), anebo lze-li vymysleti něco ještě bezcennějšího, takže nic nezůstává, čím bychom se mohli u Boha chlubit kromě jediného jeho milosrdenství,¹⁾ kterým jsme byli spaseni bez jakékoliv naší zásluhy.²⁾ U lidí však nemáme ani tolik kromě své slabosti;³⁾ a přitom jest jim nejvyšší pohanou i pouhé přiznání k ní. Avšak naše učení má státi vyvýšené nad veškerou světskou slávu a nepřemožené nad veškerou moc, poněvadž není naše, nýbrž je živého Boha a jeho Syna Ježíše Krista, jehož Otec ustanovil králem, aby panoval od moře k moři a od řek až do končin země.⁴⁾ A to aby tak panoval, aby celou zemi s její železnou a kovovou silou, s její zlatou a stříbrnou nádherou roztránil jinak, než jako nádobu hrnčířskou, jakmile se jí jen dotkne hólí úst svých, jak proroci věští o velkoleposti jeho království (Dan. 2,32; Iz. 11,4; Žalm 2,9).

Odpůrci sice namítají, že se klamně oháníme slovem Božím, jehož prý jsme nejzločinnějšími kaziteli. Jaká to však je nejen zlomyslná pomluva, nýbrž i neobyčejná nestydatost, to budeš moci posouditi sám ve své rozumnosti, až budeš čísti naše vyznání. Ale i zde musím říci něco, co Ti připraví cestu k vlastní četbě. Když Pavel chtěl, aby se všechno proroctví konalo podle pravidla víry (Řím. 12,6), dal tím nejjistější měřítko, podle něhož má býti ověřován výklad Písma. Bude-li tedy naše učení přesně zkoumáno podle tohoto pravidla víry, je vítězství naše. Co se totiž srovnává lépe a vhodněji s vírou, nežli když uznáváme, že jsme jako nazí beze vší ctnosti, aby nás Bůh přioděl, – že v nás není nic dobrého, aby on nás naplnil, – že jsme otroci hříchu, aby on nás osvobodil, – že jsme slepí, aby on nás osvětlil, – že jsme chromí, aby on nás vedl, – že jsme mdlí, aby on nás podpíral, – že nám odnímá všechen důvod k chloubě, aby on sám byl oslaven a my abychom se chlubili v něm? Když pak tvrdíme to a tomu podobné, s křikem se na nás útočí, že se tímto způsobem převrací jakési slepé světlo přírody, smyšlené přípravy, svobodná vůle a zásluhy,⁵⁾ poněvadž nemohou snést myšlenku, že jen u Boha přebývá neporušená čest a sláva veškeré dobroty, ctnosti, spravedlnosti a moudrosti. Avšak nikde nečteme, že by byli káráni ti; kdo příliš čerpali z pramene živé vody, naopak přísně jsou káráni ti, kdo sobě vykopali cisterny, cisterny děravé, které nedrží vody (Jer. 2,13). A zase, co se srovnává více s vírou, než že Bůh se nabízí milostivým Otcem, kde je Kristus uznáván za bratra a smírce? – než bezpečně očekávati všechnu radost i prospěch od toho, jehož nevýslovná láska vůči nám šla tak daleko, že neodpustil vlastnímu synu, aby jej za nás vydal?⁶⁾ – než spokojiti se jistým očekáváním spásy a věčného života, kde je Kristus pokládán za dar od Otce, v němž jsou ukryty takové poklady?

Zde nás napadají a křičí, že ona jistota důvěry není prosta, pýchy a domýšlivosti. Ale jako se nesmíme nadíti ničeho od nás, lidí, tak máme všechno očekávati od Boha. A jinak se nezbavíme liché chlouby, leč že se chlubíme v Pánu.⁷⁾ A co dále? Prober, nejstatečnější králi, všechny části naší pře a měj nás za ještě ničemnější nad kteroukoli třídu zločinců, neseznáš-li jasně, že proto jsme souženi a vydáni v opovržení, že skládáme naději v Bohu živém, poněvadž věříme, že to jest věčný život, znáti jediného pravého Boha a Ježíše Krista, jehož on poslal.⁸⁾ Pro tuto naději (1. Tim. 4,10) jsou jedni z nás v okovech, druzí jsou mrskáni, jiní jsou kol dokola voděni pro posměch, jiní zase jsou uvrženi do klatby a přeukrutně trýznění a jiní se musí chrániti útekem. Všichni pak jsme stísněni nesnázemi životního postavení, jsme proklínáni hroznými kletbami, jsme stíháni zlořečenstvím a jednají s námi nejhanebnějším způsobem. Pohled' již na naše odpůrce (míním stav kněží, na jejichž pokyn a přání se jiní s námi znepřátelují) a maličko se mnou uvažuj, jaký zájem řídí jejich počínání. Příliš lehce dovolují sobě i jiným, aby neznali, zanedbávali i pohrdali pravým náboženstvím, které jest podáváno v Písmech a o němž by měla býti mezi všemi shoda. Podle jejich mínění na tom málo záleží, co kdo věří nebo nevěří o Bohu nebo o Kristu, jenom když při nerozvitě víře⁹⁾ podrobí svou mysl úsudku církve. Ani se necítí valně dotčeni, stane-li se, že je Boží sláva špiněna zřejmým rouháním. Proč bojují tak divoce a rozhořčeně o mši, očištění, poutě a hlouposti toho druhu, že dokonce tvrdí, že nemůže býti skutečné zbožnosti bez víry v ně, abych tak řekl, nejrozvitější, ač přece žádnou z těchto věcí nemohou dokázat ze slova Božího? Proč tak činí, ne-li pro to, že jejich bohem je břicho¹⁰⁾ a jejich náboženstvím kuchyně?

Jestliže toto jim bude odňato, nebudou se pokládat za křesťany, ano, ani ne za lidi. Ačkoliv totiž jedni skvěle hodují a druzí živoří o suchých kůrkách, přece se všichni živí z téhož hrnce, který by bez onoho topiva nejen vychladl, ale docela zamrzl. Proto čím více se kdo z nich stará o své břicho, tím urputněji bojuje za svou víru. Konec konců směřují všichni do jednoho k tomu cíli, buď aby podrželi své panství nezmenšené nebo své břicho naplněné. Nikdo nedává najevo ani nejmenší známky upřímné horlivosti.

Proto však přece nepřestávají napadat naše učení a osočovati a tupiti je všemi možnými jmény, jen aby je učinili nenáviděným anebo podezřelým. Nazývají je novým a nedávno zrozeným a výsměšně říkají, že je pochybné a nejisté. Dotazují se, kterými zázraky bylo potvrzeno. Ptají se, zda je správné, aby platilo proti souhlasu tolika svatých otců a proti starobylému zvyku; nutí nás, abychom přiznali, že je rozkolné, ježto vypovídá boj církvi, anebo aspoň že církev po mnoho století, v nichž nic takového nebylo slyšeti, byla mrtvá. Konečně říkají, že není třeba mnohých důvodů, lze prý totiž posoudit podle ovoce, jaké to učení je, ježto zplodilo tak veliké množství sekt, tolik bouří a povstání a takovou nevázanost v nepravostech. Je pro ně arci velmi snadné napadati opuštěnou při u lehkověrného a nevědomého davu. Avšak kdybychom také my směli mluvit, opadla by nepochybně tato prudkost, s kterou tak na nás plivají plnými ústy. Předně, když nazývají naše učení novým, činí tím nesmírné bezpráví Bohu, jehož svaté slovo si nezasloužilo, aby bylo podezříváno z novoty. Nepochybují arci ani v nejmenším, že naše učení je nové pro ty, jimž i Kristus je nový a evangelium nové. Avšak ti, kdo vědí, že ono Pavlovo kázání (Řím. 4,25), že Ježíš Kristus zemřel pro hříchy naše a vstal z mrtvých pro ospravedlnění naše, je staré, ti u nás neodkrývají nic nového. Že bylo tak dlouho skryto jako neznámé a pohřbené, to je vina lidské bezbožnosti. Když je nám nyní Boží laskavostí vráceno zpět, mělo by aspoň podle práva návratu přijmout znovu svou starou platnost. Poněvadž však čerpají z téhož pramene nevědomosti, pokládají je za pochybné a nejisté. Ale to je právě to, nač si Bůh stěžuje ústy svého proroka (Iz. 1,3): že vůl zná hospodáře svého a osel jesle pánů svých, ale lid můj mne nezná. Ale ať se vysmívají jeho nejistotě jak chtějí, kdyby měli zpečetit své učení vlastní krví a nasazením života, ukázalo by se, jak draze si ho váží. Daleko jiná je naše důvěra, jež se neděsí ani hrůz smrti, ani soudní stolice Boží.

Že po nás žádají zázraky, v tom si vedou bezbožně. Vždyť my si nevymýšlíme žádné nové evangelium, nýbrž držíme se právě toho, jehož pravdivost potvrzují všechny zázraky, jež kdy učinili Kristus i apoštolové. Ale tu přednost mají před námi, že mohou potvrzovati svou víru neustálými zázraky až do dnešního dne. Ba spíše přijímají za zázraky, co může ochromiti i jinak zdravou mysl, tak jsou nestoudné a směšné, anebo prázdné a lživé. Ale ani kdyby byly velmi podivuhodné, nesměly by ani na okamžik platit proti pravdě Boží, poněvadž jméno Boží musí být všady a vždy posvěcováno, ať už divy, ať přirozeným řádem jevů. A musíme míti na paměti, že i satan má své zázraky a ačkoliv to jsou spíše kejkle nežli pravé zázračné moci, přece jsou takové, že mohou oklamati nerozumné a nevědomé lidi.¹¹⁾ Čarodějové a zaklínači se vždy proslavovali zázraky, ohromující zázraky živily modloslužbu; a přece nám tyto zázraky nedokazují pravdivost pověry čarodějů nebo modlářů. A tímto útočným beranem, že totiž mají v moci zázraky, dobývali kdysi donatisté¹²⁾ prostomyslného lidu. Proto odpovíme nyní svým protivníkům totéž, co tehdy řekl donatistům

Augustin¹³⁾: Pán nás učinil obezřelými proti těmto divotvůrcům, když předpověděl (Mat. 24,24), že povstanou falešní proroci, kteří velikými divy a zázraky budou chtít, kdyby to bylo možné, svést i vyvolené a Pavel varoval, že panství Antikristovo přijde se vší mocí a divy i zázraky lživými (2. Te. 2,9). Ale namítají, že tyto zázraky nedělají ani modly, ani zločinci, ani falešní prorokové, nýbrž světci, jako bychom nevěděli, že způsobem satanovým je proměňovati se v anděla světlosti.¹⁴⁾ Egyptané kdysi uctívali Jeremiáše, který u nich byl pochován, obětmi a jinými božskými poctami. Zdali tím nezneužívali svatého Božího proroka k modloslužbě? A přece takovým uctíváním náhrobku dosahovali, že byli léčeni z hadího uštknutí. Co k tomu řekneme, než že bylo a vždy bude nejspravedlivější Boží pomstou, když Bůh pošle těm, kdo nepřijali lásky k pravdě, mocné dílo podvodů, aby věřili lži (2. Te. 2,10-11). Zázraků tedy, to jest těch pravých a nevydaných v posměch, nám nikterak neschází. Ty však, které oni staví na odiv pro sebe, jsou pouhé přeludy ďáblů, poněvadž odvádějí lid od jeho pravé služby Bohu k marnosti.¹⁵⁾

Mimo to se hanlivě ohánějí proti nám církevními otci (rozumím pod nimi staré pisatele ještě z lepšího věku), jako by oni potvrzovali jejich bezbožnost. Kdyby však jejich autorita měla rozhodnout náš spor, lepší část vítězství by se sklonila, k nám. Avšak ačkoliv ti otcové napsali mnoho věcí velmi krásně a moudře, přece se i jim při tom někdy přihodilo, co se lidem přiházívá. A tihle zbožní synové – tak skvělé je jejich nadání, úsudek i rozum – zbožňují ovšem jenom jejich chyby a omyly. Na to, co bylo řečeno dobře, buď neberou zřetel, nebo to zapírají, anebo to poruší tak, že bys řekl: jejich celou starostí bylo vybírat škváru ve zlatě. Při tom nás zahrnují bezbožným křikem, jako bychom pohrdali církevními otci a jim odporovali. My však jimi pohrdáme tak málo, že kdyby to bylo nyní mým úmyslem, mohl bych bez námahy prokázati doklady z nich větší část toho, co my dnes tvrdíme. Užíváme-li však jejich spisů, vždy jsme pamětlivi toho, že všechno jest naše, aby nám sloužilo a ne aby nad námi panovalo, my však že patříme jednomu Ježíši Kristu (1. Kor. 3,21 n), jehož je nutno ve všem bez výjimky poslouchat. Kdo takto nevybírá, ten nebude míti nic pevného v náboženství, poněvadž oni svatí mužové mnoho neznali, často si vzájemně odporují a někdy přímo proti sobě bojují. Ne bezdůvodně říkají, nás napomíná Šalomoun (Př. 22,28), abychom nepřekračovali starodávných mezníků, které učinili naši otcové. Pravidlo pro meze polí není však totožné s poslušností víry. Ta musí být uzpůsobena tak, že zapomene na lid svůj i na dům otce svého (Žalm 45,11). Jestliže pak tolik touží po alegorickém výkladu, proč nevyloží, že těmi, od nichž ustanovenými mezníky se nesmí hýbat, jsou spíše apoštolové než někteří jiní otcové? Takový výklad totiž podal Hieronymus,¹⁶⁾ jehož slova oni pojali do svých kánonů.

Tvrdí-li, že hranice u těch, jež mají na mysli, jsou neměnné, proč sami je tak svévolně přestupují, kolikrát jen se jim zlíbí? Církevní otcové to byli, z nichž jeden (Acacius v Trojdílné historii církevní)¹⁷⁾ řekl: že náš Bůh ani nejí ani nepije, a proto nepotřebuje ani kalichů ani mís. Jiný (Ambrosius v knize O povinnostech)¹⁸⁾ napsal: že posvátné věci netouží po zlatě, ani nemůže mít něco zalíbení ve zlatě, co za zlato nemůže být koupeno. Překračují tedy mezník, když při svých bohoslužbách mají tak velikou zálibu ve zlatě, stříbře, slonovině, mramoru, v drahokamech a v hedvábí, a když si myslí, že Bůh není řádně uctíván, neoplývá-li vše přepychem. Církevní otec to byl (Spiridion v Trojdílné historii církevní), který řekl, že proto jí svobodně maso v ten den, v němž ostatní se postí, poněvadž je křesťanem. Proto překračují meze, když

hrozně proklínají duši, která v čtyřicetidenním postu okusila masa. Otcové to byli, z nichž jeden řekl (v Trojdílné historii círk.), že mnich, který nepracuje svými rukama, má být považován za rovna násilníku. Jiný (Augustin v díle O činnosti mnichů), že mnichům není dovoleno, aby žili z cizího ani tenkrát, kdy se zabývají ustavičně rozjímáním, modlitbami nebo studiem. I tento mezník překročili, když umístili líná břicha mnichů do hampejzů a nevěstinců, aby se pásala na cizím majetku. Církevní otec to byl (Epifanius v dopise přeloženém Hieronymem)¹⁹⁾, který pravil, že jest hroznou ohavností spatřit v chrámech křesťanů obraz. Daleko jsou vzdáleni toho, aby se drželi v těchto hranicích, když nenechávají ani koutečku bez obrazů! Jiný otec (Ambrosius v knize O Abrahámovi) radil, abychom nechali mrtvé klidně odpočívat, když jsme jim prokázali při pohřbu povinnou lidskou úctu. Tyto meze oni prolamují, když vštěpují lidem neustálou starost o mrtvé. Jeden z otců to byl (skladatel nedokončeného díla na Matoušovu homilii 11. mezi spisy Chrysostomovými), který tvrdil, že ve svátosti večeře Páně není přítomno pravé tělo, nýbrž toliko tajemství těla, tak se totiž doslovně vyjadřuje. Přestupují tedy dovolenou míru, když z toho činí skutečné a podstatné tělo. Otcové to byli, z nichž jeden (Papež Gelasius)²⁰⁾ ustanovil, aby od požívání svaté večeře Páně byli zcela vyloučeni ti, kteří se spokojí s přijímáním pod jednou způsobou a zdráhají se přijímat pod druhou. Jiný (Cyprián²¹⁾ v listě O padlých) usilovně bojuje proti tomu, aby byla křesťanskému lidu odpírána krev jeho Pána, pro jejíž vyznání má lid prolévat svou krev. Tyto mezníky zrušili, když nezničitelným zákonem nařídili právě to, co onen trestal klatbou a tento mocným důvodem zavrhoval. Byl to církevní otec (Augustin v knize O milosti Nového Zákona), který prohlásil, že je opovržlivostí, jestliže někdo tvrdí o temné věci to nebo ono bez jasných a zřejmých svědectví Písma. Na tento mezník zapomněli, když bez jediného slova Božího stanovili tolik ustanovení, tolik kánonů a tolik základních pouček. Byl to církevní otec (Apollonius)²²⁾, který vytýkal Montanovi²³⁾ mezi jiným kacířstvím, že první vydal zákony o postu. I za tento mezník daleko zašli, když nejprísnějšími zákony nařídili posty. Církevní otec Pafnucius²⁴⁾ zase tvrdil, že služebníkům církve nesmí být zakázáno manželství a manželský styk s vlastní ženou prohlásil za čistotu. A byli to církevní otcové, kteří souhlasili s jeho názorem. Z těchto mezí vystoupili, když svým kněžím nařídili celibát. Byl to církevní otec Cyprián, který soudil, že je třeba poslouchati jedině Krista, o němž bylo řečeno: jeho poslouvejte, a že není třeba se ohlížet na to, co jiní před námi buď řekli nebo učinili, nýbrž na to, co nařídil Kristus, který je první nade všechny. Tuto mez ani sami sobě neustanovují, ani jiným nedovolují, aby si ji stanovili, když sobě i jiným staví v čelo jiné učitele nežli Krista. Všichni církevní učitelé jednomyslně prokleli a jednohlasně zatratili každý pokus poskvřiti svaté slovo Boží zchytralostmi sofistů aneb vnést do něho hádky dialektiků. A drží se tito v těchto mezích, když po celý život nedělají nic jiného, než že nekonečnými hádkami a víc než sofistickými spory zatemňují a matou jednoduchost Písma? Takže, kdyby nyní církevní otcové vstali a slyšeli takové umění hádání, jež nazývají spekulativní theologií, všemu by spíše uvěřili, nežli že se vede rozprava o Bohu. Jak velice by se však rozšířila naše řeč, kdybych chtěl uvést všechny doklady toho, jak lehkomyšlně svrhují jeho otců, jejichž poslušnými syny chtějí se zdát. Měsíce, ba ani roky by mi na to nestačily. A při tom jsou tak zaryté a žalostně nestydatí, že se opovažují nás kárati, jako bychom my překračovali starodávné mezníky.

Dále pak, když nám připomínají zvyk, nedosahují tím ničeho. Jednalo by se s námi

totiž zhola nespravedlivě, kdybychom musili ustoupit zvyku. Kdyby lidské soudy byly správné, musel by se zvyk zajisté utvářeti podle dobrých lidí. Avšak častěji se spíše stává, že se děje daleko jinak. Neboť práva zvyku nabývá to, co lze pozorovat, že mnozí činí. Avšak sotva kdy si stály lidské poměry tak dobře, aby se většině líbilo to lepší. Veřejný blud anebo spíše obecný souhlas v chybách, který chtějí nyní tito dobří mužové mít zákonem, vzniká tudíž obvykle ze soukromých chyb mnohých lidí. Kdo mají oči, vidí, že se rozlilo nejedno moře špatnosti, a že mnoho nebezpečných morů napadlo zemi, a že se všechno řítí do propasti, takže poměry mezi lidmi jsou buď naprosto zoufalé nebo je potřebí proti tak velkým špatnostem se opřít mocí, ano, použitím násilí.²⁵⁾ A lék není odmítán z žádného jiného důvodu, leč proto, že jsme si již dávno zvykli na špatnosti. Necht' však má veřejný omyl místo v lidské společnosti, ale v království Božím se musí poslouchati a dbáti jeho věčné pravdy, které nemůže býti nic předpisováno žádnou řadou let, žádným zvykem, žádným spiknutím. Tak učil kdysi Izaiáš (8,12) vyvolené Boží, aby neříkali spiknutí všemu, čemu lid říká spiknutí, to jest, aby se sami nespolečovali s lidem v zločinný spolek, a aby se nebáli a neděsili, jako oni se bojí, nýbrž aby raději posvěcovali Hospodina zástupů a on sám aby byl jejich bázeň a jejich strach. A tak ať nám libovolně předhazují i minulé věky i příklady z přítomnosti, budeme-li posvěcovati Hospodina zástupů, nebudeme se příliš báti. Nuže, ať se shodla na podobné bezbožnosti mnohá staletí, silný je ten, kdo vykoná, pomstu do třetího i čtvrtého pokolení. Ať se spikne spolu celý svět k téže nepravosti, Bůh dokázal jasně, jaký je konec těch, kdo hřeší s množstvím, když dal v potopě zahynouti celému lidskému pokolení a zachoval jen Noe s nevelkou rodinou, který svou vírou – vírou jediného člověka – zachránil celý svět (1. Moj. 7,1 a 23; Žid. 11,7). Konečně tedy zvrácený zvyk není než jakýsi obecný mor, při němž záhuba těch, kteří hynou, není o nic menší proto, že padají houfně.

Svým buď – anebo nás nevhánějí tak velice do úzkých, abychom byli donuceni doznati: buď byla církev nějakou dobu mrtvá, anebo jsme nyní ve sporu s církví. Žila zajisté Kristova církev a bude žít, pokud bude Kristus kralovat na pravici Otce, jehož ruka církev drží, jehož ochrana ji vyzbrojuje a jehož moc ji posiluje. On totiž nepochybně splní, co jednou vzal na sebe: že bude se svými až do skonání světa (Mat. 28, 20). Proti té nevedeme nyní žádný boj, jestliže vskutku jednomyslně se vším věřícím lidem ctíme a vzýváme jediného Boha a Krista Pána,²⁶⁾ jak vždy všemi zbožnými byl vzván. Avšak oni sami nemálo se uchylují od pravdy, když neuznávají církev, kromě té, kterou mohou spatřiti vlastníma očima, a když usilují omeziti ji těmi hranicemi, v nichž naprosto není uzavřena. Kolem těchto hlavních bodů se točí náš spor: předně, že říkají, že zevní forma církve je vždycky viditelná a zřejmá a za druhé, že tuto formu podstatně spojují se sídlem církve římské a s řádem jejích hodnostářů. Naproti tomu tvrdíme my, že církev může existovat i bez viditelné zevní formy, a že zevní forma, není v onom vnějším lesku, jemuž se pošetile podivují, nýbrž ve zcela jiných známkách, totiž v čistém kázání slova Božího a v řádném vysluhování svátostí. Hněvají se, nelze-li vždy prstem ukázat: toto je církev. Avšak jak často se stalo, že byla v národě židovském tak znetvořena, že nebylo po ní ani potuchy? Jakou zevní formou, myslíme, že se skvěla, když Eliáš nařikal, že zůstal sám (1. Král. 19,10)? Jak dlouho po příchodu Kristově byla beztvárně skryta? Kolikrát od té doby ji tísnily války, povstání a kacírstva, že odnikud neprozařovala? Zdalipak by byli věřili, že je nějaká církev, kdyby byli žili v té době? Ale Eliáš uslyšel, že je

zachováno sedm tisíc mužů, kteří neskláněli kolen svých před Bálem. A ani my nesmíme býti na pochybách, že Kristus stále kraloval nad zemí od té doby, co vstoupil na nebesa. Kdyby byli tehdy zbožní lidé hledali očima nějakou zřejmou zevní formu, zda by si nebyli hned zoufali v svých srdcích? Poněvadž Pán sám jediný zná ty, kteří jsou jeho (2. Tim. 2,19), ponechejme tedy jemu to, že někdy také odnímá lidským očím vnější viditelnost své církve! Přiznávám, že je to hrozný trest Boží nad zemí. Ale jestliže si to tak zasluhuje lidská bezbožnost, proč usilujeme stavěti se na odpor Boží spravedlnosti? Tak pomstil Pán v minulých dobách lidskou nevděčnost. Neboť poněvadž lidé nechtěli býti poslušni jeho pravdy a zhasili jeho světlo, dopustil Bůh, zaslepiv jejich mysl, že se stali hříčkou nesmyslných lží, a že byli ponořeni do hlubokých temností, takže nebylo žádné známky po pravé církvi. Zatím však Bůh zachoval své, ač byli rozptýleni a skrývali se uprostřed omylů a temností. A není divu. Vždyť je uměl zachovati i v samém zmatku babylonském i v plameni ohnivé pece.

Poněvadž však chtějí, aby se zevní forma církve posuzovala podle jakési prázdné nádhery, naznačím spíše několika slovy než vyložím, abych řeč neprotahoval do nekonečna, jak je to nebezpečné. Římský papež, který drží apoštolskou stolicí a ostatní biskupové prý představují církve a mají býti pokládáni za církve, a proto se ani nemohou mýliti. Jak to? Poněvadž jsou pastýři církve a Pánu zasvěcení. I Aron a ostatní knížata Izraele byli pastýři. A přece Aron a jeho synové (2. Moj. 32,4), ač již byli označeni za kněze, pobloudili, když udělali tele. Proč by nebylo mělo podle toho představovati církve oněch čtyři sta kněží, kteří lhali Achabovi (1. Kr. 22,12)? Avšak církve stála na straně Micheášově; byl sice osamocený a opovržený, ale z jeho úst vycházela pravda. Zdali se neoháněli i jménem i zevní podobou církve proroci, když povstali proti Jeremiášovi v společném náporu, a když na něj hrozivě dotírali: nemůže prý se státi, aby zahynul zákon od kněze, ani rada od moudrého, ani slovo od proroka (Jer. 18,18)? Proti celému, prorockému pokolení je vyslán Jeremiáš sám, aby oznámil od Pána: stane se, že zahyne zákon od kněze a rada od moudrého a slovo od proroka.²⁷⁾ Zdali se neskvěla taková nádhera v onom shromáždění, v němž se sešli přední kněží, zákoníci a farizeové, aby se uradili o zabití Krista (Jan 11,47)? Nechať jdou nyní a ať zůstávají ve vnější škrabošce, aby mohli učiniti Krista a všechny proroky živého Boha schizmatiky a služebníky d'áblových nástrojů Ducha svatého!

Chtějí-li však mluvit od srdce, ať mi odpovědí upřímně: kde na světě, podle jejich domnění, a na kterém místě sídlí církve od té doby, kdy byl rozhodnutím basilejského koncilu²⁸⁾ svržen a zbaven papežství Eugenius²⁹⁾ a na jeho místo dosazen Amedeus? I kdyby měli puknout, nemohou zapřít, že tento koncil byl, pokud jde o vnější řády, zcela zákonným, ježto byl svolán netoliko jedním, nýbrž dvěma papeži.³⁰⁾ Tam byl Eugenius odsouzen pro schisma, vzpouru a tvrdohlavost s celým zástupem kardinálů a biskupů, kteří se spolu s ním snažili rozpustiti koncil. Později však, podporován knížecí přízní, obdržel zpět celou hodnost papežskou. Ona Amedeova volba, řádně vykonaná pod záštitou obecného a nejsvětějšího koncilu, obrátila se v dým, až na to, že se Amedeus dal usmířiti kardinálským kloboukem tak, jako štekající pes předhozeným soustem. Z lůna těchto vzpurných a tvrdošijných kacířů povstalo vše, co později patřilo mezi papeže, kardinály, biskupy, opaty a kněží. Zde jsou přistiženi a musí uvíznouti. Neboť které z obou stran mohou dáti jméno církve? Či chtějí tvrditi, že koncil, jemuž nic nechybělo na vnějším lesku, nebyl obecným koncilem? Vždyť přece byl slavnostně svolán dvěma bulami, byl posvěcen předsednictvím legáta

římské stolice, byl všestranně řádně a dobře uspořádán a setrval vždy v téže důstojnosti až do konce. Přiznají snad, že Eugenius byl rozkolníkem s celou svou družinou, od níž všichni obdrželi posvěcení? Proto buď ať stanoví jiný pojem pro zevní formu církve, anebo – ať jich je kolik chce – budou od nás pokládáni za schizmatiky, kdo se dali vědomě a ze své vůle vysvětit od kacířů. A kdyby nikdy předtím nebylo bývalo známo, že se církev neváže na vnější nádheru, mohou nám býti postačujícím důkazem oni sami, kteří se chtěli pod oním honosným názvem církve tak dlouho vysokomyslně vmluvit v přízeň světa, třebaže byli zhoubným morem církve.

O mravech a oněch hrozných činech, jimiž se hemží celý jejich život, nemluví, poněvadž oni tvrdí, že jsou farizeji, jichž je třeba poslouchati a ne je napodobovat.³¹⁾ Uděláš-li si jen trochu kdy k přečtení našeho spisu, poznáš, že jejich učení – právě toto učení, jemuž prý vděčí za to, že jsou církví – jest záhubným vražděním duší, ničivým požárem a zánikem pro církev. Posléze nejednají dosti upřímně, když nenávistně připomínají, jak velké bouře, nepokoje a spory s sebou přivleklo kázání našeho učení a jaké nyní ještě nese ovoce u mnohých lidí. Neboť vina za tyto zlé věci se odvozuje nezaslouženě z něho, zatím co by měla být svalena na satanovu zlomyslnost. Je to takřka osudovým určením Božího slova, že se nikdy nevynoří, aby při tom satan klidně spal. To je nejjistější a nad všechno ostatní spolehlivá známka, kterou se liší od lživých učení, jež se snadno prozrazují tím, že jim všichni rádi popřávají sluchu a svět jim s potleskem naslouchá. Tak po několik století, v nichž vše bylo ponořeno do hlubokých temností, byli lidé hříčkou a žertem pána tohoto světa, zatím co on, zrovna jako nějaký Sardanapal, si hověl a odpočíval v hlubokém míru. Co měl konečně jiného dělat, než se smát a hrát si, když měl klid a pokoj ve svém kralování? Avšak jakmile zazářilo slunce s výsostí a poněkud rozptýlilo jeho temnoty, jakmile onen mocnější znepokojil a otrásl jeho královstvím,³²⁾ tu teprve začal se sebe strásat svou obvyklou ztrnulostí a chápal se zbraní. A nejdříve povzbudil ruce lidí, aby jimi násilně potlačil rozsvěčující se pravdu. Když tím ničeho nedosáhl, obrátil se k úskokům a roznítil pomocí novokřtěnců a jiných podivných větroplachů hádky a dogmatické spory, aby jimi pravdu zatemnil a nakonec udusil. A nyní ji nepřestává napadat oběma způsoby. Neboť jednak se snaží vytrhnouti ono pravé símě násilím i rukou lidí, jednak usiluje je zastíniti svým býlím, pokud může, aby nerostlo a neneslo ovoce. Ale i to nadarmo, posloucháme-li napomenutí Pána, který nám mnohem dříve odhalil i jeho umění, aby nás nezastihl nepřipravené a ozbrojil nás proti všem jeho nástrahám dosti pevnou ochranou. Ostatně jak veliká je to zlomyslnost svalovati právě na slovo Boží nenávisť, ať pro povstání, jež rozněcují nešlechtníci a buřiči, ať pro sekty, jež proti němu rozněcují podvodníci? Nového to ovšem není nic. Eliáš byl tážán, zdali on není ten, který kormoutí lid izraelský (1. Kr. 18,17). Kristus byl Židům pobuřovatelem (Luk. 23,5; Jan 19,7 n), apoštolům se přisuzoval zločin, že bouří lid (Sk. 24,5). Co jiného dělají ti, kteří nás dnes činí odpovědnými za všechny bouře, nepokoje a spory, jež se proti nám rozvířily? Co však takovým odpověděti, naučil nás Eliáš, že nejsme těmi, kteří rozsévají bludy nebo rozněcují nepokoje, nýbrž že jimi jsou ti, kdo se vzpírají Boží moci.³³⁾ Avšak to samo sice stačí, aby byla potlačena jejich opovážlivost, ale zase je třeba pomoci slabosti jiných, kteří se nechávají takovými malými urážkami, jak se nezřídka stává, zneklidniti a v svém zmatku i zviklati. Aby však oni v tomto zmatku nezakolísali a neopustili své stanovisko, ať si uvědomí, že

apoštolové ve své době zakusili totéž, co se nyní přihází nám. Vyskytli se neučení a neutvrzení, kteří ke své vlastní záhubě překrucovali, co napsal Pavel z Božího vnuknutí, jak říká Petr (2. Pt. 3,16). Vyskytli se tupitelé Boží, kteří slyšíc, že se rozhojnil hřích, aby se ještě více rozhojnila milost, ihned vykřikovali: Zůstaneme ve hříchu, aby se rozhojnila milost (Řím. 6,1). Když slyšeli, že věřící nejsou pod zákonem, ihned volali: Budeme hřešiti, poněvadž nejsme pod zákonem, ale pod milostí (Řím. 3,5-8; 6,15). Byli lidé, kteří vinili Pavla, že je rádcem ke špatnosti (1. Kor. 1,10), vtírali se mnozí falešní apoštolové a bořili církve, které on vybudoval (2. Kor. 11,3; Gal. 1,6). Někteří ze závisti a navzdory a neupřímně kázali evangelium, zlomyslně také se domnívající, že k jeho vězení přidají soužení (Fil. 1,15). Někde evangelium nedosáhlo velkého úspěchu. Všichni hledali svých věcí a ne těch, které jsou Ježíše Krista. Jiní se vraceli zpět jako pes k vývratku a svině do kaliště bláta. Přemnozí strhovali svobodu ducha v rozvázanost těla (Fil. 2,21; 2. Pt. 2,18-22). Mezi zbožné se mnozí lstivě vkrádali jako bratří a působili jim mnoho nebezpečí.³⁴⁾ Mezi bratřími samými vznikaly rozličné spory.³⁵⁾ Co tu měli apoštolové dělati? Neměli evangelium na čas ukryti anebo je hned opustit a zanechat, když viděli, že je semeništem tolika hádek, podnětem tolika nebezpečí a příležitostí k tolika pohoršením? Avšak v těchto souženích jim pomáhalo vědomí, že Kristus je kámen urážky a skála pohoršení, položený k pádu a ku povstání mnohým a na znamení, jemuž bude odpíráno (Iz. 8,14; Řím. 9,33; Lk. 2,34; 1. Pt. 2,8). A ozbrojeni touto důvěrou, šli statečně vpřed přes všechny zkoušky bouří a útoků. I my se musíme posilovati toutéž myšlenkou, poněvadž podle svědectví Pavlova to věčně patří k evangelium, že je vůni smrtelnou k smrti těm, kteří hynou, vůni života k životu těm, kteří k spasení přicházejí (2. Kor. 2,16).

Avšak abych se k Tobě vrátil, vznešený králi. Nic se nedej pohnouti těmi prázdny udáními, jimiž se naši odpůrci snaží nahnat Ti strach, že prý po ničem jiném netoužíme a nic jiného nehledáme tímto novým evangeliem – tak je totiž nazývají- leč příležitost k povstáním a beztrestnost všech neřestí. Neboť Bůh není původcem rozdělení, nýbrž pokoje, a syn Boží, který přišel, aby kazil skutky ďáblů, není služebníkem hříchu (1. Kor. 14,33; Gal. 2,17; 1. Jan 3,8). A my jsme nezaslouženě žalováni z takových žádostí, k nimž jsme nikdy nezavdali ani nejmenšího podezření. Zajisté pomýšlíme na odstranění králů my, od nichž nebylo nikdy slyšet žádného pobuřujícího hlasu a jejichž život byl znám vždy jako klidný a prostý, pokud jsme žili pod Tvým panstvím, a kteří ještě nyní, ač vyhnanci z domova, přece nepřestáváme vyprošovati Tobě a Tvému království všecko dobré. Zajisté číháme na beztrestnou rozpustilost v neřestech my, v jejichž mravech sice lze mnoho pokárati, přece však není nic, co by zasluhovalo tak těžkého obvinění. A také jsme díky Bohu nebyli tak neplodní v evangelium, aby náš život nemohl být těmto nactiutřačům příkladem čistoty, dobroty, milosrdenství, zdrženlivosti, trpělivosti, skromnosti a kterékoli jiné ctnosti. Skutečnost sama dosvědčuje, že jistě upřímně se Boha bojíme a jeho ctíme, poněvadž žádáme, aby jeho jméno bylo posvěcováno jak naším životem, tak i naší smrtí. I sama nenávisť byla nucena vydati některým z nás svědectví o nevině a o občanské bezúhonnosti, u nichž bylo trestáno smrtí právě jen to, co mělo býti vyznamenáno jedinečnou chválou. Jestliže tedy někteří pod rouškou evangelia podněcují nepokoje (a dosud není známo, že by takoví lidé byli v tvém království), a jestliže někteří zakrývají nevázanost svých neřestí svobodou

milosti Boží (a takových znám převelmi mnoho), jsou tu zákony a zákonné tresty, jimiž mohou být po zásluze přísně potrestáni. Jen ať se přitom nedostane evangelium Boží pro špatnost zločinných lidí do zlých řečí! Vznesený králi, zde je dosti obšírně – a bojím se, že příliš obšírně – vyložena jedovatá nespravedlnost utrhačů, abys jejich pomluvám nepopřával nadmíru ochotného sluchu.

Tato předmluva stejně již dosáhla míry téměř řádné apologie, ale já se v ní nesnažil sestrojiti obranu, nýbrž toliko jsem chtěl připravit Tvé srdce k naslouchání, až naše pře bude projednávána. Nyní je Tvé srdce sice odvráceno a nám odcizeno, dokonce hněvem proti nám rozpáleno, ale my věříme, že se budeme moci dovolati jeho přízně, jestliže si jednou v klidném soustředění přečteš toto naše vyznání, které chceme míti u Tvého Veličenstva jako svou obranu. Pakliže však našeptávání zlovolných lidí tak naplňuje Tvé uši, že obžalovaní nemají žádného místa k své obhajobě a jestliže s Tvým souhlasem ony bezohledné litice bez ustání zuří okovy a biči, skřipci, konfiskacemi a upalováním, my sice budeme na smrt vydáni jako ovce oddané k zabití, avšak tak, že v trpělivosti své budeme vládnouti dušemi svými (Lk. 21,19) a očekávati mocnou ruku Páně, která se nepochybně dostaví v pravý čas a objeví se ve zbroji, aby vytrhla chudé ze soužení, ale také aby přinesla pomstu pohrdačům. Pán, ten Král králů, rač upevniti Tvůj trůn spravedlností a Tvou stolicí právem, nejstatečnější a nejjasnější králi.

V Basileji 23. srpna [1535].

- 1) 2. Kor. 10,17.
- 2) Tit. 3,5-7.
- 3) 2. Kor. 11,30; 12,5 a 9.
- 4) Žalm 72,8.
- 5) Proti Janu Cochlaeovi, katol. bohoslovcí a odpůrci reformace, který učil shodně s katolictvím, že člověk má přirozené světlo poznání, svobodnou vůli a že je schopen sebe připravit tak, aby byl Bohu přijatelný.
- 6) Řím. 8,32.
- 7) 2. Kor. 10,17.
- 8) Jan 17,3.
- 9) Proti katolickému učení: nerozvitá víra je věřivý souhlas s celým církevním učením bez jeho podrobné znalosti, jaký se vyžaduje od nevzdělaných údů. (Luther říkával „uhlířská“ víra.)
- 10) Filip 3,19.
- 11) 2. Te. 2,9 n.
- 12) Sekta v sev. Africe ve 4. a 5. stol., která učila, že mravní kvalita kněze je podmínkou účinného vysluhování svátostí (příp. zázraků).
- 13) Církevní otec, biskup v Hippo, sev. Afrika (354-430).
- 14) 2. Kor. 11,14.
- 15) 5. Moj. 13,2 n.
- 16) Církevní otec (331-420), překladatel Písma do latiny.)
- 17) Napsal Cassiodorus (6. stol.): Trojdílná, historie.
- 18) Milánský biskup, zemřel 397.
- 19) Epifanius z Konstance na Cypru, zemřel 403.
- 20) Gelasius (papežem 492-496).
- 21) Cyprian, biskup v Karthagu, sev. Afrika, zemřel 258.
- 22) Kolem roku 200.

- 23) Montanus (zemřel před 178), scestný prorok, asketa a vizionář.
- 24) Pafnucius, biskup egyptský; který v pronásledování osvědčil svou věrnost, sám neženatý. Žil kolem 325.
- 25) Calvin se tu dovolává Dekretů Gratianových (1100-1160), slavné středověké sbírky církevního práva.
- 26) 1. Kor. 8,6.
- 27) Jer. 4, 9.
- 28) Konal se v letech 1431-1449 (jehož se zúčastnili vyslanci husitské církve, Jan Rokycana, Oldřich ze Znojma a Mikuláš Biskupec).
- 29) Eugen IV., papež 1431-1447, byl 1439 sesazen a na jeho místo zvolen Amedeus, kníže savojský jako Felix V., který se vzdal papežství 1449.
- 30) Od papeže Martina V. (1417-1431) a od papeže Eugena IV., který byl zvolen pod slibem, že svolá koncil.
- 31) Mat. 23,3.
- 32) Lk. 11,22.
- 33) 1. Král. 18,18.
- 34) 2. Kor. 11,3 n.
- 35) Sk. 6,11.

*Kapitola první.***O ZÁKONĚ S VÝKLADEM DESATERA**

Souhrn svatého učení se skládá zpravidla z těchto dvou částí: z poznání Boha a z poznání sama sebe. Zatím však se tomu musíme naučiti o Bohu. Předně, abychom byli jistou vírou přesvědčeni o tom, že on sám jest nekonečná moudrost, spravedlnost, dobrota, milosrdenství, pravda, ctnost a život, takže není naprosto žádné jiné moudrosti, spravedlnosti, dobroty, milosrdenství, pravdy, ctnosti ani života (Baruch 3,36; Jak. 1,17); a že od něho je všechno, cokoliv vůbec je z toho vidět (Př. 16,1-4). Za druhé, že všechny věci jak na nebi, tak i na zemi byly stvořeny k jeho slávě (Žalm 148,5; Dan. 3,28-33).

A proto právem mu lidé slouží, šetří jeho přikázání, uctívají jeho vznešenost a v poslušnosti jej uznávají jako Pána a Krále (Řím. 1,25). Za třetí, že on sám jest spravedlivým soudcem, a tak že se přísně pomstí nad těmi, kteří se uchýlí od jeho ustanovení a kteří ve všem neposlechnou jeho vůle, to jest, kteří jinak smýšlejí, mluví a konají než jak směřuje k jeho slávě (Žalm 7,12; Řím. 2,6 a 11). Za čtvrté, že je milosrdný a vlídný, a že dobrotivě přijme bídne a chudičké, kteří se utečou k jeho laskavosti a uchýlí v jeho ochranu; že je hotov se slitovat a poshovět všem, kdo od něho žádají prominutí, že chce přispěti a pomoci, bude-li ho kdo za pomoc prositi, a že chce zachovati všechny, kteří celou důvěru složí na něho a v něm zakotví (Žalm 103,8; Iz. 55,3 a 6; Žalm 25,6-11; 85,3-5 a 10)

Abychom došli k bezpečnému poznání sama sebe, musíme mít na paměti především to, že Adam, praotec nás všech, byl stvořen k obrazu a k podobnosti Božímu (1. Moj. 1,26), to jest, byl vybaven moudrostí, spravedlností a svatostí a těmito dary milosti byl tak spjat s Bohem, že by byl v něm věčně žil, kdyby byl setrval v té bezúhonné přirozenosti, kterou od Boha přijal. Avšak jakmile upadl do hříchu (1. Moj. 3), byl tento obraz a podobenství Boží zastřeno a zahlazeno, to jest, ztratil všechno bohatství Boží milosti, kterým mohl být přiveden na cestu života. Mimo to byl od Boha daleko oddělen a jemu naprosto odcizen. Z toho plyne, že byl oloupen a zbaven veškeré moudrosti a spravedlnosti, ctnosti a života, o nichž již dříve bylo řečeno, že jich nelze mít leč v Bohu. Proto mu nezůstalo nic leč nepravost, bezmocnost, smrt a soud (Řím. 5,12): to totiž je ovoce hříchu. A ta pohroma nestihla jenom jeho samého, nýbrž dopadla i na nás, kteří jsme jeho semenem a potomstvem. Všichni tedy, kdo pocházíme z Adama, jsme zbaveni známosti Boha a obecnství s ním, jsme zvrácení, porušení a všelikého dobrého neschopní. Srdce zajisté je obzvláště náchylné ke všemu špatnému, je naplněno zlými žádostmi, je jim oddáno a počíná si vzpurně vůči Bohu (Jer. 17,9). Jestliže však někdy ukazujeme na oko něco dobrého, přece ono vnitřní hnutí mysli zůstává ve své nečistotě a pokřivené zvrácenosti. To právě ¹⁾ na prvním místě, ano především je podrobena soudu Boha, který nesoudí podle tváře ani vysoko necení vnějšího lesku, nýbrž hledí na tajnosti srdce (1. Sam. 16,7; Jer. 17,10). A tak ať se člověk na pohled stkví sebe zářivější svatostí, kterou má ze sebe, není to nic jiného než pokrytectví a před Bohem dokonce ohavnost, když myšlení srdce zůstává uvnitř stále zlé a zkažené.

Ačkoliv jsme se i tak zrodili, že v nás není schopnosti učiniti něco, co by mohlo být Bohu libé a ačkoliv není v naší moci, abychom se mu zavděčili, přece nepřestáváme

být jemu dlužni právě to, čeho vykonat nemůžeme. Neboť jsouce Božím stvořením, byli jsme povinni sloužiti jeho cti a slávě a poslouchati jeho přikázání. Není také dovoleno předstírat omluvu, že se nám nedostává schopnosti, a že jako vyčerpaní dlužníci nemůžeme zaplatiti. Je to totiž naše vina a důsledek našeho hříchu, co nás drží v zajetí, že ani nechceme, ani nemůžeme vykonati nic dobrého (Jan 8,34 a 44; Řím. 7,15). Dále, poněvadž Bůh je spravedlivým mstitelem zločinů, uznejme, že jsme propadli kletbě, a že zasluhujeme rozsudku věčné smrti. Vždyť není nikoho z nás, kdo by buď chtěl anebo mohl učiniti, co jest jeho povinností.

Z toho důvodu nás všechny nazývá Písmo syny hněvu Božího a oznamuje, že všichni jdeme rovnou na smrt a do zahynutí (Ef. 2,3; Řím.3). Nezbyvá tedy člověku nic, proč by měl hledati k sobě samému svou spravedlnost, ctnost, život a spasení, což všecko je toliko v Bohu, od něhož byl člověk svým hříchem odloučen a oddělen. I nenachází u sebe člověk nic než bídu, slabost, nepravost, smrt, ano samo peklo. Aby toho nebyli lidé neznalí, vepsal a jakoby vryl Pán zákon do srdcí všech (Řím. 2,15). Ten ovšem není nic jiného nežli svědomí, jež má býti v našem nitru svědkem toho, čím jsme Bohu povinni, má nám stavěti před oči, co je dobré a co zlé, a má nás tak obviňovat a tak dlouho usvědčovat, dokud si sami neuvědomíme, že jsme nedostáli své povinnosti, jak se patřilo. Poněvadž však dosud je člověk tak nadutý domýšlivostí a ctižádostivostí a sebeláskou zaslepený, že nemůže sebe prohlédnout, ani jakoby do sebe vstoupit, dal nám Hospodin napsaný zákon, aby se člověk učil sebe snižovat a podrobovat a vyznávat svou bídu. Tím zákonem se nám má dostati poučení o dokonalé spravedlnosti: že je, jaká je a jak se jí učiní zadost; tak totiž, jsme-li pevně v Bohu zakotveni, a necílíme-li a nesměřujeme-li jinam, než k němu samému se vším, cokoliv myslíme, žádáme, konáme nebo mluvíme. Učení o této spravedlnosti nám jasně ukazuje, jak daleko jsme vzdáleni od pravé cesty. Sem také míří všechna zaslíbení a zlořečenství, jež nám jsou v zákoně samém předložena. Tam totiž slibuje Hospodin, že odmění věčným spasením každého, jestliže dokonale a přesně naplní skutkem, cokoliv mu nařizuje (3. Moj. 18,4-5). Tím nám zajisté naznačuje, že ta dokonalost života, již se v zákoně učí, jest vpravdě spravedlností, a že ji za takovou má, a že ji uzná hodnou takové odměny, bude-li ji možno někde mezi lidmi nalézt. Naopak vyhlašuje zlořečenství a pronásí rozsudek věčné smrti nad všemi těmi, kteří úplně a bez jediné výjimky nezachovávají všechnu spravedlnost zákona (5. Moj. 27,26; Gal. 3,10). A tímto trestem zajisté svazuje všechny lidi, kteří kdy žili, žijí anebo budou žít. Mezi nimi nelze na nikoho ukázat, že by nebyl přestupníkem zákona. Proto zatím co nás zákon poučuje o Boží vůli, kterou jsme zavázáni a jakoby dlužni plniti a zatím co ukazuje, jak nečiníme přesně nic z toho, co Bůh přikazuje (Řím. 3,10 a 23; 7,18 n), jest nám přímo ten zákon zrcadlem, v němž můžeme vidět i pozorovat svůj hřích i zlořečenství právě tak, jako hledíme v zrcadle na nečistotu a skvrny svého obličeje. A vlastně je tento napsaný zákon aspoň svědectvím zákona přirozeného, jenž má naši paměť častěji povzbuditi a zdůrazniti to, čemu jsme se dosti nenaučili, když naším učitelem v nitru byl zákon přirozený. Teď snadno poznáme, čemu se máme ze zákona naučiti: že totiž Bůh je naším Stvořitelem, Pánem a Otcem; z toho důvodu že jsme povinni prokazovat mu slávu, čest a lásku; a poněvadž nikdo z nás neplní svých povinností, zasluhujeme všichni zlořečení, odsouzení a nakonec věčné smrti; že tedy musíme hledat jinou cestu spasení než je cesta spravedlnosti z vlastních skutků.

Tou cestou je odpuštění hříchů. Dále, ježto není ani v naší síle, ani schopnosti vykonati to, čím jsme zákonu povinni, že musíme nad sebou zoufati, a že musíme žádat a očekávat pomoci odjinud. Když jsme sestoupili do tohoto pokoření a ponížení, tehdy teprve se nám Pán zjevuje a ukazuje se jako ochotný, laskavý, vlídný a shovívavý, jak o něm je napsáno: že se pyšným protiví, ale pokorným dává milost (Jak. 4,6; 1. Petr. 5,6). A tak předně, jestliže s důvěrou prosíme, aby jeho hněv ustal a jestliže ho žádáme za milost, dává nám ji beze vsí pochyby a odpouští, ať cokoliv naše hříchy zasluhovaly a přijímá nás na milost.

A dále, jestliže vzýváme jeho pomocnou ruku v pevné jistotě, že vyzbrojeni jeho ochranou všechno zmůžeme, dává nám podle své dobré vůle nové srdce (Ezech. 36,26), abychom jím chtěli následovati jeho přikázání a udílí nám novou sílu, abychom byli schopni tak činiti. A to všechno nám štědře udílí pro Ježíše Krista Pána našeho, který, ač byl Bohem spolu s Otcem (Jan 1,1-14), vzal na sebe naše tělo, aby s námi vstoupil ve smlouvu a nás úzce spojil s Bohem, když nás hříchy od něho rozdělily velikou vzdáleností (Iz. 53,4 n). On také zásluhou své smrti zaplatil všechny naše dluhy spravedlnosti Boží a usmířil Boží hněv tím, že nás vysvobodil ze zlořečenství a odsouzení, jemuž jsme propadli, a že na svém těle nesl trest za hřích, aby nás ho zbavil (Ef. 2,4-6; Kol. 1,13 n). On sestoupiv na zem, přinesl s sebou všechnu plnost nebeských darů, aby je na nás štědrou rukou vyhlil (Jan 1,14 a 16; 7,38; Řím. 8,32). Jsou to pak dary Ducha svatého, jímž jsme znovuzrozeni, vysvobození z moci a pout ďáblových, zdarma přijati za syny Boží a posvěceni k všelikému dobrému skutku. Jeho mocí také, pokud jsme drženi v tomto smrtelném těle, vymírají v nás zlé žádosti, tělesná přání a všechno, cokoliv plodí zkřivená a porušená převrácenost naší přirozenosti. Jím jsme den ode dne obnovováni, abychom chodili v novosti života a žili v novotě spravedlnosti.

Toto všechno nám Bůh nabízí a dává v Kristu Pánu našem, totiž odpuštění hříchů zdarma, pokoj a smíření s Bohem, dary a milosti Ducha svatého, jestliže je jistou vírou uchvacujeme a přijímáme, a jestliže s velikou důvěrou se opíráme o božskou dobrotu, a jakoby na ní spočíváme nic nepochybující, že slovo Boží, jež nám to všechno zaslubuje, jest moc a pravda (Řím. 3,21; 5,1). Konečně, jestliže s Kristem obcujeme, máme v něm všechny nebeské poklady i dary Ducha svatého, jež nás mají dovésti k životu a k spasení. Toho dosahujeme vždycky jen pravou a živou vírou, když uznáváme, že všechno naše dobro jest v něm, a že mimo něj nic nejsme, a když jsme si jisti, že se v něm stáváme syny Božími a dědici království nebeského (Jan 1,12; Řím. 8,14 n). Naopak, kdo nemají podílu v Kristu, ať jsou jacíkoli a ať jednájí a usilují o cokoli, přece odcházejí do zahynutí a zahanbení a do odsouzení k věčné smrti a jsou od Boha zavrženi a vyloučeni ze vsí naděje na spasení (Jan 3,18; 1. Jan 5,16). A poněvadž nemáme ze sebe toho poznání, kterým poznáváme sami sebe, svou chudobu a neštěstí, a které nás učí pokořovati se a snižovati před Bohem a hledati jeho milosrdenství (Jer. 31,3 a 33 n), a poněvadž v naší moci není ani ta víra, kterou nám dává okoušeti božskou dobrotu a milosrdenství, jak nám je prokazuje ve svém Kristu, – proto musíme žádati Boha, aby nás uvedl nepředstíraným pokáním v ono poznání nás samých a jistou vírou v tuto známost své vlídnosti a laskavosti, kterou projevuje ve svém Kristu, abychom byli přivedeni do věčné blaženosti za vedení toho, který jest jedinou cestou, kudy lze přijíti k Otci (Fil. 1,6; Jan 14,6 a 9; Řím. 5,2).

Desatero přikázání bylo rozděleno na dvě desky (2. Moj. 32,15; 34,4; 5. Moj. 10,3), z nichž první obsahuje první čtyři přikázání, jež nás poučují o našich povinnostech k Bohu, totiž: abychom jen jeho uznávali a vyznávali jako Boha, abychom nade všecko a přede vším jej milovali, ctili a báli se, jen v něho skládali všechny své naděje a touhy a vždycky jej prosili za pomoc. Druhá deska obsahuje ostatních šest přikázání, v nichž je vyložena láska a služby lásky, jež je třeba pro Boha prokazovati bližnímu. Z toho důvodu shrnul náš Pán, jak vypravují evangelisté,²⁾ celý zákon stručně do dvou hlavních přikázání, abychom milovali Boha z celého srdce, ze vší duše a ze všech sil, a abychom milovali bližního jako sami sebe. Ačkoliv však je celý zákon obsažen v těchto dvou hlavních přikázáních, přece chtěl náš Pán, aby odňal jakoukoli záminku k výmluvě, vylíčit obsírněji a zevrubněji v desíti přikázáních jednak to, co ukazuje k úctě, bázni a lásce k němu, jednak co směřuje k lásce k našim bližním, kterou nám pro sebe prikazuje. Ale ještě před začátkem přikázání předesílá takovýto úvod (2. Moj. 20,2; 5. Moj. 4,6):

*Já jsem Hospodin Bůh tvůj, kterýž jsem tě vyvedl
ze země egyptské, z domu služby.*

Těmito slovy připomíná Bůh, že on jest Pán, který má i právo prikazovati i jehož nutno poslouchati. Mimo to uvádí na paměť, jak velkolepě ukázal svou sílu a moc, když vyvedl izraelský národ z otroctví faraona a Egyptských k svobodě. A tutěž moc osvědčuje na každý den tím, že své vyvolené, kteří jsou pravým Izraelem, vysvobozuje z otroctví hříchů, jež se obrazně skrývá pod jménem Egypta, a když je vytrhne z pout d'ábla, který jest tím duchovním faraonem, pánem Egyptských, to jest těch, kteří chodí ve svých žádostech. Potom připojil první přikázání tímto způsobem:

1. PŘIKÁZÁNÍ

Nebudeš mítí bohů jiných přede mnou.

Tím se nám zapovídá, abychom se neobraceli jinam s důvěrou, jež má být cele složena na něho; abychom se jinam neutíkali o pomoc, a abychom jinam nepřenášeli chválu za jakékoliv dobro a ctnost, která přísluší jemu jedinému (Iz. 30,20; 31,1; Jer. 2,13 a 32.) Ano, spíše jej samého musíme tak nade všecko ctíti a milovati, že jenom jej budeme uznávati za svého Boha a všecku svou naději a důvěru upínati jenom k němu (1. Tim. 1,17; 5. Moj. 6,4 n; 10,12 n) a uvažovati, že od něho pochází všechno dobré, jež nás potkává a nepřipouštěti vůbec nic, čím by neměl být ctěn a vzýván (1. Kor. 10,3). A netoliko že se musíme chovat tak, abychom dávali najevo slovem i postojem a vším zevním projevem, že nemáme jiného Boha, nýbrž abychom i dokazovali, že jsme takovými v mysli, v celém srdci a vším úsilím. Neboť nejen naše slovo a zevní skutky jsou zjevné před tváří Boží, nýbrž i nejvnitřnější záhyby srdce a nejtajnější myšlenky ducha jsou mu zjeveny lépe a jistěji nežli nám (1 Pa. 28,9).

2. PŘIKÁZÁNÍ

Neučiníš sobě rytiny ani jakého podobenství těch věcí, které jsou na nebi svrchu, ani těch, které jsou na zemi dole, ani těch, které jsou ve vodách pod zemí. Nebudeš se jim klaněti, ani jich ctíti.

To znamená, že všechno uctívání a klanění přísluší jedinému Bohu. A poněvadž je nepostižitelný, netělesný a neviditelný a všechno tak obsáhne, že nemůže být na žádném místě uzavřen, nesmíme ani snít o tom, že by mohl být vyjádřen nějakou podobou nebo představován jakýmkoli obrazem, ani nesmíme uctívat modly, jako by byly podobenstvím Božím. Ano, raději se musíme Bohu, který jest duch, klaněti v duchu a v pravdě (5. Moj. 6,16; 10,12; 1. Král. 8,27; Jan 1,18; 1. Tim. 1,17; Jan 4,24). První přikázání tedy říká, že Bůh jest jeden, mimo nějž není dovoleno na žádné jiné bohy myslet ani je za bohy mít. Toto přikázání učí, jakým on sám je a jakým způsobem uctívání musí být vyvyšován, abychom se neodvážili přibásňovati mu něco tělesného nebo jej samého podrobovati našim smyslům, jako by mohl býti postižen naší hloupou hlavou anebo si jej nějakým způsobem zobrazovati. Tomu nechť věnují pozornost ti, kteří se opovažují pod ubohou záminkou obhajovati prokleté modlářství, jímž bylo pravé náboženství po mnoho dřívějších věků znešvařeno a podvráceno. Říkají, že obrazy nejsou pokládány za bohy. Avšak Židé nebyli tak zcela bezmyšlenkovití, aby si nepamatovali, že to byl Bůh, jehož rukou byli vyvedeni z Egypta, dříve než si učinili tele. Ani nesmíme pokládati pohany za tak hloupé, že by nerozuměli, že Bůh jest něco jiného než dříví nebo kamení. Měnili totiž libovolně obrazy, ale v duchu podržovali stále tytéž bohy. A bylo mnoho obrazů věnováno jednomu bohu a přece si nenamlouvali, že je tolik bohů, kolik obrazů. Mimoto zasvěcovali denně nové obrazy a přece si nemysleli, že dělají nové bohy. Co tedy? Všichni modláři, ať už židovští nebo pohanští, byli přesvědčeni, že Bůh je takový, jaký jej pojala marnost jejich mysli. K této marnosti byla připojena nešlechtnost: jak si jej uvnitř představovali, tak jej vyjadřovali navenek. Mysl tedy modlu zplodila a ruka ji zrodila. Nicméně zrovna jako Židé se domnívali, že uctívají v takových obrazech věčného Boha, jediného a pravého Pána, nebes a země, tak i pohané si mysleli, že uctívají své, třebaže falešné bohy, o nichž si přece namlouvali, že bydlí v nebi. Při tom nevěřili, že jest jim Bůh blízký, neukázal-li se tělesně přítomným. Aby vyhověli této zaslepené touze, udělali si znamení věřice, že v nich se bude Bůh vznášet před jejich tělesnými očima. Avšak když se domnívali, že v těch znameních vidí Boha, také ho v nich uctívali. Konečně jsouce k nim cele připoutáni i duchem i očima, stávali se více a více tupými a jako by v obrazech bylo něco božského, začali se jich hroziti a je obdivovati. Ti, kdo tvrdí, že se to dříve nedělo, a že se to ani za naší paměti neděje, nestydatě lžou. Pročpak padají před nimi na kolena? Proč se obracejí k nim jakoby k uším Božím, když se chtějí modliti? Proč se bijí za ně až na život a na smrt, jakoby za oltáře a krby, takže by snáze snesli, aby jim byl vyrván jediný Bůh, nežli jejich modly? A přece ještě nevypočítávám těch hrubých lidských omylů, jež jsou téměř nekonečné a jež se zmocnily srdcí skoro všech lidí; toliko naznačuji to, co oni sami vyznávají, když se chtějí nejvíce očistiti od modlářství. Říkají: My je nenazýváme svými bohy. Ani oni, ať už Židé nebo pohané, je nenazývali bohy, nýbrž jen znameními a obrazy bohů. A přece proroci a všechna Písma jim nepřestávali předhazovat smilnění s dřevem a s kamenem, a to jen pro to, co dělají denně ti, kteří

chtějí platiti za křesťany, že totiž tělesně uctívali Boha ve dřevě a v kameni (5. Moj. 32,18 n; Iz. 40,18 n; Jer. 2,27; Ezech. 6,13; Abak. 2,18 n).

Jejich posledním útočištěm jest, že říkají: To jsou knihy pro nevědomce. Ať už to připustíme (ačkoliv je to zcela nicotné povídání, poněvadž je více než jisto, že jich nestavějí za jiným účelem, než aby byly vzývány), přece nevidím, jaký užitek mohou přinést obrazy nevědomcům, obzvláště ty, jimiž chtějí zobraziti Boha, leda že z nich učiní lidi, kteří budou chápat Boha po lidsku. A co jiného jsou obrazy, jež stavějí svatým, než příklady nejzkaženější zhýralosti a nemravnosti. Kdyby se chtěl někdo řídit podle nich, zda by nezasluhoval, aby byl zbit? Vždyť nevěstince ukazují cudněji a skromněji vyšňořené nevěstky, nežli chrámy ukazují ty, o nichž chtějí, aby představovaly obrazy panen. Necht' tedy své obrazy upraví aspoň o něco slušněji, aby mohli alespoň s trochou bohabojnosti lháti, že to jsou knihy jakési svatosti. Avšak i tehdy odpovíme, že to není správný způsob, jak poučovati Boží lid, jehož chtěl Pán vzdělati daleko jiným učením než těmito smyšlenkami. Kázání svého slova předložil Bůh jako učení společné pro všechny lidi. K čemu tedy bylo potřebí stavět tolik křížů dřevěných, kamenných a také stříbrných i zlatých, kdyby bylo často zdůrazňováno to, že Kristus byl vydán za naše přestoupení, aby nesl na kříži naše zlořečenství a smyl naše hříchy? Z toho jediného slova mohli se více naučiti nežli z tisíce křížů dřevěných nebo kamenných. Neboť na zlaté a stříbrné kříže připínají lakomí lidé mysl a oči mnohem pevněji, nežli na kterékoli Boží slovo. A koho, prosím, nazývají nevědomci? Samozřejmě že ty, jež Pán uznává za poučené Bohem (Jan 6,45). Ejhle – nesrovnatelná cena obrazů, která se nedá nahraditi ničím rovnocenným! Ale aby Bůh tím zřetelněji oznámil, jak přísně bude stíhati všechnu nevěrnost a modlářství, připojil k těmto dvěma příkázáním: že on jest H o s p o d i n B ů h n á š, silný a horlivý, navštěvující nepravost otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteří nenávidí jeho jméno a činící milosrdenství nad tisíci těmi, kteří ho milují a ostříhají příkázání jeho. To je ovšem právě tolik, jako kdyby řekl, že on jest jediný, na němž musíme viseti, že nemůže snésti společníka, že také pomstí svou velebnost a slávu, jestliže ji někdo přenese na rytiny nebo jiné věci, a to nikoliv jednou, nýbrž na otcích, na synech i na vnucích, to jest v kterékoli době. Právě tak jako zase věčně prokazuje své milosrdenství a dobrotu těm, kteří ho milují a zachovávají jeho zákon.

3. PŘIKÁZÁNÍ

Nevezmeš jméno Hospodina Boha svého nadarmo.

Smysl příkázání jest tento: Poněvadž máme Boha ctíti a milovati, nesmíme jeho přesvaté jméno žádným způsobem zneužívat, naopak spíše jej máme pro jeho svatost nade všecko velebiti, v každé věci jak příznivé, tak nepříznivé oslavovati, celou duší jej hledati a za všecko jemu děkovati, čeho se nám z jeho ruky dostává. Sumou: Máme se úzkostlivě vystříhati vsí urážky a rouhání proti němu, abychom jej jinak nejmenovali, ani jinak o něm nemluvili, než jak se sluší na jeho vyvýšenou velebnost, a abychom jeho svatého jména neužívali v žádných jiných případech než v těch, které on sám chtěl: to by totiž bylo znesvěcení a znečištění (3. Moj. 20,7 n; 5. Moj. 18,9 n). Jako to činí ti, kteří z onoho jména dělají nástroj vyvolávání mrtvých, čarodějství, hrozných proklínání, nedovolených vyhánění d'ábla a jiných bezbožných

pověř. Pokud však jde o svědectví a přísahy, nesmíme při žádném podvodu vzývat toto svaté jméno, neboť věčná pravda nemůže být zneuctěna hůře, než je-li volána za svědka lži; konečně nesmíme nikdy ani pravdivě přísahati, lež když toho nevyhnutelně žádá Boží sláva nebo potřeba bratří. Neboť s touto výjimkou jest nám zakázán kterýkoli druh přísahy, jak nás poučují slova Krista, který vykládaje tento oddíl zákona, chce aby řeč naše byla: jistě, jistě; nikoli, nikoli, což pak nad to více jest, dosvědčuje, že to od zlého jest (Mat. 5,37). Zde je také třeba všimnouti si toho, že zakazuje každému, aby nikdy nepřisahal z vlastního a soukromého libovolného uvážení. Ta přísaha však, kterou skládáme z vyžádání a z rozkazu úřadu, neodporuje ani v nejmenším tomuto přikázání, poněvadž úřadu propůjčil Bůh na jiném místě moc požadovat přísahu, když má býti vydáno pravdivé svědectví pro soud (2. Moj. 22,7; Žid. 6,16). Ovšem jsou z tohoto zákazu vyňaty všechny veřejné přísahy toho druhu, jakých Pavel užíval, aby obhájil důstojnost evangelia (Řím. 1,9; 9,1). Neboť apoštolové ve své činnosti nejsou soukromými osobami, nýbrž veřejnými služebníky Božími. Takové přísahy mohou býti skládány také od vladařů při potvrzování smluv, anebo od národa, když přísahá na jméno svého panovníka; sem patří i jiné přísahy, jež se nedějí ze soukromé žádosti, nýbrž pro veřejné dobro. Hlavní věci tedy jest, abychom pamatovali, že přísaha je dovolena nikoliv pro libovůli nebo potěšení, nýbrž jen v případě nevyhnutelnosti. Jako ovšem není dovoleno jinak, než jak bylo řečeno, dovolávati se jména Božího na dotvrzení své řeči, tak jenom to a žádné jiné nesmí býti jmenováno, kdykoliv je toho potřebí. Náleží totiž k jeho cti a slávě, aby on, jenž jest jedinou a věčnou pravdou, byl a platil sám za jediného svědka pravdy (5. Moj. 6,13; 10,12 n; Iz. 54,23; 48,17 n). Konečně, aby nám Hospodin vštípil tím účinněji obzvláštní důstojnost svého jména, připojil k tomuto přikázání, že n e n e c h á bez pomsty toho, kdo by bral jméno jeho nadarmo. Těmito slovy naznačuje jistou zvláštní pomstu přestupníkům tohoto přikázání.

4. PŘIKÁZÁNÍ

Pomni na den sobotní, abys jej světil. Šest dní pracovati budeš a dělati všeliké dílo své, ale dne sedmého odpočinutí jest Hospodina Boha tvého. Nebudeš dělati žádného díla ty i syn tvůj i dcera tvá, služebník tvůj i děvka tvá, hovado tvé i příchozí, který jest v branách tvých. Nebo v šesti dnech učinil Hospodin nebe a zemi, moře a všecko, co v nich jest, a odpočinul dne sedmého; proto požehnal Hospodin dne sobotního, a posvětil ho.

Ke zbožnosti a ke službě Bohu patří také zachovávání soboty, když už bylo pojato do první desky. Nazývá se svěcením dne. A proto nenařídil Pán nikdy nic přísnějšího (2. Moj. 31,15; 4. Moj. 15,32-36). A když chce u proroků naznačit, že všechno náboženství je převráceno, připomíná, že jeho soboty jsou znečištěny, znesvěceny a zhanobeny, a že nejsou zachovávány ani svěceny (Jer. 17,21-27), jako by po opomenutí této poslušnosti již nezbyvalo, čím by mohl býti ctěn. Není však vůbec sporu o tom, že toto přikázání bylo jen stínovým obrazem, a že bylo dáno Židům pro dobu obřadů, aby pod jejich zevním zachováním představovalo duchovní službu Bohu. A proto při příchodu Krista, který je světlem mezi stíny a pravdou mezi obrazy, bylo odstraněno jako ostatní stínové obrazy Mojžíšova zákona, jak o tom zřejmě svědčí Pavel (Gal. 4,9; Kol. 2,16)³⁾. Avšak my, ač byly odstraněny obřady a zevní

bohoslužebný řád, kterým byla cvičena víra Židů pod pěstounstvím zákona, přece zachováváme pravý smysl příkázání, o němž chtěl Pán, aby byl věčný a společný Židům i nám. Toto pak jest ta pravda: Poněvadž se máme Boha báti a jej milovati, máme také svůj pokoj trávit v něm. A to se stane tehdy, jestliže se zcela zřekneme svých zlých žádostí, jež nepůsobí nic jiného, než že trápí, matou a zneklidňují svědomí (Iz. 35,4; 58,5n; Žid. 3,18; 4,9n), jestliže ustaneme od nešlechetných skutků svého těla, to jest od těch, které se rodí z naší žádostivosti a ze špatnosti naší povahy, abych to řekl najednou, ode všech skutků, které nejsou z Ducha svatého, a které nesou na sobě jakoukoli stopu lidské moudrosti. Skutky tohoto druhu jsou vpravdě skutky otrocké a zákon soboty prikazuje, abychom jich zanechali, aby Bůh v nás bydlel a konal, co jest dobrého a kraloval nad námi vedením svého svatého Ducha (Jan 14,26; Ef. 3,16; 1. Kor. 3,16; Řím. 8,14), jehož kralování přináší s sebou mír a pokoj svědomí. Nuže, to jest ta pravá sobota, jejíž předobraz a jakoby stín ukazovala ona židovská. A proto byla přidělena sedmému dni, kteréžto číslo znamená v Písmu dokonalost. Tím jsme poučováni, že sobota nám jest dána od Boha na věčné časy a nelze ji žádnou hranicí omeziti, a že také nikdy nebude plně a v pravé míře posvěcena až do sedmého dne (Žid. 4,9). Avšak onen sedmý den je den poslední a věčný, do něhož snad jsme z části vstoupili, pokud jsme uvěřili, přece však jsme ho dosud plně nedosáhli. Nyní totiž jsme skrze víru začali v Bohu své odpočínutí a v něm také každodenně pokračujeme, ale dovršeno bude teprve tehdy, až se naplní ono slovo Izaiášovo (Iz. 66,23), v němž jest církvi Boží zaslíbena sobota za sobotou, totiž, že bude Bůh všecko ve všech (1. Kor. 15,28). To nám také Bůh ukázal při stvoření světa, jež dovršil v šesti dnech a sedmého odpočinul ode všeho díla, abychom podle jeho příkladu také od svých prací upustili a jen v Bohu hledali svůj pokoj a neustále dychtili po tom odpočínutí sedmého dne.

Pokud jde o den Páně, který nyní zachováváme, ten nebyl ustanoven proto, abychom jej světili před ostatními, to jest pokládali za světější nežli ostatní. To je totiž výsada samého Boha, který všechny dny vyznamenal stejně (Gal. 4,10). Ve skutečnosti byl ustanoven k tomu, aby se v ten den církev shromažďovala k modlitbám a chválám Božím, ke slyšení slova a k užívání svátostí (Kolos. 3,16). A abychom, nejsouce ničím vázáni, mohli tím lépe obrátiti všechno úsilí k těmto služebnostem, odpočíváme od strojových i ručních prací a od všech rozptylování, jež s sebou přináší tento život. Téhož druhu jsou i jiné sváteční dny, v nichž jsou naší paměti vždy znovu připomínána tajemství našeho spasení. Jestliže si ono slovo přivlastňujeme, jak se sluší, celým srdcem, a jestliže za jeho pomoci umrtvujeme skutky starého člověka, světíme sobotu netoliko ve sváteční dny, nýbrž ustavičně v každý den, a tím, jak se nám zde prikazuje, začínáme oslavovati sobotu za sobotou. Shrnuji: Ne z nějakého náboženského důvodu rozlišujeme mezi dnem a dnem, nýbrž kvůli veřejnému občanskému pořádku. Máme totiž některé dny zvláště poznamenané nikoli proto, abychom prostě v nich nic nedělali, jako by naší zahálkou byl Bůh ctěn nebo měl v ní zalíbení, nýbrž proto, že je potřebí, aby se církev v nějaký den shromažďovala. Pevně však musí být ustanoven určitý den za tím účelem, aby se všechno dalo podle řádu a beze zmatku (1. Kor. 14,33 a 40). Tak vyprchávají nesmysly sofistů,⁴⁾ kteří naplnili svět židovským názorem: že prý bylo v tomto příkázání odstraněno všechno obřadnictví (tak nazývají ve své mluvě ustanovení sedmého dne), že však zůstalo to, co má mravní závaznost, totiž zachovávání

jednoho dne v týdnu. To ovšem není nic jiného, než že se k potupení Židů zamění den a podrží jeho zachovávání. A vidíme arci, čeho dosáhli takovým učením. Neboť ti, kteří visí na jejich ustanoveních, převyšují Židy v hrubé a tělesné pověře o sobotě trojnásobně. Takže se dnes na ně hodí výtky, jež čteme u Izaiáše (Iz. 1,13 a 58,5 n), neméně, nežli na ty, které káral prorok ve své době.

Na jinou povinnost měli Židé dbáti při svěcení soboty: na povinnost směřující nikoli k náboženství, nýbrž k zachovávání rovnosti mezi lidmi, která chce, aby bylo od práce otroků i zvířat někdy upuštěno, aby jich nelidští dohlížitelé neutlačovali ustavičným pobízením více, než je spravedlivé. Ačkoliv to bylo, jak se domnívám, Mojžíšem naznačeno spíše jako doklad užitečnosti tohoto zařízení, než jako důvod jeho ustanovení (2. Moj. 23,12n; 5. Moj. 5,14). I my dnes musíme uznávat smysl této rovnosti ne z nějaké otrocké nutnosti, nýbrž jak to nařizuje láska. To jsou první čtyři přikázání, jež předpisují, jak se máme chovat k Bohu a jimiž se uzavírá první deska.

Že však pojímám čtyři přikázání do první desky proti obecnému a téměř všude obvyklému způsobu, to se nestalo jen tak bez důvodu nebo z důvodu lehkého. Neboť ti, kteří jinak rozdělují,⁵⁾ vyškrtávají z celkového počtu druhé přikázání, které jsme uvedli a jež bylo nepochybně dáno jako přikázání od Boha. A desáté, které zakazuje požadovati věci bližního, roztrhávají nevhodně ve dvě přikázání, ač je to přikázání jedno a totéž. K tomu dokládám, že takový způsob rozdělování nebyl znám v méně porušeném věku, což lze poznati z toho, že Origenes⁶⁾ uvedl toto naše rozdělení bez námitek (v homilii na 2. Moj.). Za Augustina se sice již ono rozdělení vyskytovalo, ale nebylo ode všech schvalováno. Augustinovi samému (v Otázkách St. a N. Zákona, kniha 2.) se to arci líbilo pro ten naprosto bezvýznamný důvod, že z počtu tří (jestliže první deska se skládá ze tří přikázání) více vyzařuje tajemství Trojice, jinak se mu zamlouvala více naše rozdělení. (S námi souhlasí autor nedokončeného díla o Matoušovi.) A nepochybuji, že to bylo způsobeno Istí d'áblovou, aby poznenáhlu vyklouzlo z lidských srdcí ono přikázání, které tak obezřetně zabraňovalo modlářství. Toho jsem se musel při této příležitosti dotknouti, aby se snad někdo nedivil nebo nevysmíval našemu rozdělení jako novému nebo nedávno vymyšlenému. Zbývá nám druhá deska.

5. PŘIKÁZÁNÍ

Cti otce svého i matku svou.

To jest, poněvadž se máme Boha báti a jej milovati, nemáme rodičů ani zanedbávati, ani žádnou věcí zraňovati, nýbrž máme k nim být velmi uctiví, máme si jich vážiti a je ctíti a podle vůle Páně jich poslouchati, máme se snažiti projevovat jim lásku a vděčnost ve všech směrech, v nichž jim naše úsluha může být k užitku (Ef. 6,1-3; Mat. 15,4-6). K tomu se připíná požehnání: že ti budou dlouho žíti na zemi, kteří budou prokazovati rodičům náležitou úctu, jako by to bylo místo nějakého jedinečného doporučení, které by prohlásilo, jak je Bohu zachovávání tohoto přikázání milé, a které by rozněcovalo a povzbuzovalo naši malátnost. Současně aby nevděční synové, kteří zanedbali prokázat rodičům vzájemnou službu vděčnosti, očekávali naprosto jisté zlořečenství.

6. PŘIKÁZÁNÍ

Nezabiješ.

To jest, poněvadž se máme Boha báti a jej milovati, nemáme nikoho žádným způsobem urážeti, nikomu křivditi, nikoho drážditi a nikomu činiti násilí. Spíše naopak, máme-li jen trochu bázně a lásky k Bohu, máme všem, přátelům i nepřátelům ukazovati dobrou vůli, máme se snažiti zalíbiti se obojím, obojím pomáhati, jsou-li v nějakém nebezpečí a máme usilovati, pokud na nás jest, o to, abychom obojím dobře činili (Mat. 4, 44-48).

7. PŘIKÁZÁNÍ

Nesesmilníš.

Sem patří, poněvadž se máme Boha báti a jej milovati, abychom v celém životě ve všem si počínali, mluvili a jednali cudně a zdrženlivě. Protože pak virginita⁷⁾ jest ojedinělým darem Božím, ať si jednotlivci uvědomí, co jim bylo dáno (Mat. 5,27-32; Ef. 5,22-33; 1. Kor. 6,15-20; Mat. 19,12; 1. Kor. 7,1-17). Neboť ti, kteří nechápou tato slova, mají lék proti nečistotě svého těla, který jim byl poskytnut od Pána. Jestliže ho neužívají, bojují tím proti Bohu a zpěčují se jeho pořádku. A ať netvrdí (jak to dnes mnozí říkají⁸⁾), že všechno zmohou s Boží pomocí. Neboť Boží pomoc je přítomná jen těm, kdo chodí po jeho cestách (Žalm 91,11), to jest ve svém povolání, z něhož tito usilují tajně se vzdáliti proti Boží vůli. V této tvrdošijnosti ať neočekávají, že Bůh bude jejich pomocníkem, ale raději necht' si vzpomenou na to, co bylo řečeno: Nebudeš pokoušeti Pána Boha svého (5. Moj. 6,16; Mat. 4,7). Pokoušeti Boha však znamená vzpírati se proti přirozenosti, která nám byla udělena od něho a pohrdati jeho přítomnými dary. Ale nejen že to tito lidé činí, oni se opovažují i manželství nazývati poskvrněním, ač Bůh uznal za vhodné je ustanoviti a prohlásiti je u všech lidí za počestné a Kristus náš Pán je posvětil svou přítomností a uznal za hodné, aby je vyznamenal svým prvním zázrakem (1. Moj. 2,24; Žid. 13,4; Jan 2,1-11). To oni činí jenom proto, aby podivnými chvalozpěvy vyvýšili jakýkoliv celibát. Jako by věru nebylo něco jiného celibát a něco jiného virginita! Nazývají jej andělským životem, ale křivdí při tom nadmíru Božím andělům, když s nimi srovnávají smilníky a cizoložníky a ještě mnohem horší a ohavnější druh lidí. A zde věru vůbec není potřebí důkazů, kde jsou samým stavem věcí usvědčováni z nepravdy. Vidíme totiž, jak hroznými tresty napořád mstí Bůh takovou zpupnost a pohrdání svými dary. Avšak ani manželé sami ať se nedomnívají, že jim je všechno dovoleno, nýbrž necht' každý se chová ke své manželce střízlivě a umírněně a navzájem zase manželka ke svému muži. Ať jednají tak, aby nepřipustili vůbec nic z toho, co by nebylo hodno cti a ukázněnosti v manželství. Konečně ať pamatují, že byli oddáni v Pánu.

8. PŘIKÁZÁNÍ

Nepokradeš.

To má tento smysl: Poněvadž se máme Boha báti a jej milovati, nemáme nikomu to, co jest jeho, uchvacovati lstí ani jej o to olupovati násilím: nemáme nikoho, kdo se nevyzná v obchodech a smlouvách podváděti tím, že bychom buď příliš draho

prodávali nebo laciněji než jest spravedlivé kupovali u těch, kdo neznají ceny zboží: konečně se nemáme zmocniti cizího jmění žádnou jinou ošemetností nebo podvodem. Naopak, je-li v nás jen trochu bázně a lásky k Bohu, máme vším úsilím směřovati k tomu, abychom přátelům stejně jako nepřátelům, pokud to lze, pomáhali radou i pomocí, aby uchovali své jmění a spíše máme ustoupiti ze svého nežli bráti z cizího. Ale nejenom to, nýbrž jsou-li tísněni nepříznivými okolnostmi, máme sdíletí jejich starosti a máme mírniti jejich nedostatek z naší hojnosti (Iz. 58,7; Řím. 12,13 n; 2. Kor. 8,14; Ef. 4,28 atd.).

9. PŘIKÁZÁNÍ

Nepromluvíš křivého svědectví.

To znamená: Poněvadž se máme Boha báti a jej milovati, nemáme nikoho utlačovati křivou obžalobou, ničí dobré pověsti utrhati, nemáme propůjčovati pomluvám a kousavým vtipům ani jazyka, ani sluchu, ani nikoho podezíratí z něčeho převráceného a ani tak o něm smýšletí. Naopak, je-li v nás jen trochu bázně a lásky k Bohu, máme o všech, pokud to lze, čistě smýšletí a uctivě mluvití jako tlumočníci ke všem stejně spravedliví, a jejich slova i činy, pokud to lze, máme si vykládati co nejlépe (Mat. 7, 1-5; Řím. 13, 9 a 14,10). Toto přikázání zahrnuje také požadavek, abychom se nebavili žádnými lžemi, neoblibovali si dvojsmyslných žertů a nespouštěli se k šprýmovnému a lenošnému žvanění (Žalm 5,10; Mat. 12,36; Ef. 4,29 a 5,4).

10. PŘIKÁZÁNÍ

Nepožádáš domu bližního svého, aniž požádáš manželky bližního svého, ani služebníka jeho, ani děvky jeho, ani vola jeho, ani osla jeho, ani cokoli jest bližního tvého.

Tímto přikázáním zapovídá Pán, jehož se máme báti a jehož máme milovati, všechnu touhu po cizí manželce, čeledi, majetku nebo po jakémkoli statku. Tím zakazuje mnohem více: Abychom žádnými úklady a žádnou lstí ani chytrostí, i kdyby to bylo možné pod rouškou počestnosti, nesměřovali k tomu cíli, aby buď manželka odešla ze společenství manželova, nebo aby se služebníci vymanili z jeho područí, aneb aby mu byly urvány jiné statky.

Dále abychom úlisnými řečmi neodváděli manželku a služebníky od manžela, nebo pána, ani manžela samého od manželky, aby ji zavrhl a ona se stala naší, ani pána od služebníků, aby byvše jím vyhnáni přešli k nám. Konečně abychom nepáchali žádných takových podvodů, na jaké jsou zvyklí lstiví lidé, za tím účelem, aby cizí věci přešly do našich rukou. Neboť nepochybně musí být zapovězeno provedení, kde se zapovídá již přání a žádost i myšlenka na vlastnictví. Naopak, je-li v nás jen trochu bázně a lásky k Bohu, jedneje raději tak, abychom si nejen přáli, aby manželka jednoho každého i jeho všecko jmění zůstalo nedotčené a bez úhony, nýbrž abychom také podporovali lásku mezi mužem a manželkou, abychom napomínali služebníky k povinnosti, a konečně abychom všemožně, pokud na nás jest, chránili každému, co jest jeho.

Ovšem zákaz, abychom nepožadovali cizích věcí, musí být vykládán i v tom smyslu, že každý bude plnit své úkoly podle svého povolání a druhému prokazovat, co je povinen prokazovat (Ef. 4, 1-3). Neboť po cizích věcech touží a je zdržuje, kdo nekoná to, čím je povinen jiným lidem podle služby svého povolání. Z toho důvodu má mít lid v úctě své krále, úřady a jiné sobě představené, má snášeti jejich vládu s myslí vyrovnanou, má poslouchati zákonů a nařízení a nemá odepřít nic, co může z Boží vůle vykonati (Řím. 13,1-7; 1. Pt. 2,17 n; Tit. 3,1). Na druhé straně ať oni mají péči o svůj lid, ať dávají průchod právu a zachovávají obecný mír a pokoj, ať jsou dobrým lidem ochranou a ať trestají zlé. Nechať spravují všechno tak, jako by měli klásti počet ze svého úřadování Bohu, svrchovanému Králi a Soudci (5. Moj. 17,18; 2. Par. 19,6 n). Biskupové a správcové sborů mají věrně vykonávat službu slova a neprzniti spasitelného učení, nýbrž podávati je Božímu lidu čisté a ryzí; ale lid mají vzdělávati netoliko učením, nýbrž i příkladným životem a posléze je mají vésti jako dobří pastýři ovce (1. Tim. 3,1-5 a 12; 2. Tim. 2 a 4,2-5; Tit. 1,6-9; 1. Pt. 5;3). Naproti tomu zase lid je má uznávati za posly a apoštoly Boží, má jim prokazovati tu čest, jakou je vyznamenal Pán a má jim poskytovat potřebných prostředků k životu (Mat. 10,10; Řím. 10,13-15; 15,27; 1. Kor. 9,7-14; Gal. 6,6; 1. Te. 5,12 n; 1. Tim. 5,17 n). Rodiče mají přijímati děti jako svěřené od Boha, aby je živili, učili a vedli, nikoli aby svou nelidskostí a krutostí ztrpčovali jejich duše a odvraceli je od sebe, nýbrž aby je opatrovali a milovali s mírností a dobrotou, jak se na jejich osobu sluší, jako zase jim, jak to bylo řečeno již dříve, přísluší pozornost se strany dětí (Ef. 6,1-4; Kol. 3,20 n). Mládež má mít ve vážnosti stáří, aby byl tento věk ctěn, jak to Pán chtěl. Starci zase mají vyvažovat nerozumnost mládí svou rozvahou a zkušeností, kterou jsou více vyzbrojeni než oni a nemají je napadati drsnými a hlučnými útoky, nýbrž mají přísnost mírniti laskavostí a ochotou. Služebníci se mají osvědčiti pilnými ve službě a poslušnými k pánům, ne sloužíce na oko, nýbrž z té duše, jako by sloužili Bohu. Páni zas ať nejednají se služebníky svévolně a tvrdě, ať jich nesužují přílišnou drsností a ať si k nim opovržlivě nevedou, nýbrž raději ať v nich uznávají své bratry a spoluslužebníky téhož Pána, který jest v nebesích, jež jsou povinni navzájem milovati a ve vší mírnosti (Ef. 6,5-9; Kol. 3,22; Tit. 2,9n; 1. Petr. 2,18; Kol. 4,1; Filem. 12 a 16).

Podle tohoto měřítka nechať si každý rozmyslí, čím je ve svém stavu a na svém místě bližním povinen a čím je povinen, nechať činí.

Vyložili jsme si celý zákon v desíti přikázáních, jimiž je nám dostatečně připomenuto všechno to, co Bůh jednak od nás požaduje, jednak nám zapovídá, ať už při tom jde o něho nebo o jiné. Jest však snadné pochopiti, kam všechno míří: totiž k učení o lásce. A to především, abychom se Boha báli, jej milovali a ctili, jemu samému důvěřovali, jej vzývali a hledali, abychom všechno od něho očekávali, svou ochranu na něho složili a v něm se ztišili, což je souhrn první desky, kterou jsme obzvláště vedeni ke zbožnosti (Mat. 7,14 n). Potom abychom pro Boha pěstovali lásku k jiným a se všemi tak jednali, jak si přejeme, aby bylo s námi jednáno. To jest hlavní obsah druhé desky, nikoli však, abychom sami sebe milovali. Neboť v celém zákoně nelze vyčísti ani jediné slabiky, která by člověku dávala pravidlo o tom, co by mohl ve svůj prospěch činiti neb opomenouti. A vskutku, poněvadž lidé jsou od narození takové povahy, že jsou cele nakloněni k sebelásce, nebylo potřebí žádného

zákonu, který by onu lásku, již beztak nemírnou, ještě rozohňoval. Proto je naprosto jasné, že zachovávatí přikázání neznamena milovati sama sebe, nýbrž milovati Boha a bližního. Nejlépe a nejsvatěji žije ten, kdo žije co možná nejméně pro sebe a pro sebe se snaží, ale ovšem nikdo nemůže žítí hůře a bezbožněji nad toho, kdo žije jen pro sebe a usiluje o svůj prospěch a jen na sebe myslí a svých zájmů vyhledává.

Nelze ovšem jen tak obejít to, že zákon Boží nenařizuje ani nezakazuje jen vnější skutky, nýbrž i samy myšlenky a nejnaternější hnutí srdce. Ať se proto nikdo nedomnívá, že učinil zákonu zadost, když jen zdrží ruku od činu. Jsou totiž lidé, kteří ovládají oči, nohy, ruce a všechny části těla tak, že nějak zachovávají zákon, ale při všem tom jsou srdcem v naprostém rozporu s veškerou poslušností. Domnívají se, že tehdy vše vykonali, dovedou-li slušně před lidmi zastříti to, co před Bohem nosí v srdci. Slyší: Nezabiješ, nesesmilníš, nepokradeš; proto netasí meče k vraždě, nestýkají se tělesně s nevěstkami a nevzkládají ruce na cizí majetek. Až potud je to vše dobré, ale celým srdcem dýchají vraždou, hoří chlípností a pošilhávají po majetku všech lidí závistivými očima a žádostivě jej pohlcují. Chybí jim tudíž to, co bylo v zákoně nejdůležitější. Těm silně odporuje Pavel, když tvrdí (Řím. 7,14), že zákon jest duchovní, to jest, že vyžaduje poslušnosti celé mysli, celého srdce a celé vůle. Když říkáme, že toto je smysl zákona, nezavádíme tím nějaký svůj nový výklad, nýbrž následujeme Krista, nejlepšího tlumočníka zákona. Neboť když farizeové naplnili lid zvráceným názorem, že zákonu dokonale vyhověl ten, kdo se ničeho proti zákonu nedopustil vnějším činem (Mat. 5,21 a 27), ukázal Ježíš, že je to ten nejnebezpečnější omyl a prohlašuje za cizoložství necudný pohled na ženu a za vrahy ty, kdo nenávidí bratra. Pohání totiž před soud ty, kteří se hněvali jen v srdci, před radu ty, kdož dávají reptáním nebo mručením najevo, že jsou nějak uraženi v mysli a do pekelného ohně ty, u kterých v nadávání a klení propukl zjevný hněv. Ti, kdo to nevidí, činí Ježíše druhým Mojžíšem, který dal zákon evangelia a tím zákonem prý doplnil nedostatky onoho Mojžíšova zákona. To je naprosto falešné, neboť Ježíš ke starému zákonu nic nepřidal, nýbrž potvrdil toliko a očistil zákon zatemněný lžemi farizeů a znečištěný jejich kvasem.

Stejná neznalost nebo zlomyslnost to byla, když ze zákonů, které nařizovaly, aby lidé netoužili po pomstě, nýbrž nepřátele milovali, a které byly dány kdysi všem Židům a teď všem křesťanům vůbec, učinili rady, jichž poslouchati nebo neposlouchati je každému volno. Jejich závaznou poslušnost však přesunuli na mnichy, aby oni aspoň v tom jediném byli spravedlivější nežli prostí křesťané, poněvadž se dobrovolně zavázali rady zachovávatí. A jako důvod, pro který je nepřijímají za zákony, uvádějí, že se jim zdají příliš obtížnými a těžkými, obzvláště pro křesťany, kteří jsou pod zákonem milosti. Zda-li se tak neodvažují odstraniti věčný Boží zákon o lásce k bližnímu? Či neprohlásil Kristus, když vypravoval podobenství (Luk. 10,29-37), za našeho bližního každého i sebe cizejšího, který potřebuje pomoci? Či se nevyskytují napořád přikázání, která vyžadují od nás lásku k nepřátelům (Př. 25,21 n; Řím. 12,29)? Jako na příklad, když se nám přikazuje, abychom hladové sytili, jejich bloudící dobytek a osly abychom přiváděli na správnou cestu anebo jim nadlehčovali, když klesají pod břemenem (2. Moj. 23,4-5). Což neplatí věčně slovo Páně: Má jest pomsta a já odplatím (5. Moj. 32,35; Žid. 10,30)? A co chtějí říci, prosím, tato slova: Milujte nepřátele své, dobře číňte těm, kteří vás nenávidí, modlete se za ty, kteří vás utiskují, abyste byli synové Otce vašeho, který jest v nebesích

(Mat. 5,44 n)? Kdo tedy budou synové nebeského Otce? Snad mniši? Věru dobře se nám povede, jestliže se jenom mniši odváží nazývat Boha Otcem. Tak zajisté prozrazují, že jsou syny satanovými ti, kteří tak svévolně setřásají jeho společné synům Božím. Ale jak nechutně rozumují! Bylo by to prý příliš těžké břímě pro křesťany. Jako by věru mohlo býti vymyšleno něco ještě těžšího, nežli milovati Boha z celého srdce, z celé duše a ze všech sil. Vedle tohoto zákona nemůže býti pokládáno nic za nesnadné, ať už jde o lásku k nepříteli, anebo o vypuzení veškeré pomstychtivosti ze srdcí. Všechno je zajisté naší slabosti obtížné a nesnadné, a to až do nejmenšího ostnu zákona. Pán je to, v němž osvědčujeme sílu. On nechat' dá, co přikazuje, a nechat' přikáže, co chce. Býti křesťanem pod zákonem milosti, to neznamená toulati se bezuzdně bez zákona, nýbrž býti vstípen v Krista, jehož milostí jsme osvobozeni od zlořečenství zákona a jehož Duchem máme zákon vepsaný v srdcích. Tuto milost nazval Pavel⁹⁾ zákonem obrazně, čině náražku na Boží zákon, proti němuž stavěl milost jako protiklad. Ti lidé filosofují ve jménu zákona o ničem.

Dále jste slyšeli už dříve, že Pán vynáší těžký a hrozný soud nade všemi těmi, kteří přestoupí jen některou část jeho zákona a ve všem zákon nenaplní. Abychom jej naplnili, není však v našich silách. Všichni tedy jsme prohlášeni za přestupníky zákona a ne jen některým z nás, nýbrž všem nám a našim hrdlům zaslouženě hrozí zlořečenství, jež byla v této věci vydána proti hříšníkům. A tak hledíme-li pouze na zákon, nemůžeme jinak než ztratiti mysl a ve zmatku si zoufati, protože podle něho jsme všichni odsouzeni a zlořečeni (Gal. 3,10 n). To právě říká Pavel, že všichni, kdo jsou pod zákonem, jsou pod zlořečenstvím. Zákon totiž ani jinak nemůže, než že všechny lidi do jednoho žaluje a obviňuje, usvědčuje a drží jako přistižené a konečně na soudu Božím odsuzuje, aby byl Bůh sám ospravedlněn, avšak aby před jeho obličejem umlklo všechno tělo (Řím. 3,4). Avšak nepovídejme mnoho, jako dnes mnozí rádi uvádějí, když byli přinuceni přiznati, že je pro ně nemožná věc, aby dosáhli dokonalé a konečné spravedlnosti ze záslužných skutků, poněvadž nikdy zákonu plně nedostojí. Přiznávají to sice, ale aby se nezdálo, že jsou zbaveni vsí slávy, to jest, že odpadli docela od Boha, odvolávají se na to, že z části zachovávají zákon, a že jsou v této částce spravedliví. To však, co chybí, usilují si opatřiti a koupiti dosti učiněními a nadbytečnými zásluhami.¹⁰⁾ Domnívají se, že to jest před Bohem náhrada za jejich nedostatek. Tomuto omylu propadli proto, že zapomněli, čím sami jsou, že pohrdli spravedlností Boží, a že neznají svého hříchu. Zbavují se poznání sama sebe ti, kteří si myslí, že jsou jinými, než jak Písmo popisuje všechny syny Adamovy, jejichž výbornost doporučuje těmito výroky: že jsou převráceného a tvrdého srdce, že myšlení srdce jejich jest zlé od mladosti, že všechny myšlenky jejich jsou marnost, že jejich světlo jest temností, že všichni jako ovce zbloudili, jeden každý na cestu svou se obrátil, že nebyl nalezen ani jeden, kdo by činil dobré, že nikdo z nich Boha nezná ani ho nehledá, že nemají před očima bázeň Boží: krátce, že jsou tělem (Jer. 17,9; 1. Moj. 8,21; Žalm 94,11; Mat. 6,22; Iz. 53,6; Žalm 14,3; 1. Moj. 6,3). Tímto jménem se rozumějí všechny ony skutky, jež jsou vypočteny u Pavla (Gal. 5,19): smilstvo, nečistota, chlípnost, hýření, modloslužba, čarování, nepřátelství, sváry, nenávisti, hněvy, hádky, různice, sekty, závisti, vraždy a vše, co může býti ještě ohavného a ošklivého vymyšleno. Důvěřujeme-li tak veliké důstojnosti, pyšníme se ovšem hloupě před Bohem. To totiž je třeba pokládati za všeobecnou pravdu, že se proti Bohu chlubí, kdokoli se u sebe chlubí. Pavel říká

(Řím. 3, 27), že alespoň tím je svět poddán Bohu, že byla lidem úplně odňata příčina k chloubě. Odvází se člověk Bohem odsouzený v tak veliké hanbě ponechat si něco pro sebe? Myslí si, že dosud něco znamená? Či se ještě nenaučí pokořovati se a skláněti a všechno dávat Bohu, ještě se nenaučí ve své poníženosti vyvyšovati Boha? Nenazývám totiž ponížeností, jestliže si někdo myslí, že mu ještě něco zbývá.

A potud učili zhoubnému pokrytectví ti, kteří spojili tyto dvě věci: že je třeba, abychom se před Bohem cítili poníženými, i že je třeba, abychom věděli, že máme nějaké své zásluhy. Neboť vyznáváme-li před Bohem opak toho, co cítíme, lžeme mu. Uznáváme-li však skutečně a vážně, že nám nic nepatří, zmizí tím netoliko všechno spoléhání na zásluhy, nýbrž zmizí i pojem zásluh vůbec. V člověku tedy od temene hlavy až po špičku nohy, bude-li hodnocen podle svých přirozených darů, nebude nalezena ani jiskřička dobrého. Cokoliv je v něm chvály hodného, to je milost Boží. Avšak naše špatnost je v tom, že vždycky skrýváme svou ohavnost za zástěru, kdežto Boží dary uchvacujeme ke své chvále.

Boží spravedlnost je v pohrdání také tam, kde není uznávána za takovou a tak dokonalou, že jí není nic příjemné, co není bezúhonné a dokonalé a nepotřísněné žádnou poskvrnou. Je-li tomu tak, tu všechno, co jest naše, jestliže je to posuzováno podle své hodnoty, není nic než nečistota a poskvrna. Proto naše spravedlnost je nepravostí, bezúhonností ohyzdností a sláva hanbou. Neboť i to, co nejlepšího můžeme ukázat, je přece vždy potřísněno a pokaženo nějakou nečistotou našeho těla a má jakoby přimícháno trochu hniloby. Dále, i kdyby se přihodilo, že bychom dosáhli nějakých naprosto čistých a spravedlivých činů, postačí přece jediný hřích, aby zničil a vyhladil všechnu vzpomínku na dřívější spravedlnost, jak říká prorok (Ezech. 18,24-26), s nímž souhlasí i Jakub (2,10): Kdo přestupuje v jediné věci, jest vinen ve všech. Poněvadž opravdu tento smrtelný život není nikdy prost hříchu (Př. 24,16; 1. Jan 1,8), nedošlo by před obličej Hospodinův nic, cokoli jsme spravedlivého vykonali, protože by to bylo následujícími hříchy pokaženo, potlačeno a zničeno a nebylo by nám to počítáno za spravedlnost. Konečně v zákoně Božím se nemáme ohlížet na skutek, nýbrž na přikázání. Je-li proto hledána spravedlnost ze zákona, neudělá člověka spravedlivým ten nebo onen skutek, nýbrž ustavičná poslušnost zákona. Mimoto jest hřích u Boha věcí do té míry prokletou a tak velice vážnou, že celá lidská spravedlnost, snesená na jednu hromadu, by nemohla vyrovnati jediný hřích. Vidíme totiž, že jediným proviněním byl člověk od Boha tak zavržen a zapuzen (1. Moj. 3,17 a 24), že ztratil zároveň všechnu možnost, aby mohl dobýti zpět spasení.

Byla tedy odstraněna schopnost dostiučinění a ti, kteří se jí vynášejí, jistě nikdy neučiní zadost Bohu, jemuž není nic milé ani příjemné, co vyšlo od jeho nepřátel. Nepřáteli jsou však všichni, jimž přičítá hříchy. Jest tedy třeba, aby dříve byly naše hříchy přikryty a odpuštěny, nežli Pán vzhledne na některý náš skutek. Z toho plyne, že odpuštění hříchů je zadarmo. Zatemňují je a rouhají se ti, kdo uvádějí svá dostiučinění. My tedy podle příkazu Apoštolova (Fil. 3,13) zapomínajíce na ty věci, které jsou za námi a usilovně chvátajíce k těm, které jsou před námi, běžíme na svém závodišti k cíli, k odplatě svrchovaného povolání. Avšak chlubíme-li se nadbytečnými zásluhami, jak se to srovnává s tím, co máme říci, když jsme učinili vše, co nám bylo přikázáno, že služebníci neužiteční jsme, a že jsme neučinili více, než co jsme byli povinni učiniti (Luk. 17, 10)? Říci to před Bohem neznamená

předstíratí to nebo lhátí, nýbrž míti to za jisté a vpravdě tak cítiti. Proto přikazuje Pán, abychom si upřímně stanovili, a tak smýšleli v nitru, že mu nemůžeme prokázat žádných nepovinných služeb, nýbrž že můžeme jen projevití povinnou poslušnost. A to i tehdy, když učiníme vše, co se nám přikazuje, to jest, kdyby všechny naše myšlenky i všechny údy byly obráceny k povinnostem zákona a kdyby jeden člověk měl více nežli všechnu spravedlnost všech lidí dohromady. Ti však, kteří jsou daleko od toho, aby učinili, co bylo přikázáno, přece se odvažují chlubití se, že překonali obvyklou míru spravedlnosti. Jest arci každému snadné a lehké, aby o tom vykládal ze stolic a křesel ve stínu. Až však onen nejvyšší Soudce usedne na soudním tribunálu, budou muset zmlknouti všechna ústa a zmizet všechno chlubení. To jediné měli jsme hledat, s jakou důvěrou v záchranu můžeme přistoupiti před jeho soudnou stolicí, a ne to, o čem dovedeme hovořiti ve školách a na rozích. A co jsou to ty nadbytečné zásluhy, které oni chtějí prodávat Bohu? Prázdné hříčky, kterých Bůh nikdy ani nenařídil, ani neschvaluje a kterých ani neuzná, až bude třeba skládati před ním účty. Že jsou nadbytečné skutky, připustíme pouze v tom významu, jak o nich je psáno u proroka (Iz. 1,12): Kdo toho z rukou vašich hledal?

Zůstává tudíž v platnosti to, že celé lidské pokolení jest podle zákona usvědčeno, že propadlo zlořečenství a Božímu hněvu. Aby toho bylo zbaveno, jest nevyhnutelně třeba, aby vyšlo z moci zákona, a aby se dalo jakoby převésti z jeho otroctví do svobody. Arci ne do oné tělesné svobody, jež nás odvádí od poslušnosti zákona, a jež nás láká k bezuzdnosti ve všem, a jež připouští, aby naše žádostivost bujela v rozpustilosti, jako když byly zlomeny závory a povoleny otěže; nýbrž do svobody duchovní, která může zdrcené a zděšené svědomí potěšiti a povzbuditi tím, že mu ukazuje, že je svobodno od zlořečenství a odsouzení, jimiž je zákon tísnil jako pevnými pouty. Tohoto osvobození a abych tak řekl, propuštění z otroctví zákona dosahujeme, když se u víře chápeme Božího milosrdenství v Kristu, skrze něž jsme docela ujištěni a ubezpečeni o odpuštění hříchů, jejichž vědomím nás zákon zraňoval a trápil. Toto odpuštění hříchů nám ovšem neušťěďruje Bůh jednou, jak se mnozí nemoudře domnívají, abychom později v zákoně hledali spravedlnost, když jsme dříve dosáhli prominutí za minulý život. To by neznamenal nic jiného, než že se nám Bůh posmívá a s námi si zahrává, když nás svedl klamnou nadějí. Neboť když nemůžeme dosíci žádné dokonalosti, pokud jsme v tomto těle, a zákon ohlašuje smrt a odsouzení všem, kdo skutkem nedosáhli bezúhonné spravedlnosti, bude míti vždycky, z čeho by nás obžaloval a obvinil, kdyby nám nepřispělo na pomoc milosrdenství Páně, které nás ustavičným odpouštěním znovu a znovu vyprošťuje. Proto platí vždycky to, co jsme pravili na začátku: jestliže jsme sami ceněni podle naší důstojnosti, ať cokoliv myslíme nebo konáme, přece se všemi svými pokusy a snahami jsme hodni smrti a zahynutí. Z toho důvodu i zaslíbení, jež nám byla v zákoně nabízena, jsou všechna neúčinná a neplatná. Neboť nikdy nebude splněna ta podmínka, že zákon dokonale naplníme, na níž ona zaslíbení závisí a při jejímž splnění teprve mají vejíti v platnost.

Tento důvod zdůrazňuje ještě více Apoštol (Řím. 4,14). Jestliže je zaslíbení dědictví ze zákona, praví, pak jest zmařena víra a zrušeno zaslíbení. Dvě věci tu uvádí, předně že víra je zmařena a vyprázdněna, jestliže zaslíbení bere zřetel na zásluhy našich skutků, anebo závisí-li na zachovávaní zákona; neboť nikdo by se nikdy na ně nemohl spolehnout, ani v nich klidně spočinout, poněvadž se nikdy

nestane, aby někdo s určitostí mohl tvrdit, že zákonu učinil zadost, tak jako nikdo nikdy pomocí skutků nečiní plně zadost zákonu. Aby se nehledala svědectví pro tuto věc daleko, může každý sám sobě být svědkem, kdo se chce na sebe upřímně podívat. Musela by tedy do duší všech vstoupiti nejdříve pochybnost, potom i zoufalství, když by každý sám pro sebe chtěl vypočítati, jak velikou tíží povinností je dosud tísněn, a jak daleko je vzdálen od podmínky jemu stanovené. A ejhle, už je víra zničena a vyhlazena. Neboť věřiti neznamena kolísati a měniti se, kymáceti se nahoru a dolů a pochybovati, žíti v ne- jistotě a nakonec si zoufati, nýbrž věřiti znamená míti mysl upevněnou stálou jistotou a pevným bezpečím a míti místo, kde bys spočinul a opřel nohu (1. Kor. 2,5; 2. Kor. 13,5). Z toho plyne to druhé, že i samo zaslíbení bylo zničeno a poznenáhlu mizí. Vždyť se nikomu nesplní leč těm, kteří pevně a bez rozpaků budou přesvědčeni, že se jim musí splniti, anebo abych to řekl jedním slovem, kteří v to budou míti víru. Jestliže tedy se víra zhroutí, nemůže zůstat zaslíbení žádná platnost. Aby tedy bylo poskytnuto aspoň trochu naděje na spasení, je třeba, aby byla nabídnuta nová zaslíbení, jež by nám mohla býti splněna. To však jsou zaslíbení evangelia, jež nám milosrdný Pán zdarma nabízí, ne pro nějakou naši důstojnost nebo pro dobré skutky, nýbrž ze své otcovské dobroty (Řím. 10,20). A neklade nám jiné podmínky, než abychom se celým srdcem chopili tak veliké milosti jeho dobrotivého rozhodnutí. To právě uvádí Pavel (Řím. 4,16): že proto z víry nám připadá dědictví spasení, aby bylo zaslíbení pevné. Neboť jistá je ta víra, která se opírá jenom o milosrdenství Boží a která ví, že se milosrdenství a pravda spolu potkaly, to jest, že co milosrdný Bůh slíbí, také věrně splní. A s jistou vírou jde pevné zaslíbení, které se věřícím nemůže nesplniti (Žalm 85,11).

Proto je třeba, abychom již uznali, že naše spasení se zakládá na pouhém milosrdenství Božím, nikoli však na nějaké naší důstojnosti ani na ničem, co z nás vychází. Proto se sluší, abychom celou nadějí postavili a jakoby hluboko zakotvili v tom, že se neohlížíme na žádné skutky, ani v nich nehledáme nějaké pomoci. A tak povaha víry záleží v tom: uši otevřít, oči zavřít, to znamená pozorně patřit na zaslíbení, odvracet myšlení ode vši lidské důstojnosti nebo zásluhy. Nikdy totiž nebudeme dosti důvěřovat Bohu, jestliže jsme úplně neztratili důvěru v sebe, nikdy v něm neposílíme dost svých srdcí, nebyla-li v nás dříve pokořena. Nikdy v něm nenalezneme dosti útěchy, jestliže jsme nad sebou nezoufali, nikdy se nebudeme dosti v něm chlubit, jestliže jsme se sami nezřekli vši své chlouby. Jsme tedy účastni milosti Boží a máme ji, když docela odvrhneme důvěru v sebe, a když jsme naprosto pevně přesvědčeni o jeho dobrotě, a jak říká Augustin (O slovech Apoštolových, kap. 11.), zapomeneme-li na vlastní zásluhy, přijímáme dary Kristovy, což znamená, že máme pravou víru, jak se sluší. Avšak této jistoty nemůže nikdo dosíci leč v Kristu, jehož žehnáním toliko jsme svobodni od zlořečenství zákona, které bylo proti nám všem vydáno a vyhlášeno. Když pro mdlou, kterou dědíme po praotci Adamovi, nemůžeme zákon svými skutky naplniti tak, jak bylo třeba pro ty, kdo tvrdí, že si lze tak získati spravedlnost, stáváme se teprve Kristovou spravedlností spravedlivými a plniteli zákona: Tou se totiž odíváme jako svou a skutečně také platí u Boha za naši spravedlnost, takže nás má za svaté, čisté a nevinné. Tak se splňuje to, co říká Pavel (1. Kor. 1,30), že Kristus jest nám učiněn spravedlnost i posvěcení i vykoupění. Neboť především nás milosrdný Pán pro svou dobrotu a ze své milostivé vůle přijímá laskavě na milost, odpouští a promíjí nám hříchy, které zasluhovaly hněvu a věčné

smrti (Řím. 5 a 6). Potom v nás přebývá a vládne nám v hojné milosti svého svatého Ducha, pomocí jehož jsou den ode dne víc a více umrtvovány žádosti našeho těla. My však jsme posvěcováni, to jest zasvěcováni Pánu ve vsí čistotě života tím, že naše srdce jsou formována k poslušnosti zákona, takže jest naší jedinou vůlí sloužiti jeho vůli a šířiti všemi způsoby jenom jeho slávu, a že nenávidíme nečistotu, jež zůstává v našem těle. A posléze, i když již kráčíme pod vedením Ducha svatého po cestách Páně, abychom se nenadýmali, zapomenuvše na svou přirozenost, zůstává v nás cosi nedokonalého, co nám má být důvodem k pokoře, aby byla uzavřena před Bohem veškerá ústa a abychom se učili přenášet důvěru ze sebe vždycky na něho samého (Řím. 7,23). A tak je nám vždy potřebí odpuštění hříchů. Proto právě i ony skutky, které konáme, když kráčíme po stezkách Páně, jakkoliv se Pánu líbí, pokud je konáme ve víře, přece nejsou s to, aby samy ze sebe nás učinily Bohu příjemnými a oblíbenými; nýbrž spravedlnost Kristova, která jediná je dokonalá a toliko ona, může snést Boží pohled, musí se za nás postavit a musí nás na soudu zastupovati jako rukojmí (Žid. 11,6; Řím. 8,34). Ta u Boha platí a jest nám připočtena právě tak, jako by byla naše. Tak získáváme ve víře neustále znovu odpuštění hříchů a žádné naše poskvrny nebo nečistoty nedokonalosti nám nejsou připočítávány, nýbrž jsou jako pohřbené přikryty onou čistotou a dokonalostí Kristovou, aby nepřišly na soud Boží, dokud nepřijde hodina, v níž nás božská dobrota přijme do blahoslaveného pokoje s novým Adamem, kterým jest Kristus, když předtím v nás zemřel a úplně byl vyhuben starý člověk (1. Kor. 15,45). A zde očekávejme den Páně, v němž budeme přeneseni do slávy nebeského království přijmouce neporušitelná těla!

Z toho lze uzavřít, jaký jest úkol a užitek zákona. Jest trojího druhu: Předně tím, že zákon ukazuje Boží spravedlnost, to jest tu, kterou od nás Bůh požaduje, připomíná každému jeho nespravedlnost a usvědčuje ho z hříchu. Poněvadž totiž všichni lidé dohromady jsou naplněni nesmyslnou důvěrou ve své síly, nedokáže-li jim Pán jejich prázdnotu, je toho potřebí, aby zanechali tohoto hloupého mínění o své ctnosti a aby porozuměli, že stojí a žijí toliko rukou Boží. A dále, poněvadž vyzdvihují spravedlnost svých skutků proti milosti Boží, sluší se, aby tato zpupnost byla zavržena a zahanbena, aby se jako nazí a prázdni utíkali k milosrdenství Božímu, na ně cele se spoléhali, v něm se skryli, a je jediné aby uchopili jako spravedlnost a zásluhy; toto milosrdenství je v Kristu nabízeno všem, kteří se ho domáhají a je očekávají pravou vírou. Za druhé, když zákon prohlašuje, že Bůh bude mstitelem, když stanoví trest přestupníkům a vyhrožuje smrtí a soudem, prospívá potud, že se krotí aspoň hrůzou před tresty ti, kteří dbají jen z přinucení o to, co jest spravedlivé a správné. Krotí se však nikoliv proto, že by jejich duch byl uvnitř pohnut a dotčen, nýbrž poněvadž, jako by je na uzdě držel, zdržují ruce od vnějšího skutku a udržují svou špatnost uvnitř, kterou by jinak svévolně vychrlili. Tím ovšem nejsou ani lepšími, ani spravedlivějšími před Bohem. Neboť ačkoliv se neodvažují vykonati to, co si usmyslili, poněvadž jim v tom brání strach nebo stud, ani se neodvažují vyvádět podle své zvůle, přece nemají srdce nakloněné k bázni a poslušnosti Boží, ano čím více se zdržují, tím více se uvnitř rozohňují a rozpalují a vřou a jsou hotovi učiniti cokoli, jen kdyby nestál v cestě tento strach ze zákona. Ale nejenom to, nýbrž nenávidí velmi zle i sám zákon a proklínají Boha zákonodárce, takže kdyby mohli, chtěli by ho nejraději odstraniti, poněvadž ho nemohou snést, ani když přikazuje to, co je pravé, ani když trestá ty, kdo pohrdají jeho velebností. Přece však tato vynucená a vydupaná spravedlnost je

nezbytná obecnému společenství lidí, o jehož pokoj se pečuje tím, že se hledí k tomu, aby všechno nebylo uvedeno ve zmatek, což by se stalo, kdyby bylo všem všechno dovoleno. Za třetí: věřícím, v jejichž srdcích již působí a kraluje Duch Boží, přináší nemalý užitek zákon, protože jim neustále víc a více připomíná, co jest správné před Bohem a co je mu libé. Neboť ačkoliv mají prstem Božím zákon napsaný a vrytý v srdcích (Jer. 31,33; Žid. 10,16), to jest, jsou takového smýšlení i cítění, že touží poslouchati Boží vůle, přece mají ze zákona ten užitek, že se z něho den ze dne určitěji a lépe poučují, jaká jest vůle Boží: jako když nějaký služebník již z celé své duše usiluje o to, aby se zalíbil svému pánu, přece však cítí potřebu poznati zevrubně zvyky pánovy, aby se podle nich řídil a jim se přizpůsoboval. Mimoto jakkoliv mohou být někteří lidé působením Ducha ochotní a hbití k poslušnosti Boží, přece působením těla jsou neteční a slouží spíše hříchu než Bohu. Této tělesnosti jest zákon bičem, který je má jako líného a neschopného osla povzbuzovati, pobízeti a nutiti k dílu. Zkrátka: zákon jest pro věřící povzbuzením, nikoli však aby jejich svědomí svazoval zlořečenstvím, nýbrž aby ustavičným naléháním setřásal jejich pohodlnost a káral je pro jejich nedokonalost. Mnozí, když chtěli naznačiti toto osvobození od zlořečenství zákona, pravili, že zákon byl pro věřící odstraněn, ne že by jim již nenařizoval, co jest správné, nýbrž toliko že jim již není tím, čím byl dříve, totiž že nemate a neděsí jejich svědomí orčelem smrti, ani že jich nezatrácuje a nehubí. Jako zase na druhé straně ospravedlnění jest odtrháváno od dobrých skutků nikoli proto, aby se žádné dobré skutky neděly, ani aby byly popírány dobré skutky, které jimi jsou, nýbrž proto, abychom se na ně nespolehali, nechlubili se jimi a nepřipisovali jim spasení. Naše důvěra záleží v tom, že Kristus, Syn Boží, jest náš a byl nám dán, abychom v něm i my byli syny Božími a dědici království nebeského (Iz. 9,6; 1. Te. 4,14). Neboť k naději věčné spásy jsme povoláni pro Boží dobrotivost, nikoli pro naši podstatu. Povolání jsme však nikoli k nečistotě a k nepravosti, nýbrž abychom byli svatí a neposkvrnění před obličejem Boha našeho v lásce (Ef. 1,4).

Kdyby tyto pravdy byly projednány a utříděny podle patřičného řádu v minulých stoletích, nikdy by nebylo vzniklo tolik zmatek a rozmršek. Pavel říká (1. Kor. 3,11): ve výstavbě křesťanského učení jest třeba podržeti základ, který položil a mimo nějž žádný jiný položen býti nemůže, jenž jest Ježíš Kristus. Jaký však jest tento základ? Snad ten, že Ježíš Kristus byl jen počátek našeho spasení a otevřel nám cestu tím, že nám vysloužil příležitost k získávání zásluh? Ani v nejmenším. Nýbrž že jsme v něm vyvoleni od věčnosti před ustanovením světa nikoliv pro naše zásluhy, nýbrž podle uložení dobré rady Boží, že jsme jeho smrtí vykoupeni z odsouzení k smrti a vysvobozeni ze zahynutí, že jsme v něm přijati od Otce za syny a dědice, že jsme jeho krví smířeni s Otcem, že jsme dáni od Otce jemu na starost, abychom nikdy nezahynuli ani se neztratili, že jsouce v něm tak vštípeni, jsme již nějak účastni věčného života a vstoupili jsme skrze naději do království Božího (Ef. 1,4; Řím. 9,11; 2. Tim. 1,9; Jan 1,12; Ef. 1,7; 3,15; Řím. 5,2; 8,17; 2. Kor. 5,18 n; Jan 10,29; 17,12). Ale nad to ještě jsme dosáhli takové účasti v něm, že jsme dosud v sobě hloupí, ale on je u Boha naší moudrostí; jakkoliv jsme hříšníky, on je naší spravedlností; jakkoliv jsme nečistí, on jest naše posvěcení; jakkoliv jsme slabí, jakkoli bezbranní a d'áblu vydání, přece byla jemu dána moc na nebi i na zemi, aby za nás potíral d'ábla a rozlámal brány pekel; jakkoli dosud na sobě nosíme tělo smrti,

on jest přece naším životem (1. Kor. 1,30; Mat. 28,18; Kol. 1,22; 3,4; Řím. 8,34; Ef. 2;4,24). Krátce, že všechno, co jemu patří, jest naše, a že my jsme všechno v něm a ničím u sebe. Je třeba, abychom se vzdělávali na tomto základě, chceme-li růst v chrám svatý Pánu. Jestliže však byl již tento základ položen, moudří stavitelé stavějí na něm dále. Neboť ať je třeba učení nebo povzbuzení, připomínají, že na to se zjevil Syn Boží, aby kazil skutky ďáblovy, a aby nehřešili ti, kdo jsou z Boha: že uplynulý čas stačil, aby se naplnily žádosti pohanů, a že vyvolení Boží jsou nádobami milosrdenství vyvolenými ke cti, které musí být očištěny od poskvrn (1. Jan 3,8 n; 1. Pt 4,3; 2. Tim. 2,20 n).

Všecko to se však dá říci jedním slovem, když se poukáže, že Ježíš chtěl mítí takové učedníky, kteří by sami sebe zapírali a berouce kříž svůj, následovali jej (Mat. 16,24). Kdo zapřel sama sebe, vytrhl tím kořen všeho zlého, že už nebude hledati svých věcí. Kdo vzal na sebe svůj kříž, přichystal se ke vší trpělivosti a krotkosti. Avšak Kristův příklad zahrnuje i tyto i všechny jiné povinnosti zbožnosti a svatosti; on prokázal Otcí poslušnost až do smrti, on se zcela oddal plnění Božích skutků (Fil. 2,8; Luk. 2,51; Jan 4,34; 7,17; 8,55; 10,32; 15,10; 17,4). Každým dechem žil k slávě Otcově, položil duši svou za bratry i svým nepřítelům dobře činil a modlil se za ně (Luk. 23,34). Proto bude-li potřebí útěchy, toto poskytuje podivuhodnou útěchu: že úzkost míváme, ale nebýváme cele potlačeni, protivensství trpíme, avšak nebýváme opuštěni, býváme vrtkáni, ale nebýváme docela zvrtkáni, býváme opovrženi, ale nehyneme, mrtvení Krista Ježíše vždycky na svém těle nosíme, aby byl život Ježíšův zjeven na nás (Fil. 2,27; 2. Kor. 4,10; 2. Tim. 2,11). Proto, jestliže jsme s ním zemřeli, spolu s ním živi budeme, jestliže spolu trpíme, budeme spolu i kralovat; proto jsme připodobněni jeho utrpením, poněvadž Otec předurčil, že budou připodobněni k obrazu Syna jeho ti, které v něm právě vyvolil, aby on byl prvorozený mezi mnohými bratřími (Fil. 3,10; Řím. 8,29). A tak že ani smrt ani život, ani nastávající věci, ani budoucí nebudou moci nás odloučiti od lásky Boží, která jest v Kristu. Hle, neospravedlňujeme člověka před Bohem ze skutků, ale tvrdíme, že všichni, kdo jsou z Boha, se znovuzrozuji a stávají novým stvořením, aby z království hříchu přešli do království spravedlnosti, a že tímto svědectvím upevňují své povolání a podle ovoce jsou posuzováni tak jako strom (2. Pt 1,10).

Tímto jediným slovem lze zamítnout nestydatost některých bezbožníků, kteří hanlivě uvádějí, že prý odstraňujeme dobré skutky, když odsuzujeme všechna lidská snažení; že prý kážeme příliš snadné odpuštění hříchů, když je činíme odpuštěním zadarmo, a že prý tímto lákáním svádíme ke hříchu lidi, již o sobě k tomu dosti náchylné; že prý odvádíme lidi od úsilí o dobré skutky, když učíme, že nejsou ospravedlňováni ze skutků, ani že si jimi nezasluhují spasení. Tyto všechny pomluvy, opakují, jsou tím jedním slovem dostatečně vyvráceny.

Přece však chci krátce odpověděti k jednotlivostem. Nepopíráme dobrých skutků, ale tvrdíme, že pokud jsou, jsou od Boha, a že je třeba připsati je jemu, poněvadž všechno tohoto druhu nazývá Pavel (Gal. 5,22) ovocem Ducha svatého, aby kdo se chlubí, Pánu se chlubil. Ani nerozdělujeme chválu za dobré skutky mezi Boha a člověka, jak to oni činí, nýbrž ji úplně neporušenou a nezmenšenou uchováváme Pánu. Člověku přisuzujeme na dobrých skutcích toliko to, že i ty skutky, které jsou dobré, svou nečistotou poskvrňuje a znečišťuje. Nic totiž nevychází z člověka bytí sebe dokonalejšího, aby to nebylo zohyžděno nějakou poskvrnou. Nechat' tedy volá

Pán na soud i ty nejlepší z lidských skutků a uzná v nich svou spravedlnost, lidský však zmatek. Takto odsuzujeme lidské snahy, to jest, prohlašujeme za zlořečené vše, cokoliv člověk má nebo dělá sám ze sebe. Ostatně naším učením se dostává srdcím věrných jedinečné útěchy, když se poučují, že tyto dobré skutky jim byly od Boha dány, a že jim patří, a poněvadž byly dány od Boha, že zároveň se Bohu líbí, a že my v nich máme zalíbení nikoli proto, že by toho tak zasluhovaly, nýbrž protože božská dobrota jim určila tuto cenu. Ano, spíše požadujeme to, aby se nikdo nepokoušel o žádný skutek, ani ho nepodnikal bez víry, to jest, není-li ve svém srdci pevně přesvědčen, že se bude Bohu líbiti. A co oni? Mají ovšem vždycky plná ústa dobrých skutků, ale při tom zpracují svědomí tak, že se nikdy neodvážejí věřit, že Bůh bude příznivě nakloněn jejich skutkům. Nevyzýváme lidi k hřešení, když tvrdíme, že odpuštění hříchů je zadarmo, nýbrž přisuzujeme mu tak velkou cenu, že nemůže být žádným naším statkem zapláceno, a tak že bychom ho nikdy nedosáhli, kdyby nebylo zadarmo. A dále, pro nás sice je zadarmo, ale nikoliv pro Krista, jehož stálo tak mnoho, totiž jeho nejsvětější krev, nad níž nebylo žádné ceny dosti vysoké, jež by mohla býti Boží spravedlnosti zaplácena. Když se lidem dostane tohoto poučení, připomíná se jim, že tolikrát prolévají onu nejsvětější krev, kolikrát hřeší. K tomu dodáváme: taková jest naše ohavnost, že může být smyta jen zřídlem této nejčistší krve. Jak se nemají strachovat a upadnout do špíny ti, kdo to slyší, mají-li ještě co z Boha, když by tím zakalili, seč jsou, čistotu tohoto zřídla? Umyla jsem nohy své, říká věrná duše u Šalomouna (Píseň 5,3), což je mám opět ušpinití?

Nyní je zjevné, kdo z nás činí odpuštění hříchů lacinějším. Oni žvaní, že Bůh je usmířen jejich nechutnými zadostučiněnými, abych tak řekl, smetím. My tvrdíme, že vina hříchu jest příliš těžká, než aby mohla býti tak malichernými nicotnostmi usmířena; že urážka Boží jest příliš velká, než aby mohla býti odpuštěna pro toto bezcenné zadostučinění, a že to je výsadním právem toliko krve Kristovy. Neodvádíme lidských srdcí od úmyslu dobře činiti, když jim odnímáme domnění, že si mohou něco zasloužiti. Neboť na celé čáře se mýlí v tom, že říkají, že se prý nikdo nebude starati, aby vedl dobrý život, nebude-li vyhlídka na odměnu. Jestliže totiž jde jenom o to, aby lidé hleděli na odměnu, když slouží Bohu, a aby mu své skutky pronajímali nebo prodávali, znamená to málo. Zdarma chce být ctěn a zdarma milován. Toho, pravím, uznává za ctitele, kdo nemaje nejmenší naděje, že získá odměnu, přece jej nepřestává ctíti. Dále, je-li třeba povzbuzovati lidi k dobrým skutkům, nemohl nikdo použít ostřejších pobídek, nežli použil Pavel, praví-li (Řím. 6,4), že jsme povstali s Kristem, abychom žili spravedlnosti; požaduje-li (Řím. 12,1), abychom vydávali těla svá v oběť živou, svatou, Bohu libou; požaduje-li (Ef. 4,16), abychom jsouce jedno tělo Kristovo svědčili vzájemnými službami, že jsme údy téhož těla; připomíná-li (2. Kor. 6,14 n), že naše těla jsou chrámem Ducha svatého, že není žádného srovnání Krista s Beliálem, ani světla s temnostmi; ukazuje-li (1. Te 4,3), že vůle Boží jest naše posvěcení, abychom se zdržovali od nedovolených žádostí; dokazuje-li (Řím. 6,18), že jsme vysvobozeni z otroctví hříchu, abychom poslouchali spravedlnosti. Můžeme býti snad povzbuzeni k lásce nějakým životnějším důkazem, nežli tím Janovým (1. Jan 4,7), abychom milovali jedni druhé, jako nás Bůh miloval; že se synové Boží liší od synů ďáblových, synové světla od synů temnosti tím, že zůstávají v milování? Či může být mocnější výzvy k svatosti, nežli když od téhož muže slyšíme (1. Jan 3,3): Všichni, kdo mají tuto naději, posvěcují sebe, poněvadž Bůh

jejich svatý jest; nebo když slyšíme samého Krista, že se nám dává za příklad, abychom šli v jeho šlépějích (Jan 15,4 n)? Ale těchto několik málo míst jsem uvedl jen jako příklad, neboť kdybych měl v úmyslu sledovati jednotlivosti, musel bych napsat velký svazek. Apoštolové jsou plni přímluv, povzbuzení, kárání i útěch a jimi připravují Božího člověka k všelikému dobrému skutku, aniž se zmiňují o zásluze. A ovšem měl by nám postač iti ten jediný důvod, že má být Bůh v nás oslaven. Nejsou-li někteří lidé dosti nakloněni slávě Boží, postačí přece vzpomínka na Boží dobrodiní, aby povzbudila takové lidi k činění dobrých skutků (Mat. 5,44 n). Tito však, poněvadž snad pracně dosahují jakési otrocké a vynucené poslušnosti zákona tím, že přicházejí se záslužnými skutky, lživě tvrdí, že nemáme nic, čím bychom pobízeli k dobrým skutkům, poněvadž nepostupujeme stejným způsobem jako oni. Jako by měl takovou poslušnost ve veliké oblibě Bůh, který vyznává, že miluje ochotného dárce, a který zapovídá dávatí cokoli z neochotné mysli nebo z přinucení (2. Kor. 9,7).

Ale ovšem Písmo také častokrát připomíná, aby neopominulo žádný způsob povzbuzení, že Bůh odplatí každému podle jeho skutků. Ať však z toho nikdo nevyvozuje, že naše skutky jsou příčinou této odplaty; vždyť přece království nebeské není odměnou služebníků, nýbrž je to dědictví synů, jehož dosáhnou jenom ti, kteří byli Pánem přijati za syny, a to z žádného jiného důvodu, nežli pro to přijetí samo (Ef. 1,5). Proto si nemysleme, že Duch svatý chtěl zaslíbením doporučiti důstojnost našich skutků, jako by zasluhovaly takové odměny. Nic nám totiž Písmo neponechává, čím bychom se mohli chlubití před obličejem Božím; ba spíše celé Písmo směřuje k tomu, aby zasadilo naší pýše těžkou ránu, nás snížilo, zavrhló a docela potřelo. Přichází však takto vstříc naší mdlobě, která by se jinak ihned sesula a zhroutila, kdyby se neudržovala a netěšila tímto očekáváním. Předně, nechať každý sám pro sebe rozváží, jak tvrdé jest opustiti a zapřítí netoliko všecko své, nýbrž také sama sebe; a přece touto zkouškou zasvěcuje Kristus své učedníky, to jest všechny zbožné (Mat. 16, 24). Potom je po celý život vychovává v kázni kříže, aby nedali vstoupit do svého srdce touze po vezdejších statcích, ani důvěře v ně. Krátce, asi tak s nimi jedná, že ať obrátí svůj zrak kamkoli, pokud jen se jim tento svět otevírá, nevidí nic než všude zoufalství. Jak to říká Pavel: Jestliže v tomto světě toliko naději máme, bídnější jsme nad všechny lidi (1. Kor. 15,19). Aby v tak velkých úzkostech neklesali, stojí při nich Pán, napomínaje je, aby drželi hlavu výše a upírali oči dále, a že blahoslavenství, jehož ve světě nevidí, najdou u něho. Tato blahoslavenství nazývá odměnou, mzdou, odplatou; nepokládá to však za zásluhu ze skutků, nýbrž naznačuje, že je to náhrada za jejich útisky, utrpení, pohanění atd. Proto nestojí nic v cestě tomu, abychom po příkladu Písma nenazývali věčný život odměnou, poněvadž v něm přijímá Pán své věrné z námah do pokoje, ze soužení do potěšení, ze smutku do radosti, z pohany do slávy, zkrátka všecko zlo, které vytrpěli, zaměňuje větším dobrem. A tak nebude nic nenáležitého, pojme-li svatost života za cestu, která sice sama nevede, ale po níž vyvolení Boží jsou vedeni do slávy nebeského království, poněvadž to jest jeho dobrou vůlí, aby oslavil ty, které posvětil. Z toho důvodu jest ostříhání přikázání nazýváno několikrát spravedlností Páně; ne že by Pán pro ně ospravedlňoval lidi, to jest měl a pokládal je za spravedlivé, nýbrž že jimi pocvičuje své spravedlivé, které již dříve svou milostí ospravedlnil. Jestliže však někdo přičítá byť i nepatrnou část svého spasení skutkům, ten převrací a porušuje celé Písmo, jež

připisuje plnou chválu božské dobrotě. Kdo pak užívá slova „zásluha“, ten se dopouští rouhání proti milosti Boží, která se nemůže se „zásluhou“ srovnat; jistě je plno pýchy¹¹⁾ a vzpurné chlouby proti Bohu.

Bůh slibuje mzdu a odměnu. Rád to slyším. Avšak naší povinností bylo vzdáti díky za tak veliká dobrodiní Boží – a tím bychom byli uznali, že nám bylo dáno něco, čeho jsme si vůbec nezasluhovali – a ne se tím chlubiti ani více uchvacovati, než nám bylo dáno. Bude-li se ten, kdo obdržel darem užívání pozemku, domáhati také vlastnictví pozemku, zdali nezasluhuje, aby pro takovou nevděčnost ztratil i samo užívání, které měl? A nás, jsme-li tak nevděční za tak velkou jeho milost, měl by Pán beztrestně snášeti?

- 1) Rozuměj: srdce a hnutí mysli.
- 2) Mat. 22,37: Luk. 10,27.
- 3) Calvin nesprávně uvádí Kol. 3,16.
- 4) Namířeno proti katolickému učení Alberta Magna a Tomáše Akvinského.
- 5) Katoličtí bohoslovci (Petr Lombardský, Tomáš Akvinský), ale i Luther v Malém katechismu a Melancton v Loci communes.
- 6) Origines (185-254) nejplodnější starocírkevní spisovatel, otec církevního bohosloví.
- 7) Panictví i panenství.
- 8) Tak psali protiluterští katoličtí bohoslovci I. Clichtoveus a Dr. Jan Eck.
- 9) Řím. 8,2.
- 10) Katolictví učí, že vedle povinných přikázání, k nimž nás Bůh zavazuje a jejichž poslušnost nám získává zásluhy, jsou ještě nepovinné evangelické rady: pohlavní čistota, chudoba a poslušnost, jež nám nejsou přikázány, ale jejichž naplnění přináší nadbytečné zásluhy.
- 11) Totiž to slovo „zásluha“.

*Kapitola druhá.***O VÍŘE, KDE JE VYLOŽENO I VYZNÁNÍ,
JEŽ NAZÝVAJÍ APOŠTOLSKÝM**

Z dosavadního pojednání lze již dostatečně poznati, co nám Bůh ukládá zákonem činiti, a že kdybychom se proti něčemu z toho provinili, ohlašuje hněv a hrozný ortel věčné smrti. A dále, že to je nejen nesnadné, nýbrž docela nad naše síly a mimo všechnu naši schopnost, abychom zákon naplnili, jak on vyžaduje. Hledíme-li proto pouze na sebe a přemýšlíme-li o tom, čeho zasluhujeme, nezbývá nám nic z dobré naděje, nýbrž čeká nás, od Boha zavržené, smrt a zcela jistá záhuba. Bylo vyloženo také to, že jest jediný způsob, jak uniknouti této pohromě, způsob, který nám dává lepší naději, totiž milosrdenství Boží, jehož zcela jistě zakusíme, jestliže je přijmeme pevnou vírou a jestliže se na ně bezpečně spolehne. Nyní zbývá vyložiti, jaká tato víra má býti; tomu se snadno naučíme z vyznání víry, jež nazývají apoštolským, v něm je shrnut stručný výtah, jako by to byla nějaká rukověť víry, v níž je církev obecná zajedno.

Avšak dříve než půjdeme dál, je třeba si připomenouti, že jsou dva způsoby víry: jeden, věří-li někdo, že Bůh jest a pokládá-li děj, který se o Kristu vypravuje, za pravdivý. Takový je také náš soud o věcech, o nichž se vypravuje, že se kdysi staly, nebo jež jsme sami spatřili ve své přítomnosti. Tato víra ovšem nemá žádného významu a není ani hodna názvu víry. Chlubí-li se jí někdo, ať si uvědomí, že jí má společně s ďábly (Jak. 2,19), jimž proto přece nic neprospívá, leč že se ještě více hrozí, třesou a děsí. Druhý způsob víry je ten, že netoliko věříme, že Bůh i Kristus jest, nýbrž i věříme v Boha a v Krista uznávajícíce, že on jest vpravdě naším Bohem a Kristus naším Spasitelem. To arci znamená, netoliko pokládati za pravdivé všechno to, co jest o Bohu a Kristu buď napsáno nebo řečeno, nýbrž skládati všechnu naději a důvěru jedině na Boha a Krista, a tímto vědomím být tak upevněni, že bychom nic nepochybovali o dobré vůli Boží vůči nám; že bychom byli jistě přesvědčeni, že od něho nám bude dáno všechno, čehokoli potřebujeme jak pro duši, tak pro tělo; že bychom jistě očekávali, že splní, cokoliv o něm Písma zaslubují; že bychom nijak neváhali uznat, že pro nás Kristus jest Ježíš, to jest Spasitel, a že jak skrze něho dosahujeme odpuštění hříchů a posvěcení, tak nám také bylo skrze něho dáno spasení; že bychom na konec byli uvedeni do království Božího, které bude zjeveno v poslední den. Nuže, toto je asi to hlavní a souhrn všeho toho, co nám Bůh svým svatým slovem nabízí a zaslubuje. To je meta, kterou nám ve svých Písmech stanovil, to je cíl, který před nás klade.

Slovo Boží tedy je předmět i cíl víry, k němuž musí směřovati, i základna, o níž se musí opřít a jí se přidržovati, bez níž také nemůže trvati. A tak nic jiného není tato pravá víra, která teprve může být nazvána křesťanskou, nežli pevné vnitřní ujištění, při kterém se u sebe ustanovíme na tom, že Boží pravda je tak jistá, že Bůh nemůže nesplniti, k čemu se svým svatým slovem zavázal (Řím. 10,11). To také učí Pavel ve svém výměru víry (Žid. 11,1), nazývaje ji nadějných věcí podstatou a důvodem neviditelných. Rozumí pod podstatou anebo hypostasí (jak je to v řečtině) jakoby oporu, o níž se můžeme opřít a na ni spolehnouti, jako kdyby řekl, že víra sama je jakési jisté a bezpečné vlastnictví těch věcí, jež nám byly od Boha zaslíbeny. Za

druhé, aby naznačil, že až do posledního dne, v němž budou knihy otevřeny, jsou tato zaslíbení vznešenější než to, co lze naším rozumem pochopit nebo spatřit očima anebo rukou ohmatat, a že to nemůže být naším vlastnictvím zatím jinak, než vystoupíme-li nad všechnu chápavost svého ducha a zamíříme-li svůj důvtip nad všechny věci, jež jsou ve světě a konečně dostaneme-li se sami nad sebe. K tomu dodal, že je to jistota o vlastnictví věcí, které leží v oblasti naděje, takže jich nelze vidět. Neboť jak sám píše na jiném místě (Řím. 8,24), naděje, která se vidí, není naděje. Nebo co kdo vidí, proč by se toho nadál? Když však nazývá víru ukazatelem nebo důkazem (v řečtině stojí *elenchos*) věcí neviditelných, říká tím právě tolik, jako kdyby tvrdil, že víra je průkaz věcí neviditelných, že je viděním toho, co nelze vidět, zřetelností věcí zatemněných, přítomností věcí nepřítomných a předvedením věcí skrytých. Tajemství Boží totiž, ať jakéhokoli druhu, jež směřují k našemu spasení, nemohou být rozeznána o sobě a jak se říká, podle své povahy, nýbrž vidíme je jenom v jeho slovu, o jehož pravdivosti máme být tak přesvědčeni, abychom pokládali již za hotové a splněné, cokoliv říká.

Tento druh víry je od prvního daleko rozdílný. Kdokoli tuto víru má, tomu se nemůže přihodit, aby nebyl Bohu příjemný, jako zase naopak se nikdy nepřihodí, aby se někdo bez ní jemu líbil (Žid. 11,6). Její pomocí dosahujeme, cokoliv si od Boha přejeme nebo žádáme, pokud ve své prozřetelnosti uzná, že nám to prospívá. Tato víra ovšem nemůže mít své sídlo ani v srdci obojakém a zvráceném a pokryteckém, aniž může vzniknouti nebo se udržeti leč z pouhé milosti Boží. Právě tuto víru od nás Bůh požaduje v prvním přikázání svého zákona, kde za úvodem, že on jediný jest Hospodin Bůh náš, hned připojuje, abychom neměli bohů jiných před ním; to se zjevným úmyslem, aby nikde jinde než toliko v něm nespočívala naše naděje a důvěra, která přísluší jemu jedinému. A naznačuje také, že ohlíží-li se naše naděje a důvěra na jiného, máme jiného boha. O této víře jsme se rozhodli mluvit. Abychom pak jí mohli ve stručnosti učit, bylo o ní napsáno vyznání, rozdělené ve čtyři části. Z nich první tři části jsou určeny třem osobám svaté Trojice: Otci, Synu a Duchu svatému, který jest jediný náš věčný a všemohoucí Bůh, v něhož věříme. Čtvrtá část vysvětluje, čeho se nám z této víry v Boha dostává a čeho máme očekávat.

Poněvadž však někteří bezbožníci, aby vytrhli naši víru až z kořenů, hlučně napadají přímo samy předpoklady vyznání a tropí si z nás posměch, že vyznáváme jediného Boha ve třech osobách, vyžadovalo si toto místo, aby jejich rouhavé úsměšky byly přivedeny na pravou míru. Avšak poněvadž jsem si předsevzal vésti učenlivé, nikoli přiti se s bojovnými a vzpurnými, nedám se nyní s nimi do boje plnou silou. Jenom naznačím v málo slovech to, co je třeba v této části sledovati a čeho se vystříhati, aby se měli na co bezpečně postavit ti, kteří věnují pravdě ochotný a otevřený sluch. Písmo nám předkládá jediného Boha, nikoli více bohů. Izraeli, praví, Hospodin, Bůh tvůj, Bůh jeden jest (5. Moj. 6,4). Totéž Písmo však tvrdí zcela jasně, že i Otec je Bůh, i Syn je Bůh, i Duch svatý je Bůh.

Uvedeme toliko jeden doklad, který však může posloužit za tisíc jiných. Pavel spojuje toto troje: Boha, víru a křest, takže z jednoho usuzuje na druhé (Ef. 4,5). Tak dokazuje, že jest jeden Bůh, poněvadž je jedna víra a z toho, že jest jeden křest, ukazuje, že jest také jedna víra. Poněvadž se totiž víra nesmí ohlížet sem a tam, aniž se smí rozbíhat po různých cestách, nýbrž musí patřit jedině na Boha a na něho se obracet a na něm viset, dá se z toho snadno uzavřít, že kdyby bylo více věr, muselo

by také býti více bohů. A opět, poněvadž křest je svátostí víry, potvrzuje nám křest její jedinstvím, že jest jediný. Nikdo přece nemůže vyznávat víru, leč v jednoho Boha. Proto, jako jsme křtěni v jednu víru, tak naše víra věří v jednoho Boha. Proto je křest jeden a víra jedna, poněvadž obé patří jednomu Bohu. Odtud také vyplývá, že se nesmí křtíti leč v jediného Boha, poněvadž jsme křtěni ve víře v toho, v jehož jméno jsme pokřtěni. Tak tedy, když Písmo chtělo (Mat. 28,19), abychom byli křtěni ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého, chtělo tím ovšem zároveň, aby všichni věřili jednou věrou v Otce i Syna i Ducha svatého. Co je to však jiného, nežli jasně dosvědčiti, že Otec i Syn i Duch svatý jest jeden Bůh? Jestliže totiž jsme křtěni v jejich jméno, jsme křtěni ve víru v ně. Jsou tedy jeden Bůh, jsou-li uctíváni jednou věrou. Jsou i jiná objasňující svědectví, jež jednak potvrzují jedno božství tří, jednak rozlišenost v osobách. Ono jméno, jež Židé nazývají nevyslovitelným, je u Jeremiáše dáváno Synovi (Jer. 23,6 a 33,16).

Jediný tedy musí být onen věčný Bůh, který na jiném místě tvrdí, že slávy své jinému nedá (Iz. 42,8). Avšak když se říká,¹⁾ že byl na počátku u Boha, a že Otec učinil věky skrze něho a mimoto, když sám dosvědčuje, že měl svou slávu u Otce, prve nežli svět byl, ukazuje se tím rozlišení v osobách. Ještě více je to patrné z výroku, že nikoliv Otec přišel a vzal na sebe naše lidské tělo, nýbrž že Syn vyšel od Otce, aby k nám sestoupil a stal se člověkem (Jan 1,14; Žid. 1,2; Jan 17,5; 16,28 a na j. m.). Obé jest zároveň vyjádřeno u jiného proroka (Zachar. 13,7), kde jej Otec nazývá druhem nebo bližním. S Bohem však není sblížen ani sdružen, leč pokud je sám Bůh. A zase jestliže je druhem, je třeba, aby byl rozlišen, poněvadž není sdružení leč mezi dvěma. Petr ve Skutcích (5,4) výslovně prohlašuje, že Duch svatý jest Bůh. Že je však jiný nežli Kristus, to je známo z více než z desíti míst Janova evangelia (Jan 14 a 15). Avšak nejjasněji ze všech vyložil toto tajemství Pavel (Řím. 8, 9-11), když střídavě mluvil o Duchu Kristově a Duchu toho, který vzkřísil Ježíše z mrtvých. Jestliže totiž jeden jest i Otcův i Synův Duch, je nutné, aby Otec i Syn byli jedno. A zase musí být Duch sám jedno s Otcem i Synem, ježto žádný není rozdílný od svého Ducha. Někteří posměšně namítají, že prý slyší, že Bůh jest duch, a proto že pod Duchem nerozumí nic jiného nežli Boha Otce. Ale jako slyší, že Bůh je Duch, tak také mohou slyšet, že Duch svatý je Duch Boží. Nic tedy neodporuje tomu, že celá bytnost Boží je duchovní, a že v této bytnosti jsou Otec i Syn i Duch. Ani nechybělo těch, kteří tvrdili, že Bůh jest jmenován hned Otcem, hned Synem a hned Duchem svatým nejinak, než jako je nazýván i silným i dobrým i slavným i milosrdným. Avšak i ty je snadné vyvrátiti, protože je patrné, že to jsou přívlastky, které ukazují, jaký je Bůh, kdežto ono jsou názvy, jež označují, kým Bůh vpravdě je. Lidé nehádají a netvrdošijní vidí, že Otec, Syn i Duch svatý jsou jeden Bůh, poněvadž i Otec je Bůh, i Syn je Bůh, i Duch svatý je Bůh, a poněvadž nemůže býti leč jeden Bůh. A dále tři jsou jmenováni, tři popisováni a tři rozlišováni. A tak jeden i tři jsou jeden Bůh, jedna bytnost. Kterí tři? Nikoliv tři bohové, ani tři bytnosti. Aby oboje naznačili, řekli staří pravověrní bohoslovci, že jest jedna bytnost (ousia) a tři bytnosti (hypostaseis) to jest, že podstata*) jest jedna, avšak v jedné podstatě že jsou tři byty.***) Latiníci, třebaže se podle smyslu vyjádřili ve všem shodně, přeložili (doslova) toliko jeden název, ve druhém vyslovili něco jinak. Řekli totiž: jedna bytnost,***) ten název odpovídá onomu řeckému, avšak řekli tři osoby, čímž chtěli naznačiti určitý vztah.

Proti tomu poštekávají bludaři,²⁾ že ousia, hypostaseis, bytnost, osoby jsou jména vymyšlená lidskou libovůli, a že se o nich nikde v Písmech nečte, ani se jich nevidí. Avšak když nemohou otrást tím, že se mluví o třech, kteří jsou jeden Bůh, co je to za svéhlavost zavrhovati názvy, které nevysvětlují nic jiného, nežli co je Písmo dosvědčeno a stvrzeno? Lépe by bylo, říkají, netoliko naše myšlenky, nýbrž i naše slova držet v mezích Písma, nežli rozsévati cizorodá slova, která mohou býti semenišťem roztržek a rozmíšek. Tak se totiž dostavuje mdloba kolem slovních půtek, tak se ztrácí pravda v hádání, a tak se ničí láska úplně. Nazývají-li cizorodým slovem to, které nelze ukázat, že je týmiž literkami napsáno v Písmu, mistrují nás nespravedlivým zákonem, kterým jsou odsouzena všechna kázání, jež nejsou slepena ze samých textů Písma. Jestliže však jest jim cizorodé to, co bylo podivně vymyšleno a je pověřivě obhajováno, co přispívá více k hádce než ke vzdělání, čeho lze jen s nepatrným anebo se žádným užitkem použít, co svou drsností uráží zbožné uši a co se vzdaluje od jednoduchosti slova Božího, pak jejich střízlivou zdrženlivost přijímám z celého srdce. Neboť myslím, že se nesmí o Bohu mluvit s menší nábožností, nežli se smí o něm přemýšleti. Vždyť i všechno, co si od sebe o něm myslíme, je hloupé a cokoliv říkáme, nejapné. Je však třeba zachovávat určitou míru. Z Písma musí být vyvozena pravidla jak pro myšlení, tak pro mluvení. Tímto směrem je třeba vésti jak všechny myšlenky ducha, tak i slova úst. Avšak co nám brání, abychom nevyložili srozumitelnějšími slovy místa, jež v Písmech jsou pro naše chápání zmatená a obtížná? Ty výklady však musí sloužit zbožně a věrně pravdě samého Písma a musí se jich užívat opatrně a skromně a ne víc, než je třeba. Pro to máme každodenní příklady. Často se vykládá o spravedlnosti z víry, ale jen málokterí chápou, jak se stáváme spravedlivými skrze víru. Dodejme, že jest ta spravedlnost Kristova, nikoliv naše, která v něm a nikoli v nás přebývá, avšak naší se stává připočtením, poněvadž jest nám připsána. A tak řekneme-li, že nejsme spravedliví ve skutečnosti, nýbrž jenom skrze připočtení, anebo že nejsme spravedliví, avšak jsme skrze připočtení za spravedlivé pokládáni, pokud vlastníme spravedlnost Kristovu skrze víru, stane se věc srozumitelnou a přístupnou. Je řečeno, že Bůh pracuje v zavržených, jejichž činy byly zatraceny. Nesnadná a spletitá otázka: Zda je Bůh původcem hříchu, či zda má býti zlo Bohu připočítáno, či zda je třeba nespravedlnost pokládat za jeho dílo? K tomu však připojme, že je třeba při tomtéž činu rozlišovat skutek zvráceného člověka od skutku spravedlivého Boha. Že zavržený člověk má v sobě pevně zatknutý kořen zla, že sám od sebe přemýšlí o zlém, sám od sebe je chce, usiluje o ně a uskutečňuje je. Proto jemu je třeba připočísti všechno zlo a všechnu vinu jeho skutků, poněvadž se s rozmyslem, vůlí i činem vzpírá proti Bohu. Ale že Bůh obrací zlou vůli i zlé usilování, kam on chce: jednou je krotí a mírní, podruhé jim propůjčuje úspěch a přidává sil. Avšak všechno spravedlivě. Tak Faraó, Nebukadnezar, Senacherib vedli válku proti živému Bohu, vysmívali se jeho moci, pronásledovali, seč byli, nevinný národ, násilně a zcela neprávem útočili na cizí majetek. Avšak Bůh všechny je vzbudil (2. Moj. 3,16; Jer. 5,15), aby to vše uskutečnili, ale tak, že již jejich vůle i myšlení byly zlé. Anebo spíše obrátil jejich zlou vůli i zlé usilování proti Izraeli a propůjčil jim moc, někdy aby pomstil bezbožnost svého národa, jindy aby učinil jeho osvobození tím velkolepějším. Tak utrpení Jobovo bylo dílem Božím i ďáblovým, a přece je třeba rozlišiti nespravedlnost ďáblovu od spravedlnosti Boží, poněvadž onen chtěl Joba zahubiti, kdežto Bůh jej jenom zkoušel (Job 1 a 2). Tak Assur byl metlou Hospodinova hněvu a

Senacherib sekýrou v jeho ruce (Iz. 10,15). Všichni byli jím povoláni, povzbuzeni a podníceni a konec konců byli jeho služebníky. Avšak jak? Zatím co byli hnáni svými zdivočelými vášněmi, sloužili nevědomky Boží spravedlnosti (Jer. 27,6). Hle, Bůh i oni jsou původci téhož skutku, ale v jednom díle vysvítá Boží spravedlnost, kdežto jejich nepravost. Tímto rozlišením je onen spleť uzel rozváznán. Jestliže někdo ustavičně s křikem namítá, že s takovým rozlišováním nesouhlasí, poněvadž sofisté nacpávají své slovní hádky různými rozdílečky, kdo by si takovou opovážlivost neošklivil? Jestliže někdo kárá novotu slov,³⁾ zda-li po zásluze není pokládán za nehodného nésti světlo pravdy, poněvadž kárá jenom to, že pravda má býti podávána prostě a jasně? Avšak takováto novota slov (smí-li se to tak nazvat) je k užítku nejspíše tehdy, když má býti pravda obhájena proti pomlouvačům, kteří se jí chtějí vyhnouti tak, že se k ní otočí zády. A toho zakoušíme dnes více než dost, poněvadž jsme nejvíce zaměstnáni bojem proti nepřátelům pravdy. Tak chtějí tito hladcí hadové uniknout lstivým a úskočným uhýbáním, nejsou-li mocně tísněni a nejsou-li polapeni a vehnání do úzkých. Tak staří otcové, vydrážděni rozmanitými zápasy o špatná dogmata, byli přinuceni obšírně vyložit s vybranou jasností své smýšlení, aby neponechali lstivých skrýší bezbožným, jimž slupky slov sloužily za úkryt bludů.

Arius⁴⁾ přiznával, že Kristus je Bůh i Syn Boží, poněvadž se nemohl postavit proti průkazným místům Písma, a aby odešel jakoby se ctí, předstíral jakýsi souhlas s jinými. Avšak přitom nepřestával zdůrazňovat, že Kristus byl stvořen, a že měl počátek jako ostatní stvoření. Aby staří vytáhli z úkrytů tu jeho ohebnou úskočnost, šli dál a prohlásili, že Kristus jest od věčnosti Synem Otcovým, a že je s Otcem téže podstaty. Zde vyvěřela bezbožnost Ariánů, když začali slovo „homoousios“ co nejhůře nenávidět a proklínat. Kdyby byli od počátku upřímně a ze srdce vyznávali, že Kristus je Bůh, nebyli by popřeli, že je téže podstaty s Otcem. Kdo se odváží napadat ony řádné muže, jakoby si libovali v hádkách a sporech, že pro jediné slovíčko se rozohnili do takového žaru zápolení a že zničili pokoj církve? Avšak ono slovíčko rozlišovalo křesťany čisté víry od bezbožných Ariánů. Později povstal Sabellius,⁵⁾ který tvrdil, že jméno Otce, Syna i Ducha svatého jsou prázdné názvy, a že tu nejsou pro nějaké rozlišení, nýbrž že to jsou rozmanité přívlastky Boží, jakých je velmi mnoho. Došlo-li ke sporu, přiznával, že věří, že Otec je Bůh, Syn je Bůh, Duch svatý je Bůh. Avšak potom se vytácel, že neřekl nic jiného, než jako kdyby nazval Boha mocným, spravedlivým a moudrým. A tak zpíval jinou písničku, že Otec je Syn, a že Duch svatý je Otec bez jakéhokoliv pořádku nebo rozlišení. Ti, jimž tehdy ležela zbožnost na srdci, aby zlomili jeho bezbožnost, volali proti tomu, že vpravdě je třeba uznati tři osobité vlastnosti v jednom Bohu. A aby se opevnili prostou pravdou proti zmotaným prohnanostem, tvrdili, že skutečně v jediném Bohu jsou tři osoby, anebo (což bylo totéž), že v jednotě božství je trojice osob. Jestliže tedy jména nebyla, vynalezena lehkomylně, je to lehkomylnost, jsou-li zapuzována. Ale ať už byla pohřbena, jen kdyby zůstala mezi všemi tato víra, že Otec, Syn i Duch svatý jest jeden Bůh, a přece že ani Syn není Otec, ani Duch svatý není Syn, nýbrž že jsou od sebe rozlišení určitou osobitou vlastností. Avšak jakmile je třeba se postavit proti Ariánům na jedné straně a na druhé straně proti Sabelliánům, ti, kdo se hněvají,⁶⁾ že oběma byla vzata příležitost k vytáčkám, vzbuzují dosti velké podezření, že jsou žáky buď, Ariovými nebo Sabelliovými. Arius říká, že Kristus je Bůh, ale mručí, že byl učiněn, a že měl začátek, říká, že je jedno s Otcem, ale tajně našeptává svým přívržencům, že je

spojen s Otcem právě tak, jako ostatní věřící, jenomže jedinečnou výsadou. Řekni, že je též podstaty a strhneš škrabošku s tváře podvodníka, a přece nic při tom Písmu nepřidáš. Sabellius říká, že Otec, Syn a Duch svatý neoznačují v Bohu nic rozlišeného. Řekni, že jsou tři a on zdvihne křik, že jmenuješ tři bohy. Řekni, že v jedné božské bytnosti je trojice osob, řekneš jedním slovem, co tvrdí Písmo, a při tom zastavíš prázdné žvanění. A jestliže nemohou snést těchto slov, ať nám aspoň připustí, co nemohou popřít, i kdyby pukli, že když slyšíme jeden, máme rozuměti jednotu bytnosti, když slyšíme tři, že v té jedné bytnosti máme rozlišovat tři osobité vlastnosti. Vždyť je Písmo rozlišuje tak, že přisuzuje Otci začátek jednání, pramen a původ všech věcí, Synu přiznává moudrost a radu při jednání a na Ducha svatého vztahuje sílu a působivost jednání. Odtud je nazýván Syn také Slovem Otcovým, nikoliv takovým, jakým lidé mluví nebo myslí, nýbrž věčným a neměnitelným, jež se nevypravitelným způsobem vynořuje z Otce; jako zase Duch svatý je nazýván silou, prstem a mocí Boží. Nyní pak slyšme prosté vyznání pravdy!

PRVNÍ ČÁST VYZNANÍ

Věřím v Boha Otce všemohoucího, Stvořitele nebe a země.

Tím vyznáváme, že máme všechnu důvěru připjatou k Bohu Otci, jehož uznáváme jak za svého Stvořitele, tak za Stvořitele všech věcí vůbec, jež byly stvořeny. Založil je slovem a věčnou svou moudrostí (to jest Synem), i svou mocí (to jest Duchem svatým) (Žalm 33,9; 104,24; Sk. 17,24; Žid. 1,10). Jako je jednou provždycky založil, tak je nyní drží, chrání, vede a zachovává svou dobrotou i mocí, bez níž by se ihned všecko zhroutilo a obrátilo v niveč. Když však jej nazýváme všemohoucím a Stvořitelem všech věcí, je třeba, abychom si představovali jeho všemohoucnost takovou, že jí působí všechno ve všech a prozřetelnost takovou, že jí všechno řídí (1. Kor. 12,6; Pláč 3, 37) a nikoliv prázdnou a ospalou a nečinnou, jak mu ji přibásňují sofisté. To proto, abychom měli přesvědčení víry, že ať cokoliv nás potká, že to vychází od něho pro nás: radost zrovna jako žal, štěstí i neštěstí, ať již jde při tom o tělo nebo o ducha (arci s výjimkou hříchu, který nutno připočítat naší nepravosti). A že také jsme bezpečně skryti, ochráněni a uchováni jeho silnou ochranou, aby nám žádná nepřátelská moc neškodila (Oz. 13,14). Konečně, že od něho nedostáváme nic, co by nevedlo k našemu dobru (ježto přijímáme všechno z jeho ruky), ať už jsou to věci, které jsou obecně pokládány jednou za štěstí, podruhé za neštěstí (Řím. 8,28). A to všechno nám činí ne pro nějakou naši důstojnost, ani pro nějakou zásluhu, které by dlužil tuto milost, ani proto, že bychom mohli navzájem odměnit jeho dobrotivost, nýbrž činí to ze své otcovské laskavosti a shovívavosti, pro niž jediným důvodem, že tak s námi jedná, jest jeho dobrota (Řím. 11,31). Proto musíme usilovat o to, abychom byli za tak velikou dobrotu vděční, abychom o ní uvažovali ve svých myslích, ji zvěstovali a vynášeli všemožnými chválami. Takového Otce ctíme s vděčnou zbožností a vroucí láskou tak, že se budeme docela oddávat jeho poslušnosti a jej ve všem ctí! Všecko, i věci nám odporné přijímejme s myslí vyrovnanou a ztišenou jakoby z jeho ruky, věduce, že tak se stará jeho prozřetelnost o nás a naše spasení i tenkrát, když zarmucuje a souží. A tak ať se nám konec konců přihodí cokoliv, nikdy nesmíme pochybovat nebo

nevěřit, že jest nám milostiv, a že chce naše dobro a své spasení musíme nicméně očekávat od něho. Neboť jest naprosto jisté a pravdivé, že v tom je pravá víra; a aby ji každý měl, to nás učí tato první část vyznání.

DRUHÁ ČÁST VYZNANÍ

I v Ježíše Krista, Syna jeho jediného, Pána našeho, jenž se počal z Ducha svatého, narodil se z Marie Panny, trpěl pod Pontským Pilátem, ukřižován, umřel a pohřben jest, sestoupil do pekel, třetího dne vstal z mrtvých, vstoupil na nebesa, sedí na pravici Otcově, odkud přijde soudit živých i mrtvých.

Tím vyznáváme, že věříme v Ježíše Krista, o němž jsme přesvědčeni, že jest jediným Synem Boha Otce a to ne podobně jako věřící, kteří jimi jsou jenom přijetím a milostí, nýbrž že je jím podle přirozenosti, a že je od věčnosti zplozen z Otce. Tak totiž jej odlišujeme ode všech ostatních, když jej nazýváme jediným. Takže jest, pokud je Bůh, stejným Bohem s Otcem, jsa též přirozenosti i podstaty nebo bytnosti, ničím neodlišený než osobou, jež je jemu vlastní a již se liší od Otce. Cokoli však nese na sobě stopy lidské moudrosti, to je třeba zde potlačit a držet jakoby v zajetí a naprosto bez zvědavého všetečného mluvení nebo váhání vyzývati takováto tajemství, jež daleko převyšují všechno chápání lidského rozumu. A abychom si po této stránce nic nepředstavovali, ani nemysleli ani nemluvili, než jak nás poučují Písma, měly by nás odstrašit příklady kacířů, kteří byli sraženi do propasti, když chtěli svým rozumem plýtvati. Když tedy Bůh Syn jest jeden a týž Bůh s Otcem, vyplývá z toho, že jest pravý Bůh, Stvořitel nebe i země (Žid. 1,2). A jako všechnu důvěru stavíme na Otcí, tak je třeba, abychom ji stavěli i na Synu, ježto jest jeden Bůh. Že však zde zvláště je jmenován Stvořitelem nebe i země Otec, to má svůj důvod, jak jsme již dříve řekli, v rozlišení osobitých vlastností, podle něhož se Otcí přičítá, začátek jednání, takže se má říci, že vlastně on jedná, avšak skrze své slovo a moudrost a ve své síle. Že ostatně dílo při stvoření světa bylo společné třem osobám, objasňuje onen hlas Otcův (1. Moj. 1,26): Učiňme člověka k obrazu a podobenství našemu. Zde se neradí s anděly, ani nemluví se sebou samým, nýbrž dovolává se své moudrosti a moci.

Mimo to vyznáváme tím svou víru, že on pro nás k nám sestoupil, aby nás osvobodil z tyranství satanova, jemuž jsme byli poddáni, z pout hříchu, jimiž jsme byli svázáni, z otroctví smrti jak tělesné tak duchovní, v niž jsme byli uvrženi a z věčných trestů, jimž jsme propadli. Poněvadž nebylo v naší schopnosti, abychom se odtud vysvobodili a vymanili, že z božské dobroty a milosrdenství byl poslán od Otce, aby oblékl naše tělo, které spojil se svým božstvím. Neboť tak tomu bylo v náš prospěch, aby ten, který se měl stát naším prostředníkem, byl pravý Bůh i člověk. Neboť když všechno bylo zničeno, když naše hříchy postavily mrak mezi nás a našeho Boha, kdo by byl k němu dospěl (Iz. 59,2)? Snad člověk? Vždyť všichni se děsili se svým rodičem Adamem před tváří Boží (1. Moj. 3,8). Či anděl? Ale vždyť i oni potřebují hlavy, v niž by souviseli se svým Bohem (Ef. 1,20 n; Kol. 1,16). Co tedy? Vše by bylo ztraceno, kdyby sám Boží majestát nebyl k nám sestoupil, když my jsme nebyli s to, abychom k němu vystoupili. Tak se nám stal Syn Boží Immanuelem, to jest, „s námi Bůh“ (Iz. 7,14). A zase, když naše nízkost jest ve všech směrech v rozporu s Božím

majestátem, kdo ještě i nyní by měl dost odvahy doufati, že mu jest Bůh blízký, že s ním přebývá, a že jest při něm? Jeho příbuzenství tedy by ještě nebylo dosti blízké, jeho přátelství by ještě nebylo dosti pevné, kdyby nebyl také naše lidství připojil ke svému božství tak, jako s námi spojil svoje božství. Tak Pavel (1. Tim. 2,5), když jej před nás postavil jako prostředníka, výslovně jej nazval člověkem. Prostředník, říká, Boží a lidský, člověk Ježíš Kristus. Mohl říci Bůh, mohl snad i toto jméno, jako jméno Boží vynechat, avšak on znal naši slabost. A tak aby se nikdo netrápil, kde onoho prostředníka třeba hledati a jak se k němu lze dostat, dodal k tomu hned: jest člověk, jako kdyby řekl: jest vám blízký, ba na dosah, jest vaším tělem. Tím chtěl jistě naznačiti to, co jinde vyložil srozumitelněji (Žid. 4,15), že nemáme nejvyššího kněze, který by nemohl soucítiti s našimi mdlobami, ale zkušeného ve všem nám podobně, kromě hříchu. Nebyla to obyčejná věc, kterou měl prostředník dokázati, aby ze synů lidských učinil syny Boží, z dědiců pekla dědice království nebeského. Kdo to mohl učiniti, kdyby se Syn Boží nebyl stal synem lidským, a nebyl tak přijal naši podstatu, že svou na nás přenesl a to, co bylo jeho od přirozenosti, učinil naším skrze milost? To tedy jest naše naděje, že jsme syny Božími, poněvadž přirozený Syn Boží vytvořil si tělo z našeho těla, maso z našeho masa a kosti z našich kostí, aby byl totéž co my. To, co bylo nám vlastní, chtěl vztáhnout na sebe, aby to, co bylo jeho, mohl vztáhnout na nás, a tak aby sám byl společně s námi i Syn Boží i syn člověka. To jest naší nadějí, že dědictví nebeského království patří nám, poněvadž jediný Syn Boží, jemuž dědictví pevně patřilo, nás přijal za své bratry: proto jestliže bratři, tedy i podílníci na dědictví.⁷⁾ Mimoto bylo k našemu prospěchu, aby byl pravým Bohem i člověkem ten, jenž se měl státi naším Vykupitelem. Jeho úkolem bylo odstranit smrt. Kdo to mohl učiniti leč život? Jeho úkolem bylo překonat hřích. Kdo to mohl učiniti leč sama spravedlnost? Dále, kdo je život nebo spravedlnost, ne-li sám Bůh? Sama sebe tedy učinil nejlaskavější Pán naším Vykupitelem, když nás chtěl vykoupiti. Druhý hlavní oddíl našeho vykoupení byl ten, aby člověk, který svou neposlušností sám sebe zahubil, odčinil svoje zahubení poslušností, aby učinil zadost Boží spravedlnosti a zaplatil tresty za hřích (Řím. 5,19). Vystoupil tedy pravý člověk, Pán náš. Oblékl na sebe osobu Adamovu, přijal jeho jméno, aby ukázal Otcí místo něho svou poslušnost, aby naše tělo postavil Boží spravedlnosti k zadostučinění, a aby v našem těle zaplatil trest za hřích. Kdo tedy olupují Krista, buď o jeho božství anebo o lidství, ti se buď rouhají jeho majestátem, anebo zatemňují jeho dobrotu, ale stejně otrásají a vyvracejí i naši víru, která bez tohoto základu státi nemůže. A tak slovo tělem učiněno jest,⁸⁾ a ten, který byl Bohem, zároveň také se stal člověkem, aby byl současně týmž: i člověkem i Bohem, nikoliv smíšením podstaty, nýbrž jednotou osoby.

Tomu lze porozumět na příkladě člověka, na němž vidíme, že je složen ze dvou částí, z nichž žádná přece není s druhou tak smíšená, aby nepodržela osobitou vlastnost své přirozenosti. Neboť není ani duše tělem, ani tělo duší. Proto se i o duši říká zvláště to, co žádným způsobem se nemůže vztahovat na tělo a zase o těle, co se nijak nehodí o duši a o celém člověku, co nemůže být pojato ani zvláště o duši, ani o těle, leč nevhodně; posléze vlastnosti duše jsou přenášeny na tělo a vlastnosti těla na duši. A přece ten, který z těchto částí pozůstává, jest člověk jediný, nikoli více jich. Takové způsoby mluvení však naznačují, že v člověku je jednak jedna přirozenost, složená ze spojení dvou přirozeností, jednak že v něm jsou dvě rozličné přirozenosti, které dohromady skládají onu. Tak mluví Písma i o Kristu. Přisuzují mu

někdy to, co se sluší vztahovat jediné na jeho lidství, jindy co přísluší vlastně jeho božství a jindy, co pojí dohromady obě přirozenosti a odděleně ani jedné, ani druhé dosti nevyhovuje. Posléze v učení o „sdílení vlastností“ přisuzují jeho božství to, co bylo vlastní jeho lidství a lidství, co příslušelo jeho božství. Z toho není nic mým výmyslem, nýbrž v Písmech se vyskytují o tom jasné doklady, na př. to, co pravil Kristus sám o sobě (Jan 8,58): „Prve nežli Abrahám byl, já jsem“, bylo od jeho lidství daleko vzdáleno. Neboť člověkem se stal až mnoho století po Abrahámovi. To tedy platilo výhradně o jeho božství. Že jest nazýván služebníkem Otcovým, že prospíval věkem i moudrostí u Boha i u lidí, že nehledal chvály své, to patřilo jediné k jeho lidství (Iz. 42,1; 53,11; Lk. 2,52; Jan 8,50). Neboť pokud jest Bůh, jest rovný Otci, aniž může býti něčím vyvýšen a spravuje všecko pro sebe sama (Fil. 2,9-11). Že obdržel moc od Otce odpouštětí hříchů, křísiti mrtvé, a že byl ustanoven soudcem živých i mrtvých, to nepatřilo výhradně ani jeho božství, ani jeho lidství, nýbrž oběma přirozenostem zároveň (Lk. 5,24; Jan 5,25; 6,54; Sk. 10,42). Takovými výsadními právy byl totiž nadán Syn Boží, když byl zjeven v těle; měl je sám spolu s Otcem před ustanovením světa a nemohla býti dána člověku, který nebyl ničím než člověkem. Přemnoho výpovědí tohoto druhu je v evangeliu Janově; ty nevyhovují dobře ani božství ani lidství, ale s osobou Kristovou, v níž byl zjeven Bůh i člověk, souhlasí velmi dobře. V tomto smyslu je také třeba přijímati to, co se čte u Pavla (1. Kor. 15,24), že Kristus navrátí království Bohu a Otci. Neboť království Syna Božího, jež nemělo žádného začátku, nebude míti konce; ale jako po svém ponížení byl slávou a ctí korunován a ustanoven nade vším, a jako když samého sebe zmařil a osvědčil se poslušným Otci až do smrti, byl povýšen a přijal jméno, aby v něm každé koleno klekalo: tak i samo jméno a všecko, co od Otce přijal, Otci poddá, aby byl Bůh všecko ve všech (Fil. 2,6-11). Ale *communicatio idiomatum* neboli sdílení vlastností jest to, když Pavel říká, že Bůh si dobyl své církve krví, a že Pán slávy byl ukřižován (Sk. 20,28; 1. Kor. 2,8). Neboť Bůh vlastně krve nemá ani nemůže trpět. Ale poněvadž Kristus, pravý Bůh i pravý člověk, vylil svou krev za nás na kříži, přenáší se to, co vykonal ve svém lidství, na jeho božství. Opět, když Kristus řekl (Jan 3,13), že žádný nevstoupil v nebe, leč syn člověka, který jest v nebi, jistě tehdy nebyl v nebi podle těla, které přijal, avšak poněvadž sám byl týž Bůh i člověk, přidal pro jednotu přirozeností jedné z nich to, co příslušelo druhé. Rozvádím to šíře pro ty, kteří žádným způsobem nemohou být přivedeni k tomu, aby hledali v jedné osobě Kristově osobité vlastnosti obou přirozeností. Tak vyznávají, že Kristus je Bůh i člověk i Syn Boží. Avšak zkoumáš-li věc důkladněji, poznáš, že jest od nich nazýván Bohem a Synem Božím jen z toho důvodu, že byl počat z Ducha svatého v životě panny. Jako kdysi Manichejci⁹⁾ říkali, že člověk má duši odvozenou z Boha¹⁰⁾, poněvadž četli, že Bůh mu vdechl dech života.¹¹⁾ A na obhájení svého bludu¹²⁾ se ryčně domáhají toho, že jest řečeno, že Bůh ani vlastního Syna neušetřil,¹³⁾ a že anděl rozkázal, aby právě ten, který se z panny narodí, byl nazýván Synem Nejvyššího.¹⁴⁾

A neděláme ovšem dva Kristy, nýbrž jednoduše vyznáváme, že ten, který byl věčným Synem Božím, oblékl na sebe naše tělo tak, že jeden a týž Kristus je Bůh i člověk, arci s přirozenostmi spojenými, nikoliv se smíšenými. Mimoto však ať se nechlubí prázdnou námitkou, s níž jdou do sporu, že prý Kristus je Synem Božím jenom podle svého lidství. Poněvadž ten, který se jako člověk narodil z panny a trpěl a žádný jiný není nazýván Synem Božím, nechat' poznají způsob, jímž se Písmo

vyjadřuje z jednoho místa, proroka, u něhož Pán takto mluví (Mich. 5,2): Ale ty, Betléme Efrata, jakžkoli jsi nejmenší mezi tisíci Judskými, z tebe mi vyjde kníže, který má kralovati lidu mému Izraelskému, jehož východ jest od počátku, ode dnů věčnosti. Neslyší, že východ právě toho Krista, který se narodí v Betlémě, jest ode dnů věčnosti? Avšak jestliže nahlédneme do oné věčnosti dnů, přece Kristus dosud nebyl. To ovšem je pravda, ale byl tu Syn Boží, jenž se později stal Kristem. Tak původce listu k Židům (1,1) říká: V těchto posledních dnech mluvil nám Bůh skrze milého Syna svého, kterého ustanovil dědicem všeho, skrze něhož i věky učinil. Jistě zde musil býti Syn dříve, nežli se stal člověkem, jestliže skrze něho byly učiněny věky. Ano odtud lze i usoudit, že slovo Boží jest Syn Boží. Neboť co říká Jan (1,3), že skrze slovo všecky věci učiněny jsou. Apoštol praví, že skrze Syna.¹⁵⁾ Pavel také do té míry jasně rozlišuje obojí označení: Syn Boží a Syn člověka, že ještě se proti tomu vzpouzeti bylo by znamením nejen zaslepenosti, nýbrž tvrdošijnosti. Předně když říká, že byl oddělen ke kázání evangelia Božího (Řím. 1,1 n), které Bůh zdávna zaslíbil skrze proroky, o Synu svém, který byl učiněn ze semene Davidova podle těla, který prokázán jest býti Synem Božím v moci. Proč by jasně vyznačoval, že jest synem Davidovým podle těla, kdyby nebyl chtěl naznačiti, že jest Synem Božím podle těla? Jinde (Řím. 9,5) praví: Z nichž jest Kristus podle těla, který jest Bůh požehnaný na věky. Či chtějí ještě něco jasnějšího, nežli je to, že Kristus je nazýván semenem Abrahámovým podle těla, jinak mimo tělo že jest Bohem požehnaným na věky? Zase chci mít dosvědčeno to, že nepopíráme, že jeden Kristus je pravý Bůh i pravý člověk, a že tím není odtrženo jeho božství od lidství, nýbrž jen rozlišeno. Tyto these se krásně shodují, mají-li rozumného vykladače, který tak veliká tajemství dovede podati s náležitou uctivostí. Není však nic, aby to zuřiví a blázniví duchové¹⁶⁾ neuvedli ve zmatek. Napadají přívlastky lidství, aby zničili božství, kdežto přívlastků, jež byly vysloveny společně o obou přirozenostech tak, že se ani na jednu ani druhou nehodí, používají k popření obou přirozeností. Co však to je jiného nežli tvrditi, že Kristus není člověkem, poněvadž je Bohem, a že není Bohem, poněvadž je člověkem; a že není ani člověk ani Bůh, poněvadž je zároveň i člověkem i Bohem? Kristus tedy mimoto, že jest Bohem, stal se člověkem, vzav na sebe pravé tělo.

O něm věříme, že jako byl nazván hlasem Otcovým i nebeskou věštbou, že tak vpravdě jest Ježíšem (Lk. 1,31 n), a že toto jméno bylo dáno lidem a žádné jiné, skrze něž by mohli býti spaseni (Sk. 4,12). Věříme také, že on jest Kristem, to jest, naplněný všemi dary milosti Ducha svatého, které jsou proto nazývány olejem (Žalm 45,8; 89,21), poněvadž bez nich hyneme jako vyschlí a neúrodní, a tak jako na něm Duch spočinul a cele se na něho vylil, abychom z jeho plnosti všechno přijímali všichni, kdo jsme skrze víru jeho přáteli a dědici (Iz. 11,2; 61,1; Jan 1,16). Konečně, že tímto pomazáním byl ustanoven od Otce za krále, který mu dal všechnu moc na nebi i na zemi (Žalm 2,6), abychom v něm byli králi, kteří mají vládu nad d'áblem, hříchem, smrtí a peklem (1. Pt. 2,9). Dále, že byl ustanoven knězem, aby svou obětí nám naklonil Otce a smířil nás s ním, abychom v něm byli kněžími, kteří by skrze něho jako přímlovce a prostředníka přednášeli Otci prosby, díkůčinění, sami sebe a všecko, co jest naše (Zj. 1,6; Žalm 110,3; Žd. 5,1-10; 13,15). A tak vyznáváme, že on jest jediným Pánem, jak nám byl od Otce ustanoven. O něm věříme, že byl podivnou a nám nevypravitelnou mocí Ducha svatého počat jako člověk v lůně svaté panny (Lk. 1,35; 2,21) a narozem z ní jako smrtelný člověk vydal své tělo

nejpotupnější smrti pro naše spasení – a to jedině byl důvod jeho příchodu a svou krev vylil jako cenu za vykoupení. Trpěl však pod Pontským Pilátem, podle rozhodnutí soudce odsouzen jako škůdce a zločinec, abychom byli před soudnou stolicí nejvyššího Soudce jeho odsouzením osvobozeni. Byl ukřižován, aby na kříži, který byl podle Božího zákona zlořečeným, vzal na sebe naše zlořečenství, jehož naše hříchy zasluhovaly (5. Moj. 21,22 n; Ga. 3,13). Umřel, aby svou smrtí přemohl smrt, která nám hrozila a pohltil tu, od níž jsme měli být pohlceni (Oz. 13,14; 1. Kor. 15,54 n). Pohřben jest, abychom skrze jeho milost byli hříchu pohřbeni a vysvobozeni z vladařství ďábla a smrti (Žd. 2,14; Řím. 6,4).

Že však sestoupil do pekel, to znamená, že byl od Boha ztrápen, a že pocítil hrůzu i přísnost božského rozsudku, jak se postavil proti Božímu hněvu, aby v našem jménu učinil zadost jeho spravedlnosti (Žalm 21,10; Iz. 53,4). Tak zaplatil a odpykal zasloužené tresty nikoliv za svou nepravost, které nikdy nebylo, nýbrž za naši. A přece se tomu nesmí rozumět tak, že se někdy Otec na něho rozhněval (Mat. 3,12). Jak by se mohl hněvati na milého Syna, v němž se mu zalíbilo, anebo jak by on sám mohl svou přímlovou usmířit Otce, jehož by měl za nepřítele? Ale v tom smyslu se říká, že nesl tíži božské přísnosti, že byv ubit a ztrápen rukou Boží, zakusil všechny známky rozhněvaného a trestajícího Boha, takže byl donucen zvolati, když ho svíraly úzkosti: Bože můj, Bože můj, proč jsi mne opustil (Mat. 27,46)? Říká se arci, že sestoupil do pekel, nikoliv však, že přišel na nějaké určité místo, jemuž bylo dáno jméno pekelné předsíně,¹⁷⁾ v níž otcové, kteří žili pod starým zákonem, byli uzavřeni a drženi jakoby v žaláři, očekávající tam v poutech a v zajetí svého vykoupení, a že on svou mocí prolomil brány tohoto místa, aby je odsud vyvedl. Tato bajka totiž, ačkoliv její původcové¹⁸⁾ jsou velcí lidé a dodnes ještě mnozí ji hájí jako pravdu,¹⁹⁾ není přece nic jiného než bajka. A nesmí být v tom smyslu chápáno místo u Petra (1. Pt. 3,19), s kterým se vždy vnucují ti, kteří ji chtějí hájiti, že Kristus přišel, kázal skrze Ducha těm duchům, kteří byli v žaláři. Neboť to chtěl jenom Petr říci, že moc spasení, získaného v Kristu, byla ukázána i plně zjevena duchům těch, kteří před touto dobou zemřeli. Věrní, kteří vždycky očekávali svého spasení od něho, spatřili totiž tehdy jasně a na vlastní oči jeho navštívení. Naproti tomu bezbožní vidouce pozdě, že on jest jediná spása, od níž byli odloučeni, poznali tehdy tím jasněji, že jim nezbyvá žádná naděje. Že však Petr říká bez jakéhokoliv rozlišení, že zbožní zároveň s bezbožnými byli v žaláři, to nemá být chápáno tak, jako by zbožní byli uzavřeni, jsouce spoutáni nějakými úzkostmi, nýbrž tak, že v temnosti a stinných mrákotách spatřovali v dálce Krista, který jim dosud nebyl ukázán. Toto jejich úzkostlivé očekávání nazývá jakoby obrazně žalářem. Dále dosvědčuje Písmo, že oni tehdy byli v lůně Abrahámově, jako i nyní ještě jsou, to jest v pokoji a odpočnutí, což jest jim začátkem blahoslavenství (Lk. 16,22; Zj. 6,11). Neboť si uvědomují, že žijí v Bohu, a že s ním neodlučitelně souvisí. Z tohoto vědomí mají neobyčejnou útěchu, očekávající den blahoslaveného zmrtvýchvstání. Ačkoliv tato část o sestoupení do pekel jest od některých vypouštěna, naprosto není zbytečná, ježto obsahuje největší tajemství největších věcí.

Mimoto věříme, že třetího dne vstal z mrtvých, to jest z téže smrti, jakou ostatní lidé podle přírodního zákona umírají, a že znovu vstoupil do života jako pravý člověk, avšak ne již smrtelný, nýbrž neporušený a oslavený na těle i na duchu, jež znovu přijal. Věříme, že taková jest moc jeho vzkříšení, že byvše ospravedlněni, jsme skrze

ně vzkříšení ze smrti hříchu v novotu života a ve spravedlnost (Řím. 6,4). A zároveň abychom byli ujištěni, že jednou vstanou všichni lidé, kteří zesnuli toutéž smrtí, poněvadž jeho vzkříšení jest nejjistější záruka víry a předpoklad vzkříšení lidí (1. Kor. 15,13; Sk. 1,22).

Věříme, že vstoupil na nebesa. Tímto vstupem nám otevřel přístup do nebeského království, který byl nám všem v Adamovi uzavřen (Jan 14,1 n). Vždyť vkročil do nebe v našem těle, jakoby v našem jménu, abychom skrze naději měli v něm již nebe, a tak nějak sídlili mezi nebešťany (Žd. 2,10; Ef. 2,6). Taktéž věříme, že tam sedí na pravici Otcově, a to právě tak, jako se projevil v těle. Tím je naznačeno, že byl ustanoven a prohlášen králem, soudcem a pánem nade vším; a není vyňato žádné stvoření, jež by nebylo podrobena jeho panství a v němž by nás ze své moci neobdarovával duchovními dary (1. Kor. 15,27; Žd. 2,8; Ef. 4,15)²⁰). A tak nás posvěcuje a očišťuje od poskvrn hříchů, vládne nám a řídí nás, dokud k němu nedospějeme skrze smrt, která s sebou sice přináší konec naší nedokonalosti, zato však začátek blahoslavenství, jehož v něm dosahujeme, takže jeho království a sláva jest naší silou i mocí i slávou proti peklu. A to že nyní je u Otce, jest nám k velikému prospěchu, ba ještě víc: poskytuje nám to přístup k němu a on nám razí k němu cestu, aby nás jemu obětoval a vyprošoval pro nás od něho milost, a aby u něho jako náš stálý obhájce a prostředník orodoval a přimlouval se u něho za naše urážky, a aby ho s námi ustavičně smiřoval (Žd. 7,25; 9,11 n a 24; Řím. 8,34; 1. Jan 2,1). A tak ačkoliv byl vyzdvižen do nebe, a tak odňal přítomnost svého těla z našeho dohledu, přece pomocí a silou nepřestává být nápomocný svým věrným a nepřestává dokazovati zjevnou moc své přítomnosti. To také zaslíbil, řka: Aj, já s vámi jsem až do skonání světa (Mat. 28,20).

Posléze věříme, že on odtud ve viditelném způsobu sestoupí tak, jak byl spatřen, že vystupuje do nebe. To jest v poslední den, v němž se zjeví všem současně v nevyslovitelném majestátu svého kralování, aby soudil živé i mrtvé (Sk. 1,1; Mat. 24,30), to jest i ty, jež onen den zastihne na živu, i ty, kteří již dříve podlehli smrti, a všem dá odplatu podle jejich skutků (1. Te. 4,13-18; Mat. 16,27) tak, jak se každý osvědčí, buď věrný nebo nevěrný ve svých skutcích.

A tak když vidíme celý souhrn našeho spasení a také všechny části jeho shrnuty v Kristu, je třeba si dáti pozor, abychom si nemyslili ani o nejmenší částě našeho spasení, že spočívá jinde.²¹) Neboť jenom v něm jsou ukryty všechny nebeské poklady. Cokoli dobrého lze vyprositi, ať odtud čerpají do sytosti ti, kteří celým očekáváním visí na něm jediném. Vždyť jestliže nám nepochybně poskytuje to vše, o čem prve bylo psáno, nebude nám, kteří to jistou věrou očekáváme z jeho slova, moci chyběti naprosto nic ze žádného dobrého.

TŘETÍ ČÁST VYZNÁNÍ *Věřím v Ducha svatého.*

V této části vyznáváme svou víru, že Duch svatý je pravý Bůh spolu s Otcem i Synem, že je třetí osobou nejsvětější Trojice, že je téže podstaty a od věčnosti s Otcem i Synem, a že je všemohoucí a Stvořitel všeho. Neboť jak již bylo řečeno, jsou tři rozlišené osoby, ale jedna bytnost. A čím je to vyšším a skrytějším

tajemstvím, tím spíše se patří, aby to bylo uctíváno než zkoumáno, poněvadž to ani nemá, ani nemůže býti změřeno podle způsobu a měřítek našeho rozumu ani naší řeči. Proto jako se spoléháme celou důvěrou na Boha Otce a jediného jeho Syna, tak také se spolehněme na Ducha! Vždyť je to jeden náš Bůh s Otcem i Synem. Jsme přesvědčeni, že nemáme jiného vůdce ani průvodce k Otci nežli Ducha svatého, jako není jiné cesty nežli Kristus, a že nemáme žádné milosti od Boha leč skrze Ducha svatého, poněvadž milost je vlastně moc i dílo Ducha svatého, v níž Bůh Otec v Synu působí všechno dobro, kdekoliv jest, v níž působí, udržuje, dává vzrůst a obživuje všecko, a v níž náš ospravedlňuje, posvěcuje, očišťuje, volá a táhne k sobě, abychom dosáhli spasení (Řím. 8,30; Ef. 2,18; 1. Kor. 12,7 n). A tak Duch svatý, pokud na tento způsob v nás přebývá, osvěcuje nás svým světlem, abychom se učili jasněji poznávat, jak nesmírné bohatství božské dobroty máme v Kristu (1. Kor. 2,10; 2. Kor. 13,4). Naše srdce zapaluje ohněm lásky jak k Bohu, tak k bližnímu a den ode dne víc a více roztavuje a spaluje neřesti naší žádostivosti (Řím. 8,13); takže jsou-li při nás nějaké dobré skutky, je to ovoce a působení jeho milosti, naše však věno bez něho jsou temnoty mysli a zvrácenost srdce (Ga. 5,19 n). Ale přitom všechny tyto dary nejsou odplatou za nějaké naše služby nebo zásluhy, nýbrž jsou nám svobodně a zdarma darovány z božské štědrosti. A tak věříme v Ducha svatého uznávající, že on jest spolu s Otcem i Synem jediným naším Bohem a máme za jisté a pevné, že je to jeho dílo i moc, že jsme uslyšeli svaté slovo evangelia, že jsme je ve víře přijali, a že nyní v této víře stojíme, dílo, které je, pravím, zadarmo, aby se nedalo nic připsat k našim zásluhám. Poněvadž toho se dostává rovnou měrou všem věrným, musí tato víra býti vírou všech.

ČTVRTÁ ČÁST VYZNÁNÍ

*Věřím v svatou církev obecnou, svatých obcování,
hříchů odpuštění, těla z mrtvých vzkříšení a život věčný.*

Především věříme v²²⁾ svatou církev obecnou, to jest veškerý počet vyvolených, ať už jsou to andělé nebo lidé (Ef. 1,10; Kol. 1,20); z lidí, ať už jsou mrtví nebo dosud žijí, z žijících pak ať působí v kterýchkoli zemích, aneb ať jsou kdekoli rozptýleni mezi národy: že jest to jedna církev a společenství a jeden Boží lid, jehož jest Kristus, náš Pán, vůdcem a knížetem i jakoby hlavou jednoho těla. Tak jako v něm byli vyvoleni božskou dobrotou před ustanovením světa, aby všichni byli shromážděni do Božího království. A toto společenství je obecné, to jest, universální, poněvadž nelze vynaléztí dvě nebo tři, nýbrž vyvolení Boží jsou tak všichni v Kristu sjednoceni a spojeni, že jako jsou od jedné hlavy závislí, tak rostou jakoby v jediné tělo související mezi sebou tím spojením, jako údy téhož těla. A skutečně se stali jedno ti, kteří spolu žijí v jedné víře i naději i lásce v tomtéž Božím duchu a kteří byli povoláni v totéž dědictví věčného života (Řím. 12,4 n; 1. Kor. 10,17; 12,12 n; Ef. 4,4-6). Jest také svatá, poněvadž všichni, kteří byli vyvoleni věčnou Boží prozřetelností, aby byli přijati za údy církve, ti všichni jsou Pánem posvěceni (Jan 17,17-19; Ef. 5,26).

A tento řád Božího milosrdenství je nám popisován Pavlem (Řím. 8,29 n) tak, že které z lidí předzřídil, ty i povolal, a které povolal, ty i ospravedlnil, a které ospravedlnil, ty i oslavil. Povolává své tím, že je k sobě přitahuje, dává se jim

poznati jako Bůh a Otec. Ospravedlňuje je tím, že je obléká do spravedlnosti Kristovy, aby se jí jednak jako svou dokonalostí ozdobili, jednak aby svou nedokonalost přikryli a svažuje je hojným požehnáním svého svatého Ducha, aby jím den ode dne byli očišťováni od porušenosti svého těla a znovuzrozeni do nového života, dokud se neobjeví před jeho tváří jako svatí a neposkvrnění. Oslaví je, až majestát jeho království bude zjeven ve všem a všudy. A tak když Pán povolává, ospravedlňuje a oslavuje své, nečiní tím nic jiného, nežli že prohlašuje své věčné vyvolení těm, které k tomu předurčil, dříve než se narodili. Proto do slávy nebeského království nevzkročí nikdo, kdo nebyl tímto způsobem povolán a ospravedlněn, poněvadž Pán předkládá a zjevuje tímto způsobem své vyvolení bez jakékoliv výjimky mezi všemi lidmi, jež vyvolil. Písmo často, přizpůsobujíc se našemu myšlení, nenazývá Božím vyvolením leč to, které tímto povoláním a ospravedlněním bylo již zjeveno. Z té příčiny často počítá k Božímu lidu ty, v nichž Bůh působil svou mocí, ačkoliv nebyli vyvoleni a opět nepočítá mezi Boží lid ty, kteří vpravdě byli vyvoleni, poněvadž ještě za takové nebyli prohlášeni (Oz. 2,19-23; Řím. 9,25 n; 10,20; 11,26-28). Zde totiž nepřihlíží k oné jedné a neměnitelné Boží prozřetelnosti, nýbrž popisuje nám Boží syny tak, jak námi mohou být poznáni, totiž jako ty, kteří bývají vedeni Duchem Božím (Řím. 8,14).

Poněvadž však církev jest lid vyvolených Božích, nemůže se státi, aby ti, kteří jsou opravdu jejími údy, nakonec zahynuli anebo zašli zlým koncem. Jejich spasení se totiž opírá o tak jisté a pevné opory, že se nemůže zřítit ani zhroudit, i kdyby se pohnula celá stavba světa. Předně proto, poněvadž stojí s Božím vyvolením a nemůže být změněno nebo ukráceno leč spolu s onou věčnou moudrostí. Mohou se tedy potáceti a zmítati, ano i klesati, avšak neklesnou docela, poněvadž je Pán podpírá svou rukou. To je to, co říká Pavel (Řím. 11,29): Darů zajisté svých a povolání Bůh nelituje. Za druhé ty, které Pán vyvolil, ty odevzdal do ochrany i péče svému Synu Kristu, aby nikoho z nich neztratil, ale aby vzkřísil všecky v den nejposlednější (Jan 6, 39). Pod tak dobrým strážcem mohou sice blouditi i klesati, ale jistě nemohou zahynouti. Mimoto je třeba stanoviti, že nebylo doby od založení světa, v níž by Pán neměl své církve na zemi, a že také až do skonání světa žádné doby nebude, v níž by církev neměl, jak to sám slibuje (Joel 3,1 n; Žalm 89, 21-36; 132,12). Neboť ačkoliv hned od začátku bylo lidské pokolení hříchem Adamovým porušeno a pokaženo, přece z této jakoby poskvrněné hmoty posvěcuje některé nádoby ke cti,²³⁾ takže není věku, který by nezakusil jeho milosrdenství. Konečně je třeba takto věřiti o církvi, abychom budující na důvěře v božskou dobrotu měli za jisté, že i my do ní patříme, a abychom důvěřovali, že s ostatními vyvolenými Božími, s nimiž jsme byli povoláni a již zčásti ospravedlněni, budeme dokonale ospravedlněni a oslaveni. Nedovedeme sice pochopiti nepochopitelnou Boží moudrost, aniž je naším úkolem, abychom ji zkoumali tak, aby nám bylo známo, kdo byli v jeho věčné radě vyvoleni a kdo zavrženi (Řím. 11,1-2). Ale ani to není úkolem naší víry, která je bohatě ubezpečena, tímto zaslíbením, že Bůh uzná za syny ty, kteří přijali jeho jednorozeného Syna (Jan 1,12). Kdo by mohl býti tak bezbožně žádostivým, aby nejsa spokojen s tím, že jest synem Božím, dožadoval se ještě něčeho nad to?

Když tedy v Kristu jediném nacházíme dobrou vůli Boha Otce k nám, i život a spasení a konečně samo království nebeské, musí nám on sám nade všecko postačit. Jest totiž třeba, abychom si byli vědomi, že nám nebude naprosto nic chyběti, co by mohlo přispěti k našemu spasení a dobru, bude-li nám patřit on. A že on i všecko, co

jeho jest, stává se vskutku naším vlastnictvím, jestliže pevnou vírou na něho spolehne a v něm spočineme, jestliže v něm složíme spasení, život, ano všecko, co jest naše, a jestliže jistě budeme čekat, že nás nikdy neopustí. Vždyť on sám sebe nám nabízí otevřenýma rukama, jen abychom jej věrou přijali. Kdo však, nespokojíce se Kristem, usilují proniknout hlouběji, svolávají proti sobě Boží hněv, a poněvadž se chtějí vloupati do hlubokosti jeho majestátu, jsou nutně potřeni jeho slávou (Př. 25,7). Neboť poněvadž Kristus náš Pán jest to, v němž Bůh od věčnosti vyvolil ty, o nichž chtěl, aby byli jeho, a aby byli počítáni do stáda jeho církve, máme v tom dostatečně jasné svědectví, že i my patříme mezi vyvolené Boží, a že jsme z církve, máme-li obecenství s Kristem. Potom, poněvadž Kristus sám zůstává tentýž, stálá a neměnitelná pravda Otcova, nesmíme ani na okamžik pochybovati o tom, že by jeho řeč vskutku nám nevypovídala vůli Otcovu, jaká byla od počátku a jaká bude navždycky (Jan 1,14; 14,7 n). Když takto Kristus, a cokoliv jest jeho, stává se skrze víru naším majetkem, jest třeba míti v tom jistotu, že jako on jest milý Syn Otcův a dědic nebeského království, tak i my skrze něho jsme byli přijati za syny Boží, a tak jsme jeho bratřími a přáteli, že se nám dostává účasti na témž dědictví. Proto také si budme jisti, že patříme mezi ty, které Pán od věčnosti vyvolil, jichž bude vždycky chrániti a jichž nenechá nikdy zahynouti (Řím. 8,31-39).

Jinak by byla marná a neplodná naše víra o církvi obecné, kdyby každý o sobě nevěřil, že jest jejím údem. Jinak však není naší věcí, abychom s jistotou soudili o jiných, zda jsou z církve či nikoliv, a rozlišovali vyvolené od zavržených. Neboť to jest jediná výsada Boží, že zná ty, kteří jsou jeho, jak dosvědčuje Pavel (2.Tim. 2,19). A aby v tom lidská opovážlivost nenabyla vrchu, připomínají nám právě každodenní události, jak daleko převyšují soudy Boží naše myšlení. Neboť ti, kdo se zdají naprosto zahubeni a úplně ztraceni, jsou jeho dobrotou voláni zpět na pravou cestu, na druhé straně se často hroutí ti, kteří se zdáli vynikati před jinými. Jediné Boží oči vidí ty, kteří až do konce setrvají (Mat. 24,13), a to jest teprve základ spasení (Mat. 16,25 n). A ovšem ani z ujištění Kristova, že bude rozvázáno a svázáno na nebi, co služebníci jeho slova rozváží nebo sváží na zemi, nenásleduje, že bychom mohli rozeznat, kdo jsou z církve a kdo jsou jí cizí. Neboť tímto zaslíbením nechtěl dáti nějaké vnější znamení, které by nám veřejně označilo a před oči postavilo ty, jimž byly jejich hříchy svázány neb rozvázány, nýbrž chtěl jenom slíbiti to, že ti, kteří uslyšeli a ve víře přijali zaslíbení evangelia, kterým se Kristus nabízí k vykoupení a k spasení, když jim bylo kázáno na zemi, to jest v tomto životě od člověka, že ti, pravím, jsou opravdu osvobozeni a propuštěni na nebi, to jest před Bohem a před jeho soudem. Těm však, kteří je zamítli a jím pohrdli, je toto zaslíbení svědectvím, že na nebi a před Bohem zůstávají ve svých poutech, a tak i ve svém zatracení.

Jistotou víry nemůžeme tedy poznati vyvolené; poněvadž však Písmo nám přece popisuje některé určité známky, jak dříve bylo řečeno, podle nichž můžeme rozlišiti – pokud Bůh chce, abychom je poznali – vyvolené a syny Boží od zavržených a vně stojících, musíme jakýmsi soudem lásky pokládati za vyvolené a za členy církve všechny, kteří i vyznáním víry i příkladem života i účastí na svátostech vyznávají s námi téhož Boha a Krista. Byť i zůstávalo něco nedokonalého v jejich mravech (jako zde nelze viděti žádného dokonalého), jen když se jim jejich chyby příliš nelíbí a když si v nich nehoví, i o těch jest třeba míti dobrou naději, že budou pod Božím vedením vždy lépe a lépe prospívat, až zbaveni vší nedokonalosti přejdou do věčného

blahoslavenství vyvolených. Těmito známkami a znaky nám totiž Písmo vymezuje vyvolené Boží, syny Boží, lid Boží a církve Boží, jak je můžeme poznati. Ti však, kdo buď s námi nesouhlasí v téže víře, anebo mají-li i vyznání na rtech, přece Boha, jehož ústy vyznávají, skutky popírají (jako ti, u nichž vidíme, že jsou v celém životě zločinní a zkažení, že jsou zpiti hříšnou rozkoší, a že usínají uprostřed svých špatností), všichni takovíto se prozrazují svými znaky, že nejsou na ten čas údy církve. K tomu cíli byla stanovena vyobcování, aby jimi byli ze společenství věřících vykazováni a vypuzováni ti, kteří falešným předstíráním víry v Krista, nepravostí života a bezuzdnou libovůlí v hříchu nejsou ničím jiným nežli pohoršením církve, a proto nehodni, aby se chlubili jménem Kristovým (1. Kor. 5,4 n; Mat. 18,17 n; 1. Tim. 1,20) Předně proto, aby nebyli jmenováni mezi křesťany k Boží pohaně, jako by jeho svatá církev byla spiknutím zločinců a lidí obecně známých jako nešlechtní; potom, aby častým stykem nekazili jiných příkladem zvráceného života; posléze, aby oni sami studem zmateni začali se kát ze své mrzkosti, a tím pokáním aby se konečně naučili vzpamatovat se.

O takových lidech sice můžeme soudit, pokud do toho vidíme a podle pravidla té známosti, o níž byla řeč, že na ten čas do církve nepatří. Avšak ani tak nesmíme nad nimi zoufati, jako by byli zavrženi od ruky Boží. A je vůbec nedovoleno kohokoli vyškrtávati z počtu vyvolených nebo nad ním zoufati, jako by již byl ztracen, až snad mimo ty, o nichž je jistě známo, že byli již slovem Božím odsouzeni: jako když někdo se zvláštním úsilím a rozhodnou zlou vůlí bojuje proti pravdě, aby potlačil evangelium, aby vymýtil jméno Boží, a aby odporoval Duchu svatému. O nich bylo totiž již rozhodnuto ústy Páně, když řekl, že se neodpouští hřích proti Duchu svatému ani v tomto věku ani v budoucím. To však můžeme poznati tak zřídka (můžeme-li to vůbec poznati), že jest radno spíše čekati na den zjevení a nepředbíhat nerozvázně soudu Božímu (Mat. 12,31 n; Žd. 6,4-6; 10,26-29; Jan 5,28 n; 1. Kor. 4,5). Nepřisvojujeme si více volnosti k odsuzování, nechceme-li omeziti Boží moc a předpisovati zákon jeho milosrdenství; vždyť nejhorší se mění v nejlepší, cizinci jsou vštěpováni do církve a vně stojící do ní přijímáni, kolikrátkoli se to jemu uzdá; aby se tak vymkl lidskému mínění a zkontrolil jeho opovážlivost, aby se neodvážili uchvátiti právo souditi víc než sluší. Spíše je třeba, abychom s vzájemnou upřímností smýšleli jeden o druhém, jak nejlépe jest možno, abychom si navzájem vykládali své činy i slova co nejlépe, a nikoliv je, jak to mají ve zvyku podezíraví, křivě a zlovlně zkrucovali (Mat. 7,1; Řím. 12,9 n; 14,13; 1. Te. 5,13; Žd. 12,13 n). Jsou-li však někteří tak zvrácení, že není možné o nich dobře smýšlet, svěřme je přece do Boží ruky a poručme je jeho dobrotě, majíce o nich lepší naději, nežli to, co vidíme! Budeme-li se tak se spravedlností a trpělivostí navzájem snášet, budeme pěstovat mír a lásku, a nebudeme-li nerozumně vnikat do tajnějších soudů Božích, nezapleteme se do temných bludů. Abych to vyjádřil jedním slovem: Nevydávejme na smrt osobu samu, která jest v ruce a soudu Božím, nýbrž posuzujme toliko podle Božího zákona, jenž jest pravidlem dobrého i zlého, jaké jsou skutky každého člověka!

V tomto smyslu je třeba chápat vyobcování, ne že jsou jimi zbavováni naděje na spasení ti, kdo jsou před lidmi vylučováni ze stáda církve, nýbrž že jsou jimi toliko káráni, dokud se z nečistot dřívějšího života nenavrátí na pravou cestu. Jak píše Pavel (1. Kor. 5,5), že vydal člověka satanu k zahubení těla, aby byl spasen duch v den

Pána Ježíše, to jest (jak to já aspoň vykládám), že jej uvrhl do časného odsouzení, aby byl spasen na věky (1. Kor. 5,5; 2. Te. 3,14). A tak ačkoliv církevní kázeň nedovoluje příliš přátelsky se scházeti nebo příliš důvěrně se stýkati s vyobcovanými, přece musíme všemi možnými způsoby, ať už napomínáním a poučováním anebo mírností a laskavostí, anebo svými prosbami k Bohu usilovati o to, aby, jakmile se polepšili, byli přijati zpět do společenství a jednoty církve. A nejen s nimi má se takto jednat, nýbrž i s Turky a Saracény a ostatními nepřáteli pravého náboženství. Naprosto nelze schvalovat způsoby, jimiž se dosud mnozí namáhali je přivést k naší víře, zapovídajíce jim vodu a oheň a živly společné k zachování života, odpírajíce jim všechny služby lidskosti a pronásledující je ohněm a mečem.

Ačkoliv nám však není dovoleno, abychom jednotlivě posuzovali, dokud nám soud Boží ještě zůstává nejistým, kdo k církvi patří a kdo ne, přece kdekoli vidíme, že se slovo čistě zvěstuje a poslouchá, a kde se vysluhují svátosti dle ustanovení Kristova,²⁴⁾ nesmíme žádným způsobem pochybovati o tom, že tam jest nějak Boží církev. Vždyť nemůže klamati jeho zaslíbení: „Kdekoli se shromáždí dva nebo tři ve jménu mém, tu jsem já uprostřed nich“ (Mat. 18,20). Jiné jistější známky církve Boží na zemi nelze získat, aniž může být jinak rozeznáno, kdo k církvi patří a kdo ne. Ano, žádné z těchto věcí nelze naprosto porozuměti, leč skrze víru, a to naznačujeme právě tím, když říkáme: Věříme v církev. Předmětem víry jsou totiž věci, jež nemohou být spatřeny na vlastní oči.²⁵⁾ Tím se stává jasným, že nejde o tělesnou věc, jež by měla býti podrobena našim smyslům, anebo omezena určitým prostorem anebo připnuta k nějakému sídlu.

Věříme též v obcování svatých, to jest, že v církvi obecné mají všichni vyvolení, kteří pravou vírou společně uctívají Boha, vzájemné obecenství i účastenství na všem dobrém. Tím se nepopírá, že jednotlivci mají rozličné dary milosti (jako Pavel učí, že dary Ducha byly rozděleny a různě rozdány)

(1. Kor. 12,4-11); nepopírá se také, že správně a podle řádu jednotliví lidé drží majetky, které mají podle státní ústavy (neboť jest třeba, aby v poměrech tohoto světa byly mezi lidmi rozlišeny majetky), ale společenství věřících směřuje k tomu, aby všechny takové statky, ať duchovní, ať tělesné, pokud jest to správné a jak to potřeba vyžaduje, sdíleli dobrotivě a s povinnou láskou mezi sebou. A ovšem, čehokoli se z Božích darů dostalo jednomu, na tom mají všichni skutečně podíl, byť to i bylo dáno Božím řízením jednomu zvláště a jiným nikoliv (Řím. 12,4 n; 1. Kor. 12,21 n). Jako mají údové jednoho těla jakousi účastí mezi sebou podíl na všem, přece každý jednotlivý má své zvláštní nadání a rozličné úkoly, neboť jak již bylo řečeno, jsou sebráni a sloučeni v jedno tělo. To jest církev obecná, mystické tělo Kristovo (Ef. 1,9 a 23). Tak jsme dosvědčovali v předešlém oddíle, že věříme v církev. Zde po pravdě prohlašujeme, jaká tato církev podle naší víry je. Vím ovšem, že tato částka vyznání jest od jedněch opomíjena a od druhých vykládána v jiný smysl,²⁶⁾ ale vyložil jsem to, jak jsem dovedl nejvěrněji.

Věříme v hříchů odpuštění, to jest, že z božské štědrosti, pro zásah Kristovy zásluhy, dostává se odpuštění hříchů i milosti nám, kteří jsme byli přijati a vštípeni do těla církve; a že naopak odpuštění hříchů není udělováno ani jinde, ani jiným způsobem, ani nikomu jinému (Sk. 10,43; 1. Jan 2,2; Iz. 33,24), protože mimo tuto církev a toto obecenství svatých není žádného spasení. A dále církev sama stojí a pozůstává z tohoto odpuštění hříchů a jest jím podepřena jakoby základem

(Oz. 2,19). Protože odpuštění hříchů jest cesta, kterou se dochází k Bohu, a způsob, kterým on se s námi smiřuje; a proto ono jediné nám otvírá přístup do církve (která jest městem Božím a příbytkem, který sobě k bydlení posvětil Nejvyšší), a v ní nás udržuje a chrání (Žalm 46,5; 87,3; 1. Tim. 3,15). Toto odpuštění přijímají věrní, když stísnění a ztrápení i zmatení ve svědomí svými hříchy jsou ohromeni pomyšlením na božský soud, a když sami sobě se nelíbí, a když jakoby pod těžkým břemenem vzdychají a trápí se, a když touto nenávisť proti hříchu, jakož i svým zmatkem umrtvují své tělo a všecko, co z něho pochází. A jako oni bez přestání činí toto pokání, pokud žijí v žaláři svého těla, (neboť tak je toho třeba), tak ihned a bez přestání se jim dostává onoho odpuštění. Ne, že by si toho tak zaslouhovalo jejich pokání, nýbrž protože se Pánu vidělo, aby sama sebe lidem ukázal v tomto řádu; a tak když se uznáním své vlastní chudoby vzdají vší pýchy, sebe docela zavrhnou a sami sobě se zoškliví, pak teprve začínají okoušet líbeznot milosrdenství, jež jim předkládá v Kristu, a když ho okusili, oddychnou si a utěší se, slibující si v Kristu najisto odpuštění hříchů a blažené spasení. A naopak ti, kteří nespějí k Bohu po těchto stupních, nedosáhnou nikdy odpuštění hříchů, tohoto základu spasení (Lk. 16,31). Ať dokáží cokoliv skvělou velkolepostí skutků, třeba i zázrak, přece všechna jejich slova i činy i myšlení si Bůh oškliví; a to tím více, čím větším zdáním svatosti klamou lidi, jejichž oči jsou často osleповány tím prázdňým leskem skutků.

Věříme v těla z mrtvých vzkříšení, to jest, že v budoucnu jednou všechna lidská těla budou vzkříšena z porušitelnosti v neporušitelnost a ze smrtelnosti v nesmrtelnost (1. Kor. 15,53 n; 1. Te. 4,16 n; Sk. 23,6); a to ti, kteří dříve zesnuli, přijmou své tělo, ať už bylo červy zvrženo anebo v zemi zetlelo, ať už se obrátilo v prach anebo bylo jakýmkoliv jiným způsobem rozmetáno. Kteří však tehdy budou nalezeni naživu, ti také odloží porušitelnost svého těla, a všichni přejdou náhlým proměněním v nesmrtelnou přirozenost, a to zbožní do slávy života, bezbožní však do odsouzení smrti (Mat. 25,46).

Nakonec věříme v život věčný, to jest, že potom v budoucnu přijme Pán své oslavené na těle i na duši do blahoslavenství, které bude trvat bez konce, nemajíc žádného podílu na změně nebo porušitelnosti. A to bude pravé a pevné vyvrcholení života, světla, a spravedlnosti, když budeme neodlučitelně spojeni s Pánem, který chová v sobě plnost těchto věcí jako pramen nevyčerpatelný (1. Kor. 15,24-28). To blahoslavenství však bude Boží království, plné vší jasnosti, radosti, ctnosti a štěstí, kteréžto věci jsou nyní daleko vzdáleny lidskému myšlení, jak o nich Pavel říká (1. Kor. 2,9): Které ucho neslychalo, ani oko nevidalo, ani na srdce lidské nevstoupily. Naproti tomu bezbožní a zavržení, kteří nehledali Boha upřímnou vírou a nectili ho, poněvadž nebudou mít žádného dílu v Bohu a v jeho království, budou s ďábly uvrženi do věčné smrti, aby stranou vší radosti, ctnosti a ostatního dobra nebeského království odsouzení do věčných temnot a věčného trápení byli hryzáni červem, který neumírá, a aby hořeli neuhasitelným ohněm (Mat. 22,13; Iz. 66,24; Mk. 9,48).

A je ovšem třeba, abychom věřili i v svatých obcování, i v hříchů odpuštění i v těla z mrtvých vzkříšení i v život věčný tak, abychom důvěřující v dobrotu Páně měli za jisté, že se nám toho všeho dostane se všemi svatými. A aby bylo naznačeno, jak jistá a stálá jest pravda všeho toho, a aby se všichni v té víře utvrdili, majíce každý Hospodina za svého Boha a Krista za svého Spasitele a očekávající vzkříšení svého

těla i život věčný, proto je celé vyznání zakončeno slovem Amen, což jest známka osvědčené jistoty.

Nuže, kdekoliv jest živá tato víra, o níž jsme prve ukázali, že záleží v důvěře v jediného Boha a v Krista, tam jistě nemůže být tak nečinná, aby zároveň se sebou neměla jako průvodce naděje a lásky. Jestliže tyto úplně chybí, ať umíme jakkoliv dovedně a krásně rozmlouvat o víře, jsme usvědčeni, že žádné nemáme. Nikoli že se v nás víra rodí z naděje nebo lásky, nýbrž proto, že naprosto není možné, aby naděje a láska ustavičně neprovázely víru. Abychom to nejdříve dokázali o naději: Je-li víra, jak jsme slyšeli,²⁷⁾ jisté přesvědčení o pravdě Boží, která nám nemůže ani lhát, ani nás nemůže klamat, ani nemůže být bez účinku, tu ti, kteří tuto jistotu pojali, zároveň ovšem očekávají, že Bůh své sliby splní, poněvadž podle jejich mínění nemohou nebýt pravdivými. A tak zkrátka naděje není ničím jiným, nežli očekáváním těch věcí, o nichž víra věří, že byly vskutku od Boha zaslíbeny. Tak víra věří v Boha pravdivého a naděje očekává, že on v pravý čas svou pravdivost ukáže. Víra věří, že on jest naším Otcem, naděje očekává, že on se k nám vždycky jako Otec zachová. Víra věří, že nám byl dán věčný život, naděje očekává, že nám bude jednou zjeven. Víra je základem, na němž naděje spočívá, naděje zase víru živí a udržuje. Jako nemůže od Boha nikdo nic očekávat, ledaže prve uvěřil jeho slibům, tak zase je třeba vzpřimovat a podpírat mdlobu naší víry trpělivým doufáním a očekáváním, aby se jako ochablá nezhroutila. U lásky není odůvodnění o nic temnější. Když totiž víra přijímá plně Krista, jak je nám od Otce podáván, však on není jenom odpuštěním, spravedlností, pokojem a smířením s Otcem, nýbrž i posvěcením²⁸⁾ a pramenem živé vody,²⁹⁾ nalézá v něm nepochybně lásku, jež jest darem a ovocem Ducha svatého a dílem jeho posvěcení (Ga. 5,22). Hle, jako naděje i láska obě stejně se z víry rodí a vyrůstají, tak také jsou s ní spojeny a svázány nedělitelnou sponou. A přece nesmíme soudit o lásce to, co jsme právě učili o naději, že totiž živí, zachovává a upevňuje víru. Neboť to je vlastností naděje, která očekávajíc v tichosti a trpělivosti Pána, zdržuje víru, aby se příliš neukvapila a utvrzuje ji, aby nekolísala ani nepochybovala o věrnosti Božích zaslíbení (Iz. 28,16). Daleko odlišná je podstata lásky, jež se ničemu z toho nepodobá. Někteří³⁰⁾ mají ve zvyku vnucovat jako důvod to, co říká Pavel (1. Kor. 13,2): Kdyby měl někdo tak velikou víru, že by hory přenášel, lásky pak kdyby neměl, nic není; čímž chtějí dokázat, že je míněna nějaká víra bez lásky, kterou sami nazývají „beztvarou“,³¹⁾ ale nepozorují, čím je pro Apoštola na tomto místě víra. Když totiž v předešlé kapitole pojednal o různých darech Ducha, mezi něž položil moci, rozličnost jazyků a proroctví, a když napomenul Korintské, aby se snažili dojít darů ještě lepších,³²⁾ to jest těch, z nichž by vyrostlo více ovoce církvi Boží, připojil, že jim ještě vyšší cestu ukáže: že tyto všechny dary, ať jakkoliv jsou samy o sobě vysoké, přece ničím nejsou, neslouží-li lásce; že totiž byly dány k výstavbě církve, a že nesměřují-li k tomu cíli, ztrácejí svou milost. Na důkaz toho rozvádí dále, opakuje tytéž dary, o nichž shora pojednal, avšak pod jinými jmény. Pro tutéž věc však používá názvu „moci“ a „víra“, totiž pro dar činiti divy. Poněvadž však toto, ať už moc činiti divy anebo víra v divy jest obzvláštním darem Božím, jehož by mohl kdokoliv zneužít jako daru jazyků, jako proroctví anebo jako jiných darů milosti, je jasné, že se to naprosto liší od pravé a křesťanské víry. To také lze na př. spatřiti na Jidášovi, který tuto víru měl, nejsa přece ničím méně nežli věřícím (Lk. 10,17 a 20).

Že však právě na základě tohoto místa, a jiného ještě, které následuje v téže kapitole, usilují tvrditi, že láska je víc nežli naděje a víra, a že jsme ospravedlňováni spíše láskou nežli vírou, a to, jak oni říkají, výbornější ctností, toto tvrzení lze bez námahy vymýtiti. Máme totiž za to, že z toho, co se praví na prvním místě, netýká se pravé víry nic. Druhé místo i my vztahujeme na pravou víru, nad kterou je láska větší, poněvadž je plodnější, poněvadž se šíře prostírá, poněvadž slouží více lidem a poněvadž vždycky kvete, zatím co použití víry je jenom na čas. Kdo z těch, kteří mají zdravý úsudek, ba vůbec zdravý mozek, by chtěl z toho usoudit, že láska spíše ospravedlňuje? Neboť síla k ospravedlnění nezáleží v důstojnosti skutku. Jedině v milosrdenství Božím tkví naše ospravedlnění, a když se toho víra chápe, říká se, že ospravedlňuje. Jestliže však některý posměváček mne ještě vyzve, proč vykládám název víry v tak kratičkém odstupu různě, odpovím, že mám pro tento výklad velmi vážný důvod. Ježto totiž ony dary, které Pavel vypočítal, jsou nějakým způsobem skryty ve víře a naději, poněvadž směřují k poznání Boha, všechny je souborně shrnuje pod název víry a naděje, jako kdyby řekl: I proroctví, i jazyky, i dar vykládání i vědění mají tento cíl, aby nás vedly k poznání Boha. Boha však v tomto životě nepoznáme, leč skrze víru a naději; když tedy jmenuji víru a naději, rozumím tím zároveň všechno toto. A tak zůstávají tyto tři věci: víra, naděje a láska, to jest, ať je jakkoli veliká rozličnost darů, sem všechny směřují, mezi nimi největší jest láska, a tak dále. Dále je třeba uvážiti, že i víra i naděje i láska jsou dary Ducha svatého, a že nemůže žádná z nich ani vzniknouti ani trvati, leč Božím milosrdenstvím (1. Kor. 4,7). A tak se učme za všechno Boha prositi a nehledati toho v sobě! A cítíme-li, že v nás je nějaká naděje, nebo láska, nebo víra, připočteme to s díkůčiněním Bohu, že jsme to cele od něho přijali. Žádejme srdcem i ústy (obzvláště však srdcem, a to ustavičně), aby je ráčil v nás opatrovati a den ode dne víc a více podporovati. Neboť my tak potřebujeme, aby byly ustavičně rozmnožovány, pokud jsme v tomto životě, jenž, když to s námi nejlépe dopadá, není ničím jiným nežli cestou a putováním, dokud nedojdeme plně k Bohu, v němž se zakládá celá naše dokonalost.

1) Jan 1,1-3.

*) *substantia*.

***) *subsistentiae*.

****) *essentia*.

2) Miguel Servet, španělský antitrinitář (odpůrce učení o Trojici), unitář, napsal r. 1531 sedm knih O omylech Trojice; Blandrata, Claudius Sabaudus popírali církevní učení o sv. Trojici.

3) Naráží na Serveta.

4) Odsouzený na koncilu v Niceji 325, zemřel 336 v Cařihradu představitel bohosloveckého scestí. Popíral, že Ježíš Kristus je stejné podstaty „homousios“ s Otcem.

5) Žil kolem r. 200. Popíral, že Ježíš Kristus a Duch svatý byli zvláštní osoby vedle Boha Otce. Učil, že se nám to tak jen zdá, ve skutečnosti je to jen způsob Božího zjevení. Calvin mylně uvádí Sabellie, časově po Ariovi.

6) Týká se nejen stoupenců Aria a Sabellia, nýbrž i Serveta a jeho druhů.

7) Řím. 8,17.

8) Jan 1, 14.

9) Stoupenci babylonského myslitele Maniho, nar. 215, který učil, že Bůh i hmota jsou od věčnosti. Hmota je nositelem zla. Člověk je

- složen z dobrého ducha, který pochází přímo z Boha a z těla, které má původ ve zlé hmotě.
- 10) Calvin tu odmítá traducianismus, teorii, že v Adamovi bylo stvořeno celé lidské pokolení, takže plozením vzniká tělo i duše nového člověka.
 - 11) 1. Mojž.2,7.
 - 12) Servet a Claud. Sabaudus
 - 13) Řím. 8.32.
 - 14) Luk. 1,27-32.
 - 15) Efez. 3,9.
 - 16) Servet a stoupenci.
 - 17) podle učení katolické církve u Tomáše Akvinského.
 - 18) Učení o „lůně otců“ vyslovil již Ireneus, církevní otec, nar. 142 a Tertullian, církevní otec, nar. okolo r. 150.
 - 19) Servet v knize Obnovení křesťanství.
 - 21) Skutk. 4,12.20) Správněji Efez.1,22.
 - 22) Čtvrtá část Vyznání nemá v latinském ani řeckém znění, věřím v církev, v svatých obcování,, atd. jak tomu je v prvních třech částech „Věřím v Boha Otce, v Ježíše Krista v Ducha svatého“. Nemá to ani Calvin. Už Hus i Lukáš Pražský rozlišovali věřiti Bohu, věřiti v Boha a věřiti Boha, tj. uznávati, že je. V tomto smyslu třeba chápati čtvrtou část vyznání napořád.
 - 23) Řím. 9,21
 - 24) Augsburská konfese čl. 7
 - 25) Žid. 11.1
 - 26) Již Rufinus z Akvileje (kolem 400), první vykladač apoštolského vyznání víry.
 - 27) Viz shora str. 59 n.
 - 28) 1. Kor. 1,30.
 - 29) Jan 4,10-14.
 - 30) Naráží na Sentence (Myšlenky) Petra Lombardského (zemřel 1160), které sloužily jako učebnice dogmatiky pro celý středověk do reformace.
 - 31) Katolické bohosloví rozlišuje prostou víru, víru „beztvarou“ od víry, která „nese tvar“ a podobu lásky, takže je vlastně totožná s láskou a je pravou ctností. A teprve tato víra doplněná láskou ospravedlňuje prý před Bohem.
 - 32) 1. Kor.12,31.

*Kapitola třetí.***O MODLITBĚ, KDE JE TAKÉ VYLOŽENA MODLITBA PÁNĚ**

Z toho, o čem jsme až dosud mluvili, poznáváme zcela jasně, jak člověk postrádá a je prázden všeho dobrého, a jak se mu nedostává jakýchkoli prostředků ke spasení. Hledá-li proto záštity, jimiž by pomohl své chudobě, je třeba, aby vystoupil sám ze sebe, a aby si je opatřil jinde. Potom nám bylo vyloženo, že Hospodin se sám nám nabízí ze své vůle a štědře ve svém Kristu, aby nám v něm nabídl místo naší bídy všechno štěstí a místo naší chudoby bohatství, aby nám v něm otevřel nebeské poklady, aby celá naše víra patřila na něho, milého Syna jeho, na něm záviselo všechno naše očekávání a v něm tkvěla a spokojila se celá naše naděje. To je sice tajná a skrytá moudrost, již nelze vyzkoumati rozumovým usuzováním; ale ovšem dobře ji znají ti, jimž Bůh otevřel oči, aby v jeho světle spatřili světlo.¹⁾ Avšak víra nás naučila, že čehokoliv jest nám potřebí a co sami u sebe nemáme, to že jest v Bohu a v Pánu našem Ježíši Kristu; neboť se zalíbilo Otci, aby v něm přebývala všescka plnost jeho štědrosti a abychom odtud všichni čerpali jakoby z pramene nejvydatnějšího (Kol. 1,19; Jan 1,16); i zbývá toliko, abychom u něho hledali a na modlitbách od něho žádali, o čem jsme se dověděli, že je jenom v něm. Jinak, kdybychom sice věděli, že Bůh jest Pán a Dárce všeho dobrého, a že nás vyzývá, abychom ho prosili, avšak kdybychom k němu nešli ani jej neprosili, vůbec by nám to nebylo k užítku; bylo by tomu právě tak, jako kdyby někdo nedbal pokladu, o němž se dověděl, že je v zemi zakopaný a uschovaný. Sluší se tedy, aby tato poslední věc byla nyní projednána obsírněji, poněvadž jsme prve o ní promluvili jen příležitostně a jako by se jí jen lehce dotkli²⁾

Nuže, budiž prvním zákonem opravdové modlitby, že se zřekneme každé myšlenky na svou slávu, že se zbavíme veškerého domnění o své důstojnosti, a že ustoupíme ode vsí důvěry v sama sebe a vzdáme slávu Pánu tím, že sami sebe zavrhneme a pokoříme, jak nás k tomu napomíná i prorocké učení. (Da. 9,18-19): „Ne pro naše spravedlnosti před tebou padající pokorně prosíme tebe, ale pro milosrdenství tvá mnohá vyslyšíš nás, ó Pane; Pane odpusť nám, vyslyš nás a učiň, zač prosíme, pro sebe samého, neboť od jména tvého nazván jest lid tvůj i svaté místo tvé.“ Druhý prorok však píše (Baruch 2,18 n): „Duše smutná a zoufalá nad velikostí zla, sehnutá a slabá, duše lačná a oči chybné, vzdávají tobě, Pane, slávu. Nikoliv pro spravedlnosti otců vyléváme prosby před obličejem tvým a před tvou tvář prosíme o milosrdenství, Pane Bože náš, avšak poněvadž ty jsi milosrdný, smiluj se nad námi, ježto jsme zhřešili před tebou.“ A druhým zákonem budiž, abychom vskutku cítili svou chudobu, a abychom vážně mysleli, že se nám nedostává toho, čeho na Bohu žádáme pro sebe a pro svou věc, a že proto jej žádáme, abychom toho od něho dosáhli. Neboť kdybychom byli jiného smýšlení nebo jiného ducha, naše modlitba by se stala nečistým předstíráním. Jako na př. kdyby někdo žádal Boha za odpuštění hříchů a při tom by určitě a vážně sebe nepokládal za hříšníka, ten by se svou přetvárkou Bohu přímo posmíval. Potom, abychom se s velikou vřelou a planoucí touhou modlili za to, zač se modlíme jen ke slávě Boží; jako když se modlíme, aby bylo posvěceno jeho jméno, horoucně (abych tak řekl) máme lačnět a žíznit po onom posvěcení. Jestliže tedy poznáváme, že jsme břemenem hříchů stísněni a obtíženi a jestliže pozorujeme,

že jsme bez jakýchkoliv prostředků, jež by nám mohly získat u Boha milost, nechat nás tento pocit neděsí, abychom se k němu samému neuchýlili, poněvadž je pro nás nevyhnutelné, abychom se za takové měli a tak o sobě smýšleli, když k němu přistupujeme (Lk. 17,10). Neboť modlitba nebyla ustanovena k tomu, abychom se v ní pyšně před Bohem vynášeli anebo si o sobě mysleli něco velikého, nýbrž abychom v ní vyznávali své pohromy a u něho žalovali tak, jako synové důvěrně svěřují rodičům své bolesti. Ba, spíše nám musí tento pocit být jakoby vzpruhou a pobídkou, abychom tím více byli pobádáni k modlitbě.

K tomuto poznání naší nedostatečnosti přidal nejdobrotivější Otec dvě věci, aby nás jimi mocně pobídl k horlivosti v modlitbě: přikázání, jímž nařizuje modliti se a zaslíbení, v němž slibuje, že se nám dostane toho, začkoli budeme prositi. Přikázání nám bylo opakováno nespočetněkrát: Proste, pojd'te ke mně, hledejte mne, navraťte se ke mně, vzývejte mne v den soužení svého; a jako i na jiných místech, tak také ve třetím přikázání zákona, v němž máme zakázáno bráti jméno Hospodinovo nadarmo (Lk. 11,9; Jan 16,23; Mat. 7,7; 11,28; Zach. 1,3; Žalm 50,15; 2. Moj. 20,7). Neboť tím, že se nám zapovídá bráti jeho jméno nadarmo, zároveň se nám také přikazuje, abychom ho užívali k slávě, vzdávajíce mu chválu za všechnu sílu, dobrotu, pomoc a ochranu tím, že od něho tyto věci i očekáváme, i na modlitbě žádáme. A proto, jestliže se k němu neutíkáme, když na nás doléhá nějaká nouze, a jestliže jej nevyhledáváme a neprosíme za jeho přispění, vzbuzujeme jeho hněv ne jinak, než kdybychom si buď činili jiné bohy, nebo kdybychom si dělali modly. Vždyť stejně pohrdáme jeho vůlí, pohrdáme-li kterýmkoli jeho přikázáním. Na druhé straně ti, kteří ho vzývají, hledají a chválí, požívají veliké útechy, poněvadž vědí, že tím činí věc jemu milou a slouží jeho vůli. Zaslíbení zní: Proste a bude vám dáno, stane se vám, vyslyším vás, vytrhnu vás a občerstvím vás, potěším vás, pásti vás budu v hojnosti, nebudete zahanbeni (Mat. 7,7; Lk. 11,9-13; Jan 16,23-24; Mk. 11,24).

A toto všechno, jak nám bylo od Boha zaslíbeno, tak nepochybně nám bude splněno, budeme-li to očekávat jistou věrou. Neboť není to zásluha nebo hodnota modlitby, která dostává žádané, nýbrž celá modlitební naděje se zakládá na takovémto zaslíbení a také na něm závisí (Iz. 65,24; Jer. 29,11-14; Žalm 50,15; 91,15; Mat. 11,28). A tak je třeba, abychom se ve svých srdcích ujistili, že budeme vyslyšeni právě tak, jako byl vyslyšen Petr nebo Pavel neb kdokoliv jiný ze svatých, ačkoli byli obdařeni větší svatostí života než my, jen prosíme-li Boha s touž a stejně silnou věrou. Vždyť jsme vybaveni a vyzbrojeni tímž přikázáním modliti se a tímž zaslíbením o vyslyšení. Bůh však nehodnotí cenu modlitby podle osobní důstojnosti, nýbrž jen podle víry, skrze niž lidé poslouchají jeho přikázání i důvěřují jeho zaslíbení. Kdežto ti, kteří jsou si málo jisti Božím zaslíbením a o pravdivosti jeho pochybují a tak plní pochyb a rozpaků, budou-li vyslyšeni, vzývají samého Boha, nedosahují ničeho, jak říká Jakub (Jak. 1,5-7), jenž je připodobňuje vlnám mořským, kteréž vítr sem i tam žene a jimi zmítá. Když pak Pán ujišťuje, že se každému stane podle víry jeho, vyplývá z toho, že bez víry nelze ničeho dosáhnouti (Mat. 8,13; 9,22; Mk. 11,23-24). Poněvadž však z lidí není nikdo hoden toho, aby se postavil před Bohem a předstoupil před jeho obličej, sám nebeský Otec, aby nás zbavil toho zmatku, jenž by jinak krušil naše duše, dal nám svého Syna Ježíše Krista, Pána našeho, aby u něho byl naším přímluvcem a prostředníkem, za jehož vůdcovství bychom k němu bezpečně přistupovali (1. Tim. 2,5; 1. Jan 2,1; Žd. 8,6; 9,14 n) v naprosté důvěře, že

s takovým přímluvcem nám nebude nic odepřeno, začkoliv budeme prositi v jeho jménu, jako jemu nemůže být nic odepřeno od Otce (Žd. 4,16) a že také Boží trůn není jenom trůnem velebnosti, nýbrž i trůnem milosti, k němuž v jeho jménu přistupujme směle s plným doufáním, že dosáhneme milosrdenství a nalezneme milost ku pomoci v čas příhodný.

A jako byl ustanoven zákon o vzývání Boha a jako bylo dáno zaslíbení, že budou vyslyšeni všichni, kdo ho budou vzývati, tak je nám výslovně přikázáno, abychom vzývali ve jménu Kristově a byl nám také dán slib, že obdržíme, začkoliv budeme prositi v jeho jménu (Jan 14,13; 16,23 n). Odtud jest nesporně jasné, že ti, kteří vzývají Boha v jiném jménu než v Kristově, zkrucují vzpurně jeho rozkazy a jeho vůli nemají za nic, avšak nemají žádného zaslíbení, že něčeho dosáhnou. Vždyť, jak říká Pavel, (2. Kor. 1,20), všechna Boží zaslíbení v Kristu jsou: „jest“ i také „amen“, to znamená, jsou potvrzena i splněna. Dále, když on sám jest jediná cesta a jediný přístup, jímž nám je dáno přicházeti k Bohu (Jan 14,6), těm, kdo se uchylují od této cesty a opouštějí tento přístup, nezbyvá ani žádná cesta k Bohu ani žádný přístup; a u jeho trůnu jim nezůstalo nic leč hněv, soud a hrůza. Konečně pak, když nám jej Bůh označil za hlavu a vůdce (Jan 6,44 a 65), znamená to, že ti, kteří se jakýmkoli způsobem od něho odklánějí nebo od něho odbočují, usilují seč jsou, aby Bohem vtisknuté znamení zničili a zfalšovali.

Pokud jde o svaté, kteří jsouce mrtví, žijí v Kristu, nechať se nám ani nezdá o tom, že by oni měli jinou cestu modlitby k Bohu než Krista, který sám jest cesta, anebo že by byli v jiném jménu Bohu milí. A tak když nás Písmo volá pryč ode všeho k jedinému Kristu, a když nebeský Otec chce, aby v něm bylo všechno shromážděno (Kol. 1,20; Ef. 1,10), je to blud, chceme-li si opatřit přístup skrze svaté; vždyť jej ani oni sami sobě nemohou poskytnouti. Mimoto, když všechny své tužby obracejí k jediné Boží vůli, na ni mají zřetel a v ní spočívají, tupě a tělesně a také hanlivě o nich smýšlí ten, který jim připisuje jinou modlitbu, nežli tu, v níž touží po příchodu Božího království. To se naplní jednak spasením zbožných, jednak zahynutím zatracených. Proto nelze očekávat, že by nám mohlo být pomoheno jejich modlitbami, leč budeme-li míti podíl v Kristu a budeme-li částí jeho království. A právě tak zase, budeme-li účastni Krista, musíme bezpečně stát na tom, že všechno, cokoliv je z Boha, stojí nám k službě, a že se celá církev, jejíž oni svatí jsou údové, za nás modlí, když prosí, aby přišlo království jejího Pána. Nuže, ačkoliv se tímto způsobem za nás modlí, přece nesmějí od nás býti vzýváni. Možnost takového počínání nevyplývá však ani z toho, že lidé, kteří žijí na zemi, mohou se jeden za druhého navzájem přimlouvati na modlitbách (1. Tim. 2,1; Jak. 5,15 n). Neboť tato služba přispívá k tomu, aby mezi nimi rostla láska, když se mezi sebou jakoby dělí o své trampoty a vzájemně je berou na sebe. Toto neplatí při mrtvých, jež Pán odňal našemu společenství. Ačkoliv jejich láska k nám je vždy živá, neboť jsou s námi jednou věrou v Krista úzce spojeni, nezůstává s nimi žádné spojení³⁾ ani jazykem ani sluchem (1. Kor. 13,10). Neboť tvrditi něco jiného, co je to jiného než chtít násilně vniknouti do skrytých soudů Božích bez jeho slova opilými vidinami našeho mozku, a tak pošlapávati Písmo, jež tolikrát označuje chytrost našeho těla za nepřítelkyni moudrosti Boží,⁴⁾ odsuzuje naskrz marnost našeho smýšlení a pokořujíc všechn náš rozum, chce, abychom měli zřetel jenom k Boží vůli (5. Moj. 12,32). Ta sama však nám nabízí jediné Krista, posílá nás k němu a v něm nás upevňuje. Sám Ambrosius

říká, že on jest naše ústa, jimiž mluvíme s Otcem, naše oko, jímž vidíme Otce, naše pravice, jíž obětujeme sebe Otci a kdyby se on za nás nepřimlouval, ani my, ani kdokoli ze svatých by neměl žádného styku s Bohem.

Dále ti, kteří si přisvojují a vybírají ze svatých zvláštní ochránce a kteří doufají, že nějakou jejich obzvláštní přimlouvou jim bude pomozeno, svalují na ně nemalé pohanění. Neboť je odtahují od oné jediné vůle, kterou mají (jak jsme řekli) pevnou a neměnnou k Bohu, aby jeho království přišlo, když jim přibásňují tělesnou náklonnost, jíž se prý kloní k tomu či onomu ze svých ctitelů.⁵⁾ Ale tím, že si z nich činí prostředníky, jako kdyby je byl Kristus opustil anebo byl pro ně příliš přísným, zneuctívají jej a olupují o titul jediného prostředníka, který mu byl dán od Otce s jedinečným výsadním právem, a nesmí být na nikoho jiného přenášen. A tím právě zatemňují slávu jeho narození, zbavují kříž obsahu a konečně vše, co učinil nebo vytrpěl pro naše spasení, připravují podvodně o jeho chválu. Vždyť všechno směřuje k tomu, aby on sám jediný byl prostředníkem a byl za něho pokládán. Zároveň zavrhuje dobrotivost Boha, který se jim ukazoval jako Otec. Neboť nemůže být jejich Otcem, neuznají-li Krista za svého bratra. To zřejmě popírají, jestliže nepamatují, že jest jim bratrsky nakloněn, nad co nemůže být nic něžnějšího. Na některé však působí to, že často čtou⁶⁾, jak byly modlitby svatých vyslyšeny. Proč? Inu, poněvadž se modlili. „V tobě doufali,“ říká prorok (Žalm 22,5), „a vysvobozovals je; k tobě volávali a nebývali zahanbeni.“ Modleme se tedy i my podle jejich příkladu, abychom jako oni byli vyslýcháni. My však proti vši slušnosti zvráceně mudrujeme, že budou vyslyšeni jen ti, kteří již jednou vyslyšeni byli. Oč lépe usuzuje Jakub. „Eliáš,“ říká, „byl člověk týmž bídám jako i my poddaný a modlil se modlitbou, aby nepršelo, i nepršel déšť na zemi za tři léta a za šest měsíců. A zase se modlil, i vydalo nebe déšť, a země zplodila ovoce své.“ (Jak. 5,17-18). Z toho nevysuzuje, že Eliáš měl nějaké výsadní postavení, nýbrž učí, jak silná je modlitba, aby nás povzbudil k podobnému modlení.

Modlitba (jak nyní chápeme toto slovo) má dvě části: prosbu a díkůčinění. V prosbě předkládáme Bohu tužby svého srdce, vyprošující si od jeho dobroty především to, co slouží toliko jeho slávě a potom to, co směřuje také k našemu užítku (1 Tim. 2,1). V díkůčinění uznáváme jeho dobrodiní k nám a s chválou je vyznáváme, přičítajíce jeho dobrotě všechno dobro, ať je jakéhokoliv druhu. Obé vyjádřil David jedním veršem, když Bohu připsal tato slova (Žalm 50,15): „Vzývej mne v den soužení, vytrhnu tě a ty mne budeš slaviti.“ Obojího musíme ustavičně užívat (Lk. 18,1; 21,36; Ef. 5,20). Tak veliká totiž jest naše bída, taková tíseň se všech stran na nás tlačí a doléhá, že to je dostatečný důvod všem, i těm nejsvatějším, aby neustále úpěli a vzdychali k Bohu a vzývali ho o podporu. Mimoto, štědrost Božích dobrodiní, která nás téměř zasypává, je tak veliká a tak hojná a jeho zázraků, ať se kamkoliv podíváš, spatřujeme tolik a tak nesmírných, že se nám nikdy nemůže nedostávat ani důvodu, ani látky k chválám a k díkůčiněním. A abych to vysvětlil poněkud jasněji, poněvadž všechny naše naděje i naše pomoc je tak v Bohu složena, (jak to již dříve bylo dostatečně prokázáno)⁷⁾, že ani my, ani nic našeho nemůže prospívati bez jeho požehnání, je třeba, abychom ustavičně sebe jemu odporučeli a jemu všechno své svěřovali (Jak. 4,14 n). A dále, ať o čemkoliv uvažujeme, mluvíme a cokoli děláme, uvažujme, mluvm, dělejme pod jeho rukou i vůlí a v naději na jeho pomoc! Za zlořečené totiž Bůh prohlašuje všechny, kdo

v důvěře v sebe nebo v kohokoliv jiného provádějí a stanoví své plány, a kdo se o cokoli pokoušejí nebo mají v úmyslu něco začít mimo jeho vůli, nevzývajíce ho (Iz. 30,1; 31,1). Ježto však bylo řečeno, že on sám musí být uznán za původce všeho dobrého, vyplývá z toho, že právě tak musí být všechno přijímáno z jeho ruky s ustavičným díkůčiněním; a že nemáme žádné právo zmocňovati se jeho dobrodiní, jež nám neomezeně plynou a vycházejí z jeho štědrosti, nejsme-li neúnavní ve vyznávání k jeho chvále a v díkůčinění. Neboť v svědectví Pavlově (1. Tim. 4,4-5), že všeliké stvoření se posvěcuje skrze slovo Boží a modlitbu, je zároveň obsaženo, že bez slova a modlitby není vůbec posvěceno, při čemž se rozumí v přeneseném slova smyslu pod „slovem“ ovšem „víra“.

To je důvod, proč jinde Pavel přikazuje „bez přestání se modlití“ (1. Te. 5,17 n; 1. Tim. 2,1 a 8), chtěje, aby v každý čas, v každou hodinu, na každém místě, za všech okolností byly modlitby všech obráceny k Bohu, které by i všechno od něho očekávaly i chválu za všechno jemu vzdávaly, jako jsou nám ustavičně předkládány důvody k chvále i k modlitbě. Tato modlitební ustavičnost se však vztahuje na osobní a soukromé modlitby a vůbec se netýká veřejných modliteb církve, které ani nemohou být ustavičné, ani se nemohou konati jinak nežli podle řádu, který byl uskutečněn společným souhlasem všech údů. Proto jsou předem smluveny a stanoveny určité hodiny, jež jsou sice Bohu lhostejné, ale jsou užitečné lidským potřebám, aby byla opatřena, vhodná doba pro všechny, a aby se všechno slušně a podle řádu v církvi dalo (podle Pavlova výroku 1. Kor. 14,40). K tomu účelu byla stanovena i veřejná místa, jež nazýváme chrámy, nikoliv proto, aby nějakou svou skrytou svatostí modlitby více posvětily anebo způsobily, aby byly Bohem vyslyšeny, nýbrž aby mohly vhodněji přijmout shromáždění věřících, když se zároveň scházejí k modlitbě, ke slyšení kázání slova Božího a k přijímání svátostí. Jinak, jak praví Pavel (1. Kor. 3,16 n; 6,19; 2. Kor. 6,16), my sami jsme pravými chrámy Božími, a chceme-li se modlití v chrámu Božím, v sobě samých se modleme. Ti však, kdo se domnívají, že ucho Boží jest jim v chrámě blíže nakloněno, anebo soudí, že modlitba je světější posvátností místa, jednají podle tuposti Židů nebo pohanů a vzývají Boha tělesně, jinak než bylo přikázáno, totiž abychom se modlili bez jakéhokoliv rozlišování míst v duchu a v pravdě (Jan 4,23-24).

Když však již prve bylo řečeno, že cílem modlitby je, aby srdce pozdvižená k Bohu byla nesena jak k vyznání chvály, tak k prosbě o pomoc, lze z toho seznati, že hlavní úkol modlitby leží v mysli a v srdci. Anebo spíše, že modlitba sama jest vlastně hnutím našeho nitra, jež se vylévá a předkládá Bohu, zpytateli srdcí. Z toho důvodu Kristus, náš Pán, když chtěl dáti nejlepší pravidlo pro modlení, přikázal vejíti do pokojíku a tam se při zavřených dveřích modlití k Otci našemu v skrytě, aby Otec náš, který jest v skrytu, nás vyslyšel (Mat. 6,6). Neboť když varoval před příkladem pokrytců, kteří honosným ukazováním modliteb chtějí získat přízeň lidí, zároveň připojuje, co jest lepší: totiž vejíti do pokojíku a tam při zavřených dveřích se modlití. A těmito slovy (jak já je vykládám) nás učil, abychom s celým myšlením sestoupili a vešli do svého srdce, zaslibuje nám, že při takových hnutích srdce jest nám blízký Bůh, jehož chrámy mají naše srdce být. Nechtěl tím ovšem popírat, že je prospěšné modlití se také na jiných místech; ukazuje však, že modlitba je cosi důvěrného, a že její místo je především v srdci, a že vyžaduje nejvíce jeho ztišení, daleko ode všech zmatků a starostí. Odtud je více než jasné, že ani hlas ani zpěv, jestliže se

vyskytnou v modlitbě, nemají naprosto žádného významu a ničeho u Boha nedosahují, jestliže nevzešly z hlubokého hnutí srdce. Ba vyvolávají jeho hněv proti nám, jestliže vycházejí povrchně jenom ze rtů a hrdla, poněvadž to znamená zneužívat jeho přesvatého jména a tropiti si posměch z jeho velebnosti, jak to sám potvrzuje ústy proroka (Iz. 29,13-14; Mat. 15,8 n): „Lid tento,“ praví, „přibližuje se ke mně ústy svými a rty svými mne ctí, ale srdce jejich daleko jest ode mne“; a „bázeň jejich, již se mne bojí, jest z příkázání lidských poslá. Z té příčiny, aj učiním s lidem tímto zázrak ohromný a divný, neboť zahyne moudrost moudrých jejich a rozumnost starců vymizí.“

Neodsuzujeme tím však ani hlas ani zpěv, jen když odpovídají hnutí srdce a slouží mu. Neboť tak cvičí mysl v rozjímání o Bohu a drží ji v napětí, neboť ona jsouc těkavá, snadno povoluje a rozptyluje se různými směry. Mimoto, ježto sláva Boží má nějak vyzařovat z jednotlivých částí našeho těla, sluší se, aby obzvláště jazyk byl cele oddán této službě jak zpěvem, tak řečí, neboť jazyk byl ustanoven jmenovitě k tomu, aby vypravoval a zvěstoval chválu Boží. Nejkrásněji se však jazyka užívá při veřejných modlitbách, jež se konají ve shromážděních věřících; při nich jde o to, abychom Boha, kterého uctíváme v jednom duchu a v téže společné víře, stejně všichni oslavovali jedním hlasem a jakoby týmiž ústy, a to veřejně, aby všichni navzájem, každý od svého bratra přijímali vyznání víry, a tím byli vyzýváni následovat jejího příkladu.

Tím je také jasně stanoveno, že veřejné modlitby nemají být přednášeny mezi latiníky řecky, ani mezi Francouzi a Angličany latinsky, jak se až dosud děje napořád, nýbrž v lidové řeči, aby jí mohlo rozumět celé shromáždění, vždyť přece se to má díti ke vzdělání celé církve, k čemuž ničím nepřispěje pouhý nepochopený zvuk. Ti však, kteří nemají žádný smysl pro lásku, měli by být pohnuti aspoň autoritou Pavlovou, jehož slova jsou zcela jednoznačná (1. Kor. 14,16-17): Kdybys dobrořečil, říká, duchem, kterak ten, který prostý člověk jest, k tvému díkůčinění řekne Amen, poněvadž neví, co pravíš? Neboť ty díky činíš, ale jiný se nevzdělává. Vůbec však je třeba smýšleti tak, že naprosto nemůže být ani ve veřejné ani v soukromé modlitbě jazyk bez srdce Bohu příjemný. Mimoto, že síla a horoucnost toho, co myslí hýbe, musí být tak veliká, aby daleko přesahovala všecko, co jazyk může vyjádřiti slovy. Konečně, že ani není nutné, aby byl jazyk účasten při soukromé modlitbě, jestliže vnitřní smysl sám o sobě stačí k povzbuzení k modlitbě, takže někdy nejlepší modlitby jsou beze slov jako na příklad modlitba Mojžíšova a Anny (2. Moj. 14,21 a 27; 1. Sam. 1,13).

Nyní je třeba, abychom se poučili nejen o podstatě, nýbrž také o samotné formě modlitby; a to o té, kterou nám nebeský Otec dal skrze milého svého Syna, v níž můžeme poznati jeho nesmírnou dobrotu a laskavost (Mat. 6,9 n; Lk. 11,2 n). Neboť mimoto, že nás napomíná a povzbuzuje, abychom jej hledali v každé své nouzi, jako se obyčejně synové uchylují do ochrany rodičů, poněvadž viděl, že ani to dostatečně nevnímáme, jak jsme stísněni ve své chudobě, oč bychom měli řádně žádati a co také je nám k prospěchu, – vyšel také vstříc této naší neznalosti a co našemu pochopení chybělo, to doplnil a opatřil sám ze svého. Předepsal nám totiž pravidlo, v němž jakoby na tabuli vyložil, oč jej lze prositi, co všechno je k našemu prospěchu a co všechno je třeba požadovati. Z této jeho dobroty dostává se nám krásného ovoce potěchy, poněvadž víme, že nežádáme nic nesmyslného, nic nemístného ani

nevhodného, konečně nic, co by jemu nebylo milým, jestliže prosíme téměř jako z jeho úst. Tato forma, nebo pravidlo modlitby, sestává ze šesti proseb. Neboť, abych se nepřidal k těm, kteří rozlišují v modlitbě sedm částí,⁸⁾ to jest způsobeno tím, že se u Lukáše čte jenom o šesti prosbách,⁹⁾ a on by byl přece nenechal modlitbu neúplnou; a tak je třeba to, co je přidáno u Matouše na sedmém místě, podle smyslu výkladu vztahovati k prosbě šesté. Ačkoliv však v nich ve všech musí být dbáno především na slávu Boží a na druhé straně, ačkoliv všechny se týkají nás, a jest lépe, aby se tak plnily, jak prosíme, přece první tři jsou obzvláště určeny slávě Boží: a jenom ji máme míti v nich na zřeteli, jak se říká, bez jakéhokoliv ohledu na náš prospěch. Zbývající tři mají péči o nás, a jsou obzvláště určeny těm žádostem, které vyplývají z naší potřeby. Tak když prosíme, aby se posvětilo jméno Boží, tu nesmíme vůbec myslet na svůj prospěch, nýbrž musíme si jeho slávu představovat, abychom jenom na ni hleděli upřenými očima a nesmíme se při takových prosbách přikláněti k ničemu jinému. A právě to se nám mění ve veliké požehnání, protože, když se posvěcuje tak, jak prosíme, děje se také naše posvěcení. Avšak k takovému prospěchu, jak již bylo řečeno, musí naše oči býti jako slepé, aby se nijak na něj neohlížely. Abychom bez ustání prosili, i kdyby byla zmařena všechna naděje na naše soukromé dobro, a přesto na modlitbách žádali za toto posvěcení i za jiné věci, jež se týkají slávy Boží, jak to lze spatřit na příkladu Mojžíše a Pavla (2. Moj. 32,32; Řím. 9,3), kteří odvrátili mysl i oči od sebe samých a v mocné a planoucí horlivosti žádali svou vlastní záhubu, aby třeba i s jejich záhubou byla rozšířena sláva a království Boží. A zase, když prosíme, aby nám byl dán chléb náš vezdejší, ačkoliv se modlíme za to, co je k našemu prospěchu, přece musíme také zde obzvláště hledati Boží slávu, abychom ani nechtěli se modlit za něco, nemělo-li by se to obrátit v slávu Boží.

Otče náš, kterýž jsi v nebesích

Především hned na začátku se setkáváme s tím, co jsme dříve řekli, že každou modlitbu musíme přednáseti Bohu ve jménu Kristově, jako mu žádná nemůže býti doporučena v jiném jménu. Neboť když nazýváme Boha Otcem, jistě stavíme před sebe jméno Kristovo. Neboť jakou jinou důvěrou by někdo mohl jmenovati Boha Otcem a kdo by se dal strhnouti k takové nerozvážlivosti, aby si osoboval čest Syna Božího, kdybychom nebyli v Kristu přijati za syny milosti? A ačkoliv on je pravým Synem, byl nám od něho dán za bratra, aby to, co jest jeho přirozeným vlastnictvím, stalo se z dobrotivého přisvojení naším, jestliže tak velikou dobrotivost jistou věrou radostně přijmeme. Jak říká Jan, že dal moc býti také syny Božími těm, kteří věří v jednorozeného Syna Božího (Jan 1,12). A tak se nazývá naším Otcem a chce, abychom jej tak nazývali. Tímto tak velice krásným jménem nás zbavuje vší nedůvěry, poněvadž nikde jinde nelze nalézt silnější cit lásky nežli u Otce. Avšak jeho láska k nám je o tolik silnější a znamenitější nežli všechna láska našich rodičů, oč on sám převyšuje všechny lidi dobrotou a milosrdenstvím, takže kdyby byli zbaveni všeho citu otcovské lásky všichni otcové, kolik jenom jich jest na zemi, a opustili by své syny, on nám nikdy nebude vzdálen,¹⁰⁾ poněvadž nemůže zapřít sama sebe.¹¹⁾ Máme totiž jeho zaslíbení: Poněvadž vy, jsouce zlí, umíte dobré dary dávatí dětem

svým, čím více Otec váš, kterýž jest v nebesích (Mat. 7,11)? Jsme-li tedy jeho synové, jako se syn nemůže svěřiti ochraně neznámého a cizího člověka, leč by si tím zároveň stěžoval na ukřutnost nebo nemohoucnost otcovu, tak nemůžeme hledati pomoci jinde než u něho, leda že bychom mu vyčítali nouzi a nedostatek prostředků, anebo ukřutnost a přílišnou strohost. A neudávejme za důvod, že nás činí právem bázlivými vědomí hříchů, které způsobily, že Otec, jakkoliv je dobrý a laskavý, je přece proti nám popuzen. Neboť jestliže mezi lidmi nemůže syn vésti svou při s otcem se žádným lepším zastáncem, jestliže si nemůže získati jeho ztracenou přízeň se žádným lepším přímluvcem, než jestliže sám pokorně a zkroušeně uzná vinu a prosí otce za milosrdenství (neboť tehdy se otcovské nitro nemůže tak zapřít, aby nebylo takovými prosbami pohnuto), což teprve u onoho Otce milosrdenství a Boha všelikeho potěšení (2. Kor. 1,3)? Což nevyslyší spíše slzy a vzdechy synů, kteří se ho dovolávají, obzvláště když nás k tomu zve a povzbuzuje, nežli jakékoli přímluvy jiných? Do jejich ochrany se lidé uchylují proto, poněvadž pochybují o blahovůli a laskavosti svého Otce. Tuto překypující plnost otcovské blahovůle nám líčí a představuje v podobenství, kde otec synu, který se od něho odcizil, který rozmrhal prostopášně jeho statek, a který se proti němu těžce prohřešil, napřahuje vstříc své náručí a nečeká, až ho výslovně bude prositi o milost, nýbrž sám se dříve k němu obrací, při návratu ho z daleka poznává, sám mu jde vstříc, těší ho a v milosti přijímá (Lk. 15,11-24). Neboť když nám kladl před oči tento příklad tak veliké blahovůle při člověku, chtěl nás poučiti, jak v mnohem větší míře ji musíme očekávati od něho, který je nejen Otcem, nýbrž nade všechny otce sám daleko nejlepší a nejlaskavější, jakkoliv nevděční, vzpurní a bezbožní jsme synové, jenom když se spustíme na jeho milosrdenství.

A aby ještě více utvrdil naši víru, že právě nám je takovým Otcem, jsme-li křesťany, chtěl nejenom býti zván „Otcem“, nýbrž výslovně „naším Otcem“. Jako bychom s ním jednali takto: Otče, který jsi tak věrný vůči svým synům, tak ochotný odpouštěti, my, tvoji synové, k tobě voláme a tebe prosíme, jsouce zcela bezpečně přesvědčeni, že k nám nechováš jiné lásky než otcovské, jakkoliv jsme nehodni takového Otce. Poněvadž však se nám nedostává poučení v tom smyslu, aby jej každý zvláště nazýval svým Otcem, nýbrž spíše, abychom ho všichni vespolek nazývali naším Otcem, dostává se nám tím napomenutí, kolik citu bratrské lásky musí mezi nás vstoupiti, jestliže jsme společnými syny takového Otce. Neboť jestliže všichni společně máme jednoho Otce,¹²⁾ od něhož pochází vůbec všechno dobro, kolik se nám ho může dostat, sluší se, aby mezi námi nebylo rozděleno nic, co bychom nebyli ochotni s velikou pohotovostí mysli jeden s druhým sdíleti, pokud toho nutnost vyžaduje. Jestliže je již tomu tak, jak tomu má být, že si toužíme podati navzájem ruku a pomáhati si, ničím bychom nemohli bratřím prospěti více, než odporoučíme-li je do péče a ochrany nejlepšího Otce; neboť máme-li jeho náklonnost a přízeň, nemůžeme naprosto v ničem mít nedostatku. Ale ovšem právě týmž jsme povinni také našemu Otcovi. Neboť jako ten, kdo miluje vpravdě a ze srdce některého hospodáře, zároveň také objímá láskou a laskavostí celý jeho dům, tak musíme ukázat zájem a náklonnost, které chováme k tomuto nebeskému Otcovi, také k jeho lidu, k jeho rodině a konečně k jeho dědictví, jež tak velice poctil, že je nazval plností svého jednorozeného Syna (Ef. 1,23). Křesťanova modlitba tedy musí být konána podle tohoto pravidla, aby byla obecná a obepínala všechny, kdo jsou v Kristu jeho

bratřími. A nejenom ty, na nichž v přítomnosti vidí a poznává, že takovými jsou, nýbrž všechny lidi, kteří žijí na zemi. Co o nich Hospodin ustanovil, to je mimo naši možnost poznání až na to, že jsme povinni přát jim a věřit o nich to nejlepší. Ačkoli nad jiné jsme povinni být nakloněni jedinečným citem k domácím víry, jež nám apoštol v každém směru obzvláště doporučil (Ga. 6,10). Úhrnem všechny modlitby mají směřovati k tomu obecnství, které náš Pán ustanovil ve svém království a ve svém domě. Ale to nám nebrání, abychom se nesměli zvláště modlit i za sebe i za někoho jiného, jen když duch neupustí a ani se neuchýlí od zřetele na toto obecnství, nýbrž vše zaměří k tomu cíli. Neboť jakkoliv jsou skládány se zřením k jednotlivcům, přece, poněvadž jsou vedeny k tomu cíli, nepřestávají býti obecnými. Tomu všemu lze snadno porozuměti z přirovnání. Jest všeobecně platným Božím přikázáním, že máme odpomáhat nouzi všech chudobných. A toho jsou poslušni ti, kteří za tím účelem přispívají v nouzi těm, jež znají anebo vidí, že jsou v nesnázích, ačkoliv opomenou mnohé, které netísni lehčí nedostatek, ať už proto, že všechny neznají, anebo že všem nemohou pomoci. A tak ani ti neodporují Boží vůli, kteří majíce na zřeteli i na mysli toto obecné společenství církve, skládají takové zvláštní modlitby, jimiž slovy dbajícími jednotlivců, avšak nesoucimi se v obecném duchu, buď sebe nebo jiné odporučují Bohu, který chtěl, aby byl blíže obeznámen s jejich nedostatkem. Ačkoli při modlitbě a při udílení prostředků není všechno stejné! Neboť laskavost v obdarování můžeme prokázati jen těm, jejichž nouzi jsme prohlédli; modlitbou lze však pomáhati i zcela cizím a naprosto neznámým, ať jsou od nás odloučeni jakoukoli vzdáleností. To se však děje oním všeobecným modlitebním pravidlem, kterým jsou obepnuti všichni synové Boží, mezi něž patří i oni.

Připojuje se, že „jest v nebesích„. Z toho se nesmí hned usuzovati, že je nebeskými prostorami jakoby nějakými hranicemi spoután, omezen a uzavřen. Vždyť sám Šalomoun vyznává (1. Král. 8, 27), že nebesa nebes jej obsáhnouti nemohou a u proroka (Iz. 66,1) sám říká, že nebe jest jeho stolice a země podnoží noh jeho (Sk. 7,49; 17,24). A tím ovšem naznačuje, že není omezen nějakým určitým prostorem, nýbrž že je rozptýlen ve všem. Avšak poněvadž by naše mysl pro svou tupost jinak nemohla pochopit jeho nevypravitelnou slávu, jest nám naznačena nebem, nad něž se naše oko nemůže setkati s ničím vznešenějším a velebnějším. Proto je to právě tak, jako kdyby bylo o něm řečeno, že je mocný, velebný a nepostižitelný. Avšak když to slyšíme, musíme, je-li řeč o Bohu, pozvednouti své myšlení výše, aby se nám o něm nezdálo nic pozemského nebo tělesného, abychom jej neměřili svými měřítky, a abychom jeho vůli neplnili podle svých zálib.

PRVNÍ PROSBA

Posvěť se jméno Tvé!

Jménem Božím se zde označuje jeho moc, která se skládá ze všech jeho ctností, jako je síla, moudrost, spravedlnost, milosrdenství a pravda. V tom je totiž Bůh veliký a podivuhodný, že je spravedlivý, moudrý, milosrdný, mocný, pravdivý atd. Modlíme se tedy, aby se posvětila tato velebnost v takovýchto ctnostech nikoliv na Bohu samém, k níž u něho nemůže nic přistoupiti ani jí ubýti, avšak aby byla ode všech pokládána za svatou, to jest skutečně uznávána a zvelebována. A cokoliv činí Bůh,

aby se všechna jeho díla jevila tak slavná, jaká skutečně jsou. Aby, ať už sám trestá, byl zván spravedlivým, ať už odpouští, milosrdným, ať už splňuje to, co slíbil, pravdivým. Aby konec konců naprosto nebylo věci, z níž by nevyzařovala sláva do ní vrytá, a aby se tak ozývaly jeho chvály ve všech srdcích a ve všech jazycích. Posléze, aby každá bezbožnost, která toto svaté jméno špiní a znesvěcuje, to znamená, která toto posvěcení zatemňuje a zmenšuje, zhynula a byla uvedena, v niveč; aby se i v tomto zahnutí víc a více Boží velebnost stávala slavnější. A tak obsahuje tato prosba i díkůčinění. Neboť když se modlíme, aby jméno Boží bylo všady posvěceno, vztahujeme chválu za všechno dobré na něho, všechno přičítáme jemu a uznáváme jeho dobrodiní nám prokazované.

DRUHÁ PROSBA *Přijď království Tvé!*

Královstvím Božím se rozumí, že on svým svatým Duchem spravuje a řídí své tak, aby tím ve všech jejich skutcích učinil patrným bohatství své dobroty a milosrdenství. Dále, že zavržené, kteří ho neuznávají za Boha a Pána, a kteří se nechtějí podrobit jeho vládě, hubí a zavrhuje a ničí jejich svatokrádežnou pýchu, aby se tím projevilo, že není moci, která by se jeho moci mohla vzepřít. A poněvadž se to děje každodenně před našima očima, že jeho svaté slovo vztyčené jako žezlo i pod křížem i v pohrdání a v posměchu světa je živé, kraluje, prospívá a přináší své ovoce, lze z toho vidět, že takové království vzkvétá i na tomto světě, ačkoliv není z tohoto světa (1. Kor. 1,21; Jan 17,14; 18,36; Řím. 14,17), předně proto, že je duchovní a pozůstává z věcí duchovních a potom, že je neporušitelné a věčné (Lk. 1,33; Dan. 7,14 a 27).

A tak se modlíme, aby přišlo toto Boží království, to jest, aby si den ode dne Pán rozmnožoval nový lid věrných, kteří by všemi způsoby velebili jeho slávu, aby na ně vyléval hojnost svých darů stále štědřeji, a aby jimi v nich den ode dne víc a více žil a kraloval, až by je, s ním dokonale spojené, cele naplnil. Zároveň aby své světlo a svou pravdu oslavoval stále novými přírůstky, kterými by temnoty a lži satanovy i jeho království vymizely a byly rozptýleny, zničeny a zcela zašly. Když však se takto modlíme, aby království Boží přišlo, žádáme tím zároveň, aby konečně bylo dovršeno a naplněno: totiž ve zjevení jeho soudu, v kterýžto den on sám bude vyvýšen a bude všecko ve všech, když shromáždí a přijme své v slávu, avšak království satanovo bude zcela vyhlazeno a zničeno (1. Kor. 15,28).

TŘETÍ PROSBA *Bud' vůle Tvá, jako v nebi, tak i na zemi!*

V ní prosíme, aby jak v nebi, tak i na zemi, to jest všude, všechno řídil a spravoval podle své vůle, aby všechno dění na světě sám určoval, všech svých stvoření užíval podle svého zalíbení, a aby si podmaňoval veškerou vůli všech lidí; aby náležitě poslouchali jeho vůle, jedni souhlasíce, jak se sluší na jeho lid, jiní neradi a s odporem, jak to činí d'ábel a zavržení, kteří snižují jeho panství a Istivě mu unikají a

snaží se vyhnouti se jeho poslušenství. A když toto žádáme, zříkáme se všech svých tužeb a Pánu odevzdáváme a přenecháváme všechny city, kolik jich v nás jest a prosíme, aby se nám věci nedařily podle našeho přání, nýbrž aby učinil, jak sám předzvěděl a rozhodl, že se budou dít. Avšak prosíme nejen za to, aby Bůh učinil naše city, které odporují jeho vůli, marnými a neúčinnými, nýbrž spíše, aby v nás stvořil novou mysl a nové srdce, zahladiv to naše staré (Ezech. 36,26), aby v nás nebylo živé žádné žádostivé hnutí, nežli čistý souhlas s jeho vůli. Zkrátka, abychom nechtěli nic sami ze sebe, nýbrž jak to chce v nás jeho Duch, abychom, majíce jej ve svém nitru za učitele, učili se milovati to, co se jemu líbí, avšak nenáviděli a ošklivili si všechno, co se jemu protiví.

Nuže, toto jsou tři hlavní oddíly modlitby; když se je modlíme, sluší se, abychom měli před očima jenom slávu Boží, nedbali na sebe a nehleděli na nějaký svůj prospěch. Ačkoliv se nám ho odtud hojně dostává, přece zde od nás nemá být vyhledáván. Avšak třebaže toto všecko, i když na to nemyslíme, ani si to nepřejeme, ani o to neprosíme, přesto se nutně uskutečňuje v příslušnou dobu, přece si to máme přát a žádati to. A není bezvýznamné činiti to, abychom tak dosvědčovali a vyznávali, že jsme služebníky a syny Božími, jestliže pokud na nás jest, sloužíme jeho cti (jaká přísluší Pánu a Otcí). A tak ti, kteří neprosí s takovým zápalem a dychtivostí k rozšíření Boží slávy, aby jméno Boží bylo posvěceno, aby přišlo jeho království, aby se stala jeho vůle, nesmějí být počítáni mezi syny a služebníky Boží. A jako se toto všechno stane proti jejich vůli, tak se jim to obrátí v zahynutí a odsouzení.

ČTVRTÁ PROSBA

Chléb náš vezdejší dej nám dnes!

Toto je první ze zbývajících tří, v nichž zvláště od Boha žádáme to, co je v našem zájmu a co přispívá našemu nedostatku. V ní prosíme Boha obecně za všecko, čeho vyžaduje naše tělesné blaho z věcí tohoto světa, nejen abychom měli čím se živiti a oblékati, nýbrž i za všecko vůbec, co on sám opatřuje, aby nám bylo k užitku tak, abychom mohli svůj chléb požívat v pokoji. Touto prosbou se krátce odevzdáváme do jeho péče a svěřujeme jeho prozřetelnosti, aby nás pásl, ostříhal a zachovával. Neboť neopovrhl nejlepší Otec přijmout do své péče a opatrování i naše tělo, aby cvičil naši víru i v těchto maličkostech, když očekáváme od něho všecko až do posledního drobečku chleba a kapky vody. Neboť poněvadž jsme pro jakousi naši nepravost uzpůsobeni tak, že nás trápí a sužuje víc starost o tělo než o duši, mnozí, kteří se osmělují se svou duší spoléhat na Boha, jsou přece dosud zneklidnění o své tělo; dosud jsou na pochybách, co mají jísti a čím se odívati,¹³⁾ a chvějí se, nemají-li po ruce hojnost vína, obilí a oleje.¹⁴⁾ Daleko více váhy přikládáme stínu tohoto kratičkého života nežli oné věčné nesmrtnosti. Avšak ti, kteří se zcela spolehli na Boha a jednou zavrhli onu úzkostlivou péči o tělo, zároveň hned očekávají od něho to, co je důležitější, také spasení a život věčný. Není to tedy lehký úkol víry nadíti se od Boha toho, co nás jinak činí tak úzkostlivými a není malým ziskem, když odložíme tuto nedůvěru, která se drží zuby nehty v kostech téměř všech lidí (Mat. 6,11). A tak prosíme Otce našeho za náš chléb.

Dále v tom, že říkáme „vezdejší“ a „dnes“, je pro nás poučení, že nemáme planouti nemírnou žádostivostí po těchto pomíjivých věcech, jichž bychom později mohli v pyšné touze zneužít k požitkářství, chloubě, nebo jinému druhu rozmařilosti. Nýbrž máme prositi jenom o tolik, kolik postačí naší potřebě a jakoby na den. A to v té jisté důvěře, že Otec náš jako nás dnes živil, neodepře nám ani zítra své pomoci. Ať oplýváme jakkoli velikým množstvím zboží, i když budou naplněné stodoly a spíže plné, vždycky přece se sluší, abychom prosili o chléb vezdejší, majíce na mysli to, že všechno hmotné bohatství není ničím, jestliže Pán nedává prospěchu a nerozhojňuje-li je vylitím svého požehnání, a že ani to není naším, které máme v rukou, pokud nám z něho neudílí částičku na každou jednotlivou hodinu a pokud nám ho nedovoluje užívat. Ti však, kteří se nespokojí chlebem vezdejším a dychtí v bezuzdné žádostivosti po neomezeném množství, anebo kteří jsou přesyceni svým přebytkem a bezpeční hromadou svého bohatství, a přesto touto prosbou k Bohu volají, ti se mu jen posmívají. Neboť první prosí o to, čeho nechtějí, i kdyby toho dosáhli, ano, čím nejvíce opovrhují, totiž pouhým chlebem vezdejším; a pokud mohou, zastírají Bohu svůj sklon k lakotě, kdežto pravá modlitba musí právě vylíti před ním celou mysl a cokoliv je v nitru ukryto. Druzí zase žádají to, čeho vůbec od něho neočekávají, totiž to, o čem se domnívají, že již mají. V tom, že chléb je nazýván „náš“, vyvstává ještě více Boží laskavost, která činí naším vlastnictvím to, co jsme si nikterak nezasloužili (5. Moj. 8,3 a 17-18). Že prosíme „dej nám“ naznačuje, že je to prostě milostivý Boží dar, ať už přichází odkudkoli, i tam, kde by se zcela nepochybně zdálo, že jsme si ho dobyli vlastní dovedností a přičiněním, a že jsme jej zhotovili vlastníma, rukama.

PÁTÁ PROSBA

Odpusť nám viny naše, jakož i my odpouštíme viníkům našim!

Zde prosíme, aby nám bylo dáno odpuštění hříchů, jež bez jakékoliv výjimky potřebují všichni lidé (Řím. 3,23). A hříchy označujeme za dluhy,¹⁵⁾ poněvadž jejich zaplacení jsme Bohu dlužni jako nějakou cenu, aniž můžeme jakýmkoliv způsobem učiniti zadost, nejsme-li osvobozeni tímto odpuštěním. Toto prominutí jest dobrovolným činem jeho milosrdenství, když sám ochotně škrta tyto dluhy a zbavuje nás jich, nepřijímaje od nás žádné ceny, nýbrž svým vlastním milosrdenstvím činí sám sobě zadost v Kristu, který sebe jednou vydal Otci na smazání dluhu.¹⁶⁾ A tak ti, kteří se spoléhají na to, že je učiněno Bohu zadost jejich zásluhami anebo zásluhami jiných lidí, a že těmito dostiučiněními je zaplaceno a vykoupeno odpuštění hříchů, nemají naprosto žádný podíl na tomto dobrovolném daru; a pokud Boha vzývají těmito slovy, podpisují jen svou vlastní žalobu a zpečetují své odsouzení svým vlastním svědectvím. Vyznávají totiž, že jsou dlužníky, nebudou-li osvobozeni dobrodiním odpuštění; avšak toho se jim nedostává, ba spíše je odmítají, když se Bohu vnučují se svými zásluhami a skutky dostiučinění. Neboť takto neprosí o jeho milosrdenství, nýbrž odvolávají se na spravedlnost.

Prosíme konečně, aby se nám dostalo odpuštění, jako sami odpouštíme našim viníkům, to jest, jako my je šetříme a jako promíjíme těm, od nichž jsme byli v čemkoli uraženi, ať už bylo s námi nespravedlivě jednáno, anebo jsme byli počastováni hanlivým slovem. Ne že by bylo v naší moci odpouštět jim vinu

z přestoupení a urážky, to jest výsadou samého Boha (Iz. 43,25), nýbrž naše odpuštění je v tom, že dobrovolně ze srdce odkládáme hněv, nenávisť a touhu po pomstě, a že vzpomínku na bezpráví uvádíme dobrovolně do zapomenutí. Proto nesmíme prositi Boha za odpuštění hříchů, nechceme-li také sami odpustiti naše urážky všem, kteří nám křivdí nebo křivdili. Jestliže však chováme v srdci nějakou nenávisť, jestliže přemýšlíme o pomstě a myslíme na příležitost, při níž bychom jim mohli „uškoditi, ba dokonce nesnažíme-li se vejíti se svými nepřáteli v přátelský poměr, získati je všemožnými úsluhami a smířiti se s nimi, zapřísaháme Boha touto prosbou, aby nám neprokazoval odpuštění hříchů. Neboť jej žádáme, aby nám učinil, jak my činíme jiným. Avšak to znamená prositi, aby toho nečinil nám, nečiníme-li toho sami. Čeho tedy dosáhnou lidé tohoto druhu svou prosbou, ne-li ještě těžšího odsouzení? Posléze je třeba dávatí pozor na to, že se tato podmínka nepřipojuje proto, aby nám odpouštěl, jako my odpouštíme našim viníkům, proto, že bychom si svým odpuštěním, které prokazujeme jiným, zasluhovali odpuštění jeho. Ne, tímto slovem chtěl Pán jenom potěšiti slabost naší víry. Neboť přidal to tak jako znamení, kterým máme být ujištěni, že tak jistě nám prokázal odpuštění hříchů, jako jsme si jistě vědomi toho, že je prokazujeme jiným, jestliže bylo naše srdce vyprázdněno a očištěno od všeliké nenávisť, závisti a pomstychtivosti. Mimoto, tímto jakoby znamením vyškrtl ze synů ty, kteří se dají snadno svést k pomstě, ale nesnadno přivést k odpuštění, kteří udržují tvrdošijná nepřátelství a kdo rozhorlení, které chtějí u Boha modlitbou odstranit, sami projevují proti jiným, ti aby se neodvažovali jej vzývatí jako Otce.

ŠESTÁ PROSBA

Neuvod' nás v pokušení, ale zbav nás od zlého!

Je mnoho rozmanitých způsobů pokušení. Neboť i všechny zlé úmysly srdce, jež nás vyzývají k přestoupení zákona, ať už nám je přináší naše žádostivost, anebo je vzbuzuje ďábel, jsou pokušeními (Jak. 1,2 a 14). I věci, jež samy svou povahou nejsou zlé, přece se lstí ďáblou stávají pokušením, vtírají-li se našim očím tak, abychom pohledem na ně byli odváděni od Boha, anebo se od něho odklonili (Mat. 4,1, a 3; 1. Te. 3,5). A tato pokušení přicházejí i ve štěstí i v neštěstí. Ve štěstí, jako jsou bohatství, moc, pocty, jež často svým leskem a zdáním dobra, které předstírají, oslňují jasný pohled lidí a svým vábením je lákají, aby chyceni na takové šalby a zpiti takovou sladkostí zapomněli na svého Boha. V neštěstí, jako jsou chudoba, hanba, pohrdání, trápení a ostatní takové věci, pro jejichž trpkost a těžkost ztrácejí odvahu, zavrhují spoléhání a naději a konec konců se docela odcizují Bohu. Abychom nepodlehli těmto pokušením, která v nás vznítla naše žádostivost, anebo nám je svou chytrostí způsobil satan, aby s námi zápasila, vyprošujeme si na Bohu Otci našem, aby toho neráčil dopustiti, nýbrž aby spíše svou rukou nás podpíral a vzpřimoval, abychom posilnění jeho silou mohli pevně státi proti všem útokům zvilého nepřítel, ať už vzbuzuje v našich srdcích jakékoli myšlenky. Ale ať se nám dostane čehokoli, dobrého nebo zlého, obracejme to v dobré, to znamená, abychom v štěstí nezpychli ani v neštěstí nezmalomyslněli. Avšak ani zde nežádáme, abychom nezakusili naprosto žádných pokušení, jichž je nám velmi třeba, abychom jimi byli probouzeni, podněcováni a popichováni, tak abychom příliš v nečinnosti neztuhli

(Jak. 1,2 a 12). Neboť ani David nežádal neúčelně, aby byl pokoušen (Žalm 26,2), ani Pán nezkouší bez příčiny každodenně své vyvolené, cviče je hanou, chudobou, trápením a jinými druhy kříže (1. Moj. 22,1; 5. Moj. 8 a 16; 13,3). Avšak jinak zkouší Bůh, jinak satan. Tento, aby zkazil, odsoudil, zahubil a uvrhl do propasti, Bůh však, aby své vyzkoušel a vycvičil, aby jejich tělo umrtvil, roztavil a spálil. Kdyby tělo nebylo takto kroceno, stalo by se bujným a nad míru zpupným. Mimoto napadá nás satan bezbranné a nepřipravené, aby nás zahubil, když se nemáme na pozoru; Bůh zároveň s pokoušením způsobuje, že jeho lid může trpělivě snášet všechno, cokoliv na něj sesílá (1. Kor. 10,13; 2. Petr 2,9).

Toto tedy je naše prosba, abychom nebyli přemoženi a zavaleni žádnými pokoušenými, nýbrž abychom se v síle Hospodinově statečně postavili proti všem protivným silám, s nimiž zápasíme, což znamená nepodlehnutí pokoušením. Abychom byli přijati do jeho opatrování i péče a stáli bezpečně jeho ochranou, nepřemoženi nad hříchem, smrtí, branami pekelnými a celým královstvím ďáblovým, což znamená býti zbavena od zlého. Tu je také třeba, abychom si pečlivě uvědomili, že to není v našich silách, abychom se střetli s ďáblem, tak mocným bojovníkem, ani abychom snesli jeho sílu a nápor. Jinak bychom zbytečně anebo k posměchu od Boha žádali to, co máme sami u sebe. Vpravdě ti, kteří plní sebedůvěry se připravují k takovému boji, nechápou dosti dobře, s jak bojovným a jak vyzbrojeným nepřítelem mají co činiti. Nyní prosíme, abychom byli vysvobozeni z jeho moci, jakoby z tlamy nějakého zběsilého a vzteklého lva,¹⁷⁾ jehož drápy a zuby by nás ihned rozsápaly a chřtán pohltil, kdyby nás Pán nevytrhl z jícnu smrti. Přece zároveň víme, že bude-li nám Hospodin ku pomoci, a bude-li za nás mlčící bojovati,¹⁸⁾ v jeho síle budeme silní. Ať si jiní důvěřují, jak chtějí, své svobodné vůli a silám, jež mají sami ze sebe, nám postačí, že stojíme a plně žijeme jedině silou Boží.

Tyto tři prosby, v nichž zvláště odporučíme Bohu sebe a své záležitosti, zřejmě ukazují, co jsme řekli prve, že modlitby křesťanů mají býti obecné a mají hledět k obecnému vzdělání církve a k prospěchu shromáždění věrných. Neboť žádný neprosí, aby jemu bylo dáno něco soukromě, nýbrž všichni vespolek prosíme za náš chléb, za odpuštění hříchů, abychom nebyli uvedeni do pokoušení, a abychom byli zbaveni od zlého. Mimoto je přidán důvod, proč máme tak velikou odvahu prositi a tak velikou důvěru, že to dostaneme.

*Neboť Tvé jest království i moc i sláva
na věky věků*

Takový, tak pevný a ztišující jest klid naší víry. Neboť kdyby měly být naše modlitby k Bohu odporučeny podle naší hodnoty, kdo vůbec by se odvážil byt' jen hlesnout před Bohem? Nyní, jakkoli jsme nejbídnější, jakkoli všeho zcela nehodní a bez jakéhokoli doporučení, přece nám nikdy nebude chyběti příčina k modlení, nikdy se nám nebude nedostávat důvěry, ježto ani Otci našemu nemůže být vyrváno jeho království, moc a sláva. Na konec se přidává: Amen; tím je vyjádřena planoucí touha získati to, co bylo od Boha žádáno a je tím upevněna naše naděje, že všeho takového již bylo dosaženo, a že se i nám toho jistě dostane, poněvadž to bylo zaslíbeno od Boha, který nemůže klamati.

Začkoli máme a vůbec můžeme Boha prositi, to máme popsáno v této modlitbě, v tomto jakoby modlitebním pravidle, které nám bylo dáno od nejlepšího učitele Krista, jehož nám Otec ustanovil za učitele a chtěl, aby jemu jedinému se dostalo sluchu a vyslyšení (Mat. 17,5). Neboť i jeho moudrost vždycky byla věčná,¹⁹⁾ a stav se člověkem, byl dán lidem jako anděl veliké rady (Iz. 9,5). A v každém směru jest tato modlitba tak dokonalá, že cokoli zevního nebo cizího je k ní přidáno, co k ní nemá vztahu, je bezbožné a nehodné, aby bylo od Boha poskytnuto. Neboť zde souhrnně předepsal, co je jeho hodno, a co jemu milé, a co pro nás nezbytné, a co konečně sám chce poskytnouti. Proto ti, kteří se osmělují jíti dále a kromě toho ještě něco na Bohu požadovati, chtějí především přidati Boží moudrosti něco ze svého, což se nemůže stát bez bláznivého rouhání. Za druhé se nedrží v hranicích vůle Boží, nýbrž pohrdnuvše jí, pouštějí se ve své žádostivosti příliš daleko a konečně nikdy ničeho nedosáhnou, poněvadž se modlí bez víry. Že se však všechny takové modlitby dějí bez víry, o tom není žádné pochyby, poněvadž zde chybí slovo Boží, o něž se víra vždy musí opírat a bez něhož žádným způsobem nemůže trvat. Tito však netoliko postrádají slova Božího, nýbrž i pokud mohou, celým svým úsilím se mu zpěčují. Nechceme, aby to bylo pojímáno tak, jako bychom byli připoutáni k této doslovné formulce modlitby, takže nelze pozměnit ani slovo nebo slabiku. Neboť je možno v Písmech napořád čísti mnoho modliteb, velmi odchýlných od této ve slovech, ale sepsaných v tomtéž Duchu, jichž užívání má pro nás veliký užitek. Jenom o to nám jde v tomto učení, aby nikdo nehledal, neočekával ani nepožadoval vůbec nic jiného, než to, co je v této modlitbě souhrnně obsaženo, a co, byť jsou slova sebe různější, přece se smyslem od ní neliší. Tímto způsobem se jistě dají všechny modlitby, jež jsou obsaženy v Písmech, shrnouti v tuto jedinou. Nikde ovšem nelze nalézt žádné, která by se mohla rovnati dokonalostí této, neřku-li, že by ji mohla překonati. Nic není zde vynecháno, na co se má mysliti k chvále Boží a nic, nač si má člověk vzpomenouti ve svůj prospěch. A to tak přesně, že právem byla odňata všem naděje na pokus o něco lepšího. Zkrátka, pamatujme, že je to učení božské moudrosti, která nás poučila o tom, co chtěla, avšak která chtěla to, co bylo potřebí.

Ačkoli však již shora bylo řečeno, že je třeba k Bohu volati vždy se srdci pozdviženými, a že je třeba se modliti bez přestání, přece poněvadž taková je naše slabost, že potřebuje mnohého podpírání a takové naše ochrnutí, že je potřebí ostruh k povzbuzení, sluší se, aby každý z nás si stanovil pro cvičení obzvláštní hodiny, jež by neuplynuly bez modlitby a jež by vůbec zaměstnávaly všechna hnutí srdce k tomuto cíli. Totiž když ráno vstáváme, prve než přikročíme ke každodenní práci, když zasedáme k jídlu, když jsme byli Božím požehnáním nasyceni, a když se ukládáme k odpočinku. Jen aby to nebylo pověřivé dodržování hodin, jako bychom v nich plnili Bohu svůj úkol a mysleli si, že pro ostatní hodiny jsme vyřízeni. Ne, je to výchova naší slabosti, kterou se tak cvičí a čas od času podněcuje. Zvláště pečlivě je třeba se starati o to, abychom kdykoli tísní buď nás samy nějaké nouze, anebo vidíme, že tísní jiné, ihned se k němu uchýlili nikoliv rychlým nohama, ale srdcem. Potom, abychom nenechali nepovšimnut blahobyt ani náš, ani jiných lidí, aniž bychom osvědčovali chválením a díkůčiněním, že v tom poznáváme jeho ruku.

Posléze jest při každé modlitbě dávati bedlivě pozor na to, abychom nechtěli Boha připoutávati k určitým okolnostem, ani mu předpisovati, co má v které době, na jakém místě a jakým způsobem učinit. Tak nás poučuje tato modlitba, abychom mu

neustanovovali žádného zákona, ani mu nekladli podmínky, nýbrž abychom přenechali jeho vůli učiniti to, co učiniti chce, podle toho způsobu, v tom čase a na tom místě, který se jemu zalíbí. Mimoto, dříve než řekneme jakoukoli prosbu za sebe, předesíláme, aby se stala jeho vůle, čímž již podrobujeme svou vůli vůli jeho; aby tím byla držena jakoby přitaženou uzdou a neopovažovala se vykazovati Boha do patřičných mezí, nýbrž aby jej uznala za rozhodčího a správce všech jeho slibů. Jestliže se srdci hotovými k této poslušnosti necháme se řídit zákony božské prozřetelnosti, snadno se naučíme trvati na modlitbě, zanechati svých přání a trpělivě čekati na Pána a být jisti tím, že i kdyby se to vůbec nejevilo, že přece jest nám vždy blízko, a že v pravý čas projeví, že neměl uši hluché k prosbám, jež se lidským očím zdály být zanedbány. Avšak toto právě bude v tom okamžiku útěchou, abychom neklesali na mysli a neupadli do zoufalství, když Bůh hned napoprvé nevyhoví našemu přání. Tak to dělávají ti, které nese toliko jejich zápal, i vzývají Boha tak, že neozve-li se hned na první zavolání a nepřinese-li okamžitou pomoc, ihned si představují, že je na ně rozhněván a rozezlen a přestávají ho vzývat a vzdávají se vši naděje na vyslyšení. Potom také, abychom Boha nepokoušeli a jej nedráždili proti sobě unavující jej svou bezbožností. Toto je zvykem mnohých, že uzavírají smlouvu s Bohem toliko pod jistou podmínkou, a jako kdyby byl služebníkem jejich žádostí, svazují ho zákony svého dojednání a není-li jich ihned poslušen, jsou rozhořčeni, křičí, reptají, huhlají a bouří se. Jim často ve svém rozhorlení rozhněván povoluje to, čeho jiným, jsa jim v milosrdenství nakloněn, odpírá. Dokladem toho jsou synové Izraelští (4. Moj. 11,18 a 31-33); pro ně by bývalo bylo lépe, aby nebyli vyslyšeni od Hospodina, než aby s masem žvýkali jeho hněv. A jestliže by nakonec ani po dlouhém očekávání naše smysly nepostihly, co se skrze modlitbu událo, a ani by nepozorovaly nějakého užitku z ní, přece nás naše víra zpraví o tom, co nebude moci postihnout vnější smysl, že jsme obdrželi, co nám bylo ku prospěchu. A tak způsobí, že budeme míti v chudobě přebytek a v trápení potěšení. Neboť byť všeho se nedostávalo, Bůh přece nikdy nás neopustí, který nemůže zklamat očekávání a trpělivost svých. On sám nám bude vším, poněvadž v sobě uzavírá všecko dobré a to nám jednou zjeví v den soudu, v němž jasně prokáže své království. Avšak je tolik třeba, aby se věrní udržovali touto trpělivostí, ježto by nemohli dlouho trvati, kdyby v ní nespočívali. Neboť ne lehkými zkouškami zkouší Pán své, ani je měkce necvičí, nýbrž často je přivádí až k hranicím snesitelného a dlouho je nechává v této nepohodě, prve než jim dá okusiti něco ze své sladkosti, a (jak říká Anna) umrtvuje a obživuje, uvodí do pekla i vyvodí.²⁰⁾ Co by zde mohli učinit jiného, nežli pozbyt mysli a zřítiti se do zoufalství, kdyby ztrápené, zoufalé a již takřka mrtvé nepovzbuzovala tato myšlenka, že Bůh je má na zřeteli, a že nastane konec přítomnému zlému ?

- 1) Žalm 36,10.
- 2) Srov. shora str. 25 a 93.
- 3) Kaz. 9,5-6.
- 4) Řím.8,6 n.
- 5) Proti Janu Faberovi (1478-1541), biskupu vídeňskému, odpůrci reformace.
- 6) Dr.Eck v Rukověti proti Dr.M.Lutherovi.
- 7) Na počátku této kapitoly.
- 8) Tak již církevní otec Augustin, ale i Dr.M.Luther v Malém katechismu.

- 9) Calvin měl před sebou text Nového Zákona podle vydání Erasma Rotterdamského, kde Luk. 11,2-4 má 6 proseb. Latinská bible Vulgata a novější vydání Nového Zákona (F. Žilka.) vynechávají prosbu třetí.
- 10) Žalm 27,10; Iz. 63,16.
- 11) 2. Tim. 2,13.
- 12) Mat. 23,9.
- 13) Mat. 6,31-32.
- 14) Žalm 4,8.
- 15) Latinská slovní hříčka: debitum značí vinu i dluh
- 16) Řím. 3,24
- 17) 1. Petr 5,8.
- 18) 2. Mojž. 14,14.
- 19) Iz. 11,2.
- 20) 1. Sam. 2,6.

*Kapitola čtvrtá.***O SVÁTOSTECH**

Nyní bude třeba promluvit o smyslu svátostí, neboť nám velice záleží na tom, abychom podali nějaké přesné učení; odtud se totiž poučíme jednak k jakému účelu byly ustanoveny, jednak, jak se jich nyní užívá. Především je třeba si uvědomit, co to je svátost. Nuže, je to zevní znamení, kterým nám Pán prokazuje a dosvědčuje svou dobrou vůli vůči nám, aby podepřel slabost naší víry. Může být také definována jinak, takže ji lze nazvat svědectvím Boží milosti, vyhlášeným nám zevním symbolem. Tím také rozumíme, že nikdy není svátost bez předchozího zaslíbení, nýbrž že jest spíše k němu připojena tak, jako nějaký přídavek za tím účelem, aby samo zaslíbení potvrdila a zpečetila a nás o něm jakoby ještě více ujistila, a to způsobem, jehož je podle Boží prozřetelnosti třeba pro neznalost naší mysli a pro mdlou tělo. Ale Bůh to nečiní proto, aby upevnil zaslíbení, nýbrž spíše aby v něm utvrdil nás; vždyť pravda Boží je sama o sobě dosti pevná a jistá a nemůže odjinud získat lepšího potvrzení nežli sama ze sebe. Avšak naše víra je tak chatrná a slabá, že není-li odevšad podpírána, a všemožně udržována, ihned se otrásá, kolísá a hroustí. A tak v tom se milosrdný Pán přizpůsobuje naší chápavosti, a poněvadž jsme tvorové, kteří se stále plazíme po zemi a vězíme v těle¹⁾ a nic duchovního nesmýšlíme, ba ani nechápeme, že nás vede k sobě těmito tělesnými živly a dává nám i v těle uzříti to, co patří do oblasti ducha. Ne že by takové dary byly vloženy do podstaty věcí, jež nám jsou ve svátostech předkládány, nýbrž proto, že od Boha byly k tomuto významu ustanoveny. A nesmíme popřít sluchu těm, kteří takto posměšně mudrují: Bud'to víme, že slovo Boží, které předchází svátost, jest pravou vůlí Boží, anebo nevíme. Víme-li, nenaučíme se ničemu novému ze svátosti, která na to následuje. Nevíme-li, nepoučí nás ani svátost, jejíž všechna moc i působnost je založena ve slově.²⁾ Těm lze krátce odpovědět: Pečetí, které jsou připínány k listinám a jiným veřejným ujednáním, samy o sobě nic neznamenaají, neboť by byly zbytečně připevněny, kdyby na listině nebylo nic napsáno. Ale proto přece potvrzují a pečeti to, co bylo napsáno, když jsou připojeny ke spisům. Ani nám nemohou předhazovat, že tento příměr byl od nás vymyšlen teprve nedávno, poněvadž ho použil sám Pavel (Řím. 4,11), nazývaje obrázku „pečeti“. A když Pán prohlašuje svá zaslíbení za smlouvy a svátosti za znamení smluv, může být odvozeno přirovnání právě z lidských smluv (1. Moj. 6,18; 9,9; 17,2). Jaký by mělo smysl, jestliže se při lidských smlouvách zabíjí prase, kdyby k tomu nepřistupovala slova, ba kdyby tomu nepředcházela? Neboť prasata se zabíjejí častěji, aniž to je nějakým vnitřnějším nebo vznešenějším tajemstvím.³⁾ Co znamená podaná pravice, když se nezřídka ruce utkávají nepřátelsky? Ale když předcházela slova, bývají arci takovými znameními smluvní podmínky právoplatně potvrzovány, jakkoliv už dříve byly pojaty do slov a jimi dány a ustanoveny.

Svátosti jsou tedy výchovné prostředky, které nás ujišťují o věrohodnosti slova Božího, a poněvadž jsme tělesní, jsou nám předkládány ve způsobu věcí tělesných. A tak nás tím pro těžkopádnost našeho chápání vychovávají a vedou nás za ruku docela tak, jako učitelé žáky. V tom smyslu nazývá Augustin svátost viditelným slovem, poněvadž představuje zaslíbení Boží jakoby vymalovaná na obraze a přibližuje je našemu zraku obrazně a názorně. Ještě jiná přirovnání mohou býti

uvedena, jimiž jsou svátosti zřetelněji určeny; na př., nazýváme-li je sloupy naší víry. Jako totiž budova sice stojí a spočívá na svém základě, avšak je-li podepřena sloupy, stojí pevněji, tak i víra spočívá na slovu Božím nejinak, než jako na základě, avšak když přistupují svátosti, opírá se o ně jako o sloupy ještě pevněji. Anebo nazýváme-li je zrcadlem, v němž lze spatřit bohatství Boží milosti, které nám bylo štědře dáno. Jimi se nám totiž zjevuje (jak už dříve řečeno) on sám, nakolik je dáno naší tuposti jej poznati a jimi dosvědčuje svou dobrou vůli vůči nám. A neusuzují dosti vhodně ti, kteří podle toho tvrdí, že svátosti nejsou svědectvím o Boží milosti, poněvadž jsou často přijímány i bezbožnými, ale ti z toho nikterak nemohou nabýt dojmu, že by jim byl Bůh milostivější, nýbrž spíše na sebe hromadí těžší odsouzení. Neboť z téhož důvodu by nebylo svědectvím o Boží milosti ani evangelium, které mnozí slyší, ale zavrhnou; konečně ani Kristus sám by nebyl svědectvím o Boží milosti, kterého velmi mnozí viděli a poznali, ale jen velmi málo jich jej přijalo. A tak je jisté, že nám Pán nabízí milosrdenství i milost své dobré vůle jak ve svém svatém slově, tak ve svátostech. Arci dostává se jí jen těm, kteří i slovo i svátosti přijímají jistou věrou. Jako byl Kristus od Otce obětován a vydán všem ke spasení, a přece nebyl ode všech uznán a přijat. Když to chtěl Augustin na jiném místě naznačiti, řekl, že účinnost slova ve svátosti je patrna nikoli proto, že se mluví, nýbrž poněvadž se věří. Stojíme tedy na tom, že svátosti byly od Boha ustanoveny k tomu účelu, aby sloužily naší víře, totiž aby ji živily, cvičily a rozmnožovaly.

Důvody, jež někteří uvádívají proti tomuto názoru, jsou příliš bezvýznamné a slabé. Jedni říkají, že se naše víra, je-li dobrá, nemůže státi lepší. Neboť prý není věrou víra, která se neopírá neochvějně, pevně a nerozštěpeně o milosrdenství Boží.⁴⁾ Pro ty by bylo lépe, aby se modlili s apoštolý, aby jim Pán rozmnožil víru,⁵⁾ nežli aby nerozumně předstírali, že mají tak dokonalou víru, jaké dosud nikdo z lidských synů nedosáhl a v tomto životě také nedosáhne. Nechat' odpovědí, jakou podle jejich názoru měl víru ten, který pravil (Mk. 9,24): Věřím Pane, pomoz nedůvěře mé! Neboť i tato víra byla dobrá, jakkoli byla v začátcích a mohla se státi lepší s odstraněním nedůvěry. Avšak žádným důkazem nebudou jistěji usvědčeni než svým vlastním svědomím. Neboť vyznávají-li o sobě, že jsou hříšníci, což chtějí nechtějí nemohou popřít, musí to přičísti nedokonalosti své víry. Ale namítnou: Filip řekl komorníkovi, že smí být pokřtěn, věří-li celým srdcem (Sk. 8,37). Jaké místo zde zaujímá potvrzení křtem, kde víra naplňuje celé srdce? Zase se jich táži: Zdali necítí, jak převážná část jejich srdce je bez víry, a zda nepoznávají každodenně nový růst? Chlubíval se jeden,⁶⁾ že sestaral v učení. Jsme tedy přebozí křesťané, stárneme-li, nečiníce žádných pokroků, ačkoli naše víra musí projít všemi stupni věků, dokud nedoroste v muže dokonalého (Ef. 4,13). Nuže, v tom textu: „Věřiti celým srdcem“ neznamená „dokonale lpěti na Kristu“, nýbrž toliko „duší a upřímnou myslí jej přijmouti“; nikoli býti jím nasycen, nýbrž planouti touhou, po něm hladověti, žízni a lkáti. To jest způsob Písma, že říká o něčem: děje se to celým srdcem, kde chce naznačit, že se to děje upřímně a z té duše. Tohoto druhu jsou rčení: „Celým srdcem svým hledám tebe“ nebo „Oslavovati tě budu celým srdcem svým“ a podobná (Žalm 119,10; 138,1; 111,1).

Druzí píší: Jestliže svátosti rozmnožují víru, byl prý dán Duch svatý zbytečně, ježto jeho mocí i dílem jest víru začínati, chrániti a dovršovati.⁷⁾ Přiznávám jim zajisté, že víra jest vlastním a pravým dílem Ducha svatého, jehož osvětlením poznáváme Boha i

poklady jeho dobroty a bez jehož světla jest naše mysl tak slepá, že nemůže z duchovních věcí nic spatřiti a tak tupá, že o nich nemá ani potuchy. Avšak místo jednoho dobrodiní Božího, kterým oni se chlubí, my uvádíme trojí: Předně nás Pán poučuje a vzdělává svým slovem, za druhé utvrzuje nás svátostmi a posléze osvěcuje světlem Ducha svého svatého naše mysli a otvírá slovu i svátostem přístup do našich srdcí, sice jinak by zasáhly jenom uši a vznášely se před očima, ale vůbec by se nedotkly nitra. Do té míry pak jsou svátosti potvrzením naší víry, že chce-li někdy Pán odejmout důvěru právě v ty věci, které byly ve svátostech zaslíbeny, ruší svátosti samy. Když zbavuje Adama daru nesmrtnosti a zříká se ho, říká, aby nebral se stromu života, aby nebyl živ na věky (1. Moj. 3,22) Co tu slyšíme? Zdali mohlo ono ovoce obnoviti Adamovi jeho neporušenost, kterou ztratil? Naprosto ne. Ale to je právě tak, jako kdyby byl řekl: Aby v sobě neživil prázdnotu důvěry, jestliže by měl znamení mého zaslíbení, ať jest zbaven všeho, co by mohlo tvořit jakoukoli naději na nesmrtnost. V tomto smyslu Apoštol, když napomínal Efezské (Ef. 2,11), aby pamatovali, že neměli podílu na úmluvách zaslíbení, že byli odcizeni od společnosti Izraele, bez Boha a bez Krista, řekl, že nebyli účastni obřízky. Tím v přeneseném slova smyslu naznačuje, že byli vyloučeni ze samého zaslíbení ti, kteří nedostali důkaz o zaslíbení. A k jejich druhé námitce, že se sláva Boží převádí na stvoření, jimž se připisuje tolik moci, a že se tím sláva Boží zmenšuje, odpovím hned, že my nepropůjčujeme stvořením žádné moci. Říkáme jenom to, že Bůh používá prostředků i nástrojů, o nichž sám vidí, že přispívají k tomu, aby všechno sloužilo jeho slávě, poněvadž on sám jest Pánem a vládcem veškerenstva. Proto jako živí naše těla chlebem a jinými pokrmy a jako osvěcuje svět sluncem a zahřívá jej ohněm, a přece ani chléb, ani slunce, ani oheň nejsou nic, leda že těmito nástroji nám rozdílí svá požehnání, tak duchovně živí víru svátostmi, jejichž jediným úkolem jest, aby viditelně předkládaly před naše oči Boží zaslíbení. A jako je na nás, abychom se neupínali důvěrou k ostatním stvořením, ani se jim neobdivovali, jako by to byly příčiny našeho dobra, ani se jimi nechlubili (byla přece určena, z dobré vůle Boží k našemu užívání a jejich pomocí nám štědře rozdělují dary své dobroty), tak ani nesmí naše důvěra ulpět na svátostech, ani na ně nesmí být přenesena sláva Boží, nýbrž i víra i vyznání musí všeho zanechat a pozvedat se k němu samému, jenž je původcem svátostí i veškerenstva.

Hledají-li však oporu pro svůj omyl v samém slovíčku „svátost“, počínají si v tom nepřilíživě rozumně. Tvrdí, že přes jeho mnohoznačnost u klasických spisovatelů má svátost jenom jediný význam, který se hodí na znamení, totiž ten, který označuje onu slavnostní přísahu, již se zavazuje vojín vojevůdci při nástupu vojenské služby. Jako totiž onou vojenskou přísahou se nováčci zavazují vojevůdci k věrnosti, a tak se stávají vojáky, tak my svými znameními vyznáváme Krista za svého vojevůdce a svědčíme, že budeme bojovat pod jeho prapory.⁸⁾ Uvádějí obdoby, jimiž chtějí věc ještě víc objasniti.⁹⁾ Jako se Římané lišili tógou od Řeků, oděných v plášť, a jako se římská stavová sama mezi sebou rozlišovali svými znaky, stav senátorský od rytířského purpurovým rouchem a srpovitými ozdobami na střevících, a jako zase rytířský stav od lidu prstenem, tak i my nosíme své odznaky, abychom se jimi lišili od světa. Avšak já pevně tvrdím, že staří, kteří dali znamení jméno svátostí, naprosto nepřihlíželi k tomu, jak užívali tohoto slova latinští spisovatelé, nýbrž že tento nový význam razili pro svou vlastní potřebu, aby jim jednoduše označovali svatá znamení.

Chceme-li se o tom ještě více šířit, můžeme ukázat, že obdobně přenesli na tato slovíčka takový význam, jako přenesli na slovíčko „víra“ ten, v jakém ho užíváme nyní. Neboť ačkoliv víra znamená pravdivost v plnění slibů, přece nazvali víru jistotou anebo jistým přesvědčením, jehož lze nabýti o oné pravdě. Zrovna tak je to s přísahou. Ačkoliv je to věc vojínova, kterou se on zaslibuje svému vojevůdci, učinili z ní věc vojevůdcovu, kterou přijímá vojíny do vojenských řad. Neboť Pán skrze svátosti nám slibuje, že bude naším Bohem, a že my budeme jeho lidem. Ale takovéto duchaplnosti pomíjíme, poněvadž mnohými jasnými důvody lze dokázat, že nezamýšleli nic jiného, než naznačiti, že svátosti jsou znamením svatých a duchovních věcí. Přirovnání, která uvádějí, přijímáme, ale nesneseme, aby to, co je ve svátostech druhotného významu, bylo od nich povyšováno na prvé nebo dokonce na jediné místo. Jejich první význam je zajisté v tom, že mají sloužiti naší víře před Bohem, druhý, že mají dosvědčovati naše vyznání před lidmi. Jen v tomto druhém smyslu platí ona přirovnání.

Opět si musíme připomenout, že jako tihle oslabují moc svátostí a jejich užívání vyvracejí, tak na druhé straně jsou někteří, kteří přibásňují svátostem jakési tajemné síly, o nichž nikde nelze číst, že by jim je byl Bůh propůjčil. Tímto bludem jsou uváděni v nebezpečný klam prostší a nezkušení lidé, poněvadž se jednak učí hledati dary Boží, kde je naprosto nelze nalézt, jednak že jsou znenáhla odtahováni od Boha, aby šli za marností. Je pak dvojí druh těch, kteří vymýšlejí takové učení. První vykládají, že svátosti Nového Zákona, to jest ty, jichž nyní užívá církev křesťanská, ospravedlňují a přinášejí milost, jen když jim nepostavíme hráz smrtelným hříchem.¹⁰⁾ Nelze vypovědět, jak je tato myšlenka zhoubná a jako mor ničivá, a to tím spíše, že před mnohými věky platila k veliké škodě církve na víc než na polovině světa. Jistě je to úplně ďábelská myšlenka. Neboť tím, že toto učení slibuje spravedlnost bez ohledu na víru, uvádí duše střemhlav do zahynutí a na soud. Oklamaly je však ony nemírné chvály na svátosti, kterých se lze dočíst u starých spisovatelů, jako ono místo u Augustina (v úvodě k výkladu na Žalm 73., že svátosti Starého Zákona spasení toliko zaslibovaly, naše však je dávají. Poněvadž nepozorovali, že tyto a podobné slovní obraty jsou přemrštěné, šířili také oni své přemrštěné protimluvy, avšak v smyslu naprosto odporujícím spisům starých pisatelů. Neboť Augustin tam nechtěl říci nic jiného, nežli to, co napsal také na jiném místě (list 5.), že svátosti Mojžíšova zákona předvídalý Krista, kdežto naše svátosti nám jej oznamují; jako kdyby řekl, že ony zobrazovaly, dokud byl ještě očekáván, naše jej ukazují jako přítomného, který již byl dán. To lze snadno posouditi jak bližším přihlédnutím k tomuto místu, tak i z jedné homilie, kde otevřeně vyznává, že židovské svátosti byly rozdílné ve znameních, avšak stejné ve věci, kterou označovaly, rozdílné viditelným zevnějškem, stejné duchovní silou (26. homilie na Jana). Mějme proto stále za pevně platné, že svátosti nemají jiného úkolu, nežli má Slovo Boží. Tímto úkolem je nabízet a předkládat nám Krista a v něm poklady nebeské milosti. Nepřinášejí však nic ani nijak neprospívají leč těm, od nichž jsou přijímány ve víře. Druzí nebloudí tak záhubně, ale přece bloudí.¹¹⁾ Neboť i oni věří, že ve svátostech pevně tkví jakási skrytá síla, takže se v nich prý rozdělují milosti Ducha svatého právě tak, jako je víno podáváno ve džbánů, ačkoli mají sloužit jenom k tomu, aby nám svědčily a potvrzovaly laskavost Boží k nám a nemohou být dál ku prospěchu, nepřístupí-li k nim Duch svatý, který otvírá naše mysli i srdce a činí nás schopné vnímati toto

svědectví. A v tom vystupují jasně také různé a rozličné dary Boží. Svátosti jsou totiž jakoby nějací poslové, kteří sice nepřinášejí, ale zato ohlašují a oznamují, co nám bylo dáno z božské štědrosti. Duch svatý, jehož svátosti vůbec nikomu nepřivádějí, nýbrž jehož Pán dává svým obzvláště, ten to jest, který s sebou přináší dary Boží, který dělá svátostem místo v nás, a který působí, že přinášejí ovoce.

Pojem svátosti, jak jsme až dosud o jeho smyslu vykládali, obsahuje obecně všechna znamení, jež Bůh lidem někdy naznačil, aby je ujistil o pravdivosti svých zaslíbení. Chtěl, aby se tato zaslíbení někdy objevila v přirozených věcech, někdy je ukázal v zázracích. Příklady prvního druhu jsou tyto: tak když dal Adamovi a Evě strom života jako závdavek nesmrtelnosti, aby se mohli na ni bezpečně spolehnout, pokud budou jísti z jeho ovoce (1. Moj. 2,16 n; 3,3 a 22; 9,13). A když Noemovi a jeho potomstvu ustanovil nebeskou duhu na znamení, že již nikdy zemi potopou nezničí. Tato znamení měli Adam i Noe za svátosti. Ne že by strom mohl poskytnout jiným nesmrtelnosti, kterou sám sobě dáti nemohl, ani nebyla schopna zadržeti vody duha, která je jenom odrazem slunečního paprsku na protějších mracích, nýbrž poněvadž nesly známku vyrytou slovem Božím, že jsou doklady a pečetěmi jeho smluv. I před tím byl strom stromem a duha duhou. Jakmile byly poznamenány slovem Božím, byla jim dána nová podoba, takže začaly býti tím, čím dříve nebyly. Aby se někdo nedomníval, že to bylo řečeno zbůhdarma, ještě dodnes je nám sama duha svědectvím té smlouvy, kterou Hospodin uzavřel s Noemem. Kdykoli na ni hledíme, čteme v ní toto Boží zaslíbení, že země již nikdy nebude zničena potopou. A tak tvrdí-li nějaký mudrc, aby se posmíval prostotě naší víry, že taková pestrost barev vzniká přirozeně z odrazu paprsků od protilehlého mraku, přiznáváme to zajisté, avšak vysmějeme se jeho tuposti, že neuznává Boha za Pána přírody, který podle svého zalíbení používá všech živlů ke službě své slávy. Kdyby byl vtiskl takové znamení slunci, hvězdám, zemi a kamenům, všechno to by pro nás bylo svátostí. Neboť proč nemá hrubé stříbro tutéž cenu jako ražené, když je to naprosto týž kov? Zajisté proto, že ono nemá v sobě nic kromě své přirozené podstaty, kdežto toto, jsouc oraženo veřejným razidlem, stává se mincí a přijímá novou hodnotu. A Bůh nemůže svým slovem označiti svá stvoření, aby se stala svátostmi, i když dříve byla pouhými živly? Příklady druhého druhu byly, když rouno svlažil rosou, zatím co země byla suchá a zase zemi orosil, kdežto rouna se nedotkl, aby zaslíbil Gedeonovi vítězství; když vrátil zpět stín na slunečních hodinách o deset stupňů, aby tím zaslíbil zdraví Ezechiášovi (Soudců 6,37 n; 2. Král. 20,9 n; Iz. 38,7 n). Pokud se tato znamení dala, aby byla podepřena a upevněna jejich slabá víra, byly to také svátosti.

Avšak nynějším naším úkolem jest promluvit zvláště o těch svátostech, které podle vůle Páně mají být v jeho církvi řádně zřízeny, aby jeho lid vychovávaly v jedné víře a ve vyznávání jedné víry. Nezáleží však toliko ve znameních, nýbrž i ve vnějších obřadech; nebo chceš-li raději: znamení, jež tu jsou dávana, jsou obřady. Tak můžeš svátosti vymeziti takto: jsou to obřady, jimiž chce Pán víru svého lidu pocvičit a upevnit. I ty byly rozličné podle rozličného uspořádání doby, v níž se Pánu zlíbilo ukázati se lidem v těchto nebo v oněch způsobech. Abrahámovi a jeho potomstvu byla totiž uložena obřízka (1. Moj. 17,10), k níž později byla přidána očišťování a oběti podle Mojžíšova zákona.¹²⁾ To byly svátosti Židů až do příchodu Kristova. A Kristus, zrušiv je, ustanovil dvě, jichž nyní užívá křesťanská církev, totiž křest a večeři Páně (Mat. 28,19; 26,26). Ačkoli vlastně i ony staré svátosti hleděly k témuž

cíli, k němuž směřují nyní naše, totiž aby ukazovaly ke Kristu a téměř jako by za ruku k němu vedly, nebo spíše aby jej jakoby obrazy představovaly a předkládaly k poznání. Neboť když jsme řekli již dříve,¹³⁾ že to jsou jakési pečeti, jimiž jsou zpečetěna Boží zaslíbení, mějme mimo každou pochybnost, že nikdy nebylo učiněno lidem žádného Božího zaslíbení leč v Kristu (2. Kor. 1,20), a že nutně musí ukazovat na Krista, mají-li nás poučit o nějakém Božím zaslíbení. Jediný toliko je rozdíl, že ony nastiňovaly Krista zaslíbeného, pokud byl ještě očekáván, kdežto tyto svědčí o Kristu, který se již ukázal a zjevil. Jakmile to bude postupně i jednotlivě vyloženo, stane se to mnohem jasnější. Obřízka byla pro Židy znamením, kterým měli být upamatováni, že všecko, cokoli vzejde z lidského semene, to jest lidská přirozenost, že je pokažena a musí být okleštěna. Kromě toho byla dokladem a památkou, kterou se měli utvrzovati v zaslíbení, jež bylo dáno Abrahámovi o semeni požehnaném, v němž měli býti požehnáni všichni národové země a z něhož měli očekávat i své vlastní požehnání (1. Moj. 22,18). Dále, ono spasitelné semeno, jak nás poučuje Pavel (Ga. 3,16), byl Kristus, v němž jedině doufali nalézt to, co v Adamovi ztratili. Proto jim byla obřízka tím, čím byla Abrahámovi, jak vykládá Pavel (Řím. 4,11), totiž znamením spravedlnosti z víry, to jest pečeti, kterou měli být jistěji utvrzeni o tom, že jejich víra, s kterou očekávali samo sémě, jest jim od Boha počítána za spravedlnost. Omývání a očišťování jim připomínala jejich nečistotu, špinavost a potřísněnost, kterou byli ve své přirozenosti poskvrněni, avšak slibovala jiné očištění, kterým měly být všechny jejich skvrny vyhlazeny a obmyty (Žd. 9,1 a 10 a 14; 1. Jan 1,7; Zj. 1,5). A tímto očištěním byl Kristus, v jehož krvi jsme byli obmyti a jehož zsinalostí jsme uzdraveni (Iz. 53,5; 1. Petr 2,24). Oběti je usvědčovaly z jejich nepravosti a zároveň poučovaly, že je třeba nějakého zadostučinění, kterým by bylo zapláceno Boží spravedlnosti. Že tedy přijde nějaký nejvyšší kněz, prostředník mezi Bohem a lidmi, aby učinil Boží spravedlnosti zadost vylitím krve a obětováním života, které mělo být přijato na odpuštění hříchu. Tímto nejvyšším knězem byl Kristus, který sám svou vlastní krev vylil a sám byl obětí (Ep. K Žid.)¹⁴⁾, neboť sám byl poslušný Otce až do smrti a tou poslušností odčinil lidskou neposlušnost, která vyvolávala Boží rozhořčení (Fil. 2,8; Řím. 5,19).

Pokud jde o naše svátosti, předkládají nám Krista o to jasněji, oč plněji byl lidem zjeven potom, co byl lidem ukázán od Otce vpravdě takový, jaký byl zaslíben. Křest nám totiž dosvědčuje, že jsme byli očištěni a obmyti; večeře Páně pak, že jsme byli vykoupeni. Vodou se zobrazuje obmytí, krví zadostučinění. Toto obé se nalézá v Kristu, který přišel, jak říká Jan (1. Jan 5,6), ve vodě a v krvi, to znamená, aby očistil i vykoupil. Svědkem toho je také Duch Boží, takže máme dokonce tři svědky pro jednu věc: vodu, krev a Ducha.¹⁵⁾ Ve vodě a v krvi máme svědectví o očištění a vykoupení, Duch však je přední svědek a ten činí naši víru v takové svědectví pevnou. Toto vznešené tajemství bylo nám zcela jasně ukázáno v kříži Kristově, když z jeho svatého boku vyšla voda a krev (Jan 19,34). Z toho důvodu nazval Augustin toto právem pramenem našich svátostí. (To se čte u Augustina často.) Ale o nich musíme pojednati poněkud obsírněji.

O KŘTU

Křest nám byl dán od Boha předně, aby sloužil naší víře před ním, potom našemu vyznání před lidmi. Probereme popořadě podstatu obou ustanovení. Naší víře poskytuje křest tři věci, jež je také třeba probrati jednotlivě.

To první je, že je nám křest Bohem předkládán jako znamení a doklad našeho očištění, anebo abychom to lépe vyložili, je nám poslán jakoby nějaké poselství, kterým nás chce Bůh ujistiti, že všechny naše hříchy byly tak zničeny, smazány a zapomenuty, že nikdy nevstoupí před jeho tvář, nebudou připomínány ani nám přičítány. Neboť chce, aby všichni, kteří uvěřili, byli pokřtěni na odpuštění hříchů (Mat. 28,19; Sk. 2,38).

Proto ti, kteří se odvážili napsati, že křest není nic jiného než vnější znak a znamení, kterým vyznáváme svoje náboženství před lidmi právě tak, jako vojíni nosí odznaky svého panovníka na znamení svého povolání,¹⁶⁾ ti nezhodnotili to, co je ve křtu nejdůležitějšího. Ale to je to, co máme přijmout s tím zaslíbením, že kdo uvěří a pokřtí se, bude spasen (Mk. 16,16). V tomto smyslu je třeba rozuměti tomu, co píše Pavel (Ef. 5,26), že církve je od ženicha Krista posvěcena a očištěna obmytím vody skrze slovo života; a na jiném místě (Tit. 3,5), že jsme byli podle milosrdenství jeho spaseni skrze obmytí druhého narození a obnovení Ducha svatého; a Petr (1. Pt. 3,21), že křest nás spaseny činí. Neboť jako onen nechtěl naznačit, že našeho očištění a spasení je dosahováno působením vody, anebo že voda je nástrojem očištění, znovuzrození a obnovení, tak nechtěl ani tento říci, že je příčinou spasení, nýbrž že se lze jenom v této svátosti dobrati poznání i jistoty takových darů, což je dosti jasně vyloženo slovy samými. Neboť Pavel současně spojuje slovo života a křest vodou, jako kdyby řekl: Evangelium je nám přinášeno poselství o našem očištění a posvěcení, křtem jest nám takovéto poselství zpečetěno. A Petr v souvislosti připojuje, že onen křest není tělesné špíny smytí, nýbrž dobré svědomí u Boha, jež jest z víry.¹⁷⁾

Avšak nesmíme se domnívati, že se křest vztahuje jenom na minulou dobu, takže pro nové poklesky, do nichž od křtu znovu upadáme, je třeba hledati nějaké nové léky.¹⁸⁾ Tento blud kdysi způsobil, že se někteří nechtěli dát pokřtiti dříve, leč až na pokraji hrobu a téměř až při posledním dechu, aby tak obdrželi milost pro celý uplynulý život. Je třeba uvažovati takto: Ať jsme pokřtěni v kterékoli době, jsme obmyti a očištěni jednou pro celý život. A tak kolikrátkoli klesneme, budeme si muset znovu připomenout památku křtu a tou ozbrojit ducha, aby si byl vždycky jist a ubezpečen o odpuštění hříchů. Neboť třebaže se zdá, že pomínil, byv jednou vykonán, přece nebyl pozdějšími hříchy odstraněn. Neboť v něm nám byla nabídnuta čistota Kristova; ta je stále svěží a nedá se potlačit žádnými skvrnami, nýbrž ničí a vyhlazuje všechny naše nečistoty. Odtud však nesmí být odvozována svoboda v budoucnu hřešiti, stejně jako zcela jistě nejsme naváděni k takové smělosti, nýbrž tato nauka se podává toliko těm, kteří když zhřešili, lkají ztrýznění a zoufalí pod břemenem svých hříchů, aby měli něco, co by je vzmužilo a utěšilo, tak aby se nezřítily v zmar a zoufalství. Tak říká Pavel (Řím. 3,25), že se Kristus stal naším smírcem na odpuštění předešlých hříchů. Tím nepopírá, že se v něm dostává stálého a ustavičného odpuštění hříchů až do smrti, nýbrž naznačuje, že byl dán od Otce jenom ubohým hříšníkům, kteří zraněni žahadlem svědomí, vzdychají po lékaři. Těm

se nabízí milosrdenství Boží. Ti, kdo si chtějí z beztrestnosti vyčíhat možnost a volnost k hřešení, nepřivolávají na sebe nic než hněv a soud Boží.

Ještě jinou útěchu přináší křest, poněvadž nám ukazuje naše umrtvení v Kristu a nový život v něm. Vždyť, jak říká apoštol (Řím. 6,3 n), jsme pokřtěni v jeho smrt, když jsme spolu s ním pohřbeni v smrt, abychom v novotě života chodili. Těmito slovy nás nejenom povzbuzuje, abychom ho napodobili, jako kdyby řekl, že skrze křest jsme napomínáni, abychom takřka podle příkladu Kristovy smrti umřeli našim žádostem, a podle příkladu jeho zmrtvýchvstání abychom byli vzkříšeni ve spravedlnosti, nýbrž jde mnohem hlouběji, totiž, že skrze křest nás Kristus učinil účastníky své smrti, abychom byli do ní vštípeni.¹⁹⁾ A právě tak, jako si roub přivádí látku i výživu z kořene, do něhož byl vštípen, tak ti, kdo přijímají křest v patřičné víře, skutečně pocítují účinek smrti Kristovy v umrtvování svého těla a současně také působnost zmrtvýchvstání v obživení ducha.²⁰⁾ Odtud si vybírá Apoštol látku k napomínání. Jsme-li křesťany, máme být mrtvi pro hřích a žítí spravedlnosti.²¹⁾ Právě téhož důkazu užívá na jiném místě (Kol. 2,11): že jsme obřezáni, a že jsme svlékli starého člověka, jakmile jsme byli skrze křest pohřbeni v Krista. A v tomto smyslu nazval na tom místě, jež jsme nedávno uvedli (Tit. 3,5), křest obmytím druhého narození a obnovení. Tak křtil nejprve Jan, tak křtili potom i apoštolové, křtem pokání na odpuštění hříchů (Mat. 3,6 a 11; Lk. 3,3 a 16; Jan 3,23; 4,1-2; Sk. 2,38 a 41), rozumějíc pod slovem pokání toto druhé narození a pod slovem odpuštění hříchů ono obmytí. Tím se stává také docela jistým, že služba, kterou konal Jan, byla naprosto táž jako ta, jež byla později přenesena na apoštoly. Neboť rozličné ruce, kterými je křest vysluhován, nečiní jej jiným, nýbrž totéž učení ukazuje, že křest zůstává týmž. V jednom učení souhlasili Jan i apoštolové: Obojí křtili na pokání, obojí na odpuštění hříchů, obojí na jméno Kristovo, od něhož jest pokání i odpuštění hříchů. Jan řekl, že je beránek Boží, skrze něhož byly odstraněny hříchy světa (Jan 1, 29). A zde také jej prohlásil za oběť Otci příjemnou, za smírce a zachovatele. Co mohli k tomuto vyznání přidat apoštolové? Co tedy znamená to, co řekl Jan (Mat. 3,11; Lk. 3,16), že on křtí jen vodou, ale že přijde Kristus, který křtí bude v Duchu svatém a ohněm? To lze vyložit několika slovy. Nechtěl totiž rozlišovati křest od křtu, nýbrž porovnal osobu svou s osobou Kristovou, že sám je služebníkem vody, onen pak dárce Duchu svatého, a že tuto moc dokáže viditelným zázrakem v onen den, v němž sešle apoštolům Duchu svatého v podobě ohnivých jazyků.²²⁾ Čím se nad to mohli apoštolové chlubit? Čím ti, kteří dodnes křtí? Vždyť jsou jenom služebníky vnějšího znamení, původcem vnitřní milosti je Kristus. To, co jsme řekli jednak o umrtvení, jednak o obmytí, bylo nastíněno v národě izraelském, a proto o něm říká Apoštol (1. Kor. 10,2), že byl pokřtěn v oblace a v moři. Umrtvení je zobrazeno v tom, když Hospodin, vysvobozuje je z ruky faraonovy a z krutého otroctví,razil jim cestu přes Rudé moře a zatopil samého faraona, i egyptské nepřátele, kteří je ohrožovali zezadu a byli jim již v patách (2. Moj. 14,21 a 26-28). Neboť tak nám ve křtu zaslibuje i patrným znamením ukazuje, že jeho silou jsme vyvedeni a vysvobozeni ze zajetí egyptského, to jest z otroctví hříchu, a že jest utopen náš farao, to jest ďábel, ačkoliv i tak ještě nás nepřestává trápit a trýznit. Ale jako onen Egyptan nebyl uvržen do hlubin moře, nýbrž vyvržen na břeh děsil ještě svým děsivým vzhledem Izraelské, avšak škoditi jim nemohl,²³⁾ tak tento náš dosud sice vyhrožuje ukazuje zbraně a dává o sobě vědět, ale nemůže zvítěziti. V oblaku bylo

znamení očištění (4. Moj. 9,15). Neboť jako je tehdy Hospodin přikryl mrakem, který se nad nimi rozložil a poskytl jim ochlazení, aby nesešli a nezhylnuli v příliš ostrém úpalu slunečním, tak ve křtu poznáváme, že jsme krví Kristovou přikryti a ochráněni, aby na nás nespočinula přísnost Boží, která je vpravdě plamenem nesnesitelným.

Je tedy patrné, jak falešné je učení, které někteří⁽²⁴⁾ hlásali, že skrze křest jsme zbaveni a osvobozeni od dědičného hříchu a od té porušenosti, která byla od Adama rozšířena na veškeré potomstvo, a že jsme obnoveni v téže spravedlnosti a čistotě přirozenosti, kterou by byl Adam podržel, kdyby byl setrval v té bezúhonnosti, v níž byl původně stvořen. Neboť takovíto učenci nikdy nepochopili, co jest dědičný hřích, co je původní spravedlnost a jaká je milost křtu. Dědičný hřích je převrácenost a porušenost naší povahy, která na nás především svolává hněv Boží, a potom v nás také vytváří skutky, jež Písmo nazývá skutky těla (Řím. 5;6;7). A to je to, co Písmo především jmenuje hříchem. Avšak skutky, jež z toho vyplývají, jako jsou cizoložstva, smilstva, zlodějství, nenávisti, sváry, vraždy, opilství, měly by podle toho být spíše nazývány ovocem hříchu, ačkoliv i je Písmo často nazývá hříchy.

A tak tyto dvě věci je třeba zřetelně rozeznávat, totiž že jsme ve všech částech své přirozenosti tak pokazení a převráceni, že již jenom pro takovou porušenost jsme po zásluze pokládáni za odsouzené a usvědčené před obličejem Božím, jemuž nic není milé než spravedlnost, nevinnost a čistota. A tak už i děti přinášejí si s sebou své odsouzení od matčiných útroby a třebaže dosud nevydaly ovoce své nepravosti, přece mají v sobě skryto sémě, ano celá jejich přirozenost je jakési sémě hříchu. Proto není možné, aby ji Bůh neměl v nenávisti a neštítel se jí. Že toto odsouzení bylo zrušeno a od nich odvráceno, o tom se věrní ujistí skrze křest. Ježto, jak bylo řečeno, Pán tím znamením zaslibuje, že se stalo plné a důkladné odpuštění jak za vinu, která nám měla být připočtena, tak za trest, který jsme měli za vinu zaplatit. Dosahují také spravedlnosti, avšak takové, jaké v tomto životě může získati lid Boží, totiž jenom připočtením, poněvadž ze svého milosrdenství je Pán má za spravedlivé a nevinné. Poněvadž dále tato převrácenost v nás nikdy neustává, nýbrž plodí v nás ustavičně nové ovoce (Řím. 7,18), totiž skutky těla, které jsme před tím vypsali, ne jinak, než jako rozpálená pec, jež ustavičně chrlí plamen a jiskry, anebo jako zřídlo, z něhož bez ustání proudí voda. Proto ti,⁽²⁵⁾ kteří vymezili dědičný hřích jako nedostatek původní spravedlnosti, nevyjádřili dosti výrazně jeho sílu a moc. Neboť naše přirozenost není jenom chudá a bez dobra, nýbrž tak úrodná a plodná na každý druh zla, že není možné, aby byla nečinná. Ti, kteří tvrdili, že dědičný hřích je žádostivost, nepoužili příliš nevhodného slova, jen kdyby přidali, což vůbec nepřipouštějí, že cokoliv je v člověku, od rozumu až po vůli, od duše až po tělo, je znečištěno a naplněno touto žádostivostí, anebo (aby to bylo stručněji vyjádřeno), že celý člověk sám o sobě není nic jiného než žádostivost. Taková žádostivost nikdy úplně v lidech nezajde, ani se nevyhubí, dokud se zcela nezabaví sami sebe, osvobození skrze smrt z těla smrti. Křest nám sice slibuje, že náš faraó byl utopen i hřích umrtven, avšak přece ne tak, jako by ho již nebylo anebo nás nezaměstnával, nýbrž toliko, že nás nepřemůže. Neboť pokud žijeme uzavřeni v tomto žaláři našeho těla, budou v nás přebývatí ostatky hříchu. Avšak jestliže se věrou chápeme zaslíbení, které nám Bůh dal ve křtu, nebudou nám panovati ani kralovati.

Avšak ať se nikdo neklame, a ať si nikdo ke svému zlu nic nepředstírá, když slyší, že hřích v nás ustavičně přebývá. Tato slova nejsou řečena proto, aby hříšníci

bezpečně usínali na svých hříších, nýbrž jenom proto, aby nezakolísali a neztráceli mysl ti, které jejich tělo dráždí, trápí a bodá. Spíše ať si myslí, že jsou dosud na cestě života a ať věří, že již mnoho dosáhli, když poznají, že z jejich žádostivosti den ode dne trošičku mizí, dokud nedosáhnou toho, kam směřují, totiž posledního zničení jejich těla, jehož se dosáhne zánikem tohoto smrtelného života. Takto je tedy třeba smýšlet. Jsme pokřtěni na umrtvení našeho těla a umrtvení v nás začíná křtem a den ode dne je provádíme; dokoná se však až z tohoto života odejdeme k Pánu.

Posléze přijímá naše víra ze křtu i tu útěchu, že nám určitě dosvědčuje, že jsme nejen vstípeni do smrti a života Kristova, nýbrž že tak jsme se samým Kristem sjednoceni a spojeni, že se stáváme účastni všeho jeho dobra (Mat. 3,13). Neboť proto zasvětil a posvětil křest na svém těle, aby jej měl spolu s námi jako nejpevnější pouto jednoty a společenství, do něhož s námi ráčil vstoupiti. Jak Pavel (Ga. 3,27) dokazuje z toho, že jsme synové Boží, poněvadž jsme ve křtu oblékli Krista.

Našemu vyznání před lidmi slouží pak křest takto. Je to zajisté znamení, kterým veřejně vyznáváme, že chceme být počítáni k lidu Božímu, jímž dosvědčujeme, že souhlasíme se všemi křesťany ve službě jedinému Bohu a v jednom náboženství, a jímž posléze veřejně vyhlášíme svou víru, aby nejenom naše srdce vydávalo chválu Bohu, nýbrž aby také jazyk a všechny údy těla zněly chválou, jak jen dovedou. Tak je totiž všecko, co jest naše, věnováno jak se sluší službě slávy Boží, bez níž se nesmí nic stát; a tak jsou i ostatní povzbuzování naším příkladem k témuž úsilí. Sem cílil Pavel (1. Kor. 1,13), když se tázal Korintských, zda nebyli pokřtěni ve jméno Kristovo? Naznačoval totiž, že se jemu zasvětili tím, že byli pokřtěni v jeho jméno, že na jeho jméno přísahali a před lidmi se mu zavázali svou věrností, takže nemohou vyznávat nic víc, než toliko Krista, nechťejí-li popřítí vyznání, které učinili při křtu.

Nyní, když jsme vyložili, co náš Pán zamýšlel ustanovením křtu, je snadné posouditi, jakým způsobem ho máme užívat a přijímat. Neboť nakolik je dán, aby utěšil a upevnil naši víru, musíme jej přijímati jakoby z Boží ruky. Sluší se, abychom byli přesvědčeni a jisti, že on to je, kdo s námi mluví skrze znamení, že on to je, kdo nás očisťuje, obmývá a odstraňuje vzpomínku na přestoupení. Že on to je, kdo nás činí účastníky smrti svého Syna, kdo oslabuje moc satanovu i naše žádostivosti, ano, kdo nás obléká v svého Syna. A že tyto věci, pravím, opravdu a jistě tak působí uvnitř naší duše, jako jistě vidíme, že naše tělo je zevně obmyto, do vody ponořeno a jí obklopeno. Nebo právě tato obdoba nebo snad podobnost jest nejjistějším pravidlem svátostí, abychom ve věcech tělesných spatřovali a rozvažovali věci duchovní, ježto se Pánu zalíbilo představovati je v takových obrazech. Ne proto, že by takové milosti byly k svátosti připojeny a v ní obsaženy, ani že by svátost byla prostředkem a nástrojem, kterým je získáváme, nýbrž jenom proto, že tímto znakem nám Pán dokazuje svou vůli, totiž, že nám toto všecko chce štědře dáti. Dokladem toho budiž setník Kornelius (Sk. 10,48), který byl pokřtěn na odpuštění hříchů, ačkoli byl již dříve obdařen viditelnými milostmi Ducha svatého. Nepožadoval rozsáhlejšího odpuštění ze křtu, nýbrž jistějšího uplatnění víry. Snad někdo namítne: Proč tedy říkal Ananiáš Pavlovi (Sk. 22,16), aby obmyl své hříchy skrze křest, jestliže se hříchy křtem neobmývají? Odpovídám: Slovo přijímati, získávati, dosahovati se užívá pro to, o čem věříme, že je nám dáno od Boha, ať už to poznáváme teprve v onom okamžiku, či nabýváme jistějšího přesvědčení o tom, co jsme již dříve poznali. A tak Ananiáš chtěl říci jen toto: Abys byl jist, Pavle, že ti byly hříchy odpuštěny, dej se pokřtít! Zaslubuje

totiž Pán ve křtu odpuštění hříchů, to přijmi a buď bez starosti! Jinak nedosahujeme z této svátosti ničeho, leda tolik, kolik přijímáme ve víře. Kdyby se nedostávalo víry, bude křest svědectvím naší obžaloby před Boží tváří, poněvadž jsme neuvěřili zaslíbení, jež nám v něm bylo dáno. Jelikož však je znamením našeho vyznání, musíme jím osvědčovati, že naše důvěra je v milosrdenství Božím a naše čistota v odpuštění hříchů, jež činí Ježíš Kristus, a že my vstupujeme do církve Boží, abychom žili v souhlase a v jednotě víry a lásky jednomyslně se všemi věrnými. To chtěl říci Pavel (1. Kor. 12,13), když praví, že jsme byli všichni v jednom Duchu pokřtěni, abychom byli jedno tělo.

Je-li tedy pravdivé, co jsme stanovili, že nemáme přijímat svátost z ruky toho, jímž je vysluhována, nýbrž jakoby ze samé ruky Boha, od něhož je nepochybně vysílána, lze z toho vyvoditi, že k svátosti není přidáno ani z ní nic ubráno hodnotí toho, jehož rukou je podávána. Vždyť právě tak je tomu u lidí, byl-li poslán nějaký list: Je-li správně poznán rukopis nebo znamení, nezáleží pranic na tom, kdo anebo jaký byl posel. Tak i nám musí postačiti, že poznáváme ve svých svátostech ruku a znamení našeho Pána, ať už jsou doručeny kterýmkoli poslem. Tím je pěkně vyvrácen blud donatistů, kteří měřili působnost a cenu svátosti hodnotou kněze. Takovými jsou dnes naši novokřtenci, kteří popírají, že jsme byli řádně pokřtěni, poněvadž jsme byli pokřtěni bezbožníky a modláři v papežském království. A proto zuřivě vynucují nový křest. Proti jejich pošetilostem jsme vyzbrojeni dosti silným důkazem, jestliže si uvědomíme, že jsme křtem byli zasvěceni nikoli ve jméno nějakého člověka, nýbrž ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého.²⁶⁾ Křest proto není věcí lidskou, nýbrž Boží, ať už byl konečně vysluhován kýmkoliv. Ať ti, kteří nás křtili, sebe víc Boha neznali, nebo jím pohrdali, přece nás nepohroužili do společenství své neznalosti či svého rouhání, nýbrž do víry v Ježíše Krista, poněvadž nevzývali své jméno, nýbrž jméno Boží a také nás v jiné jméno nepokřtili. Proto byl-li to křest Boží, měl jistě zaslíbení o odpuštění hříchů, o umrtvování těla, o duchovním obživení a o účasti na Kristu. Také se nás ještě dotazují, jaké jsme to dosáhli víry několik roků po křtu? Tak chtějí prosaditi, že ten křest, který pro nás není posvěcením, je neplatný, jestliže jsme nepřijali věrou slovo zaslíbení. Na tento vývod odpovídáme: Byli jsme sice dlouhou dobu slepí a nevěřící a nechápali jsme zaslíbení, jež nám bylo dáno ve křtu, avšak samo zaslíbení, poněvadž bylo od Boha, zůstalo přece stále platné a pevné i pravdivé. A kdyby všichni lidé byli lháři a zrádci, Bůh přece nepřestane být pravdivým,²⁷⁾ a kdyby všichni zahynuli, Kristus přece zůstane spasením. Vyznáváme tedy, že v oné době nám křest nebyl k žádnému prospěchu, kdy zůstalo zanedbáno zaslíbení, které jest nám v něm nabídnuto a bez něhož křest není ničím. Nyní, když zase milostí Boží začínáme přicházet k rozumu, obviňujeme svou zaslepenost i tvrdost srdce, že jsme tak dlouho byli nevděční za tak velikou jeho dobrotu. Ale věříme, že samo zaslíbení nevymizelo. Ba uvažujeme spíše takto: Bůh slibuje skrze křest odpuštění hříchů, a to, co zaslíbil, nepochybně splní všem věřícím. Ono zaslíbení je nám nabízeno ve křtu; uchopme je tedy dychtivě ve víře. Dlouho bylo pro nás pro naši nevěru pohřbeno, nyní je tedy věrou znovu přijmeme. Zdá se jim, že vrhají opravdovou ohnivou střelu, když se odvolávají na to, že Pavel křtil znovu ty, kteří byli již jednou pokřtěni křtem Janovým (Sk. 19,3-5), neboť podle našeho vyznání byl Janův křest naprosto totožný s naším nynějším křtem. Ale pak právě tak, jako ti, kteří byli dříve falešně vzděláni, jakmile byli vyučeni správné víře, byli v ní znovu pokřtěni, tak onen křest, který nebyl spojen

s pravým učením, nelze považovati za nic a musíme se znovu dát pokřtiti na pravé náboženství, do něhož jsme byli zasvěceni teprve nyní. Připouštím, že onen křest byl vykonán dříve, a že křest Janův byl pravý a naprosto shodný s křtem Kristovým, ale popírám, že oni byli znovu pokřtěni. Co tedy mají znamenat slova: Byli pokřtěni ve jméne Ježíšově? Někteří²⁸⁾ to vykládají tak, že byli jenom od Pavla vzděláni v čistém učení, ale raději bych tomu chtěl rozuměti jednodušeji, že jde o křest Ducha svatého, to jest, že jim byly dány vzkládáním rukou viditelné milosti Ducha; a označovati je jménem křtu není žádnou novotou. Tomu neodporuje to, co je k tomu přidáno, že když na ně vzkládal ruce, sestoupil na ně Duch svatý.²⁹⁾ Nevypravuje totiž Lukáš dvě různé události, nýbrž sleduje způsob vypravování u Židů obvyklý; ti nejdříve naznačují obsah události a potom ji šíře vykládají. To může kdokoli vypožorovat přímo ze souvislosti slov. Je totiž řečeno: Když to vyslechli, pokřtěni jsou ve jménu Ježíše. A když na ně vzkládal Pavel ruce, sestoupil na ně Duch svatý. Těmito posledními slovy se popisuje, jaký to byl křest.

Avšak z toho, že bylo řečeno, že užívání svátostí se skládá z těchto dvou částí: předně, že máme býti poučeni o zaslíbeních Hospodinových a potom, že máme vyznávati svou víru před lidmi, mohla by vzniknout pochybnost, proč jsou děti křesťanů křtěny ještě jako nemluvňátka; vždyť mnohým se zdá, že se ani nemohou naučiti něčemu z takových důkazů, ani nemohou mít v nitru víru tak pojatou, aby o ní vydávaly veřejné svědectví. Vyložíme tedy v několika slovech důvod křtu dětí. Především se tvrdí lehkomyšlně a zpupně, že víra nemůže se objevit v tomto věku. Neboť jestliže z těch, které v tomto mladičském věku Hospodin odvolává z tohoto smrtelného života, některé činí dědici nebeského království a záleží-li však věčná blaženost v poznání Boha, proč by již jim nemohl dáti zde nějak ochutnati prvotiny toho dobra, jehož jednou budou bohatě a plně užívati? Proč by nemohl být viděn jako v zrcadle a skrze podobenství od těch, od nichž bude spatřován tváří v tvář³⁰⁾ Nedovedeme-li toho postihnouti, myslíme na to, jak velkolepé jsou všechny jeho skutky, a jak jeho úmysly jsou ukryty našim smyslům. Mimoto, jestliže vyznáváme (což je jistě nutno vyznávati) , že i v tomto věku jsou vyvolovány od Hospodina nádoby milosrdenství, nemůžeme ani popírat jejich víru, která jest jedinou cestou k spasení (Řím. 5,1; Abak. 2,4; Řím. 1,17). Žijeme-li jedině v Kristu a to skrze víru, jakmile odstoupíme od víry, nemůžeme než v Adamovi zemřít. Jest totiž jasné svědectví: Kdo uvěří a pokřtí se, spasen bude; kdo neuvěří, již je zatracen (Mk. 16,16). Někteří prohlašují, že podle okolí tohoto místa je nutné vztahovat toto slovo pouze na ty, kteří mohli pro svůj věk slyšet kázání evangelia, poněvadž na tomto místě jsou apoštolové vysíláni zvěstovat evangelium; potom následuje: Kdož uvěří, bude spasen, totiž ten, říkají, komu bude kázáno; nekáže se však, leč dospělým. Proti tomu však tvrdím, že je to všeobecná myšlenka tolikrát se vyskytující a opakovaná v Písmech, že nemůže být vyřízena tak povrchním řešením. Není stanoven žádný rozdíl věků, když je řečeno: Toto jest pak věčný život, aby poznali jediného pravého Boha, a kterého poslal, Ježíše Krista (Jan 3,16; 6,47; 17,13); když je řečeno, že hněv Boží zůstává na tom, kdo neuvěří v jednorozeného Syna Božího, že nebudou míti života leč ti, kteří jedli tělo Syna člověka; a jiná místa toho druhu. Proto zůstává neotřesená ta myšlenka, že nikdo nebude spasen, leč skrze víru, ať už je to dítě nebo dospělý. Tak se i křest právem vztahuje na děti, poněvadž i jejich víra je společná s věrou dospělých. Nikdo však tomu nesmí rozuměti v tom smyslu, jako

bych říkal, že víra začíná vždy z těla matčina, když i dospělé povolává Pán, někdy dříve, někdy později; tvrdím jenom to, že všichni vyvolení Boží vstupují do věčného života skrze víru, ať už jsou osvobozováni z tohoto vězení neporušenosti na kterémkoli věkovém stupni. A i kdyby nám tento důvod chyběl, přece nám svrchovaně postačí, že při křtu dětí jsme poslušni vůle Pána, který chtěl, abychom je nechali jít k němu (Mat. 19,14). A jestliže zakazuje jim brániti, už tím nutně přikazuje je podporovati. A protože řekl, že takových jest království nebeské, nečiníme nic jiného, než že se připojujeme k jeho výroku a zpečetujeme jeho pravdu, když jim posluhujeme znamením odpuštění hříchů, bez něhož jest království nebeské pro všechny uzavřené a zamčené. Ano i přikázání, jež dal Hospodin, aby byli obřezáváni židovští hoši (1. Moj. 17,10 n), musí nám zníti rozkazem, když přece na místo obřízky nastoupil náš křest. Neboť co v obřízce zaslíbil Hospodin Židům, že totiž bude Bohem jejich i jejich semene, a že oni a jeho semeno budou jeho lidem, právě totéž zaslíbujeme dnes křesťanům ve křtu; netoliko dospělým, nýbrž i dětem, které právě proto také Pavel nazývá svatými (1. Kor. 7,14), jako mohly být kdysi děti židovské zvané svatými na rozdíl od pohanů nečistých a nesvatých.

O VEČEŘI PÁNĚ

Druhá svátost, ustanovená v křesťanské církvi je chléb, posvěcený v těle Kristově a víno, posvěcené v jeho krvi. Nazýváme ji buď večeří Páně nebo eucharistií [dobrořečením], poněvadž jednak se nám v ní dostává dobrotivosti Páně duchovního pokrmu, jednak v ní vzdáváme díky této jeho dobročinnosti. Zaslíbení, jež k ní bylo připojeno, zřetelně prohlašuje, za jakým účelem byla ustanovena a k jakému cíli směřuje: aby nám totiž stvrzovala, že tělo Páně bylo za nás jednou vydáno tak, že je nyní naším a na věky jím zůstane, a že krev jeho tak byla jednou za nás vylita, že zůstává naší navždycky. Tím je znovu vyvrácen blud těch, kteří se odvážili popíratí,³¹⁾ že svátosti jsou výchovné prostředky víry dané k tomu, aby ji opatrovaly, povzbuzovaly a rozmnožovaly. Slova ustanovení večeře Páně jsou: Tento kalich jest nová smlouva v mé krvi (Lk. 22,20; 1. Kor. 11,25). To je doklad i svědectví zaslíbení. Kdekoli však je zaslíbení, tam se má víra oč opřít, čím se potěšit a čím se utvrdit. Hojné zajisté ovoce líbezné útěchy mohou naše duše nashromáždit z této svátosti, poněvadž poznáváme, že Kristus je vstípen v nás a my zase v Kristu tak, že cokoli jest jeho, smíme nazývati svým a cokoli jest naše, smíme pokládati za jeho. Proto se také odvažujeme bezpečně sebe ujistit, že věčný život je náš, a že království nebeské nám nemůže být odňato tak, jako ani samému Kristu. A že pro své hříchy nemůžeme být odsouzeni přísněji jako ani on, poněvadž to již nejsou naše hříchy, nýbrž jeho vlastní. Ne že by mu mohla být nějaká vina právem připočtena, nýbrž protože sám sebe činí dlužníkem vin a nabízí se, že za ně zaplatí. To je ta záměna, kterou on pro nás ze své nesmírné dobroty provedl: přijímaje na sebe naši chudobu, přenesl na nás své bohatství; vzav na sebe naši slabost, posilnil nás svou mocí; přijav naši smrtelnost, obdařil nás svou nesmrtelností; sestoupiv na zemi, uchystal nám výstup do nebes; a stav se synem člověka spolu s námi, učinil nás spolu s sebou syny Božími.

Toto všechno je tak pevně zaslíbeno v této svátosti, že je třeba mít za zaručené, že toto vše se nám vskutku ukazuje jinak, než jako by Kristus sám se představoval našemu zraku jako přítomný a dal se hmatati rukama. Vždyť nás nemůže ošáliti ani nás obelhati to slovo: *Veźměte, jezte, pijte; toto jest tělo mé, které se za vás dává; toto jest krev, která se vylévá na odpuštění hříchů* (Mat. 26,26 n; Mk. 14,22 n; Lk. 22,10 n; 1. Kor. 11,23 n). Že přikazuje vzíti, znamená, že je to naše, že přikazuje jísti, znamená, že se stává s námi jednou podstatou. Když říká: *Toto jest tělo mé, které se za vás dává, toto jest krev má, která se za vás vylévá*, poučuje nás, že to nepatří tak jemu, jako spíše nám; vždyť to nevzal na sebe ani neučinil k svému prospěchu, nýbrž pro nás a naše dobro. Je třeba dávat pečlivě pozor na to, že celá moc svátosti je založena na těch slovech „*které se za vás dává*“, „*která se za vás vylévá*“. Jinak by nám pramálo prospělo, že nyní se rozděljuje tělo a krev Páně, kdyby nebyly bývaly jednou položeny k našemu vykoupení a spasení. A tak jsou nám představovány pod chlebem a vínem, abychom se tím učili nejen, že jsou naše, nýbrž že jsou naše k životu a obživě. To právě jsme připomněli již dříve, že se musíme dát přivést od věcí tělesných, jež jsou ve svátostech předkládány, jistou obdobou k věcem duchovním. Tak když vidíme, že se nám ukazuje chléb jako symbol těla Kristova, musíme si uvědomit ihned tuto podobnost: Jako chléb vyživuje, udržuje a chrání život těla našeho tak, že jest tělo Kristovo pokrmem a ochranou našeho života duchovního. Když vidíme víno jako symbol krve, musíme si uvědomiti, že týž užitek, který přináší víno tělu, duchovně nám přináší krev Kristova. To jest: posílení, zotavení a potěšení. Neboť zvážíme-li dostatečně, jak nám prospělo, že jeho přesvaté tělo bylo vydáno a krev jeho vylita, zřetelně poznáme, že tyto vlastnosti chleba a vína se podle této obdoby hodí na ně nejlépe.

Není tedy hlavním úkolem svátosti prostě nám podávat tělo Kristovo, nýbrž spíše to zaslíbení, které dosvědčuje, že jeho tělo jest opravdu pokrm a jeho krev nápoj, jimiž se máme živit k věčnému životu, a kterým potvrzuje, že jest chlebem života, a že na věky bude živ, kdo z něho bude jísti – to zaslíbení, pravím, zpečetiti a potvrditi (Jan 6,48-58). A aby toho dosáhla, odkazuje ke kříži Kristovu, kde to zaslíbení bylo opravdu uskutečněno a ve všech směrech naplněno. Neboť když nazval sebe chlebem života, nevzal pro sebe toto pojmenování ze svátosti, jak někteří zvráceně vykládají, nýbrž proto, že nám byl takový dán od Otce a takovým se osvědčil tím, že se stal účastným naší lidské smrtelnosti a učinil nás společníky své božské nesmrtelnosti; tím, že vydáváje sebe za oběť vzal na sebe naši zlořečenost, aby nás obklopil svým požehnáním; tím, že svou smrtí smrt pohltil a zahubil; tím, že toto naše porušitelné tělo, které oblékl, ve svém zmrtvýchvstání vzkřísil k slávě a neporušenosti. Svátost tedy nezpůsobuje, že Kristus jest chlebem života, nýbrž jen pokud nám připomíná, že se stal chlebem, jímž se máme ustavičně živiti, poskytuje nám jeho chuť i vůni. Konečně nám slibuje, že cokoli Kristus učinil nebo vytrpěl, to učinil a vytrpěl pro naše obživení. Dále, že toto obživení, jež nás má bez konce živit, udržovat a zachovávat při životě, je věčné. Vždyť jako by se nebyl stal Kristus chlebem našeho života, kdyby se nebyl pro nás narodil a zemřel, a kdyby nebyl pro nás vstal z mrtvých, tak by jím naprosto nebyl nyní, kdyby účinek a ovoce jeho narození, smrti i zmrtvýchvstání nebyly věc věčná a nesmrtelná.

Kdyby tato moc svátosti byla bývala náležitě prozkoumána a uvážena, byli bychom měli víc než dost příčin k spokojenosti a nebyly by hrozné rozbroje, jimiž

byla již v dřívějších dobách, ale ještě i za naší paměti církev tak žalostně trápena tím, že zvědaví lidé chtěli určit, jakým způsobem je tělo Kristovo přítomno v chlebu. Jedni,³²⁾ aby dokázali, že jsou bystří, přidali k prostému smyslu Písma, že je přítomno skutečně a podstatně. Jiní³³⁾ šli ještě dále, že je přítomno v týchž rozměrech, v jakých viselo na kříži; jiní³⁴⁾ vymysleli hrůzné učení o přepodstatnění. Jedni tvrdí,³⁵⁾ že chléb jest samo tělo, jiní,³⁶⁾ že tělo je pod chlebem, a jiní,³⁷⁾ že se nám předkládá jenom znamení a obraz těla. Je to arci věc hodná toho, aby se o ní jednalo s takovou prudkostí slov i myslí! Tak se aspoň obecně soudí. Avšak ti, kdo tak smýšlejí, nepozorují, že bylo především záhodno dotazovati se, jak se tělo Kristovo, jakožto pro nás vydané, stane naším, a jakým způsobem se stane naším vlastnictvím krev, jakožto pro nás vylitá. To teprve znamená míti celého ukřižovaného Krista a nabýt účasti na všech jeho statcích. Nyní bylo pominuto, na čem tolik záleželo, ano bylo to zanedbáno a téměř pohřbeno a bojuje se urputně o tuto jedinou nesnadnou otázku: Jakým způsobem pojídáme jeho tělo?

Aby nám však v tak veliké změti rozmanitých mínění zůstala přesto pevnou jediná a jistá pravda Boží, mějme především na mysli, že svátost je cosi duchovního, čím chtěl Pán živiti nikoli naše žaludky, nýbrž naše duše; a Krista v ní hledejme ne pro své tělo, nebo aby mohl být postizen smysly našeho těla, nýbrž tak, aby jej duše poznala, jako by jí byl nyní plně dán a ukázán. Konečně mějme dosti na tom, že jej získáváme duchovně, neboť tak jej získáváme pro život, protože získati jej znamená, že se nám dostalo všeho ovoce, co ho lze ze svátosti obdržeti. Jakmile někdo tuto myšlenku pojme ve své nitro a promyslí, pozná snadno, jakým způsobem se nám tělo Kristovo ve svátosti podává, totiž pravdivě a působivě,³⁸⁾ a o samu přirozenost těla se nebude vůbec znepokojovati. Poněvadž je toto méně známé (ježto dosud jen málo lidí přišlo věci na kloub), bude snad třeba, abych to osvětlil zevrubněji. Proto je to třeba stručně shrnout takto: Jako Kristus oblékl pravé naše tělo, když se narodil z panny, a jako v pravém našem těle trpěl, když za nás zadostiučinil, tak vzal totéž pravé tělo znovu na sebe při zmrtvýchvstání a vzal je do nebe. Neboť tu naději máme pro své zmrtvýchvstání i nanebevstoupení, že Kristus vstal z mrtvých a vstoupil na nebe. Dále, jak slabá a křehká by byla tato naděje, kdyby právě toto naše tělo nebylo v Kristu opravdu vzkříšeno, a kdyby nebylo vstoupilo do nebeského království? Avšak to jest stálou známkou pravosti těla, že je ohraničeno místem, že trvá ve svých rozměrech, a že má svou tvářnost. Víím, co vytýkají kteřísi tvrdohlavci, aby tak tvrdošijně hájili blud, jehož se jednou dopustili, že Kristovo tělo nemělo nikdy jiných rozměrů, než těch, jimiž se do dálky i do šíře prostírají nebe a země.³⁹⁾ Že se narodil jako hoch z mateřského lůna, že rostl, že byl rozpjat na kříži, že byl pohřben do hrobu, to prý se stalo podle jistého řádu, aby prošel rozením i smrtí i ostatními lidskými úděly. Že byl spatřen po zmrtvýchvstání v obvyklé podobě těla, že vstoupil na nebesa,⁴⁰⁾ a že také později po nanebevstoupení byl spatřen Štěpánem a Pavlem, to prý se stalo podle téhož řádu, aby před tváří lidí prohlásil, že byl ustanoven králem na nebi (1. Kor. 15,5-8; Sk 7,55 a 9,4 n). Co je to jiného, nežli křísiti z mrtvých Marciona?⁴¹⁾ Kdo totiž bude pochybovati, že tělo Kristovo bylo zdánlivé, existovalo-li jen za takovýchto podmínek? Uvádějí to, co řekl sám Kristus: Žádný nevstoupil v nebe, než ten, který sestoupil s nebe, syn člověka, který jest v nebi (Jan 3,13). Jsou však snad tak tupohlaví, že nevidí, že to bylo řečeno ve smyslu sdílení vlastností? Jako říká Pavel (1. Kor. 2,8), že Pán slávy byl ukřižován, nikoli poněvadž

trpěl ve svém božství, nýbrž poněvadž ten Kristus, který trpěl v těle, jsa v necti a opovržení, byl zároveň Bohem i Pánem slávy. Podle toho způsobu byl i synem člověka v nebi, poněvadž právě týž Kristus, který podle těla jako syn člověka pobýval na zemi, byl Bohem na nebi. V tomto smyslu se říká na témže místě, že sestoupil podle svého božství; ne, že by bylo božství opustilo nebe, aby se ukrylo v žaláři těla, nýbrž, třebaže naplňovalo všecko, přebývalo přece tělesně v samém lidství Kristově, to jest přirozeně a nějak nevypravitelně (Kol 2,9).⁴²⁾

Jiní unikají poněkud důvtipněji tvrzením, že toto tělo, které se podává ve svátosti, je tělo oslavené a nesmrtelné. A tak, že není v tom nic nesmyslného, jestliže je ve svátosti obsaženo na četných místech, ale na žádném určitém místě a v žádné podobě⁴³⁾ Avšak táži se, jaké tělo podal Pán učedníkům den před svým utrpením? Což neznějí slova tak, že podal ono smrtelné tělo, jež mělo býti hned vydáno? Již před tím, říkají, dal spatřit svou slávu třem učedníkům na hoře Tábor (Mat. 17,1 n). To je sice pravda, ale tím zaskvěním jim poskytl toliko předchuť své nesmrtelnosti pro tu hodinu. Když však rozděloval své tělo při poslední večeři, nastávala již již chvíle, kdy měl ležet ubit od Boha a ponížen beze cti⁴⁴⁾ jako malomocný. Naprosto tedy nechtěl tehdy ukázati svou slávu. A jak veliké dveře se zde otvírají Marcionovi, jestliže na jednom místě se jevílo tělo Kristovo jako smrtelné a ponížené, na jiném se zdržovalo jako nesmrtelné a oslavené? Avšak nad tak velikým nesmyslem přivírám oči. Toliko ať mi odpovědí o oslaveném těle, zda přece není tělem? Ano, říkají, avšak „není vázáno na jedno místo“, „je na mnoha místech zároveň“, „je bez tvaru“ a „nelze je měřiti“. To ovšem znamená nazývati je, ne snad přímo slovem, nýbrž opisem, duchem. Buď popřeme jasně tělesné zmrtvýchvstání, anebo když vstal z mrtvých, vyznejme, že bude tělem, které se liší od ducha v tom, že je uzavřeno do rozměru místa, že je lze viděti a jeho se dotýkati. Avšak ani trošičku je nechrání námitka, kterou tolikrát uvádějí, že Kristus vstoupil mezi učedníky zavřenými dveřmi (Jan 20,19). Jistě vešel, ale zázračným vstupem, neboť ani je neprolomil násilím, ani nečekal až budou otevřeny lidskou rukou, nýbrž svou mocí způsobil, že každá překážka před ním ustoupila,. Avšak vstoupiv, dokázal učedníkům skutečnost svého těla. Vizte, pravil, a dotýkejte se mne; neboť duch těla a kostí nemá (Lk. 24,39). Hle, zde se dokazuje, že oslavené tělo Kristovo jest pravé tělo, poněvadž se lze ho dotýkati i je vidět. Odstraň toto a již přestane být tělo skutečným tělem. Zde nás obviňují, aby nás uvedli do nenávisti, že zlomyslně mluvíme o všemohoucí moci Boží. Avšak buď nerozumně bloudí, anebo zlovolně lžou. Neboť otázkou zde není, co Bůh mohl, nýbrž co chtěl. Tvrdíme však, že se stalo to, co se jemu líbilo. A líbilo se mu, aby se Kristus stal podobným bratřím ve všem kromě hříchu.⁴⁵⁾ Jaké jest naše tělo? Zdali ne takové, že má svůj určitý rozměr, že je vázáno na určité místo, že se ho lze dotýkat a lze je vidět? A proč by nemohl, říkají, Bůh učiniti, aby totéž tělo zaujímal více a rozličných míst, aby nebylo vázáno k žádnému určitému místu, a aby bylo bez tvaru a vzhledu? Blázne, proč žádáš od Boží moci, aby učinila, aby tělo zároveň bylo i nebylo tělem? To jako bys trval na tom, aby světlo bylo zároveň světlem i temnotou. Avšak on chce, aby světlo bylo světlem, temnota temnotou a tělo tělem. On sice obrátí, až bude chtít, temnotu v světlo a světlo v temnotu. Avšak když žádáš, aby se světlo a temnota od sebe nelišily, co činiš jiného, než že převracíš řád Boží moudrosti? Musí tělo tedy být tělem, duch duchem, každá věc té podstaty a povahy, jak byla od Boha stvořena. Povaha těla jest však taková, že tělo má své určité místo,

svůj rozměr a svůj tvar. Kristus vzal na sebe tělo této povahy a dal mu sice neporušitelnost a slávu, avšak neodstranil jeho přirozenou povahu a skutečnost. Neboť zřetelné a jasné je svědectví Písma že vstoupil na nebe: Tak přijde, jak jste spatřili způsob jeho jdoucího do nebe (Sk. 1,9 a 11). Ale ti tvrdohlavci nemají proto ještě možnost vykroutit se tak, že vstoupil na nebe viditelně, a že se tak vrátí, že však zatím s námi přebývá neviditelný; vždyť náš Pán dosvědčil,⁴⁶⁾ že má tělo i kosti, kterých se lze dotýkati a jež lze viděti. A slova odejítí a vystoupiti neznamenaají, že jde o zdánlivý odchod a nanebevstoupení, nýbrž že se skutečně děje, co slova vypovídají. Avšak ačkoliv své tělo od nás vzdálil a tělesně vstoupil do nebe, přece sedí na pravici Otcově, to jest, vládne v moci, velebnosti a slávě Otcově. Toto království není omezeno žádnými prostorami, ani není ohraničeno nějakými rozměry, aby Kristus nerozvinul svou moc, kdekoli se mu zlíbí, na nebi i na zemi, aby se neukazoval jako přítomný ve své moci a síle, aby vždycky nestál při svých, v nich nežil, je nepodporoval, neposiloval, neoživoval a nezachovával právě tak, jako kdyby byl tělesně přítomen!

Tímto způsobem se podává v svátosti tělo a krev Kristova, nikoliv způsobem dříve uvedeným. Pro poučení říkáme, že je podáváno pravdivě a působivě, nikoli však přirozeně. Tím totiž naznačujeme, že ve svátosti není podávána sama podstata těla nebo pravé a přirozené tělo Kristovo, nýbrž všecka dobrodiní, jež nám Kristus ve svém těle prokázal. To znamená ta přítomnost těla, jak ji vyžaduje smysl svátosti. Ta, jak tvrdíme, vyniká zde takovou silou a tak velikou působností, že netoliko přináší našim duším nepochybnou důvěru ve věčný život, nýbrž že nás ubezpečuje také o nesmrtelnosti našeho těla. Vždyť se mu dostává od jeho nesmrtelného těla obživení a má jaksi účast na jeho nesmrtelnosti. Ti, kdo se dostávají se svými nadsázkami ještě nad to, nečiní nic jiného, než že takovými slupkami zatemňují jednoduchou a prostou pravdu.

Kdyby se ještě nyní chtěl nějaký neústupný hloubal⁴⁷⁾ dáti s námi do sporu na základě samých slov Kristových, ježto řekl, že „toto je jeho tělo“ a „toto je jeho krev“, chtěl bych v tom případě, aby se mnou maličko uvážil, že nyní mluvíme o svátosti, v níž všechna musí směřovat k víře. Víru však živíme touto účastí na těle Kristově, jak jsme ji vylíčili, stejně bohatě a plně jako ti, kteří samého Krista strhávají s nebe. Jestliže však tak tvrdošíjně lpíme na slovech, i slova mluví jasně v můj prospěch. Neboť jestliže Matouš a Marek⁴⁸⁾ sdělují, že Pán nazval kalich svou krví nové smlouvy, Lukáš a Pavel⁴⁹⁾ říkají, že to je smlouva v krvi. Nu, dovolávej se toho, chceš-li, že toto jest tělo a krev, já naproti tomu budu tvrdit, že to je smlouva v těle a krvi. Pavel přikazuje (Řím. 12,3), aby výklad Písma se dál podle obdoby víry a ta, o tom není nejmenších pochybností, mluví na tomto místě jasně pro mne. Sám se podívej, podle jakého pravidla víry sebe utváříš, neboť kdo nevyzná, že Ježíš přišel v těle, není z Boha (1. Jan 4,3). Ty však, i když to snad zastíráš, olupuješ jej o pravost jeho těla.

Toto poznání nás také snadno odvede od tělesného uctívání, jež někteří ve zvrácené zaslepenosti vybudovali při svátosti,⁵⁰⁾ protože u sebe takto usuzovali: Jestliže je to tělo, tedy i duše i božství jsou zároveň s tělem a nemohou již být od sebe odtrženy; a tak je třeba, aby v něm byl vzýván Kristus. Hle, naše znamenité výmysly, jakmile jsme si jednou dovolili odbočiti od slova Božího k fantasiím našeho mozku! Avšak kdyby byli tvůrcové takových nápadů udrželi všechno své rozumování v mezích daných slovem Božím, byli by jistě zaslechli to, co sám řekl: „Vezměte,

jezte, pijte", a byli by uposlechli tohoto přikázání, kterým se nařizuje svátost přijímat, nikoliv se jí klanět. A tak ti, kteří, jak bylo od Pána nařízeno, přijímají bez klanění, jsou si jisti, že se neuchylují od přikázání Božího. Nad tuto bezpečnost se nám nemůže dostat žádného většího potěšení, ať už se ustanovíme na jakémkoli skutku. Mají příklad apoštolů, o nichž nečteme, že se vrhali na zemi a klaněli, nýbrž že, jak byli skloněni nad stolem, přijímali a jedli; mají zvyklost apoštolské církve, která, jak vypravuje Lukáš (Sk. 2,42 a 46), se spolu scházela nikoliv při klanění, nýbrž při lámání chleba; mají apoštolské učení, podle něhož Pavel vyučil církve v Korintě, vyznav, že to, co vydával, přijal od Pána (1. Kor. 11,23). Ti, kteří se klanějí, opírají se jenom o domněnky a kdovíjaké jimi zplozené důvody a nemohou se odvolat ani na jednu slabiku ze slova Božího. Neboť ať sebe více zdůrazňují slova „tělo“ a „krev“, kdo přece, pokud je při rozumu, chtěl by si namluvit, že tělo Kristovo jest Kristus sám? Zdá se jim sice, že to pěkně svými úsudky dokáží; avšak kdyby se snad podařilo přimět jejich svědomí k nějakému vážnějšímu myšlení, budou snadno se svými úsudky poraženi, rozprchnou se a rozplynou se, jakmile seznají, že jim není ku pomoci bezpečné slovo Boží (a to jediné je základem našich duší, když jsou volány ke skládání počtu a bez něho hned při prvé příležitosti klesají), a že učení a příklady apoštolů jsou proti nim, a že jen sami jsou sobě zárukou. K takovým podnětům přistoupí i jiná, nikoli nepatrná povzbuzení. Jak? Což to mělo tak nepatrnou cenu klaněti se Bohu tímto způsobem, že nám o tom nebylo nic předepsáno? Či bylo třeba pouštět se s tak velikou lehkomyšlností do věci, o níž nepadlo nikdy ani jediného slova, když se jednalo o službě a slávě Boží? A mimoto Písmo nám bedlivě vypravovalo o nanebevstoupení Kristově, kterým odstranil přítomnost svého těla z našeho dohledu a styku, aby tím z nás vytrhlo všechno tělesné přemýšlení o něm (Kol. 3,2); a kdykoli připomíná Krista, nabádá, abychom pozvedli mysl vzhůru a hledali ho na nebi sedícího na pravici Otcově; tu se spíše hodilo, aby byl vzýván duchovně v slávě nebes, nežli aby byl vymyšlen tento tak nebezpečný způsob klanění, plný tělesného a hrubého mínění o Bohu a Kristu. Proto ti, kteří si vymyslili klaněti se svátosti, vybájili si to sami ze sebe proti úmyslu Písma, v němž nelze poukázat na žádnou zmínku o tomto klanění; ale takové by ovšem nebylo bývalo opomenuto, kdyby bylo Bohu milé. A tím pohrdli Bohem, který právě tak zapovídá přidati něco k jeho Písmu, jako z něho něco vyjmouti (5. Moj. 12,32). A tím, že si udělali Boha libovolně podle svého přání, opustili Boha živého, protože ctili místo samého dárce jeho dary. V tom se dopustili dvojího hříchu. Neboť byla uloupena Boží čest a přenesena na stvoření a on sám byl ještě zneuctěn poskvrněním a znesvěcením svého dobrodiní, když z jeho svaté svátosti byla učiněna prokletá modla. My naopak, abychom neupadli do téže jámy, mějme upjaté uši, oči, srdce, mysli i jazyky docela k svatému Božímu učení. Neboť to je školou Ducha svatého, nejlepšího učitele, v níž se tak prospívá, že není třeba jinde něčemu se přiučovati, ba lépe je neznáti, čemu se v ní neučí.

Až dosud jsme vykládali, jak slouží svátost naší víře před Bohem. Poněvadž však nám Pán v této svátosti uvádí na paměť tak velikou štedrost své dobroty, jak jsme o ní dříve vypravovali, a poněvadž nás povzbuzuje, abychom ji poznávali, napomíná tím zároveň, abychom se neukázali nevděčnými za laskavost tak bohatě vylitou. Ba spíše, abychom ji s náležitou chválou velebili a s díkůčiněním oslavovali. Proto, když ustanovení této svátosti odevzdával apoštolům, poučil je, aby to činili na jeho

památku.⁵¹⁾ To Pavel vykládá jako zvěstování smrti Páně;⁵²⁾ to však znamená, že všichni veřejně a zároveň jako jedněmi ústy otevřeně vyznáváme, že jsme složili celou důvěru v život a své spasení na smrt Páně, abychom jej oslavovali svým vyznáním i abychom svým příkladem povzbuzovali jiné, aby jemu prokázali slávu. Zde se zase ukazuje, co je smyslem svátosti, totiž, aby nás podněcovala pamatovati na smrt Kristovu. Neboť když máme přikázáno, abychom zvěštovali smrt Páně, dokud nepřijde k soudu, není to nic jiného, nežli abychom ústním vyznáním vyjádřili to, co naše víra poznala ve svátosti, totiž, že smrt Kristova jest naším životem. Toto jest druhý úkol svátosti, který záleží ve veřejném vyznání.

Za třetí Pán chtěl, aby nám svátost byla za napomenutí, nad něž žádné jiné nás nemůže mocněji nadchnout a zapálit k lásce, pokoji a jednomyslnosti. Neboť tak se v ní Pán podílí s námi o své tělo, že se s námi docela spojuje v jedno a my s ním. Dále, poněvadž má jen jedno tělo, jehož nás všechny činí účastny, nutně se takovým účastenstvím i my všichni stáváme jedním tělem. Tuto jednotu představuje chléb, který se ve svátosti podává; jako ten je udělán z mnoha zrn,⁵³⁾ jež jsou tak smíšena a spojena, že nelze jedno od druhého rozeznati, tak se sluší, abychom i my byli spojeni a svázán tak velikou jednomyslností srdcí, aby mezi nás nevstoupila žádná rozmiška ani rozdělení. To raději vyložím slovy Pavlovými (1. Kor. 10,16 n): Kalich dobrořečení, říká, kterému dobrořečíme, jest společnost krve Kristovy a chléb dobrořečení, který lámeme, jest společnost těla Kristova. A tak jedno tělo jsme všichni, kteří jsme účastni jednoho chleba. Výtečně však pokročíme ve svátosti, jestliže bude vtisknuta a vryta do našich duší tato myšlenka, že nikoho z bratří nemůžeme urazit, ošáliti, posmívati se mu, pohrdati jím nebo jakkoli se ho dotknouti, abychom zároveň v něm neuráželi, nešálili, neposmívali se a nepohrdali Kristem; že se nemůžeme odtrhnouti od bratří, abychom se zároveň neodtrhli od Krista; že Krista nemůžeme milovat, nemilujeme-li jej v bratřích; jakou máme starost o své tělo, takovou musíme projevovati i o bratry, kteří jsou údy našeho těla. Jako žádná část našeho těla není zasažena nějakým pocitem bolesti, aby se neroznesl na všechny ostatní části, tak nelze strpěti, že by byl bratr napaden nějakou strastí, abychom nebyli i my dotčeni soustrastí s ním. Proto nazývá Augustin, ne nemístně, tuto svátost tolikrát poutem lásky. Neboť která pobídka by nás dovedla ostřeji pohnouti, abychom se rozněcovali k vzájemné lásce mezi sebou, nežli když Kristus dáváje nám sama sebe nás povzbuzuje, a to nejen svým příkladem, abychom jeden druhému sebe navzájem zasvěcovali a oddávali, nýbrž také, jelikož sebe činí společným majetkem všech, i nás činí všechny jedno sám v sobě?

Avšak jako vidíme, že tento posvátný chléb večeře Páně jest duchovní pokrm, sladký a vzácný těm, jimž ukazuje, že Kristus jest jejich život, které probouzí k díkůčinění a jimž je povzbuzením k vzájemné lásce mezi sebou, tak se zase obrací v nezáhubnější jed těm, jejichž víru neučí a jež nepodněcuje k vyznání víry a k lásce. Neboť jak praví Pavel, kteří nehodně jedí, vinni jsou tělem a krví Páně, soud sobě jedí a pijí, nerozsuzující těla Páně.⁵⁴⁾ Na tomto místě jest třeba si všimnouti, že nerozeznávají těla a krve Páně a nehodně přijímají jest pokládáno za totožné. Neboť takovíto lidé, kteří bez jiskřičky víry a beze vší snahy o lásku vrhají se jako vepři, aby uchvátili večeři Páně, vůbec nerozeznávají těla Páně. Neboť jelikož nevěří, že ono tělo jest jejich životem, působí mu pohanu, jakou jen mohou, olupující je o všechnu jeho důstojnost a konečně, když je tak přijímají, znesvěcují je a poskvrňují. Pokud

však, odcizení od bratří a v rozporu s nimi, odvažují se svaté znamení těla Kristova směřovati se svými rozpory, není jejich zásluhou, jestliže tělo Kristovo není roztrháváno a úd od údu sápano. A tak jsou neprávem vinni tělem a krví Páně, jež tak hanebně s rouhavou bezbožností špiní. Tímto tedy, že nehodně jedí, přijímají sami své odsouzení. Neboť ač nemají víry, která by se zakládala na Kristu, přece přijímajíce svátost vyznávají, že nemají nikde jinde svého spasení nežli v ní a zřikají se každé jiné důvěry. Proto jsou sami sobě žalobci, sami vyslovují svědectví proti sobě a sami zpečetují své odsouzení. Potom, ačkoliv jsou odděleni a odtrženi nenávisť a zlovolností od bratří, to jest od údů Kristových, a proto nemají místa v Kristu, přece dosvědčují, že jedině jejich spasení jest obcovati s Kristem a býti s ním ve spojení. Mimochodem však je třeba poznamenati, že marně uvádějí toto místo tolikrát pro skutečnou přítomnost těla ve svátosti. Pavel, přiznávám, mluví o pravém těle Kristově, avšak v jakém smyslu, lze snadno poznati, takže není vůbec třeba šíře o tom jednati.

Proto přikazuje Pavel, aby každý sám sebe zkusil, prve než z toho chleba jí nebo z kalicha pije. Tím chtěl (jak to aspoň já vykládám), aby každý vešel do sebe a u sebe rozvažoval, zda v srdečné víře uznává Krista, za svého Spasitele a zda ho i vyznává ústy, zda je hotov podle příkladu Kristova věnovati se bratřím a sdružovati se s těmi, u nichž vidí, že Kristus je s nimi; zda pokládá stejně tak všechny bratry za údy svého těla, jako je sám od Krista pokládán, a zda je usiluje právě jako své údy podporovati, chrániti a jim pomáhati. Ne že by tyto povinnosti víry a lásky mohly být v nás nyní dokonalé, nýbrž poněvadž je třeba, abychom k tomu cíli směřovali a se vši dychtivostí po tom toužili, abychom započatou víru den ode dne více a více rozmnožovali, a abychom slabou lásku upevňovali.

Někteří,⁵⁵⁾ chtějíce lidi připraviti k vážnému požívání, trápili a soužili ubohá svědomí hrozným způsobem, a přece nedosáhli ničeho z toho, co bylo podstatného. Řekli, že hodně jedí, kdo jsou ve stavu milosti. Býti ve stavu milosti, tak vykládali, znamená býti prost a očištěn ode všeho hříchu. Podle tohoto dogmatu bylo všem lidem, kolik jich kde na světě bylo a je, zamezeno užívání této svátosti. Neboť jestliže jde o to, abychom svou hodnost získali sami ze sebe, je po nás veta. Čeká nás jen zmar a zmatení. Snažme se o to třeba všemi silami, nezískáme nic jiného, než že tehdy budeme nakonec nejméně hodni, když nejvíce sil vynaložíme, abychom dosáhli této hodnosti. Aby mohli zhojiti tento vřed, vymyslili způsob, jak dosíci hodnosti: Abychom, pokud na nás jest, provedli sebezpytování a vydali počet ze všech svých činů, a tak abychom odpykali svou nehodnost lítostí, vyznáním a zadostučiněním. Jaký jest způsob tohoto odpykání, o tom bude vhodnější promluví později.⁵⁶⁾ Pokud se týká nyní probíraného zřízení, říkám, že to je příliš ubohá a jalová útěcha pro svědomí ohromená a potřená a otřesená hrůzou ze svého hříchu. Neboť jestliže Pán výslovným zákazem nepřipouští k účasti na své večeři nikoho, leč spravedlivého a nevinného, jest třeba ne lehké záruky, která by způsobila, aby si byl člověk jist svou spravedlivostí, o níž slyší, že ji Bůh požaduje. Odkud však jest nám potvrzena tato jistota, že u Boha obstáli ti, kdo učinili, co bylo v jejich silách? I kdyby tomu tak bylo, kdy se stane, aby se někdo odvážil zaručiti si, že vykonal, co bylo v jeho silách? A tak když nám není dána žádná bezpečná jistota naší důstojnosti, zůstal by navždy uzavřen přístup oním hrozným zákazem, kterým je vyhlášeno, že soud sobě jedí a pije, kteří nehodně jedí a pijí. Nyní jest vhodné posouditi, jaké jest a od koho vyšlo to

učení, jež bídne hříšníky tak zbavuje a olupuje o útěchu této svátosti, v níž přece nám jsou předkládány všechny krásy evangelia. Jistě ďábel neměl k hubení lidí žádnou snazší cestu, nežli že je tak obloudil, aby nevníkali chuť a vůni takového pokrmu, kterým je chtěl dobrotivý nebeský Otec živiti.

Abychom se tedy neřítili do takového propastného zmatení, připomeňme si, že tento svatý hod jest nemocným lékem, hřešícím útěchou a chudým štědrým darem, který by zdravým, spravedlivým a bohatým, jestliže by kde mohli býti nalezeni, nemohl poskytnout žádnou zvláštní hodnotu. Neboť když je nám v něm Kristus podáván jako pokrm, rozumíme tomu tak, že bez něho bychom musili chřadnouti, rozplynouti se a zajíti. Dále, když je nám dáván k životu, rozumíme tomu tak, že bez něho jsme sami u sebe zcela mrtvi. Proto jest toto hodnost, se kterou jedině a nejlépe můžeme předstupovati před Boha, jestliže jemu nabízíme naši bezcennost a (abych tak řekl) nehodnost, aby svým milosrdenstvím nás učinil hodnými sebe; jestliže odvrhneme svou odvahu, abychom v něm byli potěšeni; jestliže se pokoříme, abychom jím byli pozvednuti; jestliže sebe obžalujeme, abychom jím byli ospravedlněni. Mimoto, jestliže toužíme po té jednotě, kterou nám ve své večeři doporučuje, a jestliže si přejeme, abychom, jako nás všechny sjednocuje v sobě samém, tak byli se všemi jedna duše, jedno srdce a jeden jazyk. Jestliže si toto rozvážíme a promyslíme, nikdy nás nebudou ony myšlenky uvádět ve zmatek: Jak bychom měli hodně jísti tělo Páně my, kteří jsme naprosto bez všeho dobrého, kteří jsme poskvrněni špínou hříchu a polomrtví? Spíše budeme přemýšlet o tom, že my chudí přicházíme k dobrotivému dárci, nemocní k lékaři, hříšníci ke Spasiteli; že ona hodnost, jež jest od Boha požadována, záleží především ve víře, která všechno skládá na Boha a nic na nás a potom v lásce. A právě tu spíše Bohu předkládáme nedokonalou, aby ji rozmnožil k lepšímu, než že bychom mu ji prokazovali.

Jiní,⁵⁷⁾ kteří s námi souhlasí v tom, že vlastní hodnost záleží ve víře a v lásce, přece jsou na velikém omylu, pokud jde o míru hodnosti. Vyžadují dokonalou víru, k níž již vůbec nic nemůže přistoupiti a lásku odpovídající té, s jakou s námi jednal Kristus. Avšak právě tím zahánějí každého, nejinak než ti dřívější, od přesvatého přístupu k této večeři. Neboť kdyby jejich názor nabyl vrchu, nemohl by nikdo přijímati leč nehodně, poněvadž všichni do jednoho byli by skutečně vinni a usvědčeni ze své nedokonalosti. Bylo to ovšem známkou náramné zpozdilosti, neřku-li omezenosti, požadovati při přijímání svátosti onu dokonalost, která by činila svátost neúčinnou a nadbytečnou; nebyla přece ustanovena pro dokonalé, nýbrž pro slabé a mdlé, aby podnítila, povzbudila, vyburcovala a popohnala nedostatek víry a lásky.

Co jsme až dosud pověděli o této svátosti, ukazuje postačitelně, že nebyla ustanovena tak, aby byla jednou za rok přijímána⁵⁸⁾ a to ledabyly, jak je nyní obecným zvykem, nýbrž aby byla hojně užívána všemi křesťany, aby si často připomínali utrpení Kristovo. A aby touto vzpomínkou jednak udržovali a posilovali svou víru, jednak se povzbuzovali k chvalozpěvům vyznávajícím jeho slávu a zvěstujícím jeho dobrotu, a posléze aby jí živili vzájemnou lásku a mezi sebou si dosvědčovali, že její pojitko vidí v jednotě těla Kristova. Neboť kolikrát bereme účast na tomto symbolu těla Páně, jako bychom si dávali a přijímali heslo, zavazujeme jeden druhého sebe navzájem ke všem povinnostem milování, že nikdo z nás nepřipustí nic, čím by urážel bratra, že neopomine nic, čím by mu mohl pomoci, kdyby to žádala potřeba. Lukáš ve Skutcích připomíná (Sk. 2,42 n), že takový byl

zvyk apoštolské církve, když praví, že věřící zůstávali v učení apoštolském a ve společnosti a v lámání chleba a na modlitbách. Vůbec bylo třeba jednati tak, aby žádné shromáždění církve se nedálo bez kázání, modliteb, účasti na večeři Páně a almužen. Že tento řád byl ustanoven i u Korintských, lze se dostatečně dohadovat z Pavla.⁵⁹⁾ Zajisté tento zvyk, který káže jednou za rok se zúčastniti večeře Páně, jest zcela jistě vynález ďáblův, ať už byl konečně zaveden kýmkoliv. Říkají, že původcem tohoto usnesení byl Zephyrinus,⁶⁰⁾ avšak já nejsem přesvědčen o tom, že bylo takové, jaké máme nyní. On totiž svým ustanovením neradil církvi na tehdejší poměry právě nejhůře. Neboť jest naprosto bez pochybností, že tehdy svatá večeře byla podávána věřícím, kdykoliv se sešli v shromáždění, a že značná část jich přijímala. Avšak poněvadž se sotva kdy přihodilo, aby přijímali všichni zároveň, a poněvadž bylo třeba, aby ti, kteří byli roztroušeni mezi nevěřícími a modláři, osvědčili svou víru nějakým vnějším znamením, ustanovil ten svatý muž onen den pro řád a veřejný pořádek, aby v něm všechen křesťanský lid účasti na večeři Páně podal vyznání víry. Ostatně proto nepřestávali o nic řidčeji se zúčastňovat večeře Páně. Vždyť ani ne tak dlouho předtím bylo ustanoveno Anakletem, aby křesťané přijímali každodenně.⁶¹⁾ Avšak jinak dobré ustanovení Zephyrinovo zkroutili pozdější lidé ke zlému, když ustanovili pevný zákon o jediném přijímání každého roku. Tím se stalo, že téměř všichni, když jednou přijímali, jako by byli dobře vykonali svou povinnost pro ostatní čas roku, nedali se rušit v hlubokém spánku. Bylo třeba to zařídit daleko jinak. Při nejmenším každý týden měl být podáván křesťanskému shromáždění stůl Páně a měla býti vyhlášována zaslíbení, jež nás v něm mají duchovně obživit. Nikdo sice neměl být nucen, avšak všichni měli být vybízeni a povzbuzováni i tupost lenivých měla být kárána. Všichni by se byli houfně sešli k takovým hodům jako hladoví. Nikoli neprávem jsem si tedy zprvu naříkal, že tento zvyk byl zaveden lstí ďáblou, neboť zatím co předpisuje jeden den v roce, po celý rok je nechává nedbalými.

Z téže dílny vyšlo i druhé ustanovení, které většímu počtu Božího lidu buď vzalo nebo uloupilo polovinu večeře: totiž znamení krve, jež je neknežím [laikům] a nesvěceným odpíráno (těmito názvy totiž označují dědictví Boží) a ponecháno jen několika málo oholeným a pomazaným jako výsadní právo.⁶²⁾ Příkazem věčného Boha jest, aby všichni pili (Mat. 26,27); a ten se odvažuje člověk zavrhnouti a zbaviti platnosti novým a opačným zákonem, vyhláší, aby nepili všichni. A aby takoví zákonodárci nebojovali proti svému Bohu bez důvodu, předstírají nebezpečí, která by se mohla přihoditi, kdyby všem napořád byl podáván tento posvátný kalich; jako kdyby to nebylo bývalo věčnou moudrostí Boží předvídáno nebo necháno bez povšimnutí. Dále vyvozují arci důvtipně, že jeden živel stačí místo dvou. Neboť říkají, jestliže je to tělo, je to celý Kristus, který od svého těla přece nemůže býti odtržen. Tedy tělo obsahuje i krev. Viz, jak souhlasí naše myšlení s Božím, ježto jakmile se mu jen maličko povolí otěže, hned je rozpustilé a zbujné. Pán ukazuje chléb říká, že je to jeho tělo, a když ukazuje kalich, nazývá jej krví. Troufalost lidského rozumu proti tomu volá, že chléb je krev a víno je tělo; jako kdyby byl Pán i slovy i znamením nebyl odlišil svoje tělo od krve a jakoby byl někdo někdy slyšel, že bylo řečeno: Tělo Kristovo nebo jeho krev jsou zvány Bohem a člověkem. Ovšem, kdyby byl chtěl označiti sebe celého, mohl říci: Já jsem, jak obyčejně říká v Písmech (Mat. 14, 27; Lk. 24,39; Jan 18,5), nikoli však: Toto jest tělo mé a toto jest krev má. Víme arci, že služebníci satanovi, jako mají ve zvyku si tropiti žerty z Písem, i tomuto místu se

posmívají a zesměšňují je, že toliko apoštolové byli Kristem připuštěni k účasti na této večeři, které již vyvolil a přibral do stavu obětníků.⁶³⁾ Chtěl bych však, aby mi odpověděli na pět otázek, při nichž se nebudou moci vyhnout tomu, aby jejich lži nebyly lehce vyvráceny. Za první: Kterým božským výrokem jim bylo zjeveno toto řešení, tak vzdálené od slova Božího? Písmo vypočítává dvanáct, kteří bývali s Ježíšem u stolu, avšak nezastiňuje Kristovu důstojnost tak, aby je nazývalo obětníky. O tomto názvu povím na příslušném místě později. A jestliže dal tehdy kalich dvanácti, nařídil přece, aby tak činili, totiž, aby jej tak mezi sebou rozdělovali. Za druhé: Proč v oné lepší době od dob apoštolských po tisíc let bez výjimky všichni byli účastni obou symbolů? Nevěděla snad stará církev, které hodovníky Kristus ke své večeři připouštěl? Bylo by nejhanebnější nestoudností zde váhati nebo se vytáčet. Jsou po ruce církevní dějiny, jsou po ruce knihy starých pisatelů, které poskytují zjevná svědectví o této věci (Eusebiovy Církevní dějiny, Cassiodorovy Trojdílné dějiny, Chrysostomův list papeži Innocentiovi „O svém vyhnanství“, Listy Augustinovy a dřívější jeho Listy Januáriovi, Hieronymus ve výkladu proroctví Sofoniášova, Tertullianův spis: O zmrtvýchvstání těla, Cyprianovo kázání 5.: O padlých a O večeři Páně a jeho listy). Za třetí: Proč řekl o chlebu jednoduše, aby jedli, o kalichu, aby všichni pili,⁶⁴⁾ jako by se byl chtěl úmyslně postavit proti Istivosti satanově? Za čtvrté: Jestliže Pán uznal za hodné své večeře toliko obětníky, jak oni sami chtějí, kdo z lidí by se byl odvážil kdy zváti k účasti cizince, kteří by byli od Pána vyloučeni, a to k účasti na tom daru, nad nímž neměli moc, kdyby nebylo bývalo žádného příkazu, který mohl dáti jen on sám? Ba, s jakou důvěrou si dnes osobují právo rozdělovati nízkému lidu symbol těla Kristova, jestliže nemají ani žádného rozkazu od Pána ani příkladu? Za páté: Lhal snad Pavel (1. Kor. 11,23), když říkal Korintským, že přijal od Pána, což i vydal jim? Neboť později označuje, co vydal: aby všichni bez rozdílu přijímali oba symboly.⁶⁵⁾ A jestliže Pavel přijal od Pána, že všichni bez rozdílu mají býti připuštěni, ať se podívají, od koho přijali své učení ti, kteří téměř všechen Boží lid odhánějí, když již se nemohou odvolati jako na původce toho na Boha, u něhož neplatí ano a ne,⁶⁶⁾ jako by to bylo totéž. A ještě máme takové ohavnosti zastírat jménem církve a touto zástěrkou hájit? Jako by buď byli církvi tito antikristové, kteří tak snadno udupávají, trhají a ničí Kristovo učení a jeho ustanovení, anebo jako by apoštolská církev, v níž vykvetla celá síla zbožnosti, nebyla církvi. Těmito a podobnými vynálezkami se snažil satan, jakoby rozprostřenými temnostmi, začernit a znečistit svatou večeři Kristovu, aby alespoň nebyla v církvi zachována ve své čistotě.

Avšak vrcholem hrozné ohavnosti bylo, když připadl na znamení, jež ji mělo netoliko zatemnit a převrátit, nýbrž uvést docela v zapomenutí a vyhladit, aby tak pomalu zmizela a byla vymýcena z lidské paměti. Neboť opravdu morovým bludem zaslepil téměř celý svět, aby věřil, že mše jest obětí i darem k získání odpuštění hříšů.⁶⁷⁾ Jak hluboké kořeny zapustil tento mor, vím; pod jakou rouškou hodnoty se skrývá, jak se schovává za jméno Kristovo, takže mnozí věří, že jedině jménem mše obepínají celý obsah víry. Avšak jakmile bude slovem Božím co nejjasněji dokázána, že tato sebe víc nalíčená a skvělá mše působí nesmírné pohanění Kristu, že pohřbívá a zahlazuje jeho kříž, že uvádí jeho smrt v zapomenutí, že odnímá ovoce, které z toho pro nás vyrůstalo, že oslabuje a rozmetává svátost, v níž zůstala památka na jeho smrt, budou některé kořeny tak hluboké, aby je nepřetřala tato nejsilnější

sekyra, to jest slovo Boží? Či bude některý zjev tak vzácný, aby toto světlo nevyzradilo pod ním se ukrývající zlo?

Ukažme tedy, co bylo uvedeno na prvním místě, že mše vydává Krista v nesnesitelné rouhání a pohanění. Neboť byl od Otce posvěcen za kněze a nejvyššího biskupa nikoli na určitý čas, jako čteme, že byli ve Starém zákoně ustanovováni ti, jejichž kněžství nemohlo být věčné, když jejich život byl smrtelný (Žd. 5,5 a 10; 7,17 a 21; 9,11; 10,21). Proto bylo třeba i nástupců, kteří by bezprostředně nastoupili na místo zemřelých. Avšak Krista, který je nesmrtelný, není naprosto třeba nahrazovati nástupcem. A tak byl od Otce ustanoven knězem na věky podle řádu Melchizedechova, aby věčné maje kněžství, zastával je až na věky (1. Moj. 14,18; Žalm 110,4). Toto tajemství bylo mnohem dříve obrazně naznačeno na Melchizedechovi, o němž se Písmo, když ho jednou uvedlo jako kněze Boha živého, později nikde nezmiňuje, jako kdyby jeho život neměl konce. Na základě této podobnosti byl Kristus nazván knězem podle jeho řádu. Nuže ti, kteří obětují každodenně, musí si opatřiti pro oběti kněží, které staví na místo Krista jako jeho nástupce a zástupce. Tímto nahrazováním nejen olupují Krista o jeho čest a odnímají mu výsadní právo věčného kněžství, nýbrž pokoušejí se ho svrhnouti od pravice Otcovy, na níž nemůže seděti jsa nesmrtelný, aby zároveň nezůstal věčným knězem. Ať také nenamítají, že jejich kněží nejsou voleni za Krista, jako by byl mrtev, nýbrž že jsou jenom pomocníky jeho věčného kněžství, které proto nepřestává platit. Neboť příliš pevně je poutají slova apoštolova, než aby mohli takto uniknouti; neboť stojí psáno, že také mnoho jiných bylo ustanoveno kněžími, protože jim smrt bránila neustále trvati. Kristus tedy, jemuž smrt nebrání, jest jediným knězem a nepotřebuje spoludruhů (Žd. 7,23).

Jako druhé působení mše bylo uvedeno, že ničí a zahlazuje kříž a utrpení Kristovo. Tomu je zcela tak, neboť jestliže na kříži přinesl Kristus sama sebe jako oběť, aby nás navždycky posvětil, a aby nám získal věčné vykoupění,⁶⁸⁾ nepochybně trvá moc i působnost jeho oběti bezmezně. Jinak bychom o Kristu nesmýšleli o nic uctivěji, nežli o volech a telatech, které obětovali pod zákonem; u nich je důkazem neúčinnosti a bezmoci jejich obětí, že byly častěji opakovány. Proto je třeba říci, buď že oběti Kristově, kterou přinesl na kříži, chyběla moc věčného očištění, anebo že Kristus to dokonale učinil jedinou obětí, vykonanou jednou pro všechny věky. To právě říká apoštol (Žd. 9,26; 10,10 a 14), že tento nejvyšší kněz Kristus, jednou při skonání věků na shlazení hříchu, skrze obětování sebe samého zjeven jest, a opět, že vůli Boží jsme posvěceni skrze obětování těla Ježíše Krista jednou; a zase, že Kristus jednou obětí dokonale na věky učinil ty, kteří posvěceni bývají. To naznačil Kristus svým posledním slovem, když posledním dechem řekl: „Dokonáno jest“ (Jan 19,30). Máme ve zvyku dívati se na poslední slova umírajících jako na věštby. Kristus umíraje dosvědčuje, že jeho jedinou obětí bylo vykonáno a naplněno, čehokoli bylo třeba pro naše spasení. K takovéto oběti, jejíž dokonalost nám tak bohatě doložil, přisíváme každodenně nespočetné oběti, jakoby byla nedokonalá. A když přesvaté slovo Boží nejen potvrzuje, nýbrž dokonce hlasitě dosvědčuje, že tato oběť byla vykonána jednou pro vždy, že její působnost trvá věčně, zdali ji ti, kdo žádají jinou oběť, nepodezírají z nedokonalosti a neúčinnosti? Avšak kam jinam míří mše, která se traduje tak, že v jednotlivých dnech jsou konány statisíce obětí, nežli aby utrpení Kristovo, v němž se on vydal Otci jako jediná oběť, zůstalo ležeti pochováno

v zapomenutí? Kdo by neviděl, není-li slepý, že to byla troufalost satanova, která se chtěla postavit proti pravdě tak otevřené a jasné? A není mně tajné, jakou Istí zakrývá ten otec lži⁶⁹⁾ tento svůj podvod; prý to nejsou rozličné a rozdílné oběti, nýbrž jedna a tatáž oběť častěji opakovaná. Ale takové mlžiny lze bez námahy rozptýlit. Neboť v celém svém výkladu tvrdí apoštol, že nejenom není žádných jiných obětí, nýbrž že ona jediná jednou pro vždy byla obětována, a že jí není třeba více opakovati.

Nyní se dostávám k třetí úloze mše, při čemž je třeba vyložiti, jakým způsobem uvádí mše pravou a jedinou smrt Kristovu v zapomenutí a jak ji zahazuje z lidské paměti. Neboť jako mezi lidmi platnost závěti závisí na smrti zůstavitelově, tak také odkaz, kterým nám daroval odpuštění hříchů a věčnou spravedlnost, potvrdil náš Pán svou smrtí (Žid. 9,15-17). Ti, kdo se odvažují v tomto odkaze něco měniti neb něco nového do něho vkládati, popírají jeho smrt a vlastně si jí nijak necení. Co je však mše jiného, nežli nový a zcela opačný odkaz? Tož co jiného? Což neslibují jednotlivé mše nové odpuštění hříchů, nové získání spravedlnosti, takže je již tolik odkazů, kolik mší? Musí tedy Kristus znovu přijíti a druhou smrtí potvrditi tento nový odkaz, anebo raději nekonečnou řadou smrtí potvrditi nespočetné odkazy mší. Neřekl jsem tedy na počátku pravdu, že mše uvádí jedinou a pravou smrt Kristovu v zapomenutí? Či ne? Vždyť mše směřuje přímo k tomu cíli, aby byl Kristus, kdyby to bylo možné, znovu ubit. Neboť kde je kšaft, říká apoštol, je potřebí, aby k tomu přikročila smrt toho, kdo činí kšaft.⁷⁰⁾ Mše přináší s sebou nový odkaz Kristův, vyžaduje tedy jeho smrt. Mimoto musí být oběť, která je přinášena, zabita a obětována. Jestliže je Kristus obětován v jednotlivých mších, nutně je v týchž okamžicích na tisíci místech ukrutně zabíjen. To není můj důvod, nýbrž apoštolův (Žd. 9,26). Kdyby bylo třeba, aby častěji obětoval sebe samého, byl by musil častokráte trpěti od počátku světa.

Již je třeba, abychom pojednali o čtvrtém působení mše, že totiž nás připravuje o ovoce, kterého se nám smrtí Kristovou dostalo, tím, že působí, abychom ji neuznávali a o ní nemyslili. Kdo totiž bude myslit na to, že byl smrtí Kristovou vykoupen, když uvidí ve mši nové vykoupění? Kdo bude věřit, že mu byly hříchy odpuštěny, když spatří nové odpuštění? A neunikne ten, kdo snad řekne, že odpuštění hříchů ve mši dosahujeme jen z toho důvodu, že již bylo získáno smrtí Kristovou. Nepřináší totiž nic jiného, nežli jako kdyby se chlubil, že jsme byli vykoupěni od Krista s tím, abychom sami sebe vykupovali. Neboť služebníci satanovi rozseli takovéto učení a dodnes je hájí křikem i ohněm a mečem: Když prý ve mši obětujeme Krista Otci, dosahujeme tímto skutkem obětování odpuštění hříchů a stáváme se účastni utrpení Kristova.⁷¹⁾ Co tu zbývá ještě z utrpení Kristova, než že je příkladem vykoupění, podle něhož se máme naučiti býti sami sobě vykupiteli?

Nyní přicházím k poslední věci, totiž, že svatá večeře, v níž nám Pán zanechal vyrytou a vypodobněnou památku na své utrpení, byla odstraněna, ano přivedena k úplnému zániku, jakmile byla vybudována mše. Vždyť večeře sama jest darem Božím, jenž měl být přijímán s díkyčiněním. Mešní oběť klamně splácí Bohu cenu, kterou má přijmouti jako zadostučinění. Jak veliký jest rozdíl mezi dáváním a přijímáním, tak velice se liší oběť od svátosti. A člověkova nevděčnost je nejbídnější v tom, že tam, kde měl uznati štědrost božské dobroty, a kde měl vzdávat díky, tam dělá Boha svým dlužníkem. Svátost slibovala, že smrtí Kristovou nejsme jenom jednou přivedeni k životu, nýbrž že jsme ustavičně obživováni, poněvadž tehdy byly

splněny všechny podmínky našeho spasení. Mešní oběť zpívá zcela jinou písničku, že Kristus musí být každodenně obětován, aby nám nějak prospěl.

Večeře měla být rozdělována ve veřejném shromáždění církve, aby nás tak poučovala o obecenství, v němž všichni zároveň souvisíme s Kristem Ježíšem. Mešní oběť toto společenství rozrušuje a roztrhává. Neboť jakmile se jednou ujal blud, že je třeba kněží, kteří by obětovali za lid, jako by byla večeře vyhrazena jim, přestala býti rozdělována sboru věřících, jak to nařídil Pán. Otevřela se možnost k zavedení soukromých mší,⁷²⁾ které vedly spíše k jakémusi vyobcování, nežli k onomu obecenství, které Pán ustanovil, poněvadž obětník, maje sám pro sebe pozřítí svou oběť, odděluje se od všeho věřícího lidu. Soukromou mší ji nazývám, aby se nikdo neklamal, ať už se při ní ozývá hukot varhan a hlasitý křik, anebo je slyšet jenom huhlání a šepot. Poněvadž oba způsoby odstraňují z církve obecnou účast na večeři.

Avšak prve než toto skončím, chci se na něco otázat našich doktorů, kteří jsou zastánci mše. Vědí přece, že poslouchati Boha lépe jest nežli obětovati (1. Sam. 15,22), a že on spíše žádá, aby byli pozorní jeho hlasu, než aby přinášeli oběti; jak tedy mohou věřit, že jest Bohu milý tento způsob obětování, o němž jim není známo žádné přikázání a jež, jak vidí, neschvaluje ani jedna slabika Písma? Mimo to přece slyší, že apoštol říká (Žd. 5,4), že nikdo sobě neosobuje jména a cti kněžské, leč ten, kdo byl povolán jako Aron; ba ani Kristus sám si té cti neosobil, nýbrž byl poslušen Otcovského povolání. Bud' tedy musí uznat, že Bůh jest původcem a ustanovitelem jejich kněžství, anebo přiznají, že jejich pocta, do níž se vtláčili v bezbožné lehkomyšlnosti, ač nebyli povoláni, není od Boha. Ale oni nemohou uvést ani tečku nad písmenkem z Písma, kterým by své kněžství obhájili; kam tedy se podějí oběti, které nemohou býti obětovány bez kněze? Co zbývá, než že slepí musí vidět, hluchí slyšet a i děti pochopit ohavnost této mše, která je podávána ve zlatém kalichu; ale ta tak opila všechny krále i národy od nejvyššího k nejnižšímu, tak je uspala a omámila, že hloupěji nežli sama nemá tvář postavili první i poslední důvod svého spasení jedině na této záhubné propasti! Jistě nikdy se satan nepustil s mocnějším prostředkem do obléhání a dobývání Kristova království. Toto jest ta Helena,⁷³⁾ pro niž dnes nepřátelé pravdy zápasí s takovou zběsilostí, zuřivostí a urputností. A vpravdě je to Helena, s níž obcují v duchovním smilstvu, jež je nade všecko nejproklatější. A to se ani v nejmenším nedotýkám toho hrubého zneužívání, jímž by mohli zakrýt znesvěcenou čistotu své svaté mše; jaké mrzké obchody provozují, jaké špinavé zisky mají ze svého mešního čtení, s jakou neurvalostí ukájejí své lakomství. Toliko chci naznačiti, a to jen několika prostými slovy, jaká že je ta nejskvělejší svatost mše a proč si zasloužila, že je tak velebná, a že je v tak veliké úctě po mnoho věků. Neboť jednak bude vyžadovat větší práce vylíčiti po zásluze toto tak velké tajemství, jednak se nechci pouštět do oněch odporných nečistot, jež jsou všem na očích; to vše aby všichni mohli pochopit, že mše, i když ji pojme v její co nejvybranější neporušenosti, v níž může být nabízena i bez všech svých přídavek, od shora dolů se hemží všemožnou bezbožností, rouháním, modlářstvím a svatokrádeží.

Dále, aby se do nás žádný hašteřivec nepouštěl pro slova „oběť“ a „kněz“, vyložím, ale jen stručně, také to, co v celé rozmluvě označuji slovem oběť a co slovem kněz. Slovo oběť všeobecně pojato zahrnuje vůbec všechno, cokoli je Bohu obětováno. Proto musíme rozlišovati jednak mezi obětí, kterou nazýváme pro poučení eucharistickou, to jest oběť chvály a mezi obětí smířící, to jest oběť usmíření. Oběť

smíří jest ta, již je určeno, aby smířovala Boží hněv, aby činila zadost jeho spravedlnosti, aby smývala hříchy a dosahovala milosti a spasení. Takováto oběť byla vykonána jedině Kristem, poněvadž nikým jiným vykonána býti nemohla. A byla vykonána jednou pro vždy, poněvadž působnost a síla této jedině Kristem vykonané oběti jest věčná, jak sám svým slovem dosvědčil, když řekl, že jest dokonáno a naplněno;⁷⁴⁾ to jest, čehokoliv bylo potřebí k opětnému získání milosti Otcovy, k dosažení odpuštění hříchů, spravedlnosti a spasení, to všechno bylo onou jedinou jeho obětí dokonale učiněno a vykonáno, takže není ničeho více třeba a pro budoucno nezbylo žádného místa pro druhou oběť. A proto tvrdím, že je nejzločinnější hanebnost a nesnesitelné rouhání Kristu a jeho oběti, kterou pro nás vykonal svou smrtí na kříži, jestliže si někdo myslí, že opakováním oběti si vykoupí prominutí hříchů, smíří se s Bohem a získá spravedlnost. Avšak oč jiného jde při mši, než abychom se zásluhou nové oběti stali účastni utrpení Kristova? A aby nebylo žádné míry v jejich bláznění, domnívali se, že by nebylo dosti, kdyby řekli, že oběť se děje společně dle rovného poměru pro celou církev, a kdyby nepřipojili, že ji mohou podle libosti zvláště přivlastniti tomu nebo onomu, komu chtějí, anebo spíše tomu, kdokoli chce za takové zboží zaplatiti hotově. Dále, poněvadž nemohli dosáhnout ceny Jidášovy, aby aspoň nějakou známkou připomínali příklad svého vzoru, podrželi stejné číslo. Jidáš prodal Ježíše za třicet stříbrných,⁷⁵⁾ tito prodávají za třicet mizerných měďáků; onen však to učinil jen jednou, tito tolikrát, kolikrát se vyskytne kupec. V tomto smyslu popíráme, že jsou ještě kněžími. Ti totiž takovou obětí prostředkují mezi Bohem a lidem, a aby byl Bůh usmířen, provádějí takové odčiňování hříchů. Neboť Kristus jest jediný biskup a kněz nového zákona; na něj byla přenesena všechna kněžství a v něm byla uzavřena a ohraničena. A kdyby nám Písmo nepřipomínalo nic o věčném kněžství Kristově, poněvadž Bůh, zrušiv ono staré kněžství, žádné nové neustanovil, zůstává v plné platnosti důvod apoštolův, že nikdo sám si neosobuje té cti, leč ten, který byl povolán od Boha.⁷⁶⁾ S jakou tedy oprávněností se opovažují tito svatokrádci, kteří se chlubí, že jsou katy těla Kristova, nazývati se kněžími Boha živého?

Druhý druh oběti, kterou jsme nazvali eucharistickou, obsahuje všechny naše prosby, chvály, díkůčinění a cokoli konáme k službě Bohu. Vždyť se sluší, abychom sami sebe i všechny své skutky zasvěcovali a věnovali jemu, aby cokoliv je v nás, všechno sloužilo jeho slávě a dychtilo po jeho velebnosti. Tento smysl oběti nesměřuje k tomu, aby usmířil Boží hněv, ani aby získával odpuštění hříchů, ani aby si zasloužil spravedlnost, nýbrž záleží toliko ve velebení a vyvyšování Boha. Ano, nemůže být konána od nikoho, leč od těch, kteří dosáhnuvše již odpuštění hříchů, byli smířeni s Bohem a ospravedlněni. Avšak i té jest církvi tak potřebí, že bez ní církev nemůže být. A tak tomu bude na věky, dokud bude Boží lid, jak je také napsáno u proroka (Mal. 1,11): Poněvadž od východu slunce až na západ jeho veliké bude jméno mé mezi národy, a na všelikém místě oběť kadidla přinášena bude jménu mému a oběť čistá, poněvadž hrozné jest jméno mé mezi národy, praví Hospodin. Jsme daleko vzdáleni toho, abychom ji odstraňovali. Tak nakazuje Pavel (Řím. 12,1), abychom vydávali těla svá v oběť živou, svatou, Bohu libou, rozumnou službu svou. Tak říkal David (Žalm 141,2) že vystoupí jeho modlitba před obličejem Božím jako kadidlo; tak i jinde jsou modlitby svatých nazývány kadidlem (Zj. 5,8) a prorokem dokonce „volky rtů“ (Oz. 14,3). Velmi příznačně je nazval Pavel, když

mluvil o službě.⁷⁷⁾ Rozuměl tím totiž duchovní způsob služby Bohu, který mlčky postavil proti tělesným obětem Mojžíšova zákona. Takovéto oběti nemůže postrádati večere Páně, při níž, když zvěstujeme jeho smrt⁷⁸⁾ a vzdáváme vděčné díky, přinášíme právě jen oběť chvály. Podle tohoto obětního úkonu jsme všichni křesťané nazýváni královským kněžstvem, poněvadž skrze Krista obětujeme Bohu oběť chvály, to jest ovoce rtů, oslavujících jméno jeho (1. Pt. 2,9; Žd. 13,15). Neboť ani se svými úkony se neobjevujeme před obličejem Božím bez prostředníka. Kristus jest, který se jako prostředník za nás přimlouvá, v němž obětujeme Otcí sebe i co jest našeho. On jest náš nejvyšší kněz, který vkročiv do nebeské svatyně, otvírá nám přístup k ní. On je oltář, na nějž klademe své dary. V něm se odvažujeme toho, čeho se odvažujeme. On jest to, pravím, který nás učinil královstvím a kněžími Otcí svému (Zj. 1,6).

Zde mají čtenáři ve stručnosti shrnuto přibližně všechno to, co by podle našeho soudu měli vědět o těchto dvou svátostech; a jejich užívání se v křesťanské církvi traduje od počátku Nového Zákona až do skonání věků tak, že křest jest jakoby jakýsi vstup do církve a počátek víry, kdežto večere je jako ustavičný pokrm, kterým Kristus duchovně obživuje rodinu svých věrných. Proto jako je jen jeden Bůh, jedna víra, jeden Kristus, jedna církev, jež je jeho tělo, tak i křest je jenom jeden a nemůže být nikdy opakován (Ef. 4,4-6). Avšak večere je podávána opět a opět, aby rozuměli, že jsou ustavičně Kristem živeni ti, kdo byli jednou do církve přibráni. Kromě těchto dvou svátostí, jako není žádné jiné, kterou ustanovil Bůh, tak ani žádná jiná nesmí být od církve věřících uznávána. Neboť že není věcí lidské vůle zaváděti a ustanovovati nové svátosti, pozná snadno, kdo si vzpomene na to, co bylo výše dosti jasně vyloženo,⁷⁹⁾ že svátosti byly Bohem dány k tomu cíli, aby nás poučovaly o některém jeho zaslíbení, a aby nám osvědčovaly jeho dobrou vůli vůči nám. A mimo to ať každý uváží, že Bůh neměl žádného rádce, který by nám mohl něco jistého slíbit o jeho vůli, anebo který by nás mohl uklidnit zprávou o tom, jak je nám nakloněn, a co chce dáti, a co odepřít (Iz. 40,13 n; Řím. 11,33 n). Neboť tím současně je také stanoveno, že nikdo nemůže podat znamení, jež by se stalo svědectvím nějaké jeho vůle a zaslíbení. Jedině on sám nám může daným znamením o sobě svědčiti. Řeknu to stručněji a snad méně uhlazeně, ale pochopitelněji. Svátost nikdy nemůže býti bez zaslíbení spasení. Všichni lidé, sehnání zároveň na jedno místo, nemohou nám sami ze sebe nic slíbiti o našem spasení, tedy ani nemohou vydati anebo zavést svátost sami od sebe. Nuže, nechať se církev křesťanská spokojí těmito dvěma svátostmi a ať nejen žádnou jinou třetí nepřipouští a neuznává pro nynějšek, nýbrž ať ani netouží, ani neočekává jiné až do skonání věku. Neboť že Židům bylo dáno několik různých svátostí v rozličných proměnách časů mimo jejich řádně ustanovené (jako mana, voda vyvěrající ze skály, měděný had a j.) (2. Moj. 14⁸⁰⁾ a 17,6; 1. Kor. 10,3 n; 4. Moj. 21,6-8; Jan 3,14), tato rozmanitost jim byla k napomenutí, aby se nedrželi takových znamení, jejichž trvání není dost pevné, nýbrž aby raději od Boha očekávali něco, co by trvalo bez jakéhokoliv zániku a konce. Naše postavení je zcela jiné, neboť nám byl zjeven Kristus. V něm jsou skryti všechny poklady moudrosti a známosti (Kol. 2,3) v takové plnosti a hojnosti, že doufati v nějaký nový přídavek k těmto pokladům anebo jej požadovati, věru by bylo pokoušeti Boha a drážditi ho proti sobě. Jenom po Kristu jediném máme žíznit a toužit, jej očekávat, poznávat a důkladně znát, dokud nevezjde onen veliký den, v němž Pán zjeví slávu svého království v plnosti a dokud se nám neukáže, abychom

věděli, jaký je (1. Kor. 15,24; 1. Jan 3,2). A z toho důvodu je v Písmech tento náš věk označen jako poslední hodina,⁸¹⁾ poslední dnové,⁸²⁾ poslední časy,⁸³⁾ aby se nikdo neklamal marným očekáváním nějakého nového učení nebo zjevení. Častokrát totiž a rozličnými způsoby někdy mluvíval skrze proroky, v těchto pak posledních dnech mluvil nám Hospodin. skrze milého Syna svého, který jediný může Otce zjevit (Žd. 1,1; Lk. 10,22). Nuže, jako byla lidem odňata možnost zakládati nové svátosti v církvi Boží, tak by si zase bylo přát, aby ty právě, které jsou od Boha, co nejméně směřovali s lidskými nálezkami. Neboť právě tak, jako přilítím vody se víno kazí a ředí a přidáním kvasnic začne kysati všechno těsto, zcela tak se kalí jasnost Božích tajemství, jakmile k nim člověk připojuje něco svého. A přece musíme hledět na to, jak se svátosti zvrhly ze své původní čistoty k tomu způsobu, jak jsou dnes podávány. Všude je víc než dost prázdné slávy, obřadů a všemožného klanění, ale po slově Božím při tom není žádné stopy, ani zmínky, a přece bez něho ani samy svátosti svátostmi nejsou! Ba ani obřady od Boha ustanovené nemohou v tak velkém zmatku pozvednout hlavy, nýbrž leží jako potlačené. Kolik lze spatřit při křtu toho, co jediné tam mělo být vidět a pozorovat, totiž křest sám? Večeře byla docela potlačena tím, že byla přeměněna ve mši, a že jen jednou za rok ji lze vidět, avšak v ubohé podobě roztrhanou a rozpůlenou.

Avšak oč by bylo lepší, kdykoli by měl být někdo pokřtěn, aby byl sám uveden do shromáždění věřících, a aby byl obětován Bohu před celou církví jako svědkyní, která se na něj dívá a za něj se modlí? Aby bylo předneseno vyznání víry, v němž má být jako katechumen pocvičen? Aby bylo vypočteno zaslíbení, jež jsou ve křtu obsažena, aby katechumen byl pokřtěn ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého a potom teprve, aby byl propuštěn s modlitbami a díkůčiněním? Tak by nebylo vynecháno nic, co patří k věci a ten jediný obřad, který vyšel od Boha jako původce, zazářil by v plném jasu, nejsa zanesen žádnými cizími příměskami. Avšak zda je ten, který je smáčen vodou, ponořen celý, či toliko postříkán nabranou vodou, na tom vůbec nezáleží; to by měla být pro různost podnebí v církvích svobodné, třebaže již samo slovo křtiti znamená ponořiti a je známo, že ve staré církvi byl zachováván obřad ponoření. Pokud jde o svatou večeři, mohla by být nejslušněji vysluhována tak, že by byla podávána v církvi co nejčastěji, nejméně jednou týdně. Muselo by se však začít obecnými modlitbami, potom by bylo kázání a na ta by kazatel, předloživ chléb a víno na stůl, přečetl ustanovení večeře; pak by oznámil zaslíbení, jež jsou pro nás v ní uchována, a zároveň by vyloučil všechny ty, kteří se mají večeře zdržet podle zákazu Páně. Potom by se pomodlil, aby Pán podle té dobroty, v níž nám daroval tento svatý pokrm, skrze víru i vděčnost našeho srdce nás také poučil a uzpůsobil k jeho přijímání, a poněvadž sami ze sebe nejsme hodni takového hodování, aby nás svým milosrdenstvím hodnými učinil; pak by se buď zpívaly žalmy anebo by se něco čtlo a věřící by se podle řádu, jak se sluší, zúčastnili přesvatých hodů, při čemž by kazatelé lámali chléb a podávali kalich. Po skončení večeře by bylo vybidnutí k účinné víře a vyznání víry, k lásce a mravnímu životu hodného křesťanů. Nakonec by se vyslovil dík a zpívaly by se chvály Boží. A když by toto bylo skončeno, byla by církev propuštěna v pokoji. Zda věřící berou živly do rukou či ne, zda si je sami mezi sebou rozdělují, anebo jednotlivci jedí to, co jim bylo podáno, zda vracejí kalich do ruky diakonovy či jej podávají svému sousedu, zda je chléb kvašený či nekvašený, víno červené nebo bílé, na tom vůbec nezáleží. To jsou věci podřadné a ponechané svobodnému uvážení

církve. Třebaže jest jisté, že obřad staré církve vypadal tak, že všichni brali živly do rukou. I Kristus řekl (Lk. 22,17): Dělte mezi sebou! Dějiny líčí, že před dobou římského biskupa Alexandra,⁸⁴⁾ který první si oblíbil chléb nekvašený, byl chléb kvašený a obyčejný. Z jakého důvodu to zavedl, nevidím, leč že chtěl novou podívanou spíše obracet oči lidu k podivu, než jejich duše poučovat v náboženství. Zapřísahám všechny, kteří mají ještě aspoň trochu touhy po zbožnosti, zda jasně nevidí, i oč překrásněji zde prozaňuje sláva Boží, i oč plněji stéká příjemnost duchovní útěchy na věřící, nežli v těch pošetilých a divadelních fraškách, které nepřinášejí žádného jiného užitku, nežli že klamou mysl ohromeného lidu? To nazývají udržovat lid v náboženství, když se dá otupělý a ohloupý pověřčivostí vodit kamkoli. Kdyby někdo chtěl takové nápady obhajovat jejich stáří, vím sám předobře, jak velmi staré je používání masti a vymítání d'ábla při křtu a jak nedlouho po době apoštolské byla večere Páně zasažena kazem. Avšak v tom je drzost lidské sebedůvěry, že se nedovede udržet, aby se stále necudně neposmívala Božím tajemstvím. My však pamatujme, že tak velice oceňuje Bůh poslušnost svému slovu, že chce, abychom v něm soudili i anděly jeho i celý svět (1. Kor. 6,2-3; Gal. 1,8).

- 1) Lat. caro, maso, tělesnost, nikoli corpus, tělo.
- 2) Tak učili novokřtěnci.
- 3) „mysterium“
- 4) Názor Zwingliho v Komentáři o pravém a nepravém náboženství.
- 5) Luk. 17,5.
- 6) Solon v Ciceronově knize: Cato Maior či O stáří.
- 7) Jde patrně o názor Kašpara Švenkfelda (1489-1561) z Lužice, který byl reformátory jako scestný učitel odmítnut
- 8) Calvin tu napadá Zwingliovo hledisko
- 9) Tak Zwingli v spise O křtu.
- 10) Učení katolických bohoslovců Dunse Scota, Gabr. Biela, které zavrhuje výslovně i Apologie Augsburské konfese.
- 11) Calvin naráží na pojetí svátostí u františkánského bohoslovce Jana Bonaventury (z 13. století) a pařížského theologa Viléma z Auxerre (z 13. století) a j.
- 12) 3. Moj. 1.-15. kap.
- 13) na str. 121.
- 14) Žd 4,14; 5,5; 9,11.
- 15) 1. Jan 5,7.
- 16) Názor novokřtěnců, ale i Zwingliův.
- 17) 1. Petr 3,21.
- 18) Učení katolické církve a některých starých otců (Origena, Cypriana).
- 19) Řím. 6,5.
- 20) Řím. 6,8.
- 21) Řím. 6,11.
- 22) Sk. 2,3.
- 23) 2. Moj. 14,30 n.
- 24) Alexander Halský (zemř. 1245), scholastický theolog, Bonaventura a j.
- 25) Tomáš Akvinský ve své Summě, Jan Cochlaeus a oficiální učení katolické církve.
- 26) Mat 28,19.
- 27) Řím 3,3.
- 28) Zwingli i H. Bullinger

- 29) Sk. 19,6.
- 30) 1. Kor 13,12.
- 31) Novokřtělci.
- 32) Katolíci, ale také Luther.
- 33) Učení některých katolických scholastiků jako Paschasia Radberta a odpůrců Berengaria.
- 34) Katolické učení stanovené na koncilu lateránském roku 1215.
- 35) Luther v knize Babylonské zajetí.
- 36) Luther i Erasmus
- 37) Zwingli
- 38) vere et efficaciter, stejně říkali i naši Bratři z Jednoty „právě“ a „mocně“
- 39) zde naráží na učení o všudypřítomnosti těla Kristova, které hlásal katolický theolog Vilém d`Occam, ale které učil také Luther
- 40) Mk 16,19.
- 41) Marcion platí za hlavního představitele scestného učení v 2.stol.
- 42) Správněji Ef. 4,9-10.
- 43) To zastával sice i katolický bohoslovec Gabr.Biel, ale hlavně jde tu o lutherské a švenkfeldské učení o oslaveném těle Kristově.
- 44) Iz. 53,4.
- 45) Žd. 4,15.
- 46) Jan 20,27.
- 47) Uvádí Luther v knize O uctívání svátosti těla Páně z r. 1523 určenou našim Bratřím z Jednoty, kterou Luther vydal jako odpověď na Dětské otázky a spis Lukáše Pražského O klanění.
- 48) Mat. 26,28: Mk. 14,24.
- 49) Lk. 22,20: 1. Kor. 11,25.
- 50) Učení o adoraci hostie, jež vedlo k svátku božího těla, prohlásil papež Urban IV. roku 1264.
- 51) Lk. 22,19.
- 52) 1. Kor. 11,26.
- 53) Velmi dávný obraz vyskytující se již v Učení dvanácti apoštolů (2. stol.) a opakovaný mnohými církevními spisovateli
- 54) 1. Kor. 11,29.
- 55) Mínění jsou někteří scholastičtí bohoslovci katolické církve.
- 56) V kapitole o nepravých svátostech, oddíl o pokání. Viz str. 181.
- 57) Calvin naráží na učení novokřtělců.
- 58) Usnesení lateránského koncilu z r. 1215.59) Zdá se, že Calvin naráží na 1. Kor. 11,19 a 20.
- 60) V knize Bartoloměje Platiny O životě Kristově a všech papežů se pojednává o tomto usnesení. Zefyrin, byl papežem v letech 198-217.
- 61) Anaklet je v řadě římských biskupů prý 2. následovník Petrův.
- 62) Kalich byl odňat lidu a přijímání „pod jednou“ usneseno na sněmu v Kostnici r. 1415 za papeže Martina. V.
- 63) Výrok, Dr Ecka v Enchiridiu.
- 64) Mk 14,22 n; Mat. 26,26 n.
- 65) 1. Kor 11,26.
- 66) 2. Kor. 1,19.
- 67) Učení katolické církve formulované již Petrem Lombardským a Tomášem Akvinským.
- 68) Žd. 9,12.
- 69) Jan 8,44.
- 70) Žd. 9,16.
- 71) Výrok Dr. J. Ecka.
- 72) Soukromé mše zavedeny od 7. stol.

- 73) Narází na Helenu, manželku Menelaovu, která odešla se svým milencem Paridem do Troje a byla příčinou válek trojských, o nichž zpíval Homér v Illiadě,
- 74) Jan 19,30.
- 76) Mat. 26,15.
- 76) Žd. 5,4.
- 77) Řím. 12,1.
- 78) 1. Kor. 11,26.
- 79) viz shora str. 122 a 123.
- 80) správně 2. Moj. 16,13
- 81) 1. Jan 2,18.
- 82) Žd. 1,1.
- 83) 1. Petr 1,20.
- 84) Alexander I. byl římským biskupem v letech 107-116.

Kapitola pátá.

O NEPRÁVÝCH SVÁTOSTECH, KDE SE PROHLAŠUJE, ŽE ZBÝVAJÍCÍCH PĚT SVÁTOSTÍ, JEŽ OBYČEJNĚ AŽ DOSUD ZA TAKOVÉ BYLY POKLÁDÁNY, SVÁTOSTMI NEJSOU, A ZÁROVEŇ SE UKAZUJE JEJICH PODSTATA.

Svrchu uvedená rozmluva o svátostech mohla u učenlivých a střízlivých lidí dosáhnouti toho, aby nepostupovali příliš všetečně dále, a aby kromě oněch dvou svátostí, jež jak poznali, byly ustanoveny od Pána, nedrželi žádných jiných neopřehýbaných o slovo Boží. Avšak ono mínění o sedmi svátostech přetřásají snad všichni ve svých hovorech a je rozšířeno po všech školách i shromážděních a již svým stářím zapustilo kořeny a ještě do této chvíle tkví v lidských myslích,¹⁾ proto se mi zdálo, že bude hodno námahy, jestliže pojednám odděleně a zevrubněji o ostatních pěti, jež bývají obyčejně počítány k pravým a skutečným svátostem Páně, a jestliže s nich setru všechny jejich falešný lesk a umožním prostým lidem, aby pohleděli, jaké jsou a jakým neprávem byly až dosud pokládány za svátosti. Především jest třeba se přidržeti toho, co jsme již dříve nevyvratitelně dokázali, že rozhodovati o ustanovení svátosti může toliko Bůh sám. Vždyť svátost podle bezpečného zaslíbení Božího má vzpružovat a utěšovat svědomí věrných, jež by této jistoty nikdy nedosáhlo od člověka; svátost nám má býti svědectvím o Boží dobré vůli k nám a svědkem toho nemůže být nikdo z lidí ani z andělů, poněvadž nikdo nebyl rádcem Božím.²⁾ Jedině Pán, jenž nám o sobě svědčí skrze své slovo. Svátost jest pečeť, kterou se Boží odkaz nebo zaslíbení zpečetuje. Nedalo by se však zpečetiti hmotnými věcmi a živly tohoto světa, kdyby k tomu nebyly uzpůsobeny a označeny Boží mocí. Člověk tedy nemůže ustanoviti svátost, poněvadž není v lidské moci způsobiti, aby se pod tak opovrženými věcmi skrývala tak veliká tajemství Boží. Slovo Boží musí nutně předcházet, aby učinilo svátost svátostí.

O BIŘMOVÁNÍ

Biřmování, jak to nazývají, je první znamení, které lidská bláhovost sama vymyslíla a podvrhla jako Boží svátost. I uváděli klamně, že působnost biřmování je v tom, že udílí Ducha svatého k rozmnožení milosti, když již byl ve křtu udělen k dosažení nevinnosti a posiluje prý k boji ty, kteří byli ve křtu znovuzrozeni k životu. Toto biřmování se provádí pomazáním a pronesením této slovní formule: Znamenám tě znamením svatého kříže a biřmuji tě křížmem spasení ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. To je všecko krásné a pěkné. Ale kde je slovo Boží, které zde má přislíbit přítomnost Ducha svatého? Ani jediného písmenka nemohou uvést. Čím nás tedy ujistí, že jejich křížmo jest nádoba Ducha svatého? Vidíme olej, totiž tuhou a mastnou tekutinu a mimoto nic. Slovo, říká Augustin, musí přistoupiti k živlu a vznikne svátost. Toto slovo, pravím, nechať pronesou, pakli chtějí, abychom spatřovali v oleji něco jiného než olej. Kdyby uznali, že jsou služebníky svátostí, jak je přiměřené, nebylo by třeba přiti se dále. Prvním příkázáním služebníka je, aby nic nepodnikal bez příkazu. Nuže, ať uvedou nějaký příkaz pro tuto služebnost a já nepromluví ani slovo! Pakli jim chybí příkaz, nemohou nijak omluviti svatokrádežnou troufalost. V tomto smyslu

se dotazoval Pán farizejů, byl-li křest Janův s nebe, či z lidí? Kdyby byli odpověděli, že z lidí, mohl namítnout, že je bezcenný a marný, a kdyby řekli, že s nebe, byli tím nuceni uznati učení Janovo. A tak protože nechtěli Jana příliš potupiti, neodvážili se vyznati, že jeho křest je z lidí.³⁾ Proto, je-li bířmování z lidí, je tím prokázáno, že je marné a bezcenné; chtějí-li nás přesvědčiti, že je s nebe, nechat' to dokáží.

Chrání se sice příkladem apoštolů, o nichž se domnívají, že neučinili nic bezdůvodně. To je ovšem správné. Ani my bychom je nekárati, kdyby ukázali, že napodobují apoštoly. Avšak co činili apoštolové? Lukáš ve Skutcích (Sk. 8,14-17) vypravuje: „Uslyševše pak v Jeruzalémě apoštolé, že prý Samaří přijalo slovo Boží, poslali k nim Petra a Jana. Ti se modlili za Samařské, aby se jim dostalo Ducha svatého, nebo ještě na žádného z nich nesestoupil, ale byli toliko pokřtěni ve jménu Ježíšově; když se pomodlili, vzkládali na ně ruce a skrze toto vzkládání přijali Samařští Ducha svatého.“ A o tomto vzkládání rukou se zmiňuje několikrát.⁴⁾ Z toho vyrozumívám, co apoštolové učinili, totiž, že věrně konali svůj úřad. Pán chtěl, aby ony viditelné a obdivuhodné dary Ducha svatého, které tehdy vyléval na svůj lid, byly od jeho apoštolů vysluhovány a udíleny vzkládáním rukou. Avšak za tímto vzkládáním rukou, myslím, není hlubšího tajemství, nýbrž vykládám to tak, že užili takového obřadu, aby již samým postojem naznačili, že Bohu odporučují a jakoby obětují toho, na něhož vzkládali ruce. Kdyby tato služebnost, kterou tehdy apoštolové vykonávali, dosud v církvi trvala, musilo by se také zachovávat vzkládání rukou. Avšak k čemu je vzkládání rukou, jakmile přestala být ona milost udílena? Dosud jistě je přítomen lidu Božímu Duch svatý, bez jehož vůdcovství a správy církev Boží nemůže trvati. Máme totiž věčné a navždycky pevné zaslíbení, jímž Kristus k sobě volá žizníci, aby se napili živých vod (Jan 7,37; Iz. 55,1). Avšak pominuly ony mocné divy a zjevné úkony, jež byly udíleny vzkládáním rukou a jichž bylo třeba jen na čas. Neboť se slušelo, aby nové kázání evangelia a nové království Kristovo bylo oslaveno a zvelebeno neslýchanými a neobvyklými zázraky. Jakmile jich Pán zanechal, neopustil tím hned svou církev, nýbrž spíše dokázal, že velkolepost jeho království i důstojnost jeho slova byla dosti skvěle zjevena. V kterém tedy směru chtějí říci tito kejklíři, že napodobují apoštoly? Tak bylo třeba jednati při vzkládání rukou, aby moc Ducha svatého se ihned viditelně projevila. Toho oni nedocilují. Proč se tedy chlubí u sebe vzkládáním rukou? O tom sice čteme, že bylo zvykem u apoštolů, avšak s naprosto jiným cílem. To má tutéž cenu, jako kdyby někdo řekl, že ono dechnutí, kterým Pán dýchl na své učedníky, je svátostí, kterou je udílen Duch svatý (Jan 20,22). Avšak když to Pán jednou učinil, proto ještě nechtěl, abychom to také dělali. Podobně i apoštolé vzkládali ruce na tu dobu, kdy se Pánu líbilo na jejich prosby posluhovati viditelnými dary Ducha svatého, nikoliv, aby potomci napodobovali prázdné a bezobsažné znamení, jako to činí tito opičáci, toliko kejklířsky a bez obsahu.

Jestliže tedy dokazují, že vzkládáním rukou napodobují apoštoly (v čemž nemají s apoštoly nic společného, kromě jakési zpozdilé zvrácené horlivosti), odkud přece mají olej, který nazývají olejem spásy? Kdo je učil, aby hledali spasení v oleji? Kdo chtěl, aby tomu připisovali posilující moc? Snad Pavel, který nás daleko odvádí od živlů tohoto světa, který neodsuzuje nic více, nežli chceme-li se držeti takových nicotných obřadů (Ga. 4,9 n; Kol. 2,1 a 20)? Toto však oznamují odvážně nikoli ze sebe, nýbrž z nařízení Páně. Ti, kdo nazývají olej olejem spásy, zříkají se spasení, jež je v Kristu, zapírají Krista a nemají dílu v království Božím. Neboť olej jest pro břicho

a břicho pro olej, obojí Pán zkazí.⁵⁾ Všechny tyto nestálé živly, které zacházejí již svým užíváním, nemají totiž žádný vztah ke království Božímu, které jest duchovní a nikdy nezajde. Někdo by mohl říci: Co tedy neposuzuješ toutéž měrou vodu, kterou jsme křtěni a chléb a víno, v nichž se podává večeře Páně? Odpovídám: Ve svátostech Páně je třeba si všimati dvou věcí: podstaty tělesné věci, jež nám je předkládána, a formy, která jest jí vtisknuta slovem Božím, a v níž záleží celý význam svátosti. Pokud tedy chléb, víno a voda, jež jsou našemu zraku předkládány ve svátostech, podržují svou podstatu, stále platí ono Pavlovo (1. Kor. 6,13): pokrmové břichu a břicho pokrmům. Bůh oboje zkazí. Neboť hynou a mizí s tvářností tohoto světa. Pokud však jsou posvěceny slovem Božím, takže jsou svátostmi, nedrží nás v zajetí těla, nýbrž nás opravdu duchovně vyučují.

Avšak přihlédněme ještě blíže, kolik obludností podporuje a živí to mazadlo. Tito strůjci mazadla říkají, že ve křtu se dostává Duch svatý k nevinnosti, v biřmování k rozhojnění milosti; ve křtu prý se rodíme k novému životu, v biřmování jsme vyzbrojováni k boji. A jsou nestoudní do té míry, že podle jejich tvrzení křest nemůže býti řádně vykonán bez biřmování. Jaká to ničemnost! Nebyli jsme tedy ve křtu pohřbeni spolu s Kristem a nebyli učiněni účastníky jeho smrti, abychom měli podíl i na zmrtvýchvstání (Řím. 6,3 n)? Avšak tuto účast na smrti i na životě Kristově vykládá Pavel jako umrtvování našeho těla a jako obživení ducha, poněvadž starý člověk náš byl ukřižován, a poněvadž máme v novotě života choditi.⁶⁾ Co znamená „být vyzbrojen k boji“, jestliže ne toto? Jestliže Lukáš říká na místě, jež jsme citovali, že byli pokřtěni ve jméne Ježíše Krista a přesto ještě nepřijali Ducha svatého,⁷⁾ neznámá to, že jednoduše popírá, že by byli obohaceni nějakým darem Ducha ti, kdo srdcem uvěřili v Krista a vyznali jej také ústy,⁸⁾ nýbrž přijetím Ducha rozumí takové přijetí, při němž byly vnímány zjevné síly a viditelné dary Ducha. Tak se říká, že apoštolové přijali Ducha svatého o letnicích,⁹⁾ když dlouho před tím jim bylo od Krista řečeno: „Nebo ne vy jste, kteří mluvíte, ale Duch Otce vašeho, který mluví ve vás“ (Mat. 10,20). Vizte, vy, kteří jste z Boha, zlomyslnou a škodlivou lest satanovu ! Nalhává, že to, co ve skutečnosti bylo dáno ve křtu, je dáváno teprve v jeho biřmování, aby nenápadně odvedl nepozorné od křtu. Kdo již chce pochybovat, že to je satanovo učení, jež zaslíbení křtu vlastní odtrhává od křtu a odvádí a přenáší jinam ? Je odhaleno, pravím, o jaký základ se opírá toto přeslavné mazání. Slovo Boží praví (Ga 3,27): Všichni, kteří byli v Krista pokřtěni, Krista oblékli s jeho dary. Slovo pomazujících však praví, že jsme nepřijali žádné zaslíbení ve křtu, jímž bychom byli vyzbrojeni do zápasů (Dekrety Gratianovy: O posvěcení, oddíl 5.). Onen hlas je hlasem pravdy, tento musí být hlasem lži. Mohu tedy vymeziti pojem toho biřmování pravdivěji, než jej vymezili až dosud oni sami, totiž, že to je neobyčejné pohanění křtu, jež jeho užívání zatemňuje a odstraňuje. Je to falešný slib d'áblův, který nás odvádí od pravdy Boží. Anebo, chceš-li raději, je to olej d'áblův lží pokálený, který jako by rozprostíral temnoty a tak oklamával mysl prostých lidí.

Kromě toho přidávají, že všichni věřící mají přijmouti Ducha svatého vzkládáním rukou po křtu, aby byli nalezeni plnými křesťany, poněvadž nikdy nebude křesťanem, kdo nebyl pomazán biskupským biřmováním. Toto je doslova jejich řeč (viz O posvěcení, odd. 5. odst. 1.a 5.). A přece jsem se domníval, že všechno, co se týká křesťanství, bylo popsáno a shrnuto v Písmech. Nyní, jak vidím, má být pravá podoba náboženství hledána a učena odjinud než z Písem. Moudrost Boží tedy, nebeská

pravda a úplné učení Kristovo klade toliko počátky, kdežto olej vede k dokonalosti křesťanů. Touto větou jsou odsouzeni všichni apoštolé a tolik mučedníků, kteří, jak je naprosto jisté, nebyli nikdy pomazáni, poněvadž ještě nebylo posvátného oleje, jímž měli být pomazáni, aby splnili všechny předpoklady křesťanství, nebo spíše, aby se stali křesťany, jimiž dosud nebyli. Avšak, i když budu mlčeti, sami sebe dostatečně vyvracejí. Kolikátou část svého lidu totiž pomazou po křtu? Proč tedy trpí ve svém stádu takové polokřesťany, jichž nedokonalosti by bylo lze snadno odpomoci? Proč je nechávají s tak lenivou nedbalostí, aby opomíjeli to, co se nesmělo opomenouti bez těžkého trestu? Proč nevyžadují přísněji věc do té míry potřebnou, bez níž nemůže být dosaženo spasení, leč že snad někdo byl od ní zdržen náhlou smrtí? Ovšem tím, že trpí, aby tak svévolně jí bylo pohrdáno, mlčky uznávají, že nemá tak veliké ceny, za jakou ji nabízejí ke koupi.

Posléze stanoví (v citov. odd. o Duchu sv.), že tomuto svatému mazání musí být vzdávána větší úcta nežli křtu, poněvadž ono je zvláště vysluhováno rukama nejvyšších biskupů, kdežto křest je udílen obecně všemi kněžími. Co tu řekneš, než že jsou úplně šílení ti, kteří si svými nálezkami tak lichotí, že v srovnání s nimi klidně pohrdají nejsvětějšími Božími ustanoveními? Ó rouhavá ústa, vy si troufáte to mazadlo již pouhým pachem vašeho dechu znečištěné a breptáním čárům zasvěcené postaviti proti Kristově svátosti a srovnávati je s vodou posvěcenou slovem Božím? Ale i to bylo málo vaší nepravosti, kdybyste mu nebyli dali dokonce přednost před křtem. Toto jsou odpovědi svaté stolice, toto jsou věštby apoštolské trojnožky. Avšak někteří mezi nimi začali poněkud mírniti toto šílenství, bezuzdné také podle jejich mínění. Říkají, že má býti uctíváno s větší vážností (Lombard. Myšlenek kniha 4. odd. 7. odst. 2.), nikoliv snad pro větší působnost a užitek, který přináší, nýbrž poněvadž je udíleno od důstojnějších lidí, a poněvadž se děje na důstojnější části těla, totiž na čele; nebo proto, že poskytuje větší rozmnožení ctností, byť i měl křest větší význam pro odpuštění hříchů. Zdali však se prvním důvodem neprozrazují jakožto donatisté,¹⁰⁾ kteří posuzují moc svátosti podle hodnosti kněze? Připustím konečně, že biřmování může být nazýváno důstojnějším podle důstojnosti biskupské ruky. Avšak jestliže by někdo u nich pátral, odkud bylo přeneseno tak veliké výsadní právo na biskupy, jaký důvod by mohli uvést kromě své libovůle? Toho práva použili toliko apoštolé, kteří jediní udíleli Ducha svatého. Jsou toliko biskupové apoštoly?

Ba, jsou vůbec apoštoly? Ale přiznejme jim i to! Proč výslovně z téhož důvodu netvrdí, že toliko biskupové se smějí dotýkati svátosti krve při večeři Páně, což laikům odpírají proto, že bylo dáno od Pána toliko apoštolům? Když jenom apoštolům, proč z toho nevyvozují, tedy jenom biskupům? Avšak z apoštolů činí na tomto místě prosté starší¹¹⁾ a nyní je jejich blouznění strhuje k tomu, že z nich náhle vytvářejí biskupy. Posléze Ananiáš nebyl apoštolem (Sk. 9,17), a přece byl poslán k Pavlovi, aby mu znovu vrátil zrak a pokřtil jej, aby byl naplněn Duchem svatým. A toto ještě připojím k dovršení: Jestliže podle božského práva příslušel tento úřad jen biskupům, proč se odvážili jej přenést na starší z prostého lidu? To se lze dočíst v kterémsi listě Řehořově.¹²⁾ (Dekret. Gratian. Odst. 95.)

Jak nechutný, neslušný a hloupý je druhý důvod? Nazývati své biřmování důstojnějším než Boží křest, poněvadž při onom je potíráno olejem čelo, při křtu temeno hlavy. Jako by se křest konal olejem a ne vodou. Dovolávám se však svědectví všech zbožných, zda tito ničemové neusilují jedině o toto, aby svým

kvasem nakazili čistotu svátostí. Řekl jsem na jiném místě,¹³⁾ že ve svátostech sotva prosvítá štěrbinkami ze směsi lidských nálezků to, co je Božího. Jestliže mi tehdy v této věci někdo nevěřil, ať nyní aspoň uvěří svým učitelům. Hle, když pominuli vodu a nic si jí necení, vyvyšují ve křtu jenom olej. Proti tomu my tvrdíme, že ve křtu je čelo skrápěno vodou. Při srovnání s ní nedáme za váš olej ani zlámanou grešli ani při křtu, ani při biřmování. Kdyby však se někdo dovolával vyšší ceny, máme pohotově odpověď, že jejich prodej je podvod, ničemnosc a zlodějství. Při třetím důvodu předvádějí svou bezbožnost, když žvaní, že biřmováním je udíleno větší rozmnožení ctností než křtem. Apoštolové vzkládáním rukou posluhovali viditelnými dary Ducha. Kde se při tom ukázalo jejich mazadlo plodným? Avšak dejme již sbohem těmto správcům, kteří skrývají jedno svatokrádežnictví množstvím jiných. Je to gordijský uzel, který by bylo lépe rozetnouti, nežli se tolik namáhati jej rozvázat.

Avšak když už vidí, že je slovo Boží i rozumné důvody opustily, předstírají jako obvykle, že to je velmi starý obřad stvrzený souhlasem mnoha století. I kdyby to byla pravda, ničeho tím nedocilují. Neboť nikoliv ze země jest svátost, nýbrž s nebe, nikoliv od lidí, nýbrž od Boha samého. Musí dokázati, že Bůh je původcem jejich biřmování, chtějí-li je pokládati za svátost. Avšak proč uvádějí za důvod staří, když staří se nezmiňují nikdy o více nežli o dvou svátostech?

Kdybychom se měli dožadovat ochrany pro naši víru u lidí, pak je naše postavení nedobytné, neboť nikdy nebylo od starých za svátosti uznáno to, co tito za svátosti lživě předkládají. Staří mluví o vzkládání rukou, avšak zdali pak to nazývají svátostí? Augustin (ve 4. knize O křtu) jasně prohlašuje, že to není nic jiného nežli modlitba. Ale ať mi tu neblekotají se svým nestydatým rozlišováním, že to prý Augustin nevztahoval na vzkládání rukou při biřmování, nýbrž při léčení nebo smiřování. Kniha ta je k dostání a nachází se mezi lidmi. Jestliže to zkrucují v jiný smysl, než jak to Augustin sám napsal, prosím, mohou mne zahrnouti netoliko nadávkami podle svého obvyklého mravu, nýbrž i poplivat.

Kéž bychom však podrželi zvyk, který, domnívám se, platil u starých, prve než se zrodil tento pitvorný zmetek svátosti. Nikoliv aby to bylo biřmování, které bez křivdy na křtu ani nelze jmenovat; nýbrž aby to byla křesťanská výchova, při níž by hoši anebo dospívající jinoši vydali před tvář církve počet ze své víry. Avšak nejlepší způsob vyučování by byl ten, kdyby k této potřebě byla sepsána formule, obsahující a prostě vysvětlující souhrn přibližně všech článků našeho náboženství, v nichž musí bez odporu souhlasit veškerá církve věřících. Hoch by se v desíti letech představil církvi, aby před ní podal vyznání víry; byl by dotazován na jednotlivé články a odpovídal by na ně. Kdyby něco nevěděl, anebo tomu ne zcela rozuměl, byl by poučen. Tak by vyznal jedinou pravou a čistou víru, v níž věřící lid jednomyslně ctí jediného Boha, za svědectví a za přítomnosti církve. Kdyby tento řád dodnes platil, byla by vskutku vzpružena netečnost některých rodičů, kteří klidně zanedbávají výchovu dětí jako věc, která se jich pranic netýká a nemohli by jí v tom případě bez všeobecné hanby opomíjeti.

Byl by větší souhlas víry mezi křesťanským lidem a nebyla by rozšířena tak veliká neznalost a nevědomost u mnohých; a někteří by se nedali tak lehkomyšlně strhnouti novými a cizími dogmaty a konečně všichni by měli po ruce jakýsi jakoby návod křesťanského učení.

O POKÁNÍ

Hned za biřmování kladou pokání, o němž mluví tak zmateně a zpřeházeně, takže si svědomí nemůže z jejich učení odnést nic určitého ani pevného. My nejdřívě povíme krátce, co jsme se naučili o pokání z Písem; dále potom, co i oni učí; a nakonec, jak z toho nezodpovědně nebo spíše bezdůvodně učinili svátost.

O pokání pravili někteří moudří mužové ještě dávno před těmito časy, když chtěli mluvit podle pravidla Písem jednoduše a upřímně, že se skládá ze dvou částí: z umrtvení a obživení.¹⁴⁾ Umrtvení vykládají jako bolest a hrůzu duše vzniklou z poznání hříchu a z vědomí soudu Božího; jakmile je totiž člověk přiveden k pravému poznání hřícha, začne jednak opravdově nenávidět a proklínat hřích, jednak i sám sobě se z duše protiví, vyznává, že je bídny a ztracený a přeje si býti jiným. K tomu, jakmile jen trochu byl dotčen vědomím soudu Božího (neboť jedno jde ruku v ruce s druhým), tu teprve leží otřesen a ohromen, chvěje se v ponížení a pokoře, ztrácí odvalu a je na pokraji zoufalství. Toto je první část pokání, kterou obyčejně zvali potřebností. Obživení vykládají jako útěchu, která se rodí z víry. Jakmile je totiž člověk vědomím hříchu sražen a zasažen strachem z Boha, ale potom přihlédně k Boží dobrotě, milosrdenství, milosti a spasení, kterých se mu dostává skrze Krista, začíná se vzpřimovat, oddechne si, sbírá odvalu a vrací se jako ze smrti do života.

Jiní, poněvadž viděli, že toto slovo je v Písmu různě pojato, stanovili dva způsoby pokání, z nichž jedno, aby je nějakou známkou rozlišili, nazvali pokáním zákonickým, při němž hříšník, zraněn palčivostí hříchu a zkrušen strachem před hněvem Božím, zůstává podmaněn v tomto zmatku a nemůže se z něho vymaniti; druhé pokání nazvali evangelickým,¹⁵⁾ při němž hříšník, ač je v sobě těžce ztrápen, přece se dostává výše a uchvacuje Krista jako lék pro své zranění, jako potěšení v hrůze a jako přístav své bídy. Příklady zákonického pokání jsou Kain, Saul a Jidáš; když nám Písmo připomíná jejich pokání, rozumí jím, že se báli hněvu Božího, jakmile poznali břímě svého hříchu (1. Moj. 4,13; 1. Sam. 15,24 a 30; Mat. 27,4). Poněvadž však v Bohu viděli jenom mstitele a soudce, zahynuli v tomto vědomí. Jejich pokání tedy nebylo nic jiného, nežli jakási předsín pekla, kam již v tomto životě vkročili a začali pykat pro hněv Boží velebnosti. Evangelické pokání vidíme u všech těch, kteří byli ve svém nitru zraněni ostnem hříchu, ale důvěrou v milosrdenství Boží byli vzpřimeni a občerstveni a obráćeni k Pánu. Ezechiáš byl poděšen, když ho došla, zpráva, že zemře, avšak modlil se s pláčem a patře zase na Boží dobrotu, získal zpět starou důvěru (2. Kr. 20,2). Zmateni byli Ninivští strašnou zprávou, že budou vyhlazeni, avšak oblékli se do žíní a popele a modlili se v naději, že snad se Hospodin obrátí a odvrátí prchlivost svého hněvu (Jonáš 3,5-8). David vyznal, že příliš těžce zhřešil při sčítání lidu, avšak připojil: Odejmi, Hospodine, nepravost služebníka svého (2. Sam. 24,10). Uznal zločin smilství, když mu jej vytýkal Nátan a vrhl se před Bohem k zemi, avšak zároveň očekával milost (2. Sam. 12,13 a 16). Takové bylo pokání těch, kteří byli po kázání Petrově zasaženi do srdce, avšak spolehše se na Boží dobrotu, připojili: „Co máme činiti, muži bratří?“ (Sk. 2,37). Takové bylo pokání i samého Petra, který hořce plakal, avšak nepřestal doufati.¹⁶⁾

Ačkoli toto všechno je pravda, přece samo jméno pokání, pokud mu mohu rozuměti podle Písem, je třeba chápati jinak. Neboť to, že zahrnují víru pod pokání, odporuje tomu, co říká Pavel ve Skutcích (Sk. 20,21), že vydal svědectví i Židům i

pohanům o pokání k Bohu a o víře v Ježíše Krista. Zde vypočítává jako dvě protichůdné věci pokání a víru. Co tedy s tím? Může právě pokání býti mimo víru? Naprosto ne. Ale ačkoli nemohou být odděleny, přece musí býti rozlišovány. Neboť právě tak, jako není víry bez naděje, a přece víra i naděje jsou dvě různé věci, tak i pokání a víra, ačkoli mezi sebou jsou svázány trvalým poutem, přece spíše musí být spojovány než směřovány.

A tak jest, aspoň podle mého soudu, pokání umrtvením našeho těla a starého člověka, které v nás působí pravá a upřímná Boží bázeň. V tomto smyslu musí být chápána všechna kázání, jimiž at' už kdysi proroci, at' už později apoštolé napomínali lidi své doby k pokání. Neboť usilovali o to, aby lidé zmateni svými hříchy a dotčení bázni Boží, padli před tváří Páně a pokořili se, a aby znovu nastoupili cestu života a zase ožili. Proto střídavě užívají v tomtéž významu těchto obrátů obrátiti se nebo vrátiti se k Hospodinu a činiti pokání. A nésti ovoce hodné pokání, pravil Jan Křtitel, znamená vésti život, jemuž takovéto obživení a obrácení přísluší (Mat. 3,8).

Avšak celý souhrn evangelia jest obsažen v těchto dvou bodech: v pokání a v odpuštění hříchů. Neboť Jan vyslaný jako posel před tváří Kristovou, aby připravil jeho cesty (Mat. 11,10), kázal: Čiňte pokání, přiblížilo se království nebeské (Mat. 3,2)! Volaje ku pokání napomínal je, aby uznali, že jsou hříšníky, a že všechno, co jim patří, jest před Bohem odsouzeno, aby si tím horlivěji žádali umrtvení svého těla a nového obživení v Duchu. Ohlašuje království Boží, volal k víře. Vždyť pod královstvím Božím, o němž učil, že jest blízko, rozuměl odpuštění hříchů, spasení, život a vůbec všechno, čeho dosahujeme v Kristu. Proto lze se u jiných evangelistů dočísti (Mk. 1,4; Lk. 3,3): Přišel Jan, káže křest pokání na odpuštění hříchů. A co je to jiného, než že se měli obtíženi a znaveni břemenem hříchů obrátiti k Pánu a pojmouti naději na odpuštění a spasení? Tak začal i Kristus svá kázání: Přiblížilo se království Boží, čiňte pokání a věrte v evangelium!¹⁷⁾ Nejdříve prohlašuje, že poklady milosrdenství jsou v něm otevřeny, potom vyžaduje pokání a teprve naposledy spolehnutí na Boží zaslíbení. A tak když Kristus chtěl stručně obsáhnouti celý úkol evangelia, řekl (Lk. 24,26 a 46 n), že musil trpěti a z mrtvých vstáti, aby bylo kázáno v jeho jménu pokání a odpuštění hříchů. To kázali i apoštolové po jeho vzkříšení, že byl vzkříšen od Boha, aby bylo dopřáno lidu Izraelskému pokání a odpuštění hříchů.¹⁸⁾ Ve jménu Kristově se káže pokání, když lidé v učení evangelia slyší, že všechna jejich myšlení, jejich hnutí myslí i jejich snahy jsou porušené a vadné. Proto že jest třeba, aby se znovuzrodili, chtějí-li vstoupiti do království Božího; avšak že jediný způsob znovuzrození jest ten, mají-li účastenství v Kristu, v jehož smrti zmírají převrácené žádosti, na jehož kříži je ukřižován náš starý člověk a do jehož hrobu je pochováno tělo hříchu. Odpuštění hříchů se káže, když jsou lidé poučováni, že Kristus jim byl učiněn vykoupením, spravedlností, zadostučiněním i životem, aby jeho jménem byli před tváří Boží pokládáni za spravedlivé a nevinné a to zdarma (1. Kor. 1,30). Jedním slovem tedy vykládám pokání jakožto umrtvení. Toto pokání nám především otevírá přístup k poznání Krista, který se ukazuje jen bídným a potřeným hříšníkům, kteří lkají, strádají, jsou obtíženi, žízní, hladoví a chřadnou bolestí i bídou. K tomuto poznání je třeba, abychom se dopracovali, na něm si dali záležet a je sledovali po celý život. Platón říkal,¹⁹⁾ že život filosofův jest přemýšlením o smrti. Mnohem správněji můžeme říci, že život křesťanův jest ustavičná snaha a cvičení v umrtvování těla, dokud úplně nezahyne. Proto pokládám za nejpokročilejšího toho,

kdo se naučil nejvíce sobě se protiviti; ne aby v tomto blátě uvízl a dále se nedostal, nýbrž spíše, aby spěchal k Bohu a vzdychal po tom, aby vštípen ve smrt Kristovu, mohl přemýšlet o pokání. Tato myšlenka byla nejen nejjednodušší ze všech, nýbrž zdálo se mi, že nejlépe souhlasí s pravdou Písma.

Nyní přicházím k osvětlení toho, co o pokání učili sofističtí scholastikové a projdu to co možná nejstručněji, poněvadž nemám v úmyslu sledovati všechno, aby se tato naše knížka, u níž chci zachovati rozsah příručky, neroztáhla do nekonečna. A věc jinak nepřiliš složitou zamotali do tolika smyček, že se z toho snadno nedostaneš, jestliže se jen maličko vnoříš do jejich splašků. Předně, když mají podat výměr pojmu, ukazují zřetelně, že nikdy neporozuměli, co to je pokání. Neboť se chápou kterýchsi rčení z knih starých pisatelů, jež naprosto nevyjadřují obsah pokání, že činiti pokání jest oplakávati hříchy, jichž jsme se dříve dopustili a nečiniti toho, nad čím bychom plakali (tak Řehoř ve zmíněné knize 4. Myšlenek Lombard. 14. kap. Odst. 1.); nebo že znamená žalovati na minulé špatnosti a znovu se jich nedopouštěti (tak Ambrož na cit. místě a v Dekret. Gratian. O pokání 3. odd. o dřívějším pokání); anebo že to je jakýsi bolestný trest, který trestá sám sebe, protože trpí tím, čeho se dopustil (tak Augustin na tomtéž místě u Lombarda); anebo že jest to bolest srdce a hořkost duše pro špatnosti, jichž se kdo dopustil anebo s nimiž souhlasil (tak Ambrož ve spise O pokání v 1.odd. knih Gratian.). Neboť jakkoli připouštíme, že to církevní otcové dobře řekli, co by hašteřivý ne nepadl, přece to nebylo řečeno v tom smyslu, že tu jde o popis pokání, nýbrž toliko, že chtěli povzbuditi své, aby znovu neupadli do týchž provinění, z nichž byli vytrženi. Takto bystře vymezené pokání dělí na potřenost srdce, ústní vyznání a dostiučinění skutkem (4. kniha Myšlenek Lombard. Odd.16, 1. hlava a O pokání, odd. 1. v Gratian. dekretch) o nic více dialekticky, než vyměřili pojem, ačkoli chtějí, aby se zdálo, že strávili celý život spřádáním sylogismů. Kdyby však někdo soudil z výměru pojmu (a tento způsob důkazu hodně platí u dialektiků), že někdo může oplakávati hříchy, jež dříve spáchal a nedopouštěti se, nad čím by plakal, že může žalovati na minulé špatnosti a nedopouštěti se toho, nač žaluje, že může trestati, co ho trápí, že se toho dopustil, atd., jakkoli to ústy nevyznává, jak mohou udržet své rozdělení? Neboť jestliže ten skutečně se kající člověk nepotřebuje se vyznávat, může být pokání bez vyznání. Jestliže snad odpovědí, že toto rozdělení se týká pokání, pokud jest svátostí, anebo že se jím rozumí zcela dokonalé pokání, jež není v jejich výměrech obsažena, není důvodu, proč bych měl být obžalován já; to ať připočtou sami sobě, že nevymezují své pojmy čistěji a jasněji. Já aspoň pro svou malou bystrost, když se disputuje o nějaké věci, vztahuji všechno přímo na výměr pojmu, okolo něhož se otáčí a na němž se zakládá celá disputace. Avšak to budiž ta školometská libovůle! Nyní prozkoumejme jednotlivé části popořádku!

Chtěl bych však, aby si čtenáři uvědomili, že se zde nevede spor o oslův stín, nýbrž že jde o věc nade všecko ostatní vážnou: totiž o odpuštění hříchů: Neboť když vyžadují tři věci k pokání: lítost srdce, vyznání ústy a dostiučinění skutkem, učí tím zároveň, že jsou nevyhnutelné k dosažení odpuštění hříchů. Jestliže však nám v celém našem náboženství záleží na tom, abychom něco věděli, jistě nejvíce záleží na tom, abychom rozuměli a řádně si osvojili, jakým způsobem, podle jakého zákona, za jaké podmínky, s jakou snadností nebo nesnázemi lze dosíci odpuštění hříchů. Není-li tato znalost jasná a určitá, nemůže míti svědomí žádný klid, žádný pokoj

s Bohem, žádnou důvěru ani bezpečnost, nýbrž ustavičně se chvěje, zmítá, pálí, trýzní, trápí, děsí a nenávidí i prchá před pohledem Božím. Jestliže však odpuštění hříchů závisí na těchto podmínkách, s nimiž je oni svazují, není nad nás nic bídňějšího a žalostnějšího.

Potřenost dělají prvním stupněm k dosažení prominutí a vyžadují příslušnou potřenost, to jest spravedlivou a plnou, ale přitom nestanoví, kdy může být někdo bezpečen, že v této potřenosti dosáhl spravedlivé míry. Tu však se nebohé svědomí podivuhodně trápí a souží, poněvadž vidí, že mu je ukládána příslušná potřenost pro hříchy, ale nedosahuje příslušné míry, aby mohlo o sobě rozeznati, že vykonalo, co bylo povinno. Jestliže snad řeknou, že máme učiniti, kolik můžeme, dostáváme se stále k témuž; neboť kdy se odváží někdo sám sebe ujistiti, že se rmoutil nad svými hříchy ze všech sil? Když tedy svědomí po dlouhém zápolení se sebou a dlouhými zápasy vyčerpané nakonec nenalezne přístavu, v němž by se usadila, aby se alespoň poněkud uklidnilo, nutí se do bolesti a k slzám, aby tak dosáhlo potřenosti. A řeknou-li, že jen hanobím, nuže, ať vystoupí a ukáží aspoň jednoho, kdo nebyl takovým učením o potřenosti dohnán k zoufalství, anebo nepředložil Božím soudu předstíranou bolest místo bolesti pravé. I my jsme řekli na kterémsi místě,²⁰⁾ že nelze nikdy dosáhnouti odpuštění hříchů bez pokání, poněvadž jen postižení a vědomím hříchů zranění mohou upřímně vzývati milosrdenství Boží; ale zároveň jsme připojili, že pokání není příčinou odpuštění hříchů; ta duševní muka jsme však odstranili, že totiž pokání musí být prokázáno v příslušné míře. Hříšníka jsme poučili, aby nehleděl na svou lítost ani na své slzy, nýbrž aby obě oči upjal pouze na milosrdenství Páně; toliko jsme připomněli, že Kristus volá pracující a obtížené, poněvadž byl poslán, aby kázal evangelium chudým, aby uzdravil zkroušené srdcem, aby vyhlásil jatým odpuštění, aby vyvedl spoutané na svobodu a potěšil kvílící (Mat. 11,28; Iz. 61,1-2). Tím měli být vyloučeni jednak farizejové, kteří spokojeni svou spravedlností neuznávají svou chudobu, jednak pohrdači, kteří nestarajíce se o Boží hněv, nehledají léku pro svou špatnost. Taci totiž ani nepracují, ani nejsou obtíženi, ani zkroušení srdcem, ani jati v žaláři, ani nekvílejí. Avšak jest veliký rozdíl, učíš-li, že odpuštění hříchů si lze zasloužiti přiměřenou a plnou potřeností, které nikdy nemůžeš dosáhnouti, či vzděláváš-li hříšníka tak, aby lačněl a žíznil po milosrdenství Božím skrze poznání své bídy, ukazuješ-li mu jeho nepokoj, mdlobu a porobu, aby hledal utišení, pokoj a svobodu, konečně učíš-li ho, aby ve své pokoře vzdával Bohu slávu.

O zpověď byl vždycky nesmírný spor mezi církevními právníky a scholastickými bohoslovci; neboť tito tvrdili, že zpověď byla nařízena božským příkazem, oni proti tomu namítali, že byla ustanovena toliko církevními předpisy. Avšak v tom zápase se projevila úžasná nestoudnost bohoslovců, kteří tolikrát Písma zatemnili a násilně zkroutili, kolik jich k podepření svého stanoviska citovali. A poněvadž viděli, že ani tak nemohou dosíci toho, oč jim šlo, tu ti, kteří chtěli vypadat nad jiné duchaplní, uchýlili se k tomuto východisku, že zpověď, pokud jde o její podstatu, vyšla z božského práva, avšak že později přijala podobu z práva pozitivního.²¹⁾ Neboť ti, kteří jsou mezi těmi suchými právníky nejzpozdilejší, odvozují předvolání z božského práva, poněvadž bylo řečeno: „Adame, kde jsi?“ právě tak i obhajobu, poněvadž Adam odpověděl, jakoby na svou obhajobu: „Žena, kterou jsi mi dal atd.“²²⁾ oběma právním jednáním však prý se dostalo formulace v právu občanském. Avšak přihlédněme, jakými důkazy prokazují, že tato zpověď, ať už formulovaná či

neformulovaná, je Božím přikázáním. Říkají: Pán poslal malomocné, aby se ukázali kněžím (Mat. 8,4; Mk. 1,44; Lk. 5,14; 17,14). Proč? Poslal je ke zpovědi? Kdo to kdy slyšel, že byli levitští kněží ustanoveni, aby naslouchali zpovědi?²³⁾ Uchylují se tedy k alegorickému výkladu²⁴⁾. Zákonem Mojžíšovým bylo nařízeno (3. Moj. 13,3 a 4), aby kněží rozeznávali mezi malomocenstvím a malomocenstvím. Hřích je duchovní malomocenství; o tom se mají vysloviti kněží. Prve než odpovím, ptám se mimochodem: Jestliže toto místo je činí rozsuzovateli duchovního malomocenství, proč si osobují právo rozpoznati přirozené a tělesné malomocenství? Není ovšem toto zahrávání si s Písmy: Zákon přenáší na levitské kněze poznání malomocenství, to nyní přisvojme sobě; hřích je duchovní malomocenství, budme i rozpoznavateli hříchu? Nyní odpovídám: Poněvadž jest kněžství přeneseno, musil i zákon býti přenesen; všechny kněžské úkony byly přeneseny na Krista, v něm byly naplněny a skončeny (Žd. 7, 12). Na něho tedy jediného bylo přeneseno všechno kněžské právo i kněžská pocta. Jestliže se s takovou horlivostí honí za alegoriemi, ať si představí jediného kněze Krista a nechat' navrší na jeho soudnou stolicí svobodnou pravomoc nade vším? To sneseme snadno. Nadto je jejich alegorie nevhodná, poněvadž klade čistě občanský zákon mezi obřady. Proč tedy posílá Kristus malomocné ke kněžím? Aby jej kněží nemohli osočovati, že překročuje zákon, který nařizuje, aby uzdravený z malomocenství se ukázal před knězem a vykonanou obětí byl očištěn, přikazuje očištěným malomocným, aby učinili, co zákon předpisuje. „Jdouce“, řekl, „ukážte se kněžím a obětujte za očištění své, jakož přikázal Mojžíš, na svědectví jim.“²⁵⁾ A vskutku měl jim tento zázrak být svědectvím. Prohlásili je za malomocné, nyní je prohlašují za uzdravené. Zda nejsou přinuceni, aby se volky nevolky stali svědky zázraků Kristových? Kristus jim dovoluje, aby jeho zázrak zkoumali, popříti jej nemohou, poněvadž však ještě váhají, jest jim tento skutek na svědectví. Tak na jiném místě (Mat. 24,14): Bude kázáno toto evangelium po všem světě na svědectví všechněm národům. Anebo (Mat. 10,18): Před krále i před vladaře vedeni budete na svědectví proti nim, to jest, aby tím mocněji byli usvědčeni na soudu Božím. Druhý důvod čerpají z téhož pramene, t.j. z alegorie, jako by alegorie byly dosti silné, aby potvrdily nějaké dogma. Ale ovšem ať si jsou, jestliže nedokážu, že je dovedu mnohem krásněji vymýšlet než oni. Říkají tedy: Pán přikázal učedníkům, aby vzkříšeného Lazara zbavili roušek a propustili (Jan 11,44). V tom se dopouštějí první lži; nikde se totiž nečte, že to pravil Pán učedníkům; je mnohem pravděpodobnější, že to řekl kolem stojícím Židům, aby se tím zřejměji prokázal zázrak nad jakékoliv podezření z podvodu, a aby tím mocněji vysvitla jeho moc, že křísil mrtvé bez doteku pouhým svým slovem. Tak aspoň to vykládám, že Pán, aby odňal Židům všechno zvrácené podezření, chtěl, aby oni odvalili kámen, ucítili puch, spatřili neklamná znamení smrti, viděli jej vstávati z mrtvých pouhou silou slova a první se dotýkali oživlého. Ale připusťme, že to bylo řečeno učedníkům, čeho tím dosáhnou? Že Pán dal apoštolům moc rozvazovati. Oč vhodněji a mistrněji se to dá alegoricky vykládat, řekneme-li, že tímto znamením chtěl Pán své věrné poučiti, aby propustili od sebe ty, které vzkřísil z mrtvých, to jest, aby si nepřipomínali hříchů, na něž on sám zapomněl; aby jako hříšníky neodsuzovali těch, které on sám osvobodil; aby víckrát nepředhazovali to, co sám odpustil, aby tam, kde on sám byl milosrdným a nakloněným k ušetření, oni nebyli přísní a tvrdí k potrestání. Nyní mohou jít a pustit své alegorie do větru.

Ještě útočněji si vedou, když bojují, jak se jim zdá, nezahalenými myšlenkami Písma. Lidé, kteří přicházeli ke křtu Janovu, vyznávali své hříchy (Mat. 3,6) a Jakub nařizuje, abychom se jedni druhým vyznávali z hříchů (Jak. 5,16). Není nic divného na tom, jestliže vyznávali své hříchy ti, kteří chtěli být pokřtěni. Je totiž řečeno dříve, že Jan kázal křest pokání, a že křtil vodou k pokání. Koho by tedy byl křtil, když ne ty, kdo vyznali, že jsou hříšní? Křest je znamením odpuštění hříchů, a kdo by měl být připuštěn k tomuto znamení, ne-li hříšníci a ti, kdo se za takové uznávají? Vyznávali tedy své hříchy, aby byli pokřtěni. Ani Jakub nenařizuje bez příčiny, abychom se jedni druhým vyznávali; avšak kdyby si povšimli, co hned na to následuje, poznali by, že i zde dochází jejich tvrzení málo podpory. Vyznávejte se pak jedni druhým z hříchů, říká, a modlete se jedni za druhé. Spojuje zároveň vzájemné vyznávání a vzájemnou modlitbu. Máme-li se vyznávat jenom obětníkům, máme se tedy také modlit jenom za ně. A což když ze slov Jakubových vlastně plyne, že jenom obětníci se mohou vyznávat z hříchů? Vždyť, když chce, abychom se navzájem vyznávali z hříchů, oslovuje jenom ty, kteří by mohli slyšeti vyznání jiných; řecky „jedni druhým“, vzájemně, vespolek, anebo, chtějí-li raději, mezi sebou. Pryč tedy s takovými titěrnostmi a my přijměme vlastní smysl apoštolových slov, který je jednoduchý a nezahalený, totiž, abychom se navzájem svěřovali jedni druhým se svými slabostmi, a tak aby se nám dostalo vzájemné rady, vzájemného soucitu a vzájemné útěchy. Dále abychom se, povědomi vzájemně bratrské mdloby, za ně k Pánu modlili. Proč tedy citují proti nám Jakuba, když tak velice vyžadujeme vyznávání milosrdenství Božího? Avšak nikdo nemůže vyznávat milosrdenství Boží, nevyznal-li prve svou bídu. Ba více než to, my prohlašujeme prokletí nad každým, kdo by před Bohem, před jeho anděly, před církví a konečně přede všemi lidmi nevyznal, že je hříšníkem. Neboť zavřel Pán všechno pod hřích, aby všeliká ústa zacpána byla a všeliké tělo sníženo před Bohem, avšak on sám aby byl ospravedlněn a vyvýšen (Ga. 3,22; Řím. 3,4 a 9 a 19).

Divím se však, s jak drzým čelem se opovažují tvrditi, že zpověď, o níž mluví, se zakládá na božském právu. Přiznáváme sice, že je to zvyk velmi starý, ale snadno můžeme dokázat, že kdysi byl dobrovolný. I jejich letopisy vypravují, že určitě nebylo o ní žádného pevného zákona nebo ustanovení před dobou Innocentia III.²⁶⁾ (Pontifikát 1183. popsany Platinou v životě Zefyrinově); a jsou po ruce i jasná svědectví jak v dějinách, tak u jiných starých spisovatelů, která poučují, že to bylo veřejné kázeňské opatření ustanovené od biskupů a ne zákon, vydaný Kristem nebo apoštolu. Uvedu jenom jedno z mnohých, které bude jasným dokladem pro naši věc. Sozomenos²⁷⁾ sděluje (v Trojdílných dějinách svazek 9.), že toto biskupské ustanovení bylo pečlivě dodržováno západními sbory, zvláště však v Římě. Tím naznačuje, že to nebylo ustanovení všeobecné ve všech sborech. A říká, že jeden z presbyterů²⁸⁾ byl zvláště určen k tomu, aby pečoval o tento úkol. Tím dostatečně vyvrací jejich lži, že moc klíčů byla dána bez rozdílu celému kněžskému stavu. Vždyť to nebyl úkol společný všem kněžím, nýbrž zvláštní povinnost jednoho, který byl k tomu vybrán od biskupa. Potom připojuje, že tento zvyk byl dodržován také v Cařihradě, dokud nebyla jakási žena přistižena, že jí předstíraná zpověď byla zástěrkou pro smilné styky, které udržovala s diakonem. Pro tento hanebný čin zrušil obřad zpovědi biskup té církve Nektarius, muž proslavený bezúhonností a vzdělaností. Zde, zde ať napnou ti oslové uši! Jestliže byla ušní zpověď Božím

zákonem jak by se byl mohl Nektarius opovážit ji odstraniti a zrušiti? Chtějí snad obžalovat Nektaria, svatého muže Božího, chváleného všemi hlasy starých, z kacířství a rozkolu? Avšak tím odsudkem zároveň odsoudí cařihradskou církev, v níž zvyk zpovídati se, jak tvrdí Sozomenos, byl nejenom na čas umlčen, nýbrž až do jeho doby upadl v zapomnění, ale nejen cařihradskou, nýbrž všechny církve východní budou vinit z odpadnutí, poněvadž zanedbaly nedotknutelný zákon a příkázání platné pro všechny křesťany (je-li jejich výrok správný).

Ale aby se celá věc stala jasnější a přístupnější, chceme předně v dobrém úmyslu předvésti, jaký způsob vyznání nás došel v podání slova Božího; potom připojíme i jejich výmysly o zpovědi, ne sice všechny (neboť kdo by dokázal vyčerpát to nezměrné moře?), nýbrž jenom ty, jimiž shrnují své učení o zpovědi. Nepřipomínal bych tu, co je všeobecně známo, že totiž na mnohých místech Písem je „vyznání“ užito místo „chvály“,²⁹⁾ kdyby se oni tak beze všeho studu neozbrojovali také takovými místy. Tak když říkají, že zpověď pomáhá k rozveselení mysli, podle onoho slova (Žalmu 42,5): s hlasitým zpíváním a vyznáváním.³⁰⁾ Na toto pojetí tedy musí prostí lidé dávat pozor a bedlivě je rozeznávat od onoho, aby nebyli ošáleni takovými úskoky.

O vyznání hříchů učí Písmo toto. Poněvadž je to Hospodin, který hříchy odpouští, zapomíná na ně a zahlazuje je, máme tedy vyznávat své hříchy jemu, abychom dosáhli milosti. On jest lékařem, máme tedy své rány ukazovat jemu. On byl uražen a vydán v potupu, na něm máme žádati mír. On je znatel srdcí a povědomý všech myšlení, před ním samým máme svá srdce vylévat. Konečně je to on, kdo volá hříšníky, máme tedy k němu samému přistupovat. Hřích svůj, říká David, oznámil jsem tobě a nepravosti své jsem neukryl (Žalm 32,5). Řekl jsem: Vyznám na sebe Hospodinu přestoupení svá a ty jsi odpustil nepravost srdce³¹⁾ mého. Takové je i druhé vyznání Davida samého (Žalm 51,3): Smiluj se nade mnou, Bože, podle velkého milosrdenství svého. Takové je i vyznání Danielovo (9,5): Zhřešili jsme, Hospodine, a převráceně jsme činili, bezbožnost jsme páchali a protivili jsme se a odvrátili od příkázání tvých. A jiná, jež se napořád objevují v Písmech: Jestliže budeme vyznávati hříchy své, říká Jan (1. Jan 1,9), věrný jest Pán, aby nám odpustil hříchy naše. Komu se máme vyznávati? Ovšem že jemu, to jest, jestliže s potřeným a pokořeným srdcem klesáme před jeho tváří, jestliže u něho ze srdce na sebe žalujeme a sebe odsuzujeme, hledáme rozhřešení pro jeho dobrotu a milosrdenství. Kdo se upřímně před Bohem chopí tohoto vyznání, ten bude mít nepochybně i jazyk připravený k vyznání, kolikrát bude potřebí, aby zvěstoval před lidmi milosrdenství Boží. A ne tak, že by šeptal tajemství srdce toliko jednomu a jen jednou a do ucha, nýbrž častěji a veřejně, aby to celý svět slyšel, bude upřímně připomínat svou chudobu i velebnost Hospodinovu. Takto vyznává svůj hřích před Bohem i před lidmi David, když byl od Nátana kárán, jsa zasažen ostnem svědomí: Zhřešil jsem, praví, Hospodinu (2. Sam. 12,13), to znamená: Již se nic neomlouvám a nezpěčuji se, aby mne všichni pokládali za hříšníka, a aby se také před lidmi prozradilo to, co jsem chtěl utajiti před Hospodinem. Mimoto uvádí Písmo dva způsoby soukromého vyznání: jedno, jež se má stát kvůli nám; sem směřuje Jakubův výrok,³²⁾ abychom se vyznávali z hříchů jedni druhým. Má totiž na mysli, abychom sdílejíce jedni s druhými své slabosti, pomáhali si vzájemnou radou a útěchou. Druhé vyznání je to, jež má býti učiněno kvůli bližnímu, aby nám jej naklonilo a s námi smířilo, byl-li v něčem naší

vinou uražen. O něm mluví Kristus u Matouše (5,23-24): Proto obětoval-li bys dar svůj na oltář, a tu by ses rozpomenul, že bratr tvůj má něco proti tobě, nechej tu svůj dar a odejdi; prve smiř se s bratrem svým a potom přijď, obětuj dar svůj. Tak totiž má být znovu navázán svazek lásky, který byl z naší viny přetržen: uznáním a odprošením viny, které jsme se dopustili. Jiný důvod nebo způsob vyznání Písmo vůbec nezná.

Co činí oni? Stanoví, že se všichni obojího pohlaví, hned jak dosáhnou let, v nichž se pohlaví rozlišuje, mají aspoň jednou za rok ze všech hříchů svých zpovídati příslušnému knězi; a že hřích není prominut, nebyl-li zpovědní slib vzat vážně. (Kapitola: Každý obojího pohlaví v díle: O nejvyšší Trojici a katol. víře³³⁾ – 4. kniha Lombard. Myšlenek, odd. 17. kap. 2.a add. 18. kap. 2.) Jestliže tento slib, naskytla-li se příležitost, nebyl splněn, není již přístupu do ráje. Kněz však že má moc klíčů, jimiž hříšníka rozvazuje a svazuje, poněvadž nebylo nadarmo proneseno slovo Kristovo: A což bys koli svázal atd.³⁴⁾ Avšak o tuto moc vedou mezi sebou ostré spory. Jedni říkají, že je v podstatě jen jeden klíč, totiž moc svazovat; a znalost rozvazování, že se sice vyhledává pro dobrý účel, avšak že to je jenom jakoby přívěsek, a že podstatně spolu nesouvisí. Druzí, poněvadž viděli, že to je příliš bezuzdná nevázanost, uznali dva klíče: rozlišování a moc. Jiní zase, když viděli, že takovou umírněností je zabráněno kněžím v nepravosti, ukuli jiné klíče: právo rozeznávání, jehož mají užívat při vymezení viny a moc, které mají užívat, když vykonávají svůj rozsudek; znalost že přistupuje jakoby poradce. (Tento poslední názor hájil Hugo.³⁵⁾ Avšak toto svazování a rozvazování se neodvažují vykládati prostě jako odpuštění hříchů a jejich zahlazování, poněvadž slyší, že Hospodin volá u proroka (Iz. 43,25): Já, já sám shlazuji přestoupení tvá, ó Izraeli, já a žádný jiný kromě mne. Avšak říkají, že kněz má moc prohlašovati, kdo byl svázán anebo rozvázán, a oznamovati, či hříchy byly odpuštěny anebo zadrženy. A že to prohlašuje buď prostřednictvím zpovědi, když rozhřešuje nebo hříchy zadržuje, anebo prostřednictvím rozsudku, když vyobcovává z církve nebo přijímá k účasti na svátostech. Konečně, protože chápou, že se ještě nemohou vyprostiti z této kličky, poněvadž vždycky lze jim namítnouti, že jsou často svazováni a rozvazováni od svých kněží ti, kdo si toho nezasluhují, kteří proto ještě nejsou svazováni anebo rozvazováni na nebi, odpovídají, což jest jejich posledním útočištěm, že převzetí klíčů jest třeba bráti s omezením, poněvadž Kristus prý zaslíbil, že před jeho soudnou stolicí bude schválen rozsudek kněze, pokud byl spravedlivě vyneseno, podle toho, co požadovaly zásluhy svázaného nebo rozvázaného.

Dále, že tyto klíče byly dány od Krista všem kněžím, a že jim jsou proto svěřovány od biskupů při svěcení, avšak že svobodné užívání jest v moci pouze těch, kteří zastávají církevní úřady. U vyobcovaných a sesazených kněží že sice klíče samy zůstávají, avšak zrezavělé a svázané.³⁶⁾ A ti, co toto říkají, by mohli být právem nazýváni skromnými a střízlivými ve srovnání s jinými, kteří na nové kovadlině vyrobili nové klíče, jimiž, jak učí, se uzamyká poklad církve. Pokladem církve označují zásluhy Kristovy, svatých apoštolů Petra a Pavla, mučedníků, a tak dále. Namlouvají sobě a jiným, že původní opatrování této spižirny bylo odevzdáno římskému biskupu, že v jeho moci je původní rozdělování tak velikých statků, takže i sám o sobě může štědrě udílet i na jiné může přenést pravomoc tohoto štědrého rozdělování. Odtud plynou jednak plnomocné odpustky papežovy, jednak odpustky pro jistý počet let;

odpustky kardinálů pro sto a biskupů pro čtyřicet dní.

Stručně odpovím na jednotlivosti. Pomlčím však prozatím, jakým právem či jakým neprávem spoutávají svými zákony duše věřících, poněvadž k tomu přihlédneme na svém místě. Že však ukládají zákon,³⁷⁾ podle něhož mají být vypočteny všechny hříchy, že tvrdí, že se hřích nepromíjí, leč pod podmínkou, že byl zpovědní slib pevně pojat, že žvaní, že není přístupu do ráje, jestliže byla zanedbána příležitost ke zpovědi, tohle věru už naprosto nelze snést. Mají býti vypočteny všechny hříchy? Avšak David, který, jak se domnívám, uvažoval ve svém nitru o vyznání hříchů správně, přece volal (Žalm 19,13; 38,5): Poblouzením kdo vyrozumí? I od tajných očist' mne, Hospodine. A na jiném místě: Nepravosti mé vzešly nad hlavu mou; jako břímě těžké, nemožné jsou mi k unesení. Rozuměl ovšem, jak hluboká jest propast našich hříchů, jak mnohotvárné jsou zločiny a kolik hlav nese a jak dlouhý ocas vleče tato saň. Proto se neuchyloval k vypočítávání seznamu hříchů, nýbrž z hlubokosti špatností volal k Hospodinu: Jsem zasypán, pohřben, udušen, brány pekelné mne obklíčily; do hluboké jámy uvrženého, umdlévajícího a umírajícího kéž ruka tvá vytrhne.³⁸⁾ Kdo by teď myslel na výčet svých hříchů, když vidí, že David nemohl spočítati své? Tímto mučením bylo více než ukrutně sužováno svědomí těch, kterým se dostalo aspoň nějakého poznání Boha. Nejdříve vypočítávali vše sami a rozsekávali hříchy na haluze, větve, větvičky a listy podle formulek těchto lidí. Potom připojovali jakost, množství a okolnosti a věc arci trošičku pokročila. Jakmile však se pustili příliš daleko, viděli všude kolem sebe jenom nebe a jenom moře³⁹⁾ a žádný přístav a žádné odpočinutí. Čím více toho prošli, tím větší spoustu toho ustavičně spatřovali, ba jako by se vysoké hory tyčily a neukazovala se naděje, že by tomu mohli uniknout třeba alespoň po dlouhých oklikách. Dostali se tak z louže pod okap a nakonec nebylo pro ně jiného východu než zoufalství. Tu užili tito lítí mučitelé, aby vyléčili zranění, která způsobili, jakýchsi zmírňujících prostředků, aby každý činil, co jest v jeho silách. Avšak tu se zase ozvaly nové starosti, ba nová muka drásala ubohé duše: Nevěnoval jsem dosti času spasení, nevyvinul jsem příslušné úsilí, mnohé jsem z nedbalosti opominul a opomenutí, jež vychází z bezstarostnosti, je neodpustitelné. Byly přineseny ještě jiné léky, které měly takovéto bolesti zmírniti. Čiň pokání i za svou nedbalost; jen když není příliš nemírná, bude odpuštěna.

Avšak všechny tyhle prostředky nemohly zakryti jizvu a jsou ani ne tak utišujícími prostředky proti zlu, jako spíše jedy pokrytými medem, aby svou trpkostí nepokazily první chuť, nýbrž aby pronikly do nitra dřívě, než je člověk ucítí. Doléhá tedy stále onen hrozný hlas a do uší zaznívá: Vyznej všechny své hříchy! Ale tato hrůza může být uklidněna, jen bezpečnou útěchou. Že však tak veliká část světa se dala utišit takovým kořením, z něhož byl připraven jed tak záhubný, to se nestala proto, že věřila, že tím bylo Bohu učiněno zadost, anebo že také sobě činila plně zadost, nýbrž aby si poněkud odpočinula od plavby, jako kdyby uprostřed moře spustila kotvu, anebo jako by si vysílený a znavený poutník ulehl na cestě. Nenamáhám se, abych získal víru v této věci. Neboť každý může býti sám sobě svědkem. Souhrnně povím, jaký byl onen zákon. Předně, je prostě nemožný; proto může jen zničit, odsoudit, zatratit a uvrhnouti do záhuby a zoufalství. Dále činí z hříšníků, kteří byli odvedeni od pravého poznání svých hříchů, pokrytce, takže neznají ani Boha ani sebe. Vždyť jak jsou zcela zaujati vypočítáváním hříchů, zapomínají mezitím na onu skrývající se saň špatností, na skryté nepravosti a niternou špínu, jejichž znalostí si měli nejlépe

připomenout svou bídu.

Avšak nejjistější zpovědní pravidlo bylo uznat a vyznat tak hlubokou propast naší bídy, že jde nad náš rozum. Podle tohoto pravidla, jak vidíme, je složeno veřejné⁴⁰⁾ vyznání: Bože, buď milostiv mně hříšnému! (Lk. 18,13); jako kdyby řekl: Ať jsem jakkoli veliký, celý jsem hříšný a onu velikost hříchů svých nemohu vystihnouti ani myslí, ani jazykem; propastného milosrdenství kéž pohltí tuto propast mého hříchu! Cože? Ty tedy pravíš, že jednotlivá provinění se nemají vyznávat? Žádné tedy vyznání, až na to, které je obsaženo v těchto dvou slovech: Jsem hříšným, není Bohu milé? I ne, ba spíše je třeba vynasnažiti se, abychom, pokud na nás jest, vylévali celé srdce před Pánem, a abychom se nejen nazývali jedním slovem hříšníky, nýbrž abychom skutečně a ze srdce uznávali, že takovými jsme, a abychom celým svým myšlením si připomínali, jak veliká a jak rozličná je mdloba hříchů; netoliko že jsme nečistí, nýbrž jaká, jak veliká a jak rozličná je tato nečistota; nejen že jsme dlužníky, nýbrž jak velkými dluhy jsme zatíženi a kolika závazky spoutáni; nejen že jsme zraněni, nýbrž jak mnohými smrtelnými ranami jsme zasaženi. Když však si hříšník toto vše připomene a vylije celé své srdce před Bohem, ať vážně a upřímně pomyslí, že ještě více toho zbývá, a že jsou ještě hlubší úkryty jeho špatností, než aby je mohl zcela proniknouti. A tak ať zvolá s Davidem: Poblouzením kdo vyrozumí? Od tajných očist' mne, Hospodine!⁴¹⁾ Avšak tvrdí-li, že hříchů nejsou promíjeny, jestliže slib zpovědní nebyl vzat vážně, a že brána ráje je uzavřena tomu, kdo zanedbá příležitost ke zpovědi, naskytne-li se mu, chraň nás Bůh, abychom jim toto připustili! Neboť dnes není jiného odpuštění hříchů, než jaké bylo vždycky. Ať čteme o kolika lidech chceme, že získali odpuštění hříchů od Krista, nikde nečteme, že by se byli zpovídali do ucha nějakého obětníka. A ovšem se nemohli zpovídati, když nebylo ani zpovědníků a arcit' ani vlastní zpovědi. A později po mnoho věků neslyšeli nic o této zpovědi ti, jimž byly hříchů odpuštěny bez této podmínky. Avšak abychom příliš dlouho nejednali jakoby o věci sporné, slovo Boží, jež trvá na věky,⁴²⁾ mluví jasně (Ezech. 18,21 a 27): Kolikrátkoli zapláče hříšník nad sebou, žádných jeho nepravostí nebudu vzpomínati. Kdo se opovažuje k tomuto slovu něco přidati, ten nesvazuje hříchů, ale milosrdenství Hospodinovo.

Není proto divu, že tuto ušní zpověď, věc tak záhubnou a tolika směry církvi škodlivou, odsuzujeme a toužíme ji od kořene vyhladiti. I kdyby to byla věc sama o sobě lhostejná, když přece není k žádnému užtku ani potřebě, ale zavdala příčinu k tolika bezbožnostem, rouháním a bludům, kdo by nesouhlasil, aby byla ihned odstraněna? Vypočítávají sice některé užtky, které se snaží udati jako velmi prospěšné; avšak ty jsou buď vylhané nebo naprosto bez významu. Jedno však doporučují s obzvláštní výsadou. Probuzení studu zpovídajícího se jest prý těžký trest, jenž působí, že se stává hříšník pro příště opatrnějším a předchází Božímu trestu tím, že se trestá sám (4. kniha Myšlenek, odd. 17. kap. 4). Jako bychom neuváděli člověka do dosti velikého zahanbení, když jej voláme před onu nejvyšší nebeskou soudnou stolicí: na soud Boží. Ale to jsme znamenitě pokročili, jestliže přestáváme hřešiti ze studu před jediným člověkem, avšak nestydíme se, když je Bůh svědkem našeho špatného svědomí. Ačkoliv i toto tvrzení je samo naprosto falešné. Neboť napořád lze viděti, že ničím není důvěra nebo volnost v hřešení stupňována více, nežli když se lidé domnívají, že si po vykonané zpovědi u kněze mohou otřítí ústa a říci: Neučinil jsem toho. A nejen že se po celý rok stávají smělejšími k hříchu, nýbrž

po ostatní čas v roce, protože si jsou jisti zpovědí, nikdy k Bohu nevzdychají a nikdy nevcházejí do sebe, nýbrž hromadí hříchy na hříchy, dokud všechny, jak se domnívají, zároveň nevyvrhnou ven. Jakmile však je vyvrhli, zdá se jim, že se zbavili svého břemene a odvrátili soud od Boha, poněvadž jej přenesli na kněze, a že způsobili, že Bůh zapomněl na jejich hříchy, jakmile o nich uvědomili kněze. Dále, kdo vidí rád, že nastává den zpovědi? Kdo jde ke zpovědi s čilou myslí a nepřichází spíše, jako by byl vlečen do žaláře s krkem provazem obtočeným, nerad a jako by se zdráhal, ne-li sami ti obětníci, kteří se dráždivě obveselují vzájemnými zkazkami o svých zločinech, jako by to byly žertovné příběhy? Nechci potřísnit mnoho stránek připomínáním hrozných ohavností, jimiž se ušní zpověď hemží. Jenom to chci říci: Jestliže nejednal nepředloženě onen svatý muž, který pro jedinou pověst o smilství odstranil zpověď ze své církve anebo spíše z paměti sobě svěřených,⁴³⁾ dnes nás napomínají, co jest třeba činiti, nekonečná množství smilstva, cizoložství, krvesmilství a kuplířství.

Nyní je třeba přihlédnouti k moci klíčů, kterou oni činí, abych tak řekl, základním kamenem svého zpovědnického království. Tedy bezdůvodně, praví, byly dány klíče? Bez příčiny tedy bylo řečeno: Cokoli rozvážete na zemi, bude rozvázáno i na nebi?⁴⁴⁾ Maříme tedy slovo Kristovo? Odpovídám, že to byl vážný důvod, proč byly dány klíče. Jsou však dvě místa, na nichž Pán dosvědčuje, že bude svázáno a rozvázáno na nebi, co jeho věrní svázali a rozvázáli na zemi; smyslem se ta místa maličko liší, ale tito tupci je nejapně a hloupě, jak je vůbec jejich obyčejem, směšují. Jedno místo je u Jana (20,22 n), kde Kristus, hodlaje poslati své učedníky, aby kázali, vdechuje do nich a říká jim: Přijměte Ducha svatého; kterýmkoli odpustíte hříchy, odpouštějí se jim; kterýmkoli zadržíte, zadrženy jsou. Klíče nebeského království, které byly dříve zaslíbeny Petrovi (Mat. 16,19), jsou nyní podávány jemu spolu s ostatními apoštoly; a nebylo mu zaslíbeno nic, čeho by nyní nepřijímal rovným dílem se všemi. Jemu bylo řečeno: Tobě dám klíče nebeského království; jim se říká, aby kázali evangelium; a to je totéž jako otevírati bránu nebeského království těm, kteří skrze Krista hledají přístup k Otci, avšak zavřítí a uzamknouti před těmi, kteří se od této cesty odvrátili. Jemu bylo řečeno: Cokoli svážeš na zemi, bude svázáno na nebi, a cokoli rozvážeš, bude rozvázáno. Nyní se říká všem apoštolům, mezi nimiž je i on sám: Kterým odpustíte hříchy, těm budou odpuštěny, těm, jimž je zadržíte, budou zadrženy. A tak svazovati, znamená zadržovati hříchy a rozvazovati, odpouštěti. A ovšem odpuštěním hříchů je svědomí skutečně osvobozováno z nejtvrdsích pout, jako zase zadržením hříchů je vázáno a poutáno nejtuzšími svazky.

Připojím k tomu výklad, nikoli důmyslný, vynucený a pokroucený, nýbrž prostý, zaručený, vyplývající z věci, a který je nasnadě. Tento příkaz o odpouštění a zadržování hříchů a ono zaslíbení o svazování a rozvazování hříchů, jehož se dostalo Petrovi, nesmí být vztahováno k ničemu jinému nežli ke službě slova. Když tuto službu Pán svěřoval svým apoštolům, opatřil je zároveň tímto úřadem svazovati a rozvazovati hříchy. Neboť co jest obsahem evangelia, ne-li to, že my všichni jako otroci hříchu a smrti jsme vyproštěni a vysvobozeni skrze vykoupení, které jest v Kristu Ježíši? Kdo však Krista za osvoboditele a vykupitele neuznávají a nepřijímají, ti že jsou odsouzeni a vydáni do věčných pout? Když Pán odevzdával svým apoštolům toto poslání, jež mělo být neseno ke všem národům, aby osvědčil, že je to jeho poslání, že od něho pochází, a že jím bylo nařízeno, vyznamenal je tímto slavným

svědectvím, a to pro jedinečnou útěchu jak apoštolů samých, tak posluchačů, k nimž mělo toto poslání dojít. Záleželo na tom, aby apoštolé měli stálou a pevnou jistotu ve svém kázání, pro něž měli podstoupit nejen nekonečné námahy, starosti, soužení a nebezpečí, nýbrž které měli nakonec zpečetit i svou krví, že kázání samo, pravím, není liché a prázdné, nýbrž plné moci a síly. Záleželo na tom, aby v tak velikých úzkostech a nesnázích, tak ohrožováni na životě byli přesvědčeni, že konají Boží dílo, a aby poznávali, že Bůh stojí na jejich straně, i když celý svět stojí proti nim a jim se protiví; a aby pochopili, že původce jejich učení Kristus, jakkoliv jej na zemi svým zrakem nevidí, sám jest na nebi, aby potvrdil svou pravdu. Bylo rovněž třeba, aby i posluchačům bylo zcela určitě osvědčeno, že ono učení evangelia není jen řeč apoštolů, nýbrž řeč samého Boha; že to není hlas, který se zrodil na zemi, nýbrž který přišel s nebe. Neboť nemohou být v lidské moci odpuštění hříchů, zaslíbení věčného života a zvěst o spasení. Dosvědčil tedy Kristus, že v kázání evangelia apoštolům nepatří nic kromě služby; že on to je, kdo jejich ústy jakoby nástrojem všechno říká a zaslubuje; že odpuštění hříchů, jež oni ohlašují, jest pravdivé Boží zaslíbení, a že odsouzení, které zvěstují, jest jistý Boží soud. Avšak toto svědectví bylo vydáno pro všechny věky a zůstává pevným, aby všechny ujistilo a ubezpečilo, že slovo evangelia, ať je konečně kázáno od kteréhokoli člověka, jest nejvlastnější Boží rozhodnutí, prohlášené před nejvyšší Boží soudnou stolicí, vepsané do knihy života, v nebi potvrzené, uschované a zajištěné. Tak dospíváme k výsledku, že moc klíčů je prostě kázání evangelia, a že to není ani tak moc jako služba, přihlížíme-li k lidem. Neboť tuto moc vlastně nedal Kristus lidem, nýbrž svému slovu a lidi učinil jeho služebníky.

Druhé místo, o němž jsme řekli, že je třeba rozuměti mu jinak, je zapsáno u Matouše, kde Kristus praví: Jestliže by některý bratr neuposlechl církve, budiž ti jako pohan a publikán. Amen pravím vám, cokoli svážete na zemi, bude svázáno i na nebi a cožkoliv rozvázete, bude rozvázáno (Mat. 18,17-18). Netvrdíme však, že obě místa jsou tak odlišná, aby neměla mezi sebou mnoho příbuzného a podobného. Předně je v obou případech shodné to, že na obou místech je myšlenka obecně platná, a že jde vždy o touž moc svazovati a rozvazovati, totiž skrze slovo Boží, o týž příkaz rozvazovat a svazovat, o totéž zaslíbení. V tom je však rozdíl, že první místo se týká výslovně kázání, kterým posluhují služebníci slova Božího, toto se týká řádu vylučování, který jest svěřen církvi. Nesvazuje však církev toho, jež vylučuje, jako by jej uvrhovala do věčného zahynutí a zoufalství, nýbrž poněvadž odsuzuje jeho způsob života, a nevzpamatuje-li se, připomíná mu již jeho odsouzení. Rozvazuje toho, koho přijímá zpět do obecenství, poněvadž jej činí jakoby účastníkem jednoty, kterou má v Kristu Ježíši. Aby tedy nikdo vzpurně nepohrdal církevním soudem, anebo nepodceňoval to, že byl hlasováním věřících odsouzen, dosvědčuje Pán, že takový soud věřících není nic jiného, nežli prohlášení jeho rozsudku, a že bude uznáno na nebi to, co oni učinili na zemi. Mají totiž slovo Boží, kterým mohou odsuzovati převrácené, mají slovo, kterým mohou ty, kteří se vzpamatovávají, bráti na milost, nemohou však poblouditi, ani se rozejít se soudem Božím, poněvadž soudí toliko podle zákona Božího a ten není nejistým nebo pozemským míněním, nýbrž svatou Boží vůlí a nebeským výrokem. Církví však nazývá nikoli několik ostříhaných, vyholených a ve lněná roucha oděných kněží, nýbrž shromáždění věřícího lidu, jež se sešlo v jeho jménu. A není třeba naslouchati posměváčkům, kteří žvaní takto: Jak

může být nějaká stížnost přednesena před církev, která je rozdělena a rozptýlena po celém světě? Dostatečně ukazuje Kristus, že mluví o každém křesťanském shromáždění, jak se mohou ustavovat v jednotlivých místech nebo krajích ve sbory. Kdekoliv, říká, se shromáždí dva nebo tři v mém jménu, tu jsem já uprostřed nich.⁴⁵⁾

Z oněch dvou míst, jež jsem podle svého zdání vyložil jak stručně, tak i věrně a pravdivě, snaží se tito zběsilci bez rozdílu, podle toho, jak je žene jejich blouznění, vyvoditi hned zpověď hned vyloučení z církve i pravomoc i moc vydávati zákony i odpustky. Avšak což když jednou ranou přetnu podklad pro všechny takové požadavky, totiž, že obětníci nejsou ani zástupci, ani nástupci apoštolů? Avšak i to bude projednáno na jiném místě.⁴⁶⁾ Nyní právě tam, kde se chtějí nejvíce opevniti, vztyčují berana, kterým mohou být všechna jejich opevnění stržena. Kristus totiž nedal apoštolům moc svazovati a rozvazovati, dokud je neobdařil Duchem svatým. Prohlašuji tedy, že se nedostává moci klíčů nikomu, kdo nepřijal Ducha svatého. Tvrdím, že nikdo nemůže použít klíčů, jestliže k němu prve nepřistoupil Duch svatý, nepoučil jej a nenařídil mu, co má činiti. Oni se sice staví, že mají Ducha svatého, avšak skutečností to popírají; leda že snad předstírají, jako že jistě předstírají, že Duch svatý je cosi lichého a nicotného; avšak v tom nedojdou víry. Ale tato zbraň úplně podvrací jejich postavení, takže ať se chlubí, že mají klíč ke kterýmukoli dveřím, vždycky je třeba se jich dotázati, mají-li Ducha svatého, který jest pán i vládce klíčů? Odpovědí-li, že mají, je třeba na ně znovu učiniti dotaz, zda může Duch svatý blouditi? To nebudou mít odvalu vysloviti otevřeně, ačkoli nepřimo je to v jejich učení obsaženo. Z toho tedy bude třeba vyvoditi, že nemají moci klíčů obětníci, kteří napořád bez výběru rozvazují, co Pán chtěl, aby bylo svázáno a svazují, co přikázal, aby bylo rozvázáno. Protože vidí, že proti nim jsou nejzřejmější důkazy, poněvadž bez rozdílu rozvazují i svazují hodné i nehodné. Používají moci bez znalosti, a třebaže se neodvažují tvrdit, že k dobré praxi jest třeba znalosti, přece píší, že moc sama byla odevzdána i špatným správcům. Avšak ona moc je toto: Cokoliv svážeš nebo rozvážeš na zemi, bude svázáno nebo rozvázáno na nebi.⁴⁷⁾ Bud' je zaslíbení Kristovo nutně lživé, anebo dobře svazují a rozvazují ti, kdo jsou touto mocí nadáni. A nemohou se vytáčet, že zaslíbení Kristovo je omezeno podle zásluh toho, kdo je svazován nebo rozvazován. I my vyznáváme rovněž, že mohou být rozvázáni a svázáni jen ti, kdo jsou hodní toho, aby byli rozvázáni nebo svázáni. Avšak zvěstovatelé evangelia a církev má slovo, podle něhož mají měřit tuto hodnost. V tomto slově mohou kazatelé evangelia slíbiti všem odpuštění hříchů v Kristu skrze víru; mohou vynést rozsudek proti všem a nade všemi, kteří Krista upřímně nepřijímají. V tomto slově církev prohlašuje, že smilníci, cizoložníci, zloději, vraždníci, lakomci a nešlechtníci nemají podílu v království Božím⁴⁸⁾ a takové svazuje nejbezpečnějšími pouty. Týmž slovem rozvazuje ty, které potěšuje, jakmile přišli k rozumu. Avšak jaká to bude moc, nevíš-li, co má být svázáno anebo rozvázáno, a nemůžeš-li svazovat nebo rozvazovat, pakliže nevíš co? Proč tedy říkají, že rozhřešují mocí, jež jim byla dána, když rozhřešení je nejisté? K čemu jest nám tato zdánlivá moc, není-li k potřebě?

Na jednom místě mám však zjištěno, že bud' jejího užití není, anebo že je tak nejisté, že musí být považováno za nic. Když totiž doznávají, že je veliká část kněží, kteří klíčů řádně neužívají, že však moc bez zákonného užití je neúčinná; kdo mi opatří jistotu, že ten, jímž jsem rozvazován, je dobrým správcem klíčů? Jestliže je

špatným správcem, co má jiného, než tohle bezcenné řešení: Nevím, co má být při tobě svázáno nebo rozvázáno, poněvadž se mi nedostává správného užití klíčů, avšak, zasluhuješ-li si to, dávám ti rozhřešení? Avšak právě tolik by dovedl, nepravím, laik (poněvadž by to klidně nevyslechli), nýbrž Turek nebo ďábel. Neboť to znamená tolik jako říci: Slova Božího nemám, aby mi bylo jistým pravidlem pro rozvazování, nýbrž byla mi dána moc, abych ti dal rozhřešení, jestliže takové jsou tvé zásluhy. Vidíme tedy, k čemu směřovali, když vymezovali pojem, že klíče jsou moc rozeznávání i pravomoc vykonání, že znalost přistupuje jako poradce a právě jako poradce slouží k správnému použití; neboť chtěli vládnout bezuzdně a svévolně, bez Boha a bez jeho slova. Dále stručně povím, že své klíče zkoušejí v tolika zámčích a dveřích, brzy aby sloužily jejich pravomoci, brzy zpovědím, potom zase nařízením nebo kletbám. V onom příkaze, který dává Kristus u Jana svým učedníkům o odpouštění a zadržování hříchů, nejmenuje žádné zákonodárce, žádné zpovědní tajemníky, žádné úředníky, ani kancléře, ani písaře, nýbrž ty, které učinil služebníky svého slova, vyznamenává významným svědectvím. U Matouše, když přenáší moc svazovati a rozvazovati na svou církev, nerozkazuje, aby mocí nějakého důstojného pána, který nosí mitru nebo dvourohou čepici, byli lidé vylučováni a vyhlazováni, a aby za zvuku cimbálů a se shášením svíce byli všemožnými kletbami proklínáni chudáci, kteří nemohou zaplatit, nýbrž aby kázeňským prostředkem vyloučení z církve byla napravena nepravost bezbožných, a to mocí jeho slova a službou církve.

Avšak ti blázni, kteří si namlouvají, že klíče církve jsou rozdělováním zásluh Krista a mučedníků, které papež rozděluje svými bullami a odpustky, zasluhují si spíše léku proti choromyslnosti nežli důkazů. Ani nedá tak mnoho námahy, abychom vyvrátili odpustky, jimiž otřásly již mnohé berany, a tak nyní samy od sebe chabnou a začínají se nachylovat k pádu. Ale ovšem to, že tak dlouho žily nedotčeny, a že se udržely v tak bezměrné a šílené bezuzdnosti po tak dlouhou dobu bez trestu, to může být jen dokladem, do jak hluboké temnoty, plné bludů, byli lidé ponořeni po několik století. Viděli, že je papež a jeho nositelé bull veřejně a nikoli zastřeně drží za blázny, že se provozují ziskové obchody se spasením jejich duší, že nepatrným penízem byla ohodnocena cena spasení, že nic nebylo k dostání zadarmo; že pod touto rouškou byli napalováni oběťmi, jichž bylo mrzce zneužito na nevěstky, kuplíře a pitky, že největší vytrubovači odpustků nejvíce jimi pohrdali, a že tato nestvůrnost den ode dne se rozmáhala a bujela k větší nevázanosti, aniž docházela nějakého omezení, že se přináší stále nové olovo, lákají se stále nové peníze. Přece však přijímali odpustky s nejvyšším uctíváním, klaněli se jim a kupovali je. A ti, kteří viděli bystřeji než jiní, uznávali přece, že to jsou zbožné podvody, ale že, jsou-li jimi klamáni, přece to přinese nějaký prospěch. Konečně, kde si svět aspoň poněkud dovolil být rozumným, odpustky odumírají a poznenáhlu také zajdou docela, až úplně vymizí.

Poněvadž však přemnozí, kteří vidí nečistoty, podvody, krádeže a lupičství (jimiž nás dosud odpustkáři šálili a tropili si z nás dobrý den), nevidí vlastní pramen bezbožnosti, stojí za námahu ukázati nejen, jaké odpustky jsou, nýbrž co to vůbec je, když se z nich setře každá skvrna. Je to, abych je popsal podle pravdy, znesvěcení krve Kristovy a mámení satanovo, jímž chce odvésti křesťanský lid od milosti Boží a od života, který je v Kristu a odvrátit jej od pravé cesty spasení. Jak totiž mohla být ohavněji znesvěcena krev Kristova, než když se popírá, že postačí k odpuštění hříchů, k smíření a k dostiučinění, není-li její nedostatečnost – jakoby šlo o věc vysýchající a

vyčerpanou – odjinud doplňována a vyrovnávána? Kristu vydávají svědectví zákon a všichni proroci, říká Petr, že odpuštění hříchů jest třeba přijmouti skrze něho (Sk. 10,43). Odpustky udílejí odpuštění hříchů skrze Petra, Pavla a mučedníky. Krev Kristova očisťuje nás od hříchu, říká Jan (1. Jan 1,7). Odpustky činí krev mučedníků očistným prostředkem hříchů. Kristus, říká Pavel (2. Kor. 5,21), který hříchu nepoznal, byl učiněn za nás hříchem (to jest dostiučiněním za hřích), abychom my učinění byli spravedlností Boží v něm. Odpustky kladou dostiučinění za hříchy do krve mučedníků. Pavel volal a osvědčoval Korintským (1. Kor. 1,13), že jedině Kristus byl za ně ukřižován a zemřel. Odpustky prohlašují, že i Pavel a jiní za nás zemřeli. Jinde říká (Sk. 20,28), že Kristus sobě dobyl církve svou vlastní krví. Odpustky stanoví jinou cenu dobytí církve: krev mučedníků. Jednou obětí učinil na věky dokonalými ty, kteří byli posvěceni, říká apoštol (Žd. 10,14). Odpustky namítají, že mučedníci dokonali posvěcení, které nijak nepostačovalo. Jan říká (Zj. 7,14), že všichni svatí umyli roucha svá v krvi Beránkově. Odpustky učí umývati roucha v krvi svatých. Zajisté, ačkoli celé jejich učení je slátáno z hrozných svatokrádežných a rouhavých výroků, toto rouhání jest nad jiné strašné.

Nechat' uznají, zda to, co uvedu, nejsou jejich věroučné poučky. Že mučedníci svou smrtí prokázali Bohu větší službu a zasloužili se více, nežli bylo pro ně třeba, a že jim zbylo tak veliké bohatství zásluh, že se přelévá na jiné; aby tedy tak veliké jmění nezůstalo bez užitku, že se jejich krev mísí s krví Kristovou, a z krve obou že vznikl poklad církve na odpuštění hříchů a na dostiučinění;⁴⁹⁾ a že tak je třeba chápati to, co říká Pavel (Kol. 1,24): Doplnuji na svém těle, co chybělo mukám Kristovým, za jeho tělo, jež jest církev. Co to je jiného, nežli ponechatí Kristu jméno, ale jinak z něho činit obyčejného svatého, jehož lze sotva v zástupu druhých rozeznati? Slušelo se však, aby jedině on a nikdo jiný byl kázán, jedině on předkládán, jedině on jmenován a na něho jediného brán zřetel, když jde o to, získat odpuštění hříchů, smíření a zadostiučinění. Avšak poslyšme jejich závěry! Aby nebyla bez užitku prolita krev mučedníků, ať je shromážděna k obecnému dobru církve. Je tomu tak? Což to nebyl žádný užitek smrtí oslaviti Boha, svou krví potvrditi jeho pravdu, svědčiti pohrdáním přítomným životem, že hledáme život lepší, utvrditi svou stálostí víru církve, tvrdošíjnost nepřátel však zlomiti? Avšak tomu je rozuměti tak, že neuznávají žádného užitku, jestliže Kristus sám jest smírcem, jestliže on sám zemřel za naše hříchy, a jestliže on sám byl obětován pro naše vykoupění. Jak zlomyslně však překrucují Pavlovo místo, kde praví, že doplňuje na svém těle to, co chybělo mukám Kristovým. Vždyť onen nedostatek nebo onen doplněk nevztahuje na dílo vykoupění, smíření a dostiučinění, nýbrž na ta trápení, jež musí údové Kristovi, to jest všichni věrní, vytrpěti, pokud budou žít v tomto těle. Říká tedy, že to zůstává z muk Kristových, co on na sobě jednou vytrpěl a každodenně znovu snáší ve svých údech. Takovou poctou nás Kristus uctívá, že pokládá a uznává naše trápení za svá vlastní (2. Tim. 2,10). Že však Pavel přidal „pro církev“, nerozuměl tomu ve smyslu „pro vykoupění, smíření a dostiučinění církve“, nýbrž pro její vzdělání a růst; jako říká na jiném místě, že všechno snáší pro vyvolené, aby oni došli spasení, které jest v Kristu Ježíši.⁵⁰⁾ Budiž však vzdálena myšlenka, že by se byl Pavel domníval, že utrpením Kristovým něco chybí, pokud jde o celou plnost spravedlnosti, spasení a života, anebo že by byl chtěl něco přidati on, který tak výmluvně a velkolepě káže o tom, že bohatství milosti bylo skrze Krista rozlito v tak veliké hojnosti, že všechna moc hříchu

byla daleko překonána (Řím. 5,15). Jedině touto milostí byli všichni svatí spaseni, nikoli zásluhou svého života nebo smrti, jak jasně o tom svědčí Petr (Sk. 15,11), takže by pohrdal Bohem i jeho Kristem ten, kdo by důstojnost některého svatého zakládal na něčem jiném než na pouhém milosrdenství Božím. Avšak proč se zde omeškávám tak dlouho, jako by šlo o věc dosud neobjasněnou, když jen vyvrácení takových nehorázností znamená již samo vítězství? Dále, abychom vynechali takové ohavnosti, kdo učil, že papež uzavírá milost Ježíše Krista do olova a pergamenu,^{*)} o níž chtěl Pán, aby byla udílěna skrze slovo evangelia? Jistě buď musí být živé Boží evangelium, anebo jsou živé odpustky.

Neboť v evangeliu jest nám všem bez jakékoliv výjimky podáván Kristus s celou hojností nebeských pokladů, se všemi svými zásluhami, s celou svou spravedlností, moudrostí a milostí. Odpustky připínají jakousi odměřenou část milosti Kristovy, když byla prve vyňata z papežovy skříňe, k olovu, pergamenu, ba k určitému místu,^{**)} a odtrhávají ji tím od slova Božího.

Třetí místo v učení o pokání připisují zadostučinění (4. kniha Myšlenek odd. 16. kapitola 4. kánon: Nepostačuje ... O pokání, odd. 1. kánon: Lék...). Vše, co o tom blábolí, lze vyvrátit jedním slovem. Říkají, že tomu, kdo činí pokání, nestačí, aby se zdržoval minulých špatností a své mravy změnil k lepšímu, neučiní-li Hospodinu zadost za činy, jichž se dopustil; že je však mnoho pomocných prostředků, jimiž můžeme hříchy vykoupiti: slzy, posty, oběti, almužny a ostatní služby lásky; těmi že musí být Pán usmiřován, těmi že musejí být splaceny dluhy Boží spravedlnosti, jimi vyrovnávána provinění a jimi zaslouženo prominutí (kánon: Žádný..); a ačkoli Pán odpustil vinu svým štědrým milosrdenstvím, že trest přece podržuje jako prostředek kázně spravedlnosti, a to že je ten trest, který musí být vykoupen skutky dostiučinění.

Proti takovým lžím uvádím; že odpuštění hříchů jest zadarmo, a nad tuto pravdu se v Písmu nic nehlásá jasněji (Iz. 52,3; Řím. 3,24; Kol. 2,13 n; Tit. 3,5 a ještě jinde). Předně, co jest odpuštění, ne-li dar čiré dobrotivosti? Neboť se neříká o věřiteli, že odpouští dluh, když stvrzenkou o vyrovnání směnky dosvědčuje, že mu dluh byl zaplacen, nýbrž když škrtně jméno dlužníkovu bez jakéhokoliv placení, dobrovolně, ze své dobrotivosti. Proč se konečně přidává „zadarma“, ne-li proto, aby se odstranilo veškeré pomyšlení na dostiučinění? Jaká to tedy troufalost, s níž ještě stavějí na odiv své skutky dostiučinění, když je rozráží tak mocný blesk? Mimoto když Písmo vesměs vydává svědectví o Kristu, že skrze jeho jméno musí být přijato odpuštění hříchů (Sk. 10,43), zdali tím nevyklučuje všechna jiná jména? Jak tedy mohou učiti, že pod titulem skutků dostiučinění se ho dostává? A ať netvrdí, že odpuštění se nedostává pod titulem skutků dostiučinění, nýbrž skrze jméno Kristovo, přistupují-li k tomu také skutky dostiučinění. Neboť když Písmo říká „skrze jméno Kristovo“, rozumí tomu tak, že my k tomu nemůžeme nic přidati, nic svého předstírati, nýbrž že se můžeme toliko opřítí o odkaz ke Kristu, jak to říká Pavel (2. Kor. 5,19), že Bůh byl v Kristu, v mír uvodě svět s sebou, nepočítaje lidem hříchů pro něho. Bojím se, aby ve své zvrácenosti neříkali, že i odpuštění hříchů i smíření se děje jednou, když jsme přijímáni ve křtu v milost Boží skrze Krista, po křtu však, že je třeba povstávat v nový život pomocí skutků dostiučinění, a že krev Kristova nic neprospívá, leč potud, pokud je udílěna klíči církve. Avšak zcela jinak mluví Jan (1. Jan. 2,1-2 a 12): Pakli by kdo zhřešil, přímluvce máme u Otce, Ježíše Krista a on sám jest obětí slitování za hříchy

naše. A dále: Píši vám synáčkové, že jsou vám odpuštěni hříchové pro jméno jeho. Jistě mluví k věřícím, a když jim předkládá Krista jako oběť slitování za hříchy, ukazuje tím, že není jiného zadostučinění, kterým by Bůh, jenž byl uražen, mohl být usmířen nebo upokojen. Neříká: „Jednou byl Bůh s vámi usmířen skrze Krista, nyní si hledejte jiné prostředky smíření“, nýbrž činí jej ustavičným přímluvcem, který nás svou přímluvou vždycky uvádí do milosti Otcovy, i věčně platnou obětí slitování, kterou je zapláceno za hříchy. Neboť navěky zůstane pravdivým ono slovo, které vyslovil Jan (Jan 1,29): Aj, Beránek Boží, který snímá hříchy světa! Snímá, pravím, on sám a nikdo jiný. To znamená, poněvadž on sám je Beránek Boží, také on sám jest obětí za hříchy, on sám je zaplacením za ně, on sám je zadostučiněním. Sluší se tu uvážiti dvě věci, aby byla zachována Kristu jeho neporušená a nezmenšená čest, a aby svědomí, ubezpečená o prominutí hříchu, měla pokoj u Boha. Iz. 53,5 říká, že Otec vložil na Syna všechny naše nepravosti, abychom jeho zsiností byli uzdraveni; a Petr to opakuje jinými slovy (1. Pt. 2,24), že Kristus vnesl hříchy naše na svém těle na dřevo. Pavel píše (Řím. 8,3), že byl odsouzen hřích na jeho těle, když byl za nás učiněn hříchem, to znamená, že moc a zlořečenství hříchu bylo zničeno v jeho těle, když byl vydán jako oběť, na níž měla spočinouti celá tíha našich hříchů se svým zlořečenstvím i prokletím, se soudem Božím, i s odsouzením k smrti. A kdykoli se zmiňuje o vykoupení, které on způsobil, obyčejně je nazývá řecky apolytrósis – vykoupení; to však není jednoduše jen vykoupení, nýbrž je to i cena výkupní i zadostučinění při vykoupení, a proto na jiném místě uvádí, že i Kristus dal sebe samého za nás jako antilytron, t. j. výkupné (Řím. 3,24; 1. Kor. 1,30; Ef. 1,7; Kol. 1,14 a jinde). Nyní stavěj odpuštění hříchů na skutcích, zůstane pak to, co bylo řečeno, zachováno Kristu neporušené (1. Tim. 2,6)? Jak úžasně se od sebe liší tyto dvě pravdy, že naše nepravosti byly vloženy na Krista, aby na něm byly shlazeny, a že jsou shlazovány našimi skutky. Že Kristus je obětí smíření za naše hříchy, a že Bůh musí být usmířován skutky. Jde-li však o upokojení svědomí, jaké to bude upokojení, slyší-li, že hříchy jsou vykupovány skutky dostiučinění? Kdy konečně nalezne dostiučinění svou míru? Proto stále bude pochybovati, zda-li se s ním Bůh smířil, stále bude v horečném napětí a v ustavičné hrůze. Neboť ti, kteří se spokojují bezvýznamnými skutky dostiučinění, příliš pohrdlivě soudí o Božím soudu a málo uvažují, jak veliká jest tíha hříchu, jak jsme na jiném místě řekli. A konečně dejme tomu, že by oni byli s to, aby alespoň něco z hříchů vykoupili spravedlivým dostiučiněním; co však chtějí dělat tam, kde jsou zatíženi tolika hříchy, že na jejich dostiučinění by nemohlo postačiti ani sto životů, i kdyby se cele obíraly jen tím?

Zde se uchylují pod ochranu nejapného rozlišování. Některé hříchy prý jsou prominutelné a některé smrtelné; pro smrtelné je prý třeba těžkého zadostučinění, odpustitelné hříchy prý se očišťují snadnějšími prostředky jako otčenášem, pokropením svěcenou vodou nebo rozhřešením při mši. Takto si zahrávají s Bohem a tropí si z něho nejapné žerty. Ačkoli však mají ustavičně plná ústa hříchu prominutelného a smrtelného, přece dosud nedovedli rozlišiti jeden od druhého,⁵²⁾ leda že z bezbožnosti a z nečistoty srdce dělají hřích odpustitelný. My však (jak tomu učí Písmo, pravidlo o tom, co je spravedlivé a co nespravedlivé) prohlašujeme, že odplatou za hřích je smrt, a že duše, která zhřešila, je hodna smrti (Řím. 6,23; Ezech. 18,4 a 20). Ale že hříchy věřících jsou odpustitelné, nikoli proto, že si nezasluhují smrti, nýbrž poněvadž pro milosrdenství Boží není již žádného odsouzení těm, kteří

jsou v Kristu Ježíši, poněvadž nejsou počítány, a poněvadž jsou odpuštěním vyhlazeny (Řím. 8,1; Žalm 32,1 n).

Vím, jak křivě a nespravedlivě obviňují toto naše učení; říkají totiž, že naše učení o rovnosti hříchů je stoický protimluv.⁵³⁾ Nenásleduje tedy z toho ihned, že hříchy, jež jsou všechny společně smrtelné, jsou mezi sebou stejné? Protože Písmo stanoví, že odplata za hřích je smrt, že poslušnost zákona je cesta k životu a přestoupení zákona smrt, nemohou uniknout této pravdě. Jaký tedy naleznou únik dostiučiněním z tak veliké hromady hříchů? Jestliže skutek dostiučinění za jeden hřích trvá jeden den, zatím co na něj pomýšlejí, zhřeší sedmkrát (a to mluvíme o nejspravedlivějších) pustí-li se do sedmi skutků dostiučinění, nahromadí zatím čtyřicet devět hříchů (Př. 24,16). Tím je vzata možnost důvěry v působnost dostiučinění. Proč otálejí? Jak jen se mohou osmělit ještě uvažovat o dostiučinění? Pokoušejí se sice vymaniti se, avšak, jak se říká, lpí na nich voda. Vymýšlejí si proto rozdíl mezi trestem a vinou. Doznávají, že vina je odpouštěna milosrdenstvím Božím, ačkoliv učí, že si to zasluhujeme pro slzy a modlitby. Avšak ač je vina odpuštěna, zbývá prý trest a Boží spravedlnost žádá, aby za něj bylo zapláceno; k odpuštění trestu že tedy směřují vlastní skutky dostiučinění. S tímto rozlišováním však je v naprostém rozporu všecko, co je nám v Písmu podáváno o odpuštění hříchu, to jest, nová smlouva, kterou s námi uzavřel Bůh ve svém Kristu, totiž že na nepravosti naše nebude více vzpomínati (Jer. 31,31 a 34). Co tím naznačil, učíme se z druhého proroka, kde Hospodin říká: Pakli by se odvrátil spravedlivý od spravedlnosti své, na žádné spravedlnosti jeho nebudu pamatovati. Pakli by se bezbožný obrátil od bezbožnosti své, žádná přestoupení jeho nebudu si připomínati (Ezech. 18,21-27). Tvrdí-li, že nebude vzpomínati skutků spravedlnosti, znamená to tolik, že na ně nevezme zřetel, že by je odměnil. Tudíž i „nevzpomínati hříchů“ znamená, že jich nebude požadovat k potrestání. Totéž se říká na jiném místě (Žalm 32,1), že hříchů nepočítá, a že jsou přikryty. Takovými obraty vysvětlil nám Duch svatý nikoli zatemněle, co jimi myslí, jen kdybychom mu poskytli učenlivého sluchu! Jistě že, trestá-li Bůh hříchy, připočítává je; odsuzuje-li je, vzpomíná jich, volá-li je k soudu, nepřikrývá jich. Slyšme však i od jiného proroka, za jakých podmínek odpouští Hospodin hříchy. Budou-li, říká, hříchy vaše jako červc dvakrát zbarvený, jako sníh zbělejší; a budou-li červené jako šarlat, jako vlna budou (Iz. 1,18). Zde musím zapřisahati čtenáře, aby nenaslouchali mým poznámkám, nýbrž jenom aby přáli slovu Božímu aspoň trochu sluchu. Co by nám, prosím, byl platen Kristus, kdyby byl ještě vyžadován trest za hříchy? Neboť když říkáme, že on vnesl všechny naše hříchy na svém těle na dřevo, nenaznačujeme tím nic jiného, nežli že podstoupil trest i odsouzení, jež příslušelo našim hříchům (1. Pt. 2,24). To vyjádřil Izaiáš ještě významněji, když říká (Iz. 53,5), že potrestání nebo kázeň našeho pokoje byla na něj vložena. Co je však kázeň pokoje našeho, ne-li trest zasloužený za hříchy, který bychom musili odpykati dříve, nežli bychom mohli být smířeni s Bohem, kdyby on sám nebyl vzal na sebe naši úlohu? Hle, zde vidíš jasně, že Kristus podstoupil tresty za hříchy, aby své od nich zbavil. Kéž bychom upřímně porozuměli tomu, co Kristus zaslíbil svým věrným: Kdo věří ve mne, říká, nepřijde na soud, ale přešel ze smrti do života (Jan 5,24). V důvěře v toto zaslíbení Pavel pevně ujišťuje, že není žádného odsouzení pro ty, kteří jsou v Kristu Ježíši (Řím. 8,1).

Nepochybuji, že se mně budou vysmívati, poněvadž chápu soud a odsouzení jinak, nežli jako věčný trest. To se však netýká dosti učinění, o němž oni učí, že je splňováno časnými tresty. Avšak kdyby se nebyli rozhodli odporovati Duchu svatému, poznali by, že větší síla je ve slovech Kristových a Pavlových; totiž, že věřící jsou skrze Krista osvobozeni od zlořečenství hříchu⁵⁴⁾ tak, že se objevují před tváří Boží, jakoby čistí a bez poskvrny. Poněvadž však i oni se ozbrojují svědectvím Písma, pohleďme, jaké jsou to důvody, které oni uvádějí! David, říkají, byv obžalován prorokem Nátanem z cizoložství a z vraždy, přijímá prominutí hříchu, a přece je později ztrestán smrtí syna,, kterého zplodil z cizoložného poměru (2. Sam 12,13 n). Takové tresty, které by nás měly stihnout i po odpuštění viny, vykupujeme, jak nás poučují,⁵⁵⁾ skutky dosti učinění. Napomínal totiž Daniel Nabuchodonozora, aby hříchy vykupoval almužnami (Da. 4,24), a Šalomoun píše (Př. 10,12; 1. Pt. 4,8) že láska přikryje množství hříchů. A u Lukáše (7,47) říká Pán o ženě hříšnici, že jí jsou odpuštěny mnohé hříchy, poněvadž mnoho milovala. Jak převráceně a zpozdile oni vždycky posuzují činy Boží!

Kdyby však byli dávali pozor na to, co jim naprosto nemělo ujíti, že jsou dva druhy božského soudu, byli by v tom pokárání Davidově viděli něco zcela jiného, nežli trest a pomstu za hřích; jeden soud nazývejme pro názornost soudem trestu, druhý soudem pokárání. Při soudu trestu projevuje Pán svůj hněv proti bezbožným, mstí se, zatracuje, rozptyluje a uvádí v niveč. To je ve vlastním smyslu trestati a mstíti hřích. A to může být nazváno trestem nebo odpykáním ve vlastním smyslu. Při soudu pokárání nebere pomstu, nehněvá se, netrestá, nýbrž vzdělává své, napomíná je, kárá a pobádá. To není trest, ani pomsta, nýbrž náprava a napomenutí. Jedno je úlohou soudcovou, druhé otcovou. Když soudce trestá zločince, mstí provinění samé a požaduje pokutu za zločin sám. Když otec přísněji kárá syna,, nejde mu o to, aby jej trestal anebo jej pokutoval za jeho přestupky, nýbrž spíše aby jej poučil a učinil jej pro příště opatrnějším. Stručně, všude, kde je trest, tam je i zlořečenství a hněv Boží, který on sám od věřících zadržuje. Kárání však jest Boží žehnání a svědectví lásky.⁵⁶⁾ Čteme, že ten první trest se vždycky všichni svatí snažili od sebe odvrátiti modlitbou, tento však přijímali s pokojnou myslí. Kárej mne, Hospodine, avšak milostivě, ne v hněvu mém, abys snad mne nesetřel. Vylíj hněv svůj atd. (Jer. 10,24). Ačkoli se ani nezdráhám, aby se takové kárání nazývalo trestem za provinění, přesto však připomínám, jak má býti přijímáno. Tak když Bůh zavrhl Saule z království, trestal jej; když zbavil Davida maličkého syna, káral jej (1. Sam. 15,23; 2. Sam. 12,18). V tomto smyslu je třeba chápati to, co praví Pavel (1. Kor. 11,32): Když býváme souzeni, od Pána býváme poučováni, abychom se světem tímto nebyli odsouzeni; to znamená, když jsme jako synové Boží rukou nebeského Otce postihováni, není to trest, kterým máme být setřeni, nýbrž je to kárání, kterým máme být vzděláni. Tímto uvažováním se má věřící ozbrojiti v hořkosti utrpení. Jest čas, aby se začal soud od domu Božího, v němž je vzýváno jeho jméno (1. Pt. 4,17) Co by měli činit synové Boží, kdyby věřili, že přísnost, kterou pociťují, je Boží pomsta? Neboť ten, kdo zasažen rukou Boží, pokládá Boha za trestajícího soudce, nemůže o něm myslit i jinak, než že je na něho rozhněván, a že je proti němu, a ovšem proklínati Boží důtku jako zlořečenství a zatracení, a konečně nikdy nebude moci nabýt přesvědčení, že je od Boha milován, když cítí, že je tak proti němu zaujat, že jej chce ještě trestati. A nezáleží na tom, jde-li o trest věčný či časný. Neboť války, hlad, mor a nemoci jsou právě tak Božím

zlořečenstvím, jako sám soud věčné smrti.

Všichni, nemýlím-li se, vidí průzračně, kam směřuje ono Hospodinovo pokárání Davida, totiž, aby bylo dokladem, jak hrozně se Bohu oškliví vražda a cizoložství, proti čemuž Bůh prohlásil, že tím byl tak velice pohoršen; aby se to stalo poučením samému Davidovi, aby se příště neopovážil spáchat takový zločin, nikoli však, aby to byl trest, kterým měl zaplatiti Bohu jakousi náhradu. Tak je třeba posuzovati i druhé pokárání, při němž Hospodin postihl těžkým morem lid pro Davidovu neposlušnost, které se dopustil právě sčítáním lidu (2. Sam. 24,15). Neboť trest za hřích odpuštěn sice Davidovi bez náhrady, avšak poněvadž šlo jak o obecný příklad pro všechny věky, tak také o ponížení Davida, aby takový zločin nezůstal bez potrestání, pokáral jej svou důtkou co nejdrsněji. Podivné však je, proč tak obrátili své zraky jen k případu Davidovu a nedají na sebe působiti tolika příklady, v nichž bylo lze vidět odpuštění hříchů bez náhrady. Čteme, že publikán odešel z chrámu ospravedlněn jsa a nenásleduje žádný trest. Petrovi se dostalo prominutí za provinění (Lk. 18,14; 22,62); o jeho slzách čteme, říká Ambrož, o jeho dosti učinění nečteme nic; šlakem poražený slyší: Vstaň! odpuštěny jsou ti tvé hříchy, trest mu uložen není (Mat. 9,2). Všechna rozhršení, o nichž se dočítáme v Písmu, jsou popisována jako rozhršení bez náhrady. Z tohoto množství příkladů mělo býti spíše odvozeno pravidlo, nežli z onoho jediného případu, který obsahuje něco ojedinělého. Daniel svým povzbuzením (Da. 4,24), kterým radil Nabuchodonozorovi, aby vykoupil své hříchy spravedlností a své nepravosti milostivostí k chudým, nechtěl naznačiti, že spravedlnost a milosrdenství jsou usmířením Boha a vykoupením z hříchů. Pryč totiž s pomyšlením, že by bylo kdy jiné „výkupné“ nežli krev Kristova, ale ono vykoupení vztahoval spíše na lidi, než na Boha, jako kdyby byl řekl: Panoval jsi, králi, nespravedlivě a násilně, utiskovals nízké, olupovals chudé, tvrdě a bezprávně jsi jednal se svým lidem; za nespravedlivé daně, za násilí a útisk prokaž nyní milosrdenství a spravedlnost. Podobně říká Šalomoun (Př. 10,12), že láska přikrývá množství hříchů, nikoliv před Bohem, nýbrž mezi lidmi samými. Neboť tak zní celý verš: Nenávist vzbuzuje sváry, ale láska přikrývá všechna přestoupení. Zde srovnává Šalomoun podle svého způsobu protikladem [antithesí] zla, která se rodí ze zášti, s ovocem lásky a smysl je ten: Ti, kdo se mezi sebou nenávidí, hryžou se navzájem, utrhají si a lají a všechno vykládají ve zlé. Ti, kdo se milují, si mnohého navzájem mezi sebou nepovšimnou, nad mnohým přivřou oči, mnohé si vzájemně odpustí, ne že by jeden schvaloval chyby druhého, nýbrž snáší je a spíše je napomínáním léčí, než aby je pronásledováním zraňoval. Že toto místo bylo u Petra uvedeno v tomtéž smyslu (1. Pt. 4,8), o tom nemůže být sporu, leda že jej chceme křivě obviniti, že kazil a zchytrale zkrucoval Písmo. Pokud jde o místo u Lukáše (7,47), tu se nikdo, kdo bude číst podobenství od Pána na tom místě uvedené se zdravým úsudkem, nebude s námi pro ně přiti. Farizej u sebe uvažoval, že Pán nezná ženy, když ji s takovou laskavostí k sobě pustil. Domníval se totiž, že by ji k sobě nepustil, kdyby byl věděl, jakou je hříšnicí. A z toho usuzoval, že není prorokem, když se může dát takto oklamat. Aby Pán ukázal, že již není hříšnicí, když jí byly odpuštěny hříchy, uvedl podobenství. Dva dlužníky měl nějaký věřitel. Jeden byl dlužen pět set, druhý padesát. Oběma byl odpuštěn dluh. Kdo z nich je více vděčen? Odpovídá farizej; Ten ovšem, jemuž bylo více dáno. Na to řekne Pán: Z toho poznej, že této ženě byly odpuštěny hříchy, poněvadž mnoho milovala. Jak vidíš z těchto slov, nečiní její lásku

příčinou odpuštění hříchů, nýbrž uvádí ji jako doklad. Ta slova jsou totiž vzata z podobenství toho dlužníka, jemuž bylo odpuštěno pět set a o tom neřekl, že mu bylo tolik odpuštěno, poněvadž mnoho miloval, nýbrž že tak mnoho miluje, poněvadž mu bylo tolik odpuštěno. A podle toho podobenství je třeba vykládati místo u Lukáše v tento smysl.

Ty se domníváš, že tato žena je hříšnicí, avšak za takovou jsi ji neměl pokládat, když jí byly odpuštěny hříchy; avšak že jí byly odpuštěny hříchy, tomu jsi měl uvěřit podle její lásky, s kterou ona vzdává díky za dobrodiní. Je to důkaz z následku [důkaz a posteriori], jímž se něco dokazuje podle znaků, jež následují. Ale o tom, jakým způsobem ona došla odpuštění hříchů, svědčí Pán výslovně: Víra tvá, říká, tebe přivedla k spasení. Věrou tedy dosahujeme odpuštění, láskou vzdáváme díky a svědčíme o dobročinnosti Páně.

Maličko si dělám z míst, jež se o dostiučinění tu a tam vyskytují ve spisech starých církevních spisovatelů. Vidím, že nemálo z nich (povím prostě, že to jsou téměř všichni, jejichž knihy se dochovaly) v této věci pobloudili; avšak nepřipustím, že oni byli tak nevzdělaní a neznalí, že by to byli napsali v tom smyslu, v jakém je to vykládáno od těchto nových učitelů o dostiučinění. Nazývali totiž – jestliže vůbec – dostiučiněním nikoli náhradu, která měla být odvedena Bohu, nýbrž veřejné svědectví, kterým oznamovali církvi své pokání ti, kdo byli potrestáni vyloučením z církve, když chtěli být přijati zpět do obecenství. Těmto kajícníkům byly totiž určovány jisté pusty a jisté úkony, jimiž měli dosvědčit, že si opravdu a ze srdce zošklivili dřívější život, anebo spíše, aby přikryli zapomenutím dřívější činy; a tak se o nich říkalo, že činí zadost nikoliv Bohu, nýbrž církvi. Z tohoto starodávného obřadu vzešly zpovědi a skutky dostiučinění, jichž se dnes užívá. Věru hadí zplození, kterým bylo způsobeno, že ani stín onoho lepšího tvaru nezůstal! Víím, že staří spisovatelé se občas vyjadřují poněkud tvrdě a nepopírám, jak jsem před chvílí pravil, že pobloudili; avšak když se toho, co bylo zhyžděno jen několika skvrnkami, dotýkají nečisté ruce těchto, ihned je to docela potřísněno. A když už je třeba opírat se ve sporu o autoritu starých otců, které nám to, dobrý Bože, vnucují staré pisatele? Velká část těch výroků, z nichž Lombardus, jejich předák, sestavil ty své slátaniny, byla vytrhána z nechutných třestění kterýchsi mnichů, jež jsou šířeny pod jménem Ambrosiovým, Hieronymovým, Augustinovým a Chrysostomovým. Jako ve věci, o níž jednáme, téměř všecko bere z Augustinovy knihy „O pokání“, kterou slepil kterýsi látal právě tak z dobrých jako ze špatných autorů; ta sice nese v záhlaví jméno Augustinovo, avšak nikdo, kdo je jen průměrně vzdělán, by ji nemohl uznat za jeho dílo.⁵⁷⁾

Ani se svým očištěním at' nás už neobtěžují, který byl rozštípan, rozsekán a od základu zcela vyvrácen touto sekyrou. Neboť nesouhlasím s některými, kteří soudí, že se má tato věc přejít, a že se má vynechat každá zmínka o očištění; z ní, jak říkají, povstávají ostré spory, avšak nic se nedá vyvodit pro vzdělání⁵⁸⁾ Vždyť i já sám bych radil, aby na takové nesmysly nebyl brán zřetel, kdyby je nepovažovali za vážnou věc. Avšak protože je nauka o očištění vybudována z mnohých rouhavých důvodů a každodenně je podpírána novými, a protože dává vznik mnoha těžkým pohoršením, nesmí se k tomu tak zcela mlčet. To snad mohlo být v té které době utajeno, že očištěním byl vymyšlen bez opory slova Božího ze všetečné a troufalé zaslepenosti, že se v něj věřilo podle kdovíjakých zjevení vyvolaných Istí satanovou, a že k jeho utvrzení bylo hloupě pokrouceno několik míst Písma. Ačkoliv Hospodin nesnáší lehce

toho, aby lidská troufalost pronikala tak do skrytých hlubin jeho soudů (5. Moj. 18,11) a přísně zapověděl, aby se nedbalo jeho hlasu a byla vyzvídána pravda od mrtvých; ani nedovoluje, aby jeho slovo bylo tak bezbožně zneuctíváno; přesto dejme tomu, že všechno to by mohlo být nějakou dobu strpěno jako věc nikterak závažná, avšak jakmile se hledá odpykání za hříchy jinde než v krvi Kristově, jakmile se dostiučinění přenáší na něco jiného, tehdy mlčeti je věc nanejvýš nebezpečná. Je třeba tudíž volati nejen hlasitě, nýbrž z plna hrdel a z plných plic, že očištec je záhubný výmysl satanův, který zbavuje Kristův kříž obsahu a zviklává a vyvrací naši víru. Co však pro ně znamená očištec, ne-li trest, který si odpykávají duše zesnulých pro dostiučinění za hříchy? A jestliže v předchozím výkladu bylo ukázáno nad slunce jasněji, že krev Kristova jest pro věřící jediným zadostiučiněním za hříchy, jediným odpykáním a očištěním, co zbývá na očištec, než že je to čiré rouhání Kristu? Opomímám rouhavé potupy, jimiž každodenně je očištec obhajován, i pohoršení, jež plodí v náboženství, i jiné hanebnosti bez počtu, které z takového pramene bezbožnosti obyčejně vytékají.

Abychom se konečně dostali ke konci, přihlédněme již k samé svátosti pokání, jejíž zkoumání jsme si uložili jako věc poslední. Oni však se snaží zdůvodniti tuto svátost opravdu v potu tváře. A není divu, neboť to hledají na vejci chlup. Proto, jak jim nejlépe vyhovuje, ponechávají tu věc zamotanou, nerozhodnutou, nejistou a růzností mínění spletenou a zmatenou. Říkají tedy, buď že vnější pokání je svátostí (4. kniha Myšlenek, odd. 22, 2. kánon), a jestliže tomu tak jest, že je nutno je považovati za známku vnitřního pokání, to jest potřeby srdce, která bude obsahem svátosti; anebo že oboje pokání zároveň je svátost, ale ne svátosti dvě, nýbrž jedna úplná; že však jenom vnější pokání je svátostí, kdežto vnitřní je obsahem i svátostí; avšak odpuštění hříchů že je jenom obsahem a nikoliv svátostí. Ti, kdo si pamatují námi shora stanovený výměr svátosti,⁵⁹⁾ ať podle toho vyzkoumají, o čem říkají, že to je svátost a přijdou na to; že vnější obřad nebyl od Pána ustanoven k tomu, aby utvrzoval naši víru. Kdyby snad chtěli uvádět jako důvod, že můj výměr není zákon, jehož jsou oni povinni se přidržovat, nechat' naslouchají Augustinovi, o němž předstírají, že je jim svatosvatým. Svátosti, říká, byly ustanoveny jako viditelná znamení pro lidi tělesné, aby od těch věcí, jež vidí očima, byli postupně ve svátostech převáděni k těm věcem, jež lze chápati duchovně (3. kniha Otázek St. Zákona). Co z toho vidí sami, anebo jsou schopni ukázati jiným na tom, co nazývají svátostí pokání? Týž Augustinus říká jinde (v jednom kázání o křtu dítek): Proto je nazýván svátostí,⁶⁰⁾ poněvadž se v něm něco jiného vidí a něco jiného pod ním rozumí. To, co lze viděti, má vzhled tělesný, co lze chápati, přináší duchovní užitek. Ani toto se nehodí v žádném případě na svátost pokání, jak si ji oni sami představují, neboť zde není žádného tělesného vzhledu, který by představoval duchovní užitek. Avšak (abych tyto šelmy zdolal v jejich vlastním doupěti), kdyby zde byla nějaká svátost, zdali nebylo daleko skvělejší předstírat, že svátostí jest spíše kněžské rozhřešení nežli pokání, ať už vnitřní nebo vnější? Neboť měli okamžitě po ruce odpověď, že je to obřad k utvrzení naší víry o odpuštění hříchů, a že mají zaslíbení klíčů, jak tomu říkají, že cokoliv sváže nebo rozváže na zemi, bude rozvázáno a svázáno na nebi.⁶¹⁾ Avšak někdo by byl namítl, že od kněží dostává rozhřešení většina lidí, jimž takové rozhřešení není nic platné, ačkoli podle jejich dogmatu svátosti Nového Zákona mají působiti to, co představují. Směšné. Jako učí,⁶²⁾ že ve svátosti večere Páně je dvojí

požívání: svátostné, které je společné právě tak dobrým lidem jako zlým, a duchovní, jehož se zúčastní toliko dobří, proč si nemohli vymyslet, že i rozhřešení lze chápat dvěma způsoby? A dosud jsem nedovedl pochopiti, co zamýšleli s oním svým dogmatem, o němž jsme dokázali, jak velice se rozchází s pravdou Boží, když jsme ten důvod vážně projednávali.⁶³⁾ Zde chci toliko ukázati, že tato námitka jim nijak nebrání, aby kněžské rozhřešení nenazývali svátostí. Odpovědí totiž ústy Augustinovými, že posvěcení se děje bez viditelné svátosti, a že viditelná svátost bývá bez vnitřního posvěcení; anebo též, že svátosti jenom na vyvolených působí to, co představují; anebo že jedni oblékají Krista až k přijetí svátosti, jiní až k posvěcení; to prvé činí stejně dobří i zlí, to druhé jedině dobří (3. kniha Otázek St. Zákona. O křtu dítek – 5. kniha O křtu proti donatistům). Ale to měli sny opravdu víc než dětinské a neviděli ani s otevřenými očima, když přes všechnu usilovnou námahu přece věc tak jasnou a komukoliv zřejmou nepostřehli. Aby však přestalo jejich sebevědomí, ať kladou svátost do kterékoli věci, popírám, že to pokládají za svátost právem. Předně, poněvadž zde není žádného Božího zaslíbení, jež jest jediným podkladem svátosti. Potom, poněvadž je čirým lidským nálezem, ať je zde cokoliv obřadem vyslovováno, ježto už bylo pevně určeno, že obřady svátostí nemohou být od nikoho ustanoveny kromě od Boha. Bylo tudíž lží a podvodem, co vymyslili o svátosti pokání. Tuto vylhanou svátost ozdobili náležitou pochvalou: že je to druhé prkno po ztroskotání, poněvadž, jestliže si někdo šat nevinnosti, který přijal při křtu, zničil hříchem, může si jej spraviti skrze pokání (4. kniha Myšlenek 14. odd. Kánon 1. – O pokání odd. 1. kánon 2.). Avšak to je prý výrok Hieronymův. Ale ať je číkoli, nemůže být omluven, že je zcela bezbožný. Věru, jako by křest mohl být zničen hříchem, místo aby byl hříšníku pokaždé připomínán, kdykoli myslí na odpuštění hříchu, aby se tím zotavoval a čerpal sílu a utvrzoval v naději, že dosáhne odpuštění hříchů, které mu bylo zaslíbeno ve křtu. A tak by ses vyjádřil nejpřípadněji, jestliže bys nazval křest svátostí pokání, poněvadž byl dán pro útěchu těm, kteří myslí na pokání.

O POSLEDNÍM POMAZÁNÍ, JAK SE TOMU ŘÍKÁ

Třetí vybájená svátost je poslední pomazání, jež může být vykonáno jedině od kněze, a to jen v krajních případech (tak výslovně učí), a olejem posvěceným od biskupa za tohoto slovního doprovodu: Skrze toto svaté pomazání a své nejlíbeznější milosrdenství odpusť tobě Bůh v čemkoli jsi zhřešil zrakem, sluchem, čichem, hmatem nebo chutí. Přičítají mu dvojí moc: odpuštění hříchů a ulehčení v tělesné nemoci, má-li tomu tak být, pakliže nemá, uzdravení duše. Říkají pak, že ustanovení této svátosti bylo určeno Jakubem, jehož slova jsou: Stůně-li kdo z vás, zavolej starších sboru, a ať se modlí za něho, mažíce jej olejem ve jménu Páně. A jestliže se v čem prohřešil, bude mu odpuštěno (Jakub 5, 14-15). Toto pomazání je téhož druhu, jako jsme svrchu ukázali, že je vkládání rukou: totiž čiré šarlatánství, při němž se naprosto bezdůvodně a bezvýsledně chtějí dovolávat apoštolů. Marek uvádí (6,13), že apoštolé, když byli ponejprv rozesláni, podle rozkazu, který přijali od Pána, křísili mrtvé, vymítali d'ábelství, očišťovali malomocné, uzdravovali nemocné, a že při ošetřování nemocných užívali oleje. Říká: Mazali olejem mnohé nemocné i

uzdravovali se. Na to myslel Jakub, když přikázal, aby byli starší voláni k mazání nemocného. Že v takových obřadech není obsaženo žádné hlubší tajemství, snadno posoudí ti, kdo spatří, s jak velikou volností jednali Pán i jeho apoštolé v takových zevních věcech. Pán, chtěje vrátiti slepému zrak, udělal bláto z prachu a sliny (Jan 9,6), jiné uzdravil dotekem,⁶⁴⁾ jiné slovem.⁶⁵⁾ Tak i apoštolé uzdravovali některé nemocné pouhým slovem,⁶⁶⁾ jiné dotekem⁶⁷⁾ a jiné mazáním⁶⁸⁾. Ale je pravděpodobné, že tohoto pomazání nebylo užíváno bezdůvodně, jako všechno ostatní mělo svůj důvod. Přiznávám to, avšak nebylo ho užíváno k tomu účelu, aby bylo nástrojem uzdravení, nýbrž toliko náznakem [symbolem], aby jím byla napomínána nechápavost méně vyspělých, odkud tak veliká moc vychází, aby totiž neprokazovali za ně chvály apoštolům. Že však olejem je označován Duch svatý a jeho dary, to je všední a otřelé tvrzení⁶⁹⁾ Ale onen dar uzdravování vymizel právě tak jako ostatní zázraky, o nichž chtěl Pán, aby byly pro ten čas konány, aby tím dodal novému kázání evangelia na věky obdivuhodnosti.

Připusťme tedy nejvzdálenější možnost, že pomazání bylo svátostí těch darů, jimiž tehdy bylo posluhováno skrze ruce apoštolů; nás se to však nyní vůbec netýká, když nám posluhování těmito dary nebylo svěřeno. A jaký silnější důvod mají, aby činili z tohoto pomazání svátost, nežli je v kterýchkoli jiných náznacích [symbolech], jež nám jsou v Písmu připomínány? Proč neustanoví nějaký rybník Siloe k plavání, do něhož by se nemocní v určitých údobích ponořovali⁷⁰⁾ Proč se nenaklání nad mrtvými, poněvadž Pavel vzkřísil mrtvého chlapce nakloniv se nad ním?⁷¹⁾ Proč není svátostí bláto z prachu a slin? Ale ty ostatní příklady byly ojedinělé, kdežto toto je nařízeno Jakubem. Jakub arci mluvil pro tu dobu, v níž církev dosud užívala takového Božího požehnání. Tvrdí ovšem, že i nyní ještě jest v jejich pomazání obsažena táž moc, avšak my máme jiné zkušenosti. Nikdo ať už se nediví způsobu, jakým oni s tak velikým sebevědomím šálili duše, které byly, jak věděli, zbaveny slova Božího, to jest jeho světla a života, a že jsou tupé a slepé, když se vůbec nestydí úmyslně klamati živé a citlivé smysly tělesné. Činí se tudíž směšnými, když se chlubí, že jsou nadáni darem uzdravování. Arci, Pán stojí ku pomoci svým věrným po všechny věky a kdykoliv je potřebí, léčí jejich choroby stejně tak jako kdysi; avšak tak zjevně již ony síly neprojevuje, aniž rozděluje zázraky skrze ruce apoštolů. A tak jako ne nevhodně naznačovali apoštolé symbolem oleje o daru uzdravování, který jim byl svěřen, že to není jejich moc, nýbrž moc Duchu svatého, tak zase činí Duchu svatému bezpráví ti, kteří vydávají zkažený a neúčinný olej za jeho moc. To je právě tak, jako kdyby někdo řekl, že každý olej je moc Duchu svatého, poněvadž je v Písmu tímto jménem nazýván, a že každá holubice jest Duch svatý, poněvadž se v této podobě ukázal.⁷²⁾ Avšak k tomu ať sami přihlédnou!

Co nám pro nynějšek bohatě postačí, je naprosto jisté přesvědčení, že jejich pomazání není svátost; neboť to není obřad od Boha ustanovený, ani nemá žádného zaslíbení. Vždyť tím, že vyžadujeme ve svátosti tyto dvě věci, aby to byl obřad od Boha stanovený, a aby měla Boží zaslíbení, zároveň tím žádáme, aby nám byl onen obřad předán, a aby se zaslíbení nás týkalo. Neboť nikdo již netvrdí, že obřizka jest svátostí křesťanské církve, ačkoliv byla ustanovena od Boha a má připojeno jeho zaslíbení, poněvadž nebyla přikázána nám, ani zaslíbení, jež jí bylo připojeno, nebylo dáno nám. Že zaslíbení, kterým se oni při sporu o pomazání zuřivě chlubí, nám dáno nebylo, to jsme zřetelně ukázali a oni sami to prokazují [svou] zkušeností. Obřad

neměl být prováděn nikým, leč těmi, kteří byli obdarováni darem uzdravování a nikoli těmito katany, kteří spíše dovedou trestat a popravovat než léčit. Ač, i kdyby dosáhli toho, že to, co o pomazání nařizuje Jakub, platí i pro naši dobu (od čehož jsou daleko vzdáleni), ani tak ještě by se nedostali o mnoho dál v dokazování o svém pomazání, kterým nás dosud mazali. Jakub chce, aby byli mazáni všichni nemocní;⁷³⁾ tito natírají svým mazadlem nikoli nemocné, nýbrž už skoro neživé mrtvoly, když už je duše téměř na jazyku, anebo jak oni říkají, v poslední chvíli. Jestliže mají ve své svátosti lék, kterým by mohli mírnit nesnáze nemocí, anebo mohli přinést duši aspoň nějakou útěchu, jsou ukrutní, jestliže nikdy nepřijdou s lékem včas.

Jakub chtěl, aby byl nemocný mazán od starších církve. Tito nepřipouštějí jiného pomazávajícího leč obětníka. Když slovo „starší“ u Jakuba vykládají jako „kněží“ a když směšně tvrdí, že množné číslo bylo položeno vzhledem k jejich důstojnosti, je to příliš lehkovážné. Jako by sbory v té době oplývaly zástupy obětníků, aby mohli jít v dlouhém průvodu a nést nádobku s posvátným olejem. Když Jakub prostě nakazuje, aby byli nemocní mazáni, nenaznačuje tím jiného mazání, pokud tomu rozumím, nežli obyčejným olejem; a také o jiném se nemluví v Markově vypravování.⁷⁴⁾ Tito neuznávají oleje, jestliže nebyl od biskupa posvěcen, to jest mnohým kouřem zahřát, mnohým mručením očarován a devateronásobným pokleknutím pozdraven: třikráte „bud' požehnán posvátný oleji“, třikráte „bud' požehnáno posvátné křížmo“, třikráte „bud' požehnán posvátný balsáme“! Od koho čerpali taková zaklínání? Jakub říká, že když bude nemocný pomazán olejem a bude za něho vznesena modlitba, byl-li v hříších, jsou mu odpuštěny a nerozumí tomu tak, že hříchy jsou mazadlem odstraněny, nýbrž že modlitby věřících, v nichž byl postižený bratr doporučen Bohu, nebudou marné. Tito bezbožně lžou, že jejich posvátným, to jest, prokletým pomazáním jsou odpuštěny hříchy. Hle, jaký to krásný pokrok, když jim bylo ponecháno, aby důkladně zneužili svědectví Jakubova ke své libovůli!

O SVĚCENÍ KNĚŽÍ

Na čtvrtém místě v jejich seznamu je svátost svěcení kněží; je to však svátost tak plodná, že ze sebe plodí dalších sedm svátůstek. Věru je to více než směšné, když tvrdí, že je sedm svátostí, a když je chtějí spočítat, že jich napočítají třináct. A nemohou se vymlouvat, že to je jedna svátost, poněvadž všechny svátosti směřují k jednomu kněžskému svěcení a jsou jako jakési stupně k němu. Vždyť když platí, že v jednotlivostech jsou obřady rozdílné, a když sami říkají, že jsou při nich rozdílné dary (4. kniha Myšlenek odd. 24. kánon 9.), nemůže nikdo pochybovat, že se musí mluvit o sedmi svátostech, jsou-li jejich dogmata přijímána. A co se přeme, jako by šlo o věc nerozhodnutou, když oni sami jasně a zřetelně vyhlašují, že jich je sedm? Hovoří se také o sedmi svěceních, nebo stupních kněžských. Však to jsou: ostiarové [strážcové dveří], lektoři [předčitatelé], exorcisté [zaklínači], akoluthi [průvodcové biskupa], subdiakoni [podjáhnové], diakoni [jáhnové] a kněží. A sedm jich je pro sedmero darů Ducha svatého, jimiž mají být naplněni ti, kdo jsou povyšováni na kněze. Zvětšuje se jim tento dar a bohatěji shromažďuje při každém povýšení.

Již sám počet je posvěcen zvráceným výkladem Písma, poněvadž se jim zdá, že četli u Izaiáše (Iz. 11,2; Ez 1,20; Řím. 1,4; 8,15), že Duch svatý má sedm mocí, ačkoli vskutku se Izaiáš nezmiňuje o více než o šesti, a ačkoli je prorok na tomto místě nechtěl všechny shrnouti. Neboť tak je jinde Duch nazýván Duchem života, posvěcení a synovství, jako tam Duchem moudrosti, rozumnosti, rady, síly, umění a bázně Hospodinovy. Ačkoliv jiní duchaplnější nečiní sedm svěcení, nýbrž devět podle podoby, jak říkají, církve zvítězilé. Ale i mezi nimi je spor, poněvadž jedni chtějí, aby kněžská tonsura,⁷⁵⁾ byla prvním svěcením a biskupství posledním; jiní vylučují tonsuru a připočítávají k svěcením arcibiskupskou hodnost. (Tento názor hájí Hugo, onen Vilém Pařížský.⁷⁶⁾ Isidor⁷⁷⁾ tu rozděluje jinak. Činí totiž rozdíl mezi žalmisty a předčiteli. Oněm předává zpěvy, těmto čtení Písem, jimiž má být vzděláván lid. K tomuto rozdělení přihlížejí církevní kánony [usnesení] (Isidorus, kniha 7. kánon začínající Kněží odd. 21. Odd. 23. kánon „Předčitel“ a kánon „Strážce dveří“). Co máme při tak veliké rozmanitosti podle nich následovati nebo čeho se vystříhati? Máme říci, že je sedm svěcení? Tak učí hlava té školy.⁷⁸⁾ Avšak nejosvícenější doktoři určují věc jinak; zase sami mezi sebou jsou v rozporu; mimo ta nejsvětější ustanovení chtějí od nás něco jiného (4. kniha Myšlenek odd. 24. kánon 1. Týká se to dvou těchto důvodů, kánon „Kněží“ 21. odd.; třetí kánon: Dva, 12. otázka 1). Tak ovšem se mohou shodnouti lidé, když se přou o božských věcech bez slova Božího.

Ale když už rozmlouvají o původu svých svěcení, jak se činí směšnými i před samými chlapci? Jsou nazýváni kleriky od slova [kléros], los, podíl, buď že byli od Hospodina vylosováni, odděleni, anebo že jsou z podílu Hospodinova, anebo, že mají Boha za podíl. Avšak to byla svatokrádež, osvojovat si toto označení, které patřila celé církvi. Neboť ona jest dědictví Kristovo, dané mu od Otce. Ani Petr nenazývá několik vyholených, jak se oni nectně domýšlejí, „kléros“, dědictví, nýbrž veškerý Boží lid (1. Petr 5,3). Následuje u nich věta: Duchovní jsou vyholováni na temeni hlavy, aby ozdoba naznačovala korunu královskou, poněvadž duchovní mají býti králi, aby kralovali sobě i jiným; jim říká Petr (1. Pt. 2,9): Vy jste rod vyvolený, královské kněžstvo, národ svatý, lid dobytý. Hle, zase je usvědčuji z podvodu. Petr oslavuje celou církev, tito to zkrucují na několik málo lidí, jako kdyby jenom jim bylo řečeno: Budtež svatí!, jako kdyby jenom oni byli dobytí krví Kristovou, jako kdyby jenom oni byli učiněni pro Krista královstvím a kněžstvem Božím. Uvádějí potom i jiné důvody. Vrcholek hlavy je obnažován, aby bylo ukázáno, že jejich mysl je svobodná pro Hospodina, a že přemýšlí s odhalenou tváří o Boží slávě; aneb aby se jim dostalo poučení, že chyby úst i očí musí být zničeny; anebo oholení části hlavy znamená, že byly odloženy časné věci, kdežto zbytek vlasů kolem kolečka jsou zbylé statky, které jsou ponechány jako obživa (4. kniha Myšlenek odd. 24. kánon Dvě jsou ...). Všecko je v obrazech, poněvadž dosud zajisté nebyla roztržena opona chrámová.⁷⁹⁾ A tak přesvědčení, že překrásně vykonali svou povinnost, poněvadž takové věci zobrazili svým kolečkem, ve skutečnosti z toho nedělají naprosto nic. Jak dlouho si chtějí z nás takovými šalbami a nicotnostmi tropiti žerty? Duchovní naznačují tím, když mají ostříháno několik vlasů, že odvrhli nadbytek časných statků, že přemýšlejí o slávě Boží, že umrtvili žádostivost uší i očí a přece žádný druh lidí není chamtivější, tupější a chlípnější! Proč raději nedokazují svou svatost skutečně, než aby ji předstírali falešnými a lživými znameními? Dále, když říkají (4. kniha Myšlenek, odd. 24. kánon 1.), že kněžské kolečko i jeho odůvodnění pochází od Nazarejských, co tím dodávají

jiného, než že se jejich tajemství zrodila z židovských obřadů, anebo spíše, že to je čiré židovství? Když však připojují, že Priscilla, Akvila i sám Pavel, učinivše slib, dali si oholiti hlavu, aby se očistili (Sk. 18,18), prozrazují tím svou hrubou nevědomost. Nikde se to totiž nečte o Priscille a také o Akvilovi je to nejisté, neboť ono oholení se může právě tak týkati Pavla, jako Akvily. Avšak abychom jim nenechali to, oč usilují, že mají pro to příklad u Pavla, je třeba, aby bylo pro prostší lidi zjištěno, že si Pavel nikdy neostříhal hlavu k nějakému posvěcení, nýbrž jenom, aby posloužil mdlobě bratří. Obyčejně takové sliby nazývám sliby lásky, nikoli zbožnosti; to jest, že nebyly učiněny pro nějakou službu Bohu, nýbrž aby snášel nevědomost slabých; jak to sám říká, že byl učiněn Židům jako Žid atd. (1. Kor. 9,20). Avšak toto učinil, aby se na ten čas přizpůsobil Židům. Když tito chtějí bez potřeby napodobovati očišťování Nazarejských, co činí jiného, než že vytvářejí druhé židovství (4. Moj. 6,18)? V duchu téhož náboženství je složen onen rozkazující list, který zakazuje duchovním (kánon: Zabraňujte odd. 23) podle Apoštola, aby si nenechali růst vlasy, nýbrž aby je dokola ostříhávali; jako by se Apoštol (1. Kor. 11,4), poučuje, co se sluší pro všechny muže, staral o kulaté vyholování duchovních.

Podle toho nechat čtenáři posoudí, jaká jsou ostatní svěcení, k nimž vede takový příchod! Avšak veškerou hloupost překonává to, že si při jednotlivých stupních dělají z Krista svého druha. Nejprve, říkají, zastával úřad dveřníka, když vyhnal z chrámu kupující i prodavače důtkami upletenými z provazů, a sám naznačuje, že je dveřníkem, když říká: Já jsem dveře (Mat. 21,12 n; Jan 2,14 n; 10,7). Vzal na sebe úřad předčitatele, když v synagoze četl Izaiáše (Lk. 4,17 n). Byl činný jako zaříkavač, když dotýká se slinami jazyka a uší hluchoněmého, navrátil mu sluch (Mat. 7,33 n). Že je průvodcem, dosvědčil těmito slovy: Kdož mne následuje, nebude choditi v temnostech (Jan 8,12). Zastával úřad podjáhna, když opásán zástěrou, myl nohy učedníkům (Jan 13,4 n). Vzal na sebe úkol jáhna, když rozděloval při večeři apoštolům tělo a krev (Mat. 26,26). Povinností kněze učinil zadost, když sebe na kříži obětoval Otci jak oběť (Mat. 27,50). Naslouchati tomu nelze beze smíchu do té míry, že se divím, že se nesmáli, kdo to psali, ačli ti, kdo to psali, byli lidé. Avšak především znamenitý je jejich ostrovtip, s kterým filosofují o jménu průvodce, když jej nazývají ceroferariem [nosičem svíci]; to je slovo, jak se domnívám, čarovné, jistě však neslýchané u všech národů a jazyků, kdežto Řekové slovem akolúthos označují jednoduše průvodce.

Ačkoliv i kdybych chtěl trvat na vážném vyvrácení, právem bych i já sám došel výsměchu, tak bezcenné hříčky to jsou. Aby však nadále nemohli působit klamným dojmem na slabé ženy, je třeba mimochodem dokázati jejich lichost. Uvádějí v úřad s vybranou nádherou a slavnostně své předčitatele, žalmisty, dveřníky a průvodce, aby konali ty úkony, které svěřují někdy chlapcům, někdy aspoň těm, jež nazývají laiky. Kdo totiž obyčejně rozsvěcuje voskovice, kdo nalévá do džbáněčku víno a vodu, ne-li chlapec, nebo někdo zcela nepatrný z laiků, který si tím vydělává? Zdali stejní lidé nezpívají, zda nezavírají a neotvírají dveře chrámů? Kdo totiž kdy viděl v jejich chrámech, že akoluth nebo dveřník koná svůj úřad? Ba spíše ten, kdo jako chlapec vykonával službu akolutha, jakmile je přijat do řádu akoluthů, přestává být tím, čím začíná být jmenován. Takže se zdá, že chtějí zavrhnout zaměstnání samo, jakmile se jim dostane jeho názvu. Ejhle, proč mají zapotřebí, aby byli vysvěceni svátostmi a přijali Ducha svatého. Proto aby nemuseli nic dělat. Jestliže namítají, že je na tom

vinna zvrácenost doby, že opouštějí a zanedbávají své úřady, musí tím zároveň přiznati, že dnes nemá církev ani zapotřebí, ani užitku z jejich svatých svěcení, jež tak obdivuhodně vychvalují, a že celá jejich církev je plná prokletí, když dovoluje, aby se hoši a nesvěcení dotýkali svíce a nádobek, na něž není hoden sahati nikdo, nebyl-li vysvěcen na akolutha; nebo když svěruje chlapcům zpěvy, které smějí zaznívati jen z úst posvěcených. K jakému však cíli konečně vysvěcují zaříkavače? Dočítám se, že Židé měli své zaklínače, avšak vidím, že byli nazváni podle zaklínání, která vykonávali (Sk. 19,13). Kdo kdy slyšel vypravovati o těchto vylhaných zaklínačích, že podali jedinou ukázkou svého povolání? Předstírají, že jim byla dána moc vzkládání rukou na lidi, v nichž působí zlý duch a na lidi posedlé běsy a napadené ďábelstvím: avšak nemohou přesvědčiti zlé duchy, že jsou nadáni takovou mocí, nejen proto, že se jejich rozkazům ďáblové nepodrobují, nýbrž poněvadž dokonce nad nimi panují. Neboť sotva bys našel jednoho z desíti, který by nebyl veden zlým duchem. Ať tedy blábolí o svých nižších svěceních co chtějí, ať už jich počítají šest anebo pět, je to složeno z hloupých a nejapných lží. Mezi ně však zahrnuji i podjáhenství, ačkoli bylo převedeno mezi vyšší svěcení, poněvadž z něho vypučelo to množství nižších svěcení. Je zřejmé, že aspoň ta nemohou být pokládána za svátosti, poněvadž podle jejich vlastního doznání byla prvotní církvi neznáma a teprve o mnoho let později vymyšlena. (4. kniha Myšlenek 24. odd. kánon 8.). Svátosti však, poněvadž obsahují zaslíbení Boží, nemohou být ustanoveny ani od andělů, ani od lidí, nýbrž jen od Boha, jenž jediný má moc dávat zaslíbení. Pro zbylá dvě svěcení zdá se, že mají svědectví ze slova Božího, a proto je nazývají pro větší čest svatými svěceními po výtce. Avšak je třeba, abychom se podívali, jak křivě zneužili Božího slova pro svůj záměr.

Začněme řádem starších, neboli kněží. Neboť těmito dvěma jmény označují jednu věc a nazývají tak ty, jimž, jak říkají, přísluší konati oběť těla a krve Kristovy na oltáři, přednášeti modlitby a žehnati dary Boží (Isidorus: kánon Po přečtení odd. 25; 4. kniha Myšlenek, odd. 24. kánon 8.). A tak při svěcení dostávají kalich a patenu s hostiemi na znamení, že jim byla udělena moc obětovati Bohu smírné oběti a jejich ruce jsou mazány. Tímto znamením rozumějí, že jim byla dána moc posvěcovati. Z těchto věcí nemají podle slova Božího zholo nic, takže nemohli převrátit řád od Boha ustanovený bezbožněji. Předně musíme přijmouti jako dané to, co jsme tvrdili v předcházejícím rozboru, že Kristu křivdí všichni, kdo se nazývají kněžími, jako by mohli obětovat oběť smíření. On byl ustanoven od Otce a posvěcen s přísahou za kněze podle řádu Melchisedechova, a to bez konce a bez nástupce; jednou přinesl oběť věčného odpykání a smíření, nyní také, vkročiv do nejsvětější svatyně v nebesích, přimlouvá se za nás (Žid. kap. 4-9). V něm jsme všichni kněžími, avšak jen abychom vzdávali chválu a díky, a abychom sebe a vše, což jest našeho, Bohu obětovali; a on sám jediný mohl svou obětí Boha smířiti a za hříchy zaplatiti (1. Pt. 2,9; Zj. 1,5-6). Co zbývá, nežli že jejich kněžství je bezbožná svatokrádež?

Avšak poněvadž oni se nestydí vychloubati se, že jsou nástupci apoštolů, stojí za to se podívati, s jakým sebevědomím oni plní jejich úkoly. Ačkoli by bylo bývalo třeba, aby byli mezi sebou zajedno, jestliže chtěli, abychom jim věřili; nyní spolu ostře zápasí o apoštolskou posloupnost biskupové, žebraví mniši a obětníci. Biskupové uvádějí, že dvanáct mužů bylo přibráno k úřadu apoštolskému s jedinečnou výsadní mocí, a že oni jsou na jejich místě a stupni, protože vynikají ctí nad jiné (odd. 24. kánon 1.). Obyčejní kněží jsou prý na místě sedmdesáti, kteří byli

později od Pána určení. Avšak to jest příliš chabý důvod a nepotřebuje arci dlouhého vyvracení; vždyť uznávají ze svých záznamů, že dříve, než nastala v církvi dábelská roztržka a jeden říkal: Já jsem Petrův, druhý já Apollův,⁸⁰⁾ nebylo žádného rozdílu mezi starším a biskupem (Hieronymus v listě k Titovi je citován odd. 93. kánon: Čtete a odd. 95. kánon: Kdysi). Mnohem správnější bylo mínění těch, jimž se zdálo, že toto rozlišení bylo přejato od pohanů, kteří měli své flaminy,⁸¹⁾ kuriony,⁸²⁾ luperkály,⁸³⁾ salie,⁸⁴⁾ vrchní kněží a ostatní, rozlišené podle stupně hodnosti (4. kniha Myšlenek odd. 24. kánon 10. a v Dekretech Gratian. odd. 21. kánon 1.). Žebraví mniši se vydávají za zástupce apoštolů toliko pro tu podobnost, v níž se od nich naprosto odlišují: že totiž pobíhají sem a tam a jsou živi z cizího. Apoštolové totiž nepřeletovali slepě kamkoliv, jako tito pobudové, nýbrž šli tam, kam byli od Pána voláni, aby šířili ovoce evangelia; a nepásli svá líná břicha z cizí práce, nýbrž ve svobodě, jež jim byla od Pána propůjčena, používali dobroty těch, které vzdělávali slovem. Ale nebylo třeba, aby se mniši, jako by neměli svědectví Písem, musili krýti cizím peřím, když jsou dostatečně popisováni jasnou výpovědí Pavlovou. Slyšeli jsme, praví, že někteří mezi vámi chodí nepokojně, nic nedělajíce, nýbrž podivně jednájíce (2. Te. 3,11). (Viz toto místo u Theofylakta!).⁸⁵⁾ Na jiném místě: Z těch jsou i ti, kteří vcházejí do domů, a jímajíce vodí ženy obtížené hříchy, které se stále učí, ale nikdy k poznání pravdy přijíti nemohou (2. Tim. 3, 6-7). Poněvadž, jak pravím, nemohou tyto výpovědi vyvrátiti spravedlivým protidůvodem, nechať úřady apoštolů, od nichž jsou tak vzdáleni jako země od nebe, přenechají jiným. Zkoumejme tedy svěcení kněžstva v tom smyslu, jak krásně souhlasí s úřadem apoštolským. Náš Pán, poněvadž ještě nebyla ustanovena žádná forma církve, uložil svým apoštolům, aby kázali evangelium všemu stvoření, a aby křtili ty, kdo uvěří v odpuštění hříchů (Mk. 16,15-16). Dříve však jim uložil, aby rozdělovali svatá znamení jeho těla i krve podle jeho příkladu; o obětování není ani zmínky (Lk. 22,19 n). Hle, svatý, neporušitelný a věčný zákon, který je uložen těm, kdo nastupují na místo apoštolů; v něm přijímají rozkaz, týkající se kázání evangelia a posluhování svátostmi. Tudiž ti, kdo se nevěnují kázání evangelia a vysluhování svátostí, drze předstírají úkol apoštolů. A zase ti, kdo obětují, chlubí se neprávem úřadem společným s apoštolý.

Patrný je však rozdíl mezi apoštolý a těmi, kteří dnes mají státi v čele správy sborů. Především ve jménu. Ačkoli sice podle obsahu i kořene slova obě strany mohou býti zvány apoštolý, poněvadž obě byly poslány od Pána (Řím. 10,15; Lk. 6,13); přece oněch dvanáct zvláště vyvolil Pán, aby světu zvěstovali nové kázání evangelia a obzvláště chtěl, aby se nazývali apoštolý, poněvadž velmi záleželo na tom, aby byla rozšířena přesná znalost o poslání těch, kteří měli přinášet věc novou a neslýchanou. Tito jsou spíše nazýváni presbytery a biskupy. Potom je rozdíl v povinnosti. Nebot' ačkoliv obě strany mají stejně posluhovati slovem a svátostmi, přece oněm dvanácti bylo uloženo, aby šířili evangelium do různých končin bez vymezení hranic (Sk. 1,8), kdežto těmto jsou přiděleny jednotlivé sbory. Tím se však nepopírá, že by ten, kdo stojí v čele jednomu sboru, nemohl pomáhati jiným sborům, ať již nastane nějaký zmatek, který vyžaduje jeho přítomnosti, anebo může, sám jsa nepřítomen, poučovati písemně vzdálené sbory. Avšak poněvadž k zachování pokoje v církvi je nevyhnutelná tato církevní správa, je jednomu každému uloženo, co má konati, aby všichni zároveň neuváděli církev ve zmatek, aby se bez povolání, bez cíle nerozbíhali, aby se slepě neshromažďovali na jednom místě, a aby uprázdněné sbory

podle libosti neopouštěli. Toto rozlišení stanovil Pavel, když píše Titovi takto: Z té příčiny jsem tě zanechal na Krétě, abys to, čeho je tam ještě potřebí, spravil a ustanovil po městech starší (Tit. 1,5). Totéž ukazuje Lukáš ve Skutcích (20,28), když uvádí Pavla takto promlouvajícího ke starším efezského sboru: Bud'te tedy sebe pilni i všeho stáda, v němž vás Duch svatý ustanovil biskupy, abyste řídili církev Boží, které sobě dobyl svou krví. Tak připomíná Pavel Archippa, biskupa Kolosských (Kol. 4,17) a jinde biskupy Filippské (Fil. 1,1).

Jakmile bude řádně k tomu vzat zřetel, bude možno pohotově vymeziti, jaký je úkol presbyterů *) a kdo má býti pokládán za presbytera, anebo spíše, co vůbec tento stav znamená. Jeho úkolem jest hlásati evangelium a vysluhovati svátosti. Ponechávám stranou, jak vysokou mravní bezúhonností musí vynikati starší a čím musí obzvláště předčíti jednotlivce. Neboť není nyní mým úkolem, abych sledoval všechny dary dobrého pastýře, nýbrž toliko abych naznačil, co vyznávají ti, kdo se nazývají presbytery. Biskupem jest, kdo byl povolán ke službě slova a svátosti a svůj úřad koná v dobré víře. Biskupy i presbytery nazývám bez rozdílu služebníky církve. Stavem jest samo povolání.

Dále je třeba nyní pověděti, jaký je obsah povolání. Ten záleží ve dvou věcech: určuje jednak muže, kterými mají býti ustanovováni biskupové nebo presbyteri, jednak obřad neboli ceremonii, podle níž mají býti vysvěceni. Doklad závazného ustavení nemůže být vzat z ustavení apoštolů, kteří se dali do práce, nečekajíce na lidské povolání, nýbrž opírajíce se toliko o rozkaz Páně. Ani není dosti známo, jakého řádu se drželi sami apoštolové, až na to, co podává Pavel na tom místě, jež jsme nedávno zmiňovali, že zanechal Tita na Krétě, aby ustanovil po městech biskupy (Tit. 1,5), a jinde napomíná Timotea, aby bez uvážení nevzkládal rukou na žádného (1. Tim. 5,22). A Lukáš uvádí ve Skutcích (14,23), že Pavel a Barnabáš ustanovili presbytery v jednotlivých sborech v Lystře, Ikonii a Antiochii. Těmto místům dodali náramného lesku kněží s mitrami, jak to činívají se všemi místy, o kterých se jim zdá, že jim jdou k duhu. Odvodili totiž odtud, že toliko oni mají moc zřizovat a vysvěcovat kněží, jak říkají, a aby svému svěcení před nevědomými dodali skvělým vnějším náboženským úcty, obestřeli je mnoha obřady. Avšak klamou se, když se domnívají, že světít a zřizovat je něco jiného, nežli ustanovovat sboru biskupa a pastýře, ačli vysvěcují a zřizují podle předpisu Pavlova. Konají-li to jinak, zkrucují naprosto chybně tyto Pavlovy výroky podle své libovůle. A ovšem konají to daleko jinak. Neboť nezřizují na biskupství, nýbrž na kněžství. Tak určujeme, říkají, ke službě církve. Ale domnívají se snad, že jest jiná služebnost církve, nežli služebnost slova? Víím sice, že hned začnou zpívat tuto písničku, že jejich obětníci jsou služebníci církve. Avšak žádný, kdo je při zdravém rozumu, jim nevěří, ba pravda Písma je vyvrací, protože neuznává jiného služebníka církve, nežli hlasatele Božího slova, povoláného ke správě sboru, jež nazývá někdy biskupem, někdy presbyterem a někdy také pastýřem (Sk. 14,23; 20,28; 1. Pt. 5,4).

Jestliže však odvěti, že církevní ustanovení zakazují připouštěti někoho bez titulu, ani to mi není neznámo. Avšak tituly, které předstírají, neuznávám za zákonné. Zdalí větší část titulů nejsou hodnosti, osobní pocty, kapituly, obročí, kaplanství, převorství a dokonce mnišská důstojenství, jež jsou odvozena jednak z kostelů katedrálních, jednak patronátních, jednak z opuštěných svatyň a jednak i z klášterů? Vykládám a s přesvědčením tvrdím, že toto vše jsou satanovy domy hanby. Neboť k jakému

úkolu jsou tito všichni zřizováni, ne-li, aby obětovali a znovu na smrt vydávali Krista? Konečně nikoho nezřizují než k obětování: a to znamená zasvěcovati nikoliv Bohu, nýbrž ďáblům. Avšak pravé a jediné zřízení jest povolati ke správě církve toho, jehož život i učení bylo vyzkoušeno a takového uvésti v úřad. V tomto smyslu se sluší, aby byla vykládána ona místa Pavlova, ačkoliv obsahují obřad a řád povolání zároveň s vlastním povoláním. Však o obřadu bude jednáno hned na příslušném místě.

Nyní projednejme to, co máme po ruce: Z jakých mužů totiž mají býti zřizováni, to jest povolávání služebníci církve. Co tedy? Přenesl snad Pavel na Timotea a Tita práva propůjčovati tento úřad, jaká si nyní osobují satrapové⁸⁶⁾ s biskupskou čepicí [infulí]? Naprosto ne, nýbrž když oběma dal příkaz, jak mají spravovat a řídit sbory v krajích, v nichž byli zanecháni, připomíná jednomu, aby netrpěl uprázdněných sborů a druhého napomíná, aby nepřipouštěl nikoho, leč osvědčeného. Zdali pak Pavel a Barnabáš, jako nějací metropolitové⁸⁷⁾ udíleli církevní statky? Ani zdaleka ne. Ostatně nemyslím, že ti všichni dosazovali podle svého volného uznání sborům bez jejich vědomí a dotazů duchovní, jak se jim zdálo, nýbrž že po společné poradě se sbory povolávali k tomu úřadu ty z bratří, kteří se osvědčili čistším učením a bezúhonnějším životem. A jestliže chtěli, aby se sbory nerozpadly, bylo nutno, aby ti, v jejichž rukou leželo rozhodnutí, postupovali takto: že si sbor, který zamýšlel voliti faráře [služebníka], dříve než přistoupí k poradě, povolá ze sousedství jednoho nebo dva biskupy vynikající i svatým životem i čistým učením nad jiné, s nimiž by projednal, kdo by se nejlépe hodil, aby byl ustanoven. Zdali však je vhodnější, aby byl biskup volen shromážděním celého sboru, či hlasováním několika, jimž byl tento úkol svěřen, anebo dokonce rozhodnutím vrchnosti, o tom nemůže být stanoven žádný určitý zákon, nýbrž rozhodnutí má býti voleno podle časových poměrů a místních zvyklostí. Cyprian tvrdí rozhodně, že jsou řádně zvoleni jen ti, kdo jsou voleni společným hlasováním všeho lidu. A že tento způsob volby převládal v oné době v mnohých končinách, to dokazují dějiny.

Avšak poněvadž se sotva kdy přihodí, aby tolik hlav nějakou věc jednomyslně správně dojednalo a téměř jest pravdivý onen výrok: že nevědomý lid se štěpí v různá mínění (Vergil. Aeneis 2,39), zdá se mi, že je vhodnější, aby tento volební úkon vykonala buď vrchnost, nebo rada starších, anebo několik starších, vždycky, jak jsem pravil, s přizváním několika biskupů, jejichž víru i počestnost mají vyzkoušenou. Avšak to mohou lépe obstarati podle poměrů a času knížata nebo svobodné obce, jimž zbožnost leží na srdci. Jistě zcela pokazili správné zřizování rohatí*) hodnostáři svými právy propůjčovati úřad, navrhovati k úřadu, zastupovati v úřadě, ochraňovati úřad a jinými tyranskými činy takového druhu. Avšak tak toho, říkají, vyžadovala zkažená doba, aby rozhodování při volbě bylo vzneseno na několik předních biskupů, poněvadž u lidu i u vrchností více platila zášť a stranickost při jmenování biskupů, nežli správný a zdravý úsudek. Ovšem možná, že se toto stalo lékem krajního zla v poměrech tak žalostných. Avšak jakmile se ukázalo, že lék je škodlivější než sama nemoc, proč není léčeno i toto nové zlo?

Ale církevní ustanovení **) zcela přesně stanoví, aby biskupové nezneužili své moci k záhubě církve. Ačkoli, máme-li vyznat pravdu, tato ustanovení jsou spíše pochodně, zapálené k záhubě celého světa, nežli opatření ke správě dobrého řádu. To však nechávám stranou. Proč však tu přetřásám ustanovení, která jsou svým původcům, kdykoliv se jim zlíbí, pouze k posměchu? Či snad pochybujeme, že kdysi lid rozuměl,

že je spoután nejsvětějšími zákony, když viděl, že mu bylo uloženo pravidlo ze slova Božího, kdykoli se scházel k volbě biskupa? Vždyť mu musil pouhý hlas Boží být právem cennější nežli nekonečné myriády bezcenných ustanovení! Ale přesto lid, pokažený nejhorším zaujetím, neměl žádné pochopení pro zákon a spravedlnost. Tak dnes, třebaže byly sepsány nejlepší zákony, přece zůstávají pohřbeny v listinách; mezitím se ujalo jako všeobecný zvyk, že skoro jenom holiči, kuchaři, poháněči mezků, levobočci a podobná chamrad' jsou voleni za pastýře sborů; nepřeháním, řeknu-li, že biskupství jsou odměny za smilství a cizoložství. Neboť když se jich dostane myslivcům a ptáčníkům, nutno se domnívati, že to ještě překrásně dopadlo. Tak nedůstojnému stavu se dostává neblahé podpory církevních ustanovení. Lid měl kdysi, pravím, nejlepší ustanovení, když mu slovo Boží předpisovalo, že biskup musí býti bez úhony, způsobný k učení, ne svárlivý, ne lakomec atd. (1. Tim. 3,2-3; Tit. 1,7 n). Proč tedy byl úkol voliti faráře přenesen od lidu na tyto hodnostáře? Poněvadž uprostřed stranických hádek lidu nebylo slyšeti slovo Boží. A proč dnes není tento úkol přenesen z biskupů, kteří nejen znásilňují všechny zákony, nýbrž odloživše stud, v libovůli, lakomství a ctižádostivosti směšují a uvádějí ve zmatek lidské s božským? Zda je možno jen vydržet poslouchati, že jsou povoláváni za pastýře církve ti, kdo nikdy ani jednoho ze svého stáda nespátřili, kdo se násilně zmocnili držení sboru jako by šlo o nepřátelské zboží, kdo si jej vymohli v soudních hádkách, kdo si jej koupili za určitou cenu, kdo si jej vysloužili za špinavé služby, anebo kdo jako chlapani sotva žvatlající do něho vyrostli jakoby do dědictví po strýcích a příbuzných? Zdali pak kdy takového stupně dostoupila svévole lidu jakkoli zkaženého a bez zákona žijícího? Ti, kdo se mohou dívati na tento vzhled církve, jak jej lze spatřiti v naší době, se suchýma očima, jsou ukrutní a bezbožní; ti, kdo zanedbávají léčení, ačkoliv je to v jejich možnostech, překonávají veškerou nelidskost.

Nyní vyložme tu druhou věc v povolání presbyterů: podle jakého obřadu mají býti vysvěceni. Když náš Pán odesílal apoštoly ke kázání evangelia, dechl na ně (Jan 20,22). Tímto znamením naznačil moc Ducha svatého, kterou je obdařil. Toto vydechování podrželi i tito dobří mužové, a jako by vydávali Ducha svatého ze svého hrdla, bručí nad těmi, které dělají obětníky: Přijměte Ducha svatého. Tak neopomenou nic, v čem by se zpozdlile nepitvořili, neříkám, po způsobu herců, v jejichž hře rukou i těla je jakýsi podklad i úměrnost, nýbrž po způsobu opic, které libovolně a bez výběru napodobují cokoliv. Zachováváme, říkají, příklad Páně. Avšak Pán činil mnohé, co nám nemělo být příkladem. Pán řekl učedníkům: Přijměte Ducha svatého;⁸⁸⁾ řekl i Lazarovi: Lazare, pojd' ven!⁸⁹⁾ Šlakem raněnému řekl: Vstaň a chod!⁹⁰⁾ Proč neříkají totéž všem mrtvým a šlakem raněným? Podal doklad o své božské moci, když dechnutím na apoštoly je naplnil darem Ducha svatého. Jestliže usilují dosíci téhož, soupeří s Bohem a div že ho nevyzývají na souboj. Ale k výsledku mají velmi daleko a svým nejapným posunkem se jen vysmívají Kristu. Jsou sice tak drzí, že se opovažují tvrditi, že skutečně udílejí Ducha svatého, avšak jak tomu je ve skutečnosti, o tom poučuje zkušenost, která prokazuje, že z koňů se stávají oslové a z pošetilců blázni všichni, kdo jsou vysvěcováni na kněze. A přece se nechci proto s nimi pustit do sporu, odsuzuji jen samý obřad, který neměl být brán za příklad, ježto ho Kristus použil jako jedinečného znamení zázraku. Právě tak je nesmí chrániti výmluva, že Krista napodobovali. Avšak od koho pak přijali pomazání? Odpovídají, že je přijali od synů Arona, od něhož začíná jejich stav (4. kniha Myšlenek, odd. 24.

kánon 8. a v Dekretech Gratian. odd. 21. kánon 1.). Chtějí se tedy raději ustavičně chrániti převrácenými příklady, nežli aby vyznali, že sami vymyslili to, čeho bez rozmyslu užívají. Ale mezitím nepozorují, že páší křivdu na kněžství Kristově, když se vydávají za následovníky synů Aronových, protože toto jediné kněžství bylo všemi starými nastíněno a naznačeno. V něm tedy byla ta všechna kněžství dovršena a naplněna, v něm také přestala, jak jsme již několikrát opakovali a jak to dosvědčuje epištola k Židům bez pomoci jakýchkoliv připojených poznámek. Jestliže mají tak veliké zalíbení v Mojžíšových obřadech, proč nevedou k obětem voly, telata a beránky? Mají totiž velkou část ze starého svatostánku a celé židovské bohoslužby. Avšak to ještě chybí jejich náboženství, že neobětují telata a voly. Kdo by neviděl, že toto zachovávání pomazání je mnohem záhubnější než obřizka? Obzvláště když k tomu přistoupí pověra a farizejský názor o hodnotě skutku. Židé skládali do obřizky důvěru ve spravedlnost, tito vkládají do pomazání duchovní dary. Neboť to jest, jak se Bohu líbí, posvátný olej, který vtiskuje nevyhladitelný charakter. Jako by se olej nedal setřítí prachem a solí, a jestliže drží příliš pevně, mýdlem? Avšak onen charakter je duchovní! Co má olej společného s duší? Což zapomněli, co odřikávají z Augustina: Bude-li odstraněno slovo od vody, nezbude nic než voda (1. otázka, kánon 1.: Odtrhni...); že však slovo působí, že se stává svátostí? Které slovo chtějí uvést pro své mazadlo? Snad to, které bylo nařízeno Mojžíšovi, když měl pomazati syny Aronovy (2. Moj. 28,41; 29,7; 30,30)? Avšak tam je také příkaz o sukni, efodu, čepici a o koruně svatosti, jimiž měl býti ozdoben Aron; a o sukních, pásech a čepičkách, do nichž měli býti oblečeni jeho synové. Je tam příkaz o zabití volka, o obětování jeho tuku, o tom, jak mají býti rozsekáni a spáleni skopci, jak mají být posvěceny konečky uší a šaty krví jednoho ze skopců,⁹¹⁾ a o jiných úkonech bez počtu. Když tyto pominuli, divím se, proč se jim líbí toliko pomazání olejem. Jestliže se však rádi kropí, proč se kropí raději olejem než krví? Arciť oni usilují o duchaplnou věc: zhotovit z křesťanství, z židovství a z pohanství jakoby sešíváním záplat jedno náboženství. Páchne tudíž jejich pomazání, poněvadž postrádá koření, to jest slova Božího.

Zbývá vzkládání rukou, o němž je známo, že bylo zachováno od apoštolů, kdykoli někoho ustanovovali ke službě církvi. Z toho důvodu nazývá Pavel vzkládání rukou staršovstva vlastním zřízením, kterým byl Timoteus přijat do biskupství 1. Tim. 4,14). Ačkoli vím, že staršovstvo na tomto místě je některými chápáno jako shromáždění starších [t.j. laiků], avšak po mém soudu rozumí se tím prostěji shromáždění služebníků slova. Myslím pak, že tento obřad byl zaveden podle obyčeje Židů; ti jako by Bohu předkládali vzkládáním rukou to, co chtěli mít požehnáno a posvěceno. Tak Jákob chtěje požehnati Efraimovi a Manassesovi, vložil ruku na jejich hlavy; v tom smyslu, jak se domnívám, vzkládali Židé podle předpisu zákona ruce na své oběti (1. Moj. 48,14; 4. Moj. 8,12; 27,23; 3. Moj. 1,4; 3,2; 4,4 a jinde). Proto naznačovali apoštolé vzkládáním rukou, že obětují Bohu toho, na něhož vzkládají ruce. Co tedy? Sledovali tím stíny zákona? Naprosto ne. Avšak bez jakékoli pověry používali tohoto znamení všude, kde toho bylo třeba. Vzkládali totiž ruce na ty, jimž vyprošovali od Hospodina Ducha svatého a vysluhovali jej pod takovým znamením proto, aby dali na jevo, že nevychází z nich samých, nýbrž že sestupuje s nebes, zkrátka, bylo to znamení, v němž odporučovali Pánu toho, jemuž chtěli vyprositi dar Ducha svatého; a bylo Boží vůlí, aby byl tehdy jejich služebností udílen (Sk. 7,59;

9,17). Ale ať už tomu bylo jakkoli, máme to hned pokládat za svátost? Apoštolé se modlili, klečíc na kolenou, nebudeme tudíž klekati na kolena, aby to nebyla svátost? (Sk. 21,5; 26,14). O učednících se vypravuje, že se modlili obráceni k východu. Má nám tedy pohled na východ býti svátostí? Pavel chce, aby se modlili muži na všelikém místě pozdvihující čisté ruce a připomíná se, že častěji byla modlitba od svatých konána s pozdvíženými rukama (1. Tim. 2,8; Žalm 63,5; 88,10; 141,2; 143,6); také pozdvížení rukou se má stát svátostí? Konečně všechny postoje svatých se mají přeměnit ve svátosti? Necháme tedy stranou spor a já stručně vyložím, k čemu se dnes užívá toho obřadu. Kdybychom ho užívali v tom smyslu, že bychom po způsobu apoštolů udíleli dary Ducha, budeme jednati směšně. Neboť nám tato služebnost nebyla od Pána svěřena, ani nebylo toto znamení ustanoveno. Avšak papež i jeho družina se tím ustavičně ohánějí, aby se věřilo, že takovými znameními udělují Ducha svatého, jak jsme o tom zevrubněji pojednali, když jsme mluvili o jejich biřmování. Avšak jestliže by ten, kdo je přijímán na biskupa [správce], byl jím ustanoven uprostřed shromážděného sboru, jestliže by mu byla připomenuta jeho povinnost a jestliže by nad ním byly pronášeny modlitby a při tom by na něho nejstarší vzkládali ruce bez mystického úmyslu, jen aby sám cítil, že je nabízen Bohu ke službě, a aby i církev byla povzbuzena k tomu, aby jej na společných prosbách odporoučela Bohu, takovéto vzkládání rukou by nikdo nerozumný nezavrhoval.

Původ, ustanovení i působení diakonů [jáhnů] je popsáno od Lukáše ve Skutcích (6,1-6). Když totiž vzniklo reptání mezi Řeky, že v přísluhování chudým byly jejich vdovy zanedbávány, apoštolové omlouvajíce se, že nemohou postačit oběma úřadům, jak kázání slova, tak přísluhování při stolech, požádali množství, aby si vybrali sedm mužů dobré pověsti, které by ustanovili k této práci. Hle, to je úkol jáhnů: míti péči o chudé a sloužit jim. Odtud mají i jméno.*^{*)} Jsou totiž tak zváni jako služebníci. Potom Lukáš připojuje jejich ustanovení. Ty, které si vyvolili, říká, postavili před obličejem apoštolů a ti pomodlivše se, vzkládali na ně ruce. Kéž by dnes měla církev takové jáhny a kéž by je ustanovovala takovým obřadem: totiž vzkládáním rukou, o čemž jsme řekli, podle našeho zdání, dosti. O jáhnech se zmiňuje i Pavel (1. Tim. 3,8 a 12) a chce, aby byli poctiví, ne obojací, ne mnoho vína pijící, ne žádostiví mrzkého zisku, ve víře dobře vzdělaní,**^{**)} muži jedné manželky, kteří by dům i dítky své dobře spravovali. Avšak co mají s těmito jáhny společného ti, které oni nám za ně vydávají? Nemluvím o lidech, aby si nestěžovali, že neprávem je jejich učení posuzováno podle lidských chyb; nýbrž tvrdím, že právě pro ty, které nám podle svého učení předkládají jako jáhny, používají nezaslouženě svědectví těch mužů, jež apoštolská církev ustanovila za jáhny. Říkají, pokud jde o jejich jáhny, že pomáhají kněžím, že přísluhují při všech svátostech, jež jsou vykonávány, to jest při křtu, při mazání křížmem, při pateně a kalichu, že přijímají oběti a kladou je na oltář, že upravují stůl Páně a pokrývají jej, že nosí kříž, a že předčítají lidu evangelium i epištolu. Je zde jediné slovo o pravé službě jáhnů? Nyní poslyšme o jejich ustanovení! Na jáhna, který je zřizován, vzkládá ruku jenom biskup. Připevňuje mu utěrku [orarium], to jest štolu na levé rameno, aby si uvědomil, že přijal lehké jho Páně, aby tak vše, co je nepravé, podroboval bázni Boží. Podává mu text evangelia, aby si uvědomil, že je jeho hlasatelem. Co to má společného s jáhny? To dělají vskutku právě tak, jako kdyby někdo říkal, že ustanovuje apoštoly a nařídil by jim toliko, aby zapalovali kadidlo, očišťovali sochy, zametali chrámy, chytali myši a

vyháněli psy. Kdo by strpěl, aby tento druh lidí byl zván apoštoly, a aby byli srovnáváni se samými apoštoly Kristovými? Nadále tedy nemají nalhávat, že jsou jáhny ti, jichž ustanovují jen k tomu, aby byli herci při jejich představeních. Nazývají je také levity a jejich oprávnění i původ vztahují až k synům Lévi. To mohou, pokud se mne týče, jenom ať přiznají, co je také pravda, že zapřevše Krista, vracejí se zpět k levitským obřadům a ke stínům Mojžíšova zákona.

Nyní si ještě jednou všeobecně povězme, jak je třeba smýšlet o svátosti svěcení kněžstva. Avšak abychom příliš dlouho neopakovali, co jsme vyložili shora, skromným a učenlivým čtenářům, jaké jsem si předsevzal poučiti, může postačit, že není žádná svátost Boží tam, kde se neukazuje při obřadu připojené zaslíbení; anebo ještě lépe, kde nelze v obřadu vidět zaslíbení. Zde není ani potuchy o nějakém zvláštním zaslíbení. Nadarmo bychom tedy hledali obřad, kterým by mělo být zaslíbení potvrzeno. A opět, nečteme o žádném obřadu, že byl ustanoven od Boha: Svěcení tudíž nemůže být žádnou svátostí.

O MANŽELSTVÍ

Poslední jejich svátostí je manželství. Jakkoliv o něm všichni vyznávají, že bylo ustanoveno od Boha (1. Moj. 2,21 n; Mat. 19,4-6), tak až do dob Řehořových⁹²⁾ nikdo neviděl, že by bylo dáno jako svátost. A koho, pokud by byl střízliv, by to bylo kdy napadlo? Je to dobré a svaté Boží zřízení. I zemědělství, stavitelství, obuvnictví a holičství jsou zákonitá Boží zařízení, a přece nejsou svátostmi. Neboť při svátosti se vyhledává netoliko, aby to bylo Boží dílo, nýbrž aby tu byl i zevní obřad od Boha ustanovený, kterým by se utvrzovala zaslíbení. Hoši usoudí, že nic takového není při manželství.

Avšak, říkají,⁹³⁾ je to znamení svatého vztahu, to jest, duchovního spojení Krista s církví. Rozumějí-li pod slovem znamení symbol, který nám byl od Boha dán za tím cílem, aby povznesl jistotu naší víry, jsou od pravdy daleko vzdáleni. Chápou-li znamení jednoduše jako to, čeho je použito ke srovnání, ukáží, jak bystře usuzují. Pavel říká (1. Kor. 15,41 n): Jako se hvězda liší od hvězdy jasností, tak bude vzkříšení z mrtvých. Hle, zase svátost! Kristus říká: Podobno jest království nebeské zrna hořčičnému.⁹⁴⁾ Hle, druhá svátost! Opět říká: Podobno jest království nebeské kvasu.⁹⁵⁾ Ejhle, třetí svátost. Izaiáš říká:⁹⁶⁾ Aj, Hospodin jako pastýř stádo své pásiti bude. Hle, čtvrtá. Na jiném místě:⁹⁷⁾ Hospodin jako silný rek vyjde. Ejhle, pátá svátost. A kde je toho konec nebo míra? Podle tohoto způsobu bude všechno svátostí. Kolik je v Písmu přirovnání a podobenství, tolik bude svátostí. Ba dokonce i zlodějství bude svátostí, poněvadž přece jest napsáno: Den Hospodinův jako zloděj ...⁹⁸⁾ Kdo snese tyto chytráky, kteří tak nerozumně žvaní? Přiznávám ovšem, kolikrát hledíme na vinný kmen, že jest nejlépe si připomenouti, co říká Kristus:⁹⁹⁾ Já jsem ten vinný kmen, vy ratolesti a Otec můj vinař jest. Kolikrát nás potká pastýř se stádem, že je také dobré, napadá-li nás onen výrok:¹⁰⁰⁾ Já jsem ten dobrý pastýř, ovce mé hlas můj slyší. Avšak kdyby někdo taková podobenství počítal mezi svátosti, měl by být poslán do ústavu¹⁰¹⁾ pro duševně choré.

Přicházejí však s Pavlovými slovy, podle nichž prý se manželství dostává jména svátosti. Kdo miluje ženu svou, sebe samého miluje. Žádný zajisté neměl nikdy svého

těla v nenávisti, ale krmí a chová je, jako i Pán církev. Neboť jsme údové těla jeho, z jeho masa a z jeho kostí. Proto opustí člověk svého otce i matku a připojí se k své manželce i budou ti dva jedno tělo. Svátost¹⁰²⁾ tato jest veliká, ale já pravím o Kristu a o církvi (Ef. 5,28-32). Ale takto nakládat s Písmy, znamená směřovat zemi s nebem. Pavel, aby ukázal manželům, s jak jedinečnou láskou jsou povinni milovati své manželky, dává jim za příklad Krista. Neboť jako on vylil na církev, kterou sobě zasnoubil, svou niternou lásku, tak chce, aby každý byl nakloněn vůči své vlastní ženě. Potom následuje: Kdo miluje svou ženu, sebe samého miluje, jako Kristus miloval církev. Aby dále poučil, jak Kristus miloval církev, totiž právě tak jako sebe sama, ano jak byl zajedno se svou nevěstou církví, vztahuje na něho Pavel, co podle Mojžíše Adam řekl o sobě. Když totiž byla před něho přivedena Eva, o níž věděl, že byla stvořena z jeho žebra, říká: Tato jest kost z mých kostí a tělo z mého těla (1. Moj. 2,23). Pavel svědčí, že toto vše bylo duchovně naplněno při Kristu a při nás, když říká, že jsme údové jeho těla, z jeho masa a z jeho kostí, a tak jsme jedno tělo s ním. Nakonec připojuje zvolání: Tajemství toto veliké! A aby nikdo nebyl oklamán dvouznačností tohoto slova, říká výslovně, že nemluví o tělesném spojení muže a ženy, nýbrž o duchovním manželství Kristově s církví. A arci, je to vskutku veliké tajemství, že si Kristus dal vyjmouti žebra, z něhož bychom byli stvořeni. To znamená, ačkoli byl silný, chtěl býti slabým, abychom v jeho síle nabyli nové moci, takže již nežijeme jenom jemu, nýbrž on žije v nás.¹⁰³⁾ Je uvedl v omyl název „svátost“. Bylo však správné, aby za jejich nevědomost pykala celá církev? Pavel to nazval „mysterium“, tajemství. Ačkoliv překladatel mohl ponechat toto rčení, latinským uším nikoli neznámé, anebo je přeložiti slovem „arcanum“ tajemství, dal přednost výrazu „sacramentum“¹⁰⁴⁾ svátost, ale ne v jiném smyslu, než v jakém Pavel řecky užil slova „mysterium“. Ať si nyní jdou a ať s křikem napadají jazykozpyt ti, pro jejichž nevědomost ve věci snadné a každému přístupné tak dlouho a tak ohavně třeštili. Ale proč jenom na tomto místě tak velice zdůrazňují slovíčko „svátost“, kdežto několikrát je míjejí bez povšimnutí? Neboť i v prvním listě k Timoteovi (1. Tim. 3,9) bylo toho slova použito překladatelem Vulgáty, a právě tak v témže listě k Efezským (Ef. 5,3 a 9), vždy místo slova tajemství (mysterium).

Budiž jim však prominut tento poklesek, měli však při svém lhaní mít aspoň dobrou paměť. Jaká však je to pobloudilá lehkomyšlnost manželství, doporučované označením svátosti, nazývati později nečistotou, poskvrnou a tělesnou špínou? Jak je to nesmyslné zdržovati kněží od svátosti? Jestliže popřou, že je nezadržují od svátosti, nýbrž od touhy po soulož, ani tak mi neuniknou. Neboť vykládají, že i soulož sama je část svátosti, a že teprve v ní je naznačena jednota, kterou máme s Kristem, jakožto obdoba s přirozeností, poněvadž muž a žena se stávají jedním tělem pouze tělesným spojením (4. kniha Myšlenek odd. 27, kánon 4. a kánon: Když společnost... 27. otázka, 2. poznámka kánonu: Zákon božské... tamtéž).

Ačkoli zde někteří z nich našli dvě svátosti: Jedna je spojení Boha a duše ve snoubenci a nevěstě, druhá je spojení Krista a církve, v manželci a manželce. Podle toho je soulož přece svátostí a bylo hříchem zdržovati od ní kteréhokoli křesťana. Ledaže snad svátosti křesťanů se tak špatně shodují, že nemohou platit zároveň. Je ještě jeden nesmysl v jejich hodnotách.¹⁰⁵⁾ Oni tvrdí, že ve svátosti je udělován dar Ducha svatého a vykládají, že soulož je svátost, avšak popírají, že by kdy byl Duch svatý v soulož, přítomen (4. kniha Myšlenek 33. odd. kánon 2. a v Dekret. Gratian.

32. otázka, 2. kánon: Cokoliv...). A aby se církvi neposmívali jednoduše, jak dlouhou řadu bludů, lží, podvodů a nepravostí připojili k jednomu bludu? Řekl bys, že nehledali nic jiného, nežli skrýši pro ohavnosti, když učinili z manželství svátost. Jakmile totiž toho jednou dosáhli, strhli na sebe rozhodování v manželských sporech; neboť byla to věc duchovní, jež neměla být projednávána před soudci světskými. Nato ustanovili zákony, jimiž upevnili své tyranství; ale zákony ty jsou jednak před Bohem zřejmě bezbožné, jednak pro lidi zcela nespravedlivé, jako na příklad tyto: že manželství, uzavřená mezi nedospělými i proti zákazu rodičů, zůstávají pevná a platná; že sňatky mezi příbuznými až do sedmého stupně jsou nezákonné, a ty, jež byly uzavřeny, že mají být rozloučeny. Avšak ony stupně vytvářejí proti právům všech národů a také proti ústavě Mojžíšově;¹⁰⁶⁾ že se nedovoluje muži, který zapudil cizoložnici, aby pojal druhou ženu; že nesmějí vstupovati v manželství duchovně příbuzní; že od neděle devítiník¹⁰⁷⁾ až do osmého dne po velikonocích, po tři týdny před narozením Janovým*) a od adventu až po Zjevení Páně**) nesmějí se slaviti svatby, a podobné věci bez počtu, jež by dlouho trvalo vypočítávati. A je třeba konečně vybědnouti z jejich bahna, v němž se zdržel náš výklad déle, než jsem měl v úmyslu. Zdá se mi však, že jsem přece trošičku z toho získal, poněvadž jsem aspoň z části stáhl lví kůži s těchto oslů.

- 1) Katolické učení podávané Petrem Lombardským a Tomášem Akvinským.
- 2) Iz 40,13; Řím. 11,34.
- 3) Mat. 21.25.
- 4) Sk. 6,6; 8,17; 13,3; 19,6.
- 5) 1. Kor. 6,13.
- 6) Řím. 6,6.
- 7) Sk. 8,16.
- 8) Řím. 10,10.
- 9) Sk. 2,4.
- 10) viz poznámku na str. 10.
- 11) Řecké slovo „presbyteros“ starší znamená v církevní mluvě též kněz.
- 12) Řehoř I. papežem od r. 590-604.
- 13) V kapitole o svátostech str. 170.
- 14) Dovolává se Melanchtona: Loci communes.
- 15) Štrasburský reformátor Bucer a Augsburské vyznání.
- 16) Mat. 26,75; Lk. 22,62.
- 17) Mk. 1,15.
- 18) Sk. 5,31.
- 19) V dialogu Faidon, v Obraně Sokratově a j.
- 20) viz shora str. 184.
- 21) t.j. lidského, jehož ustanovení a zákony tvořili lidé
- 22) 1. Moj. 3,9 a 12.
- 23) 5. Moj. 17,8 a 9.
- 24) Alegorie, jinotaj.
- 25) Lk. 17,14; Mat. 8,4.
- 26) Papežem v letech 1198-1216
- 27) Církevní historik v 5. stol.
- 28) t.j. z kněží
- 29) Viz latinskou bibli zvanou Vulgata, na př. Žalm 7,18; 9,2; 95,2; 100,4 atd. (Kralická má „oslavujte“ nebo „díkůčinění“.)
- 30) Kralická má „díkůčinění“.

- 31) Kralická má „hříchu“.
- 32) Jakub 5,16.
- 33) Dekrety lateránského koncilu z roku 1215.
- 34) Mat. 16,19.
- 35) Znameníť bohoslovec, žil 1096-1141 v Paříži, zakladatel mystiky, byl zván „druhým Augustinem“.
- 36) Calvin uvádí v tomto oddíle výroky uznaných katolických theologů: Petra Lombarda, Tomáše Akvinského, Alexandra Halského, Alberta Magna a Bonaventury.
- 37) Dekretalie Řehořovy z lateránského koncilu 1215 a bulla Eugena IV. vyhlášená na koncilu florenckém 1439.
- 38) Srovnej Žalm 18,6; 68,2 n a 15 n.
- 39) Vergilius: Aeneis III. 193.
- 40) Naše edice má „publica confessio“, veřejné vyznání. Edice z r. 1559 má asi správněji „Publicani confessio“, vyznání publikánovo.
- 41) Žalm 19,13.
- 42) Iz. 40,8.
- 43) Nectarius: viz str. 192.
- 44) Mat. 18,18.
- 45) Mat. 18,20.
- 46) Viz dále str. 266 a d.
- 47) Mat. 16,19.
- 48) 1. Kor. 6,9 n.
- 49) Návor Tomáše Akvinského.
- 50) 2. Tim. 2,10.
- *) Narážka na papežské odpustkové bully, napsané na pergamenu a opatřené olovenou pečeti, nebo na odpustkové dopisy psané „olůvkem“.
- ***) Některé odpustky se vázaly na určité místo (chrám, oltář), jiné na různé přívěsky patrně z olova (kříže, amulety) a nejčastěji na odpustkové dopisy, jež se prodávaly.
- 52) Srovnej Tomáše Akvinského Summa II. 1, ot. 88.
- 53) Stoicismus je filosofický směr v době vzniku křesťanství.
- 54) Ga. 3,13.
- 55) Tomáš Akvinský, De Castro a j.
- 56) Přísloví 3, 11 a 12; Žd. 12,5 n.
- 57) Kniha O pravém a nepravém pokání byla napsána teprve v 11. stol.
- 58) Naráží na Melanchtona, který pomlčel o očištění jak v Augsburské konfesi, tak i v její Apologii
- 59) viz výše str. 121 a d.
- 60) Rozuměj křesť
- 61) Mat. 18,18.
- 62) Petr Lombardský v Sentencích.
- 63) Viz výše str. 156.
- 64) Mat. 9,29.
- 65) Lk. 18,42.
- 66) Sk. 3,6.
- 67) Sk. 5, 15 n.
- 68) Sk. 19,12.
- 69) Žalm 45,8.
- 70) Jan 9,7.
- 71) Sk. 20,10.
- 72) Mat. 3,16; Jan 1,32.
- 73) Jak. 5,14.

- 74) Mk 6,13.
 75) Vyholené místo na temeni hlavy
 76) Autor díla zvaného „Zlatá summa“, zemřel po roce 1231.
 77) Isidor (560-636) ze Sevily byl biskupem tamtéž a napsal 20 svazků Etymologií, jakýsi slovník tehdejšího vědění.
 78) Petr Lombardský.
 79) Mat. 27,51.
 80) 1. Kor. 1,12.
 81) Samostatní kněží příslušní jednomu božstvu
 82) Duchovní představitel kurie, který opatroval její posvátné zvyky
 83) Kněží božstva stád
 84) Kněží Martovi
 85) Žil v 11. století, byl arcibiskupem Ochridským (Bulharsko). Napsal několik komentářů knih SZ a všech knih NZ.
 *) tj. kněží, kazatelů, farářů
 86) S naznačením jejich diktátorské moci
 87) Biskupové hlavních měst
 *) Podle dvou rúžků biskupských čepic
 **) Dekrety III. lateránského koncilu z r. 1179.
 88) Jan 20,22.
 89) Jan 11,43.
 90) Mat. 9,5.
 91) 3. Moj. 8. kap.
 *) Diakon=diakanos=služebník
 **) Kral.: mající tajemství víry v svědomí čistém.
 92) Míňen Řehoř VII. (papežem byl v letech 1073-1085).
 93) Petr Lombardský.
 94) Mat. 13,31.
 95) Mat. 13,33.
 96) Iz. 40,11.
 97) Iz. 42,13.
 98) 1. Te. 5,2.
 99) Jan 15,1 a 5.
 100) Jan 10,12 a 27.
 101) Calvin „do Anticyry“. Jméno tří míst: ve Fokidě, Lokridě a Thesalii, kde rostla proslulá čemeřice, lék proti šílenství.
 102) Kral. „tajemství“, řecky „mysterion“.
 103) Ga. 2,20.
 104) Ve Vulgáté Ef. 5,32.
 105) Lat. dignitatibus. Pozdější edice má „dogmatibus“, v jejich dogmatech.
 106) 3. Moj. 18,6.
 107) Devátá neděle před velikonoce
 *) 24. června
 **) 6. ledna

*Kapitola šestá.***O KŘEŠŤANSKÉ SVOBODĚ, O MOCI CÍRKEVNÍ
A O SPRÁVĚ STÁTNÍ**

Nyní máme pojednati o křesťanské svobodě. Výklad o této věci naprosto nesmí opominouti ten, kdo si uložil, že stručně obsáhne souhrn učení evangelia. Neboť je to věc výsostně nezbytná a bez její znalosti se svědomí neodvažuje přistoupit téměř k ničemu bez pochybnosti, v mnohém váhá a couvá a neustále se třístí a mate. Avšak zevrubnější pojednání o této věci jsme odložili na toto místo, neboť již shora jsme se jí stručně dotkli. Ono totiž hned, jak se učiní nějaká zmínka o křesťanské svobodě, buď se dostávají do varu žádosti, anebo vznikají ztřeštěná hnutí, jestliže se zavčas nezakročí proti těm rozpustilostem, které jinak nejhůře poruší i nejlepší věci. Zčásti totiž pod rouškou této svobody stírají se sebe všechnu poslušnost vůči Bohu a oddávají se bezuzdné nevázanosti, zčásti se rozhořčují domnívajíce se, že svobodou se odstraňuje všechna umírněnost, řád a volba věcí. Co zde máme dělat, když se takto ocitáme v úzkých? Máme dát křesťanské svobodě sbohem a nedat vůbec možnost takovému nebezpečí? Avšak jestliže ta se nezachová, jak bylo řečeno, ani Kristus, ani pravda evangelia nedojde správného poznání. Spíše je třeba dát si práci s tím, aby tak nezbytná část učení nebyla potlačena, a aby se zatím přece čelilo oněm hloupým námitkám, které odtud obvykle vznikají.

Křesťanská svoboda, jak aspoň já to vidím, záleží ve třech věcech. Předně, že se svědomí věřících, zatím co u víře hledají své ospravedlnění před Bohem, mají pozvednouti a povznést nad zákon a zapomenouti na všechnu spravedlnost ze zákona. Neboť poněvadž zákon, jak již bylo ukázáno na jiném místě, nenechává nikoho spravedlivým, buď jsme vyloučeni z veškeré naděje na ospravedlnění, anebo se musíme zákona zbaviti. A to tak, že nebudeme bráti docela žádný zřetel na skutky. Neboť kdo se domnívá, že aspoň skrovňoučkový díl skutků musí přinést, aby dosáhl spravedlnosti, ten si nemůže opatřiti ani míry, ani meze, nýbrž ukládá si povinnost plnit celý zákon. Vypusťme tedy každou zmínku o zákoně a zanechme i jen pomyšlení na skutky a chopme se, když jde o ospravedlnění, jedině milosrdenství Božího, odvrátme pohled od sebe a hledme jedině na Krista. Neboť tam není otázkou, jak jsme spravedliví, nýbrž jakým způsobem my, nespravedliví a nehodní, jsme pokládáni za spravedlivé. Chce-li v této věci svědomí dosíci nějaké jistoty, nesmí popřáti zákonu žádného místa. Ale nebylo by správné, kdyby proto někdo soudil,³⁾ že zákon je pro věřící zbytečný, neboť proto je ještě nepřestává učiti, povzbuzovati a pobádati k dobrému, třebaže před Boží soudnou stolicí nemá v jejich svědomí místa. Neboť tyto dvě věci jsou mezi sebou zcela odlišné, a proto je musíme řádně a pečlivě rozlišovat. Celý život křesťanů má býti jakési přemýšlení o zbožnosti, poněvadž byli vyvoleni, aby byli svatí (Ef. 1,4). Úkol zákona záleží v tom, aby jim připomínal jejich povinnost, a tak rozněcoval v nich touhu po svatosti a nevinnosti. Avšak tam, kde se svědomí znepokojuje, jak jest mu Bůh nakloněn, a co bude mět odpověděti a s jakou důvěrou státi, bude-li povoláno před jeho soud, tu nesmí být uváděno, co požaduje zákon, nýbrž jako spravedlnost musí být postaven jediný Kristus, který překonává všechnu dokonalost zákona. Okolo toho se točí téměř celá epištola Galatským. Neboť

že jsou pošetilí vykladači,⁴⁾ kteří učí, že v tomto listě Pavel bojuje jenom za svobodu v obřadech, dá se dokázati z průkazných míst, jako jsou tato: Kristus byl pro nás učiněn zlořečenstvím, aby nás vykoupil ze zlořečenství zákona; nebo: Ve svobodě, kterou vás osvobodil Kristus, stůjte a nezaplétejte se zase ve jeho služebnosti. Aj, já, Pavel, pravím: Budete-li se obřezávati, Kristus vám nic neprospěje; kdo se obřezává, je povinen naplniti všechen zákon. Zbavili jste se Krista, kteříkoli hledáte být ospravedlněni v zákoně, vypadli jste z milosti (Ga. 3,13; 5,1-4). V těchto místech je jistě obsaženo něco vyššího než svoboda v obřadech!

Za druhé, což vyplývá z onoho prvního, že svědomí má býti poslušno zákona, nikoliv jakoby pod tlakem nutnosti zákona, nýbrž má býti poslušno Boží vůli dobrovolně, jsouc osvobozeno ode jeho samého zákona. Poněvadž totiž mešká v ustavičných hrůzách, pokud je pod panstvím zákona, nebude nikdy s bystrou pohotovostí nakloněno Boží poslušnosti, nebude-li prve obdařeno takovou svobodou. Kam cílí tato slova, postihneme rychleji i jasněji na příkladu. Je přikázání zákona,⁵⁾ abychom milovali našeho Boha z celého srdce, ze vsí duše a ze všech sil. Aby se tak stalo, je třeba, aby byla duše prve vyprázdněna ode všeho jiného myšlení i smýšlení, aby bylo srdce očištěno ode všech přání, a aby síly byly soustředěny a shrnuty na toto jediné. Ti, kteří nad jiné daleko pokročili na cestě Páně, jsou velmi daleko od tohoto cíle. Neboť ačkoli milují Boha z duše a upřímným hnutím srdce, přece ještě mají značnou část srdce i duše zabránu tělesnými žádostmi, jimiž jsou zdržováni a zastavováni, takže nemohou rychlým během spěti k Bohu. Usilují sice s mnohou snahou, avšak jednak tělo oslabuje jejich síly, jednak je obrací na sebe. Co mají v takovém případě dělat, když cítí, že naprosto nenaplnují zákon? Vůli mají, touží, usilují, avšak nic v té dokonalosti, v jaké se sluší. Jestliže hledí na zákon, vidí, že ať se pokoušejí a přemýšlejí o kterémkoli skutku, každý je zlořečený. Ale ať se nikdo neklame, soudě, že skutek není proto ještě zcela zlý, poněvadž není dokonalý; a proto, že to, co je na něm dobrého, jest přece Bohu milé. Neboť zákon tím, že vyžaduje dokonalé milování, zatracuje každou nedokonalost. Ať tedy každý uvažuje o svém skutku, jenž by podle něho měl být aspoň zčásti dobrý, a objeví, že právě proto je přestoupením zákona, poněvadž je nedokonalý. Hle, jak na všech našich skutcích leží zlořečenství zákona, jestliže jsou konány podle měřítká zákona. Avšak jak se potom mají nešťastné duše vzchopit radostně k dílu, o němž nemohou doufati nic jiného, než že jim přinese zlořečenství? Na druhé straně, jestliže osvobozeny od tohoto přísného požadavku zákona, anebo lépe, od celé tvrdosti zákona, slyší, že je Bůh volá v otcovské laskavosti, radostně a s velikou horlivostí budou odpovídat volajícímu a budou jej následovat jako vůdce. Zkrátka, kdo jsou svázáni jhem zákona, jsou podobni otrokům: těm jsou na jednotlivé dni od pánů určovány určité práce. Neboť ti se domnívají, že nic nevykonali a neodvažují se předstoupiti před tvář pánů, dokud není přesná míra prací hotova. Avšak synové, s nimiž otcové jednají laskavěji a lidštěji, neváhají jim přinést započaté a nehotové práce, i když mají nějakou vadu; činí tak v důvěře, že jejich poslušnost a ochotnost srdce bude jim příjemná, i když učiní méně přesně to, co oni chtěli. Takto musíme pevně důvěřovati, že naše projevy poslušnosti dojdou schválení od nejdobrotivějšího Otce, ať už jsou jakkoli nepatrné a sebe hrubší a nedokonalejší. A této důvěry jest nám velmi zapotřebí, neboť bez ní se budeme marně o cokoli pokoušet: Vždyť Bůh nepočítá, že jej ctí nějaký náš skutek, leč ten, který konáme opravdově k jeho počtě. Jak by to však bylo možné uprostřed

oněch strachů, když je pochybnost o tom, je-li Bůh naším skutkem urážen nebo uctíván? A to je příčinou, proč pisatel epištoly Židům všechny dobré skutky, o nichž čteme, že patřily svatým otcům, připisuje víře a hodnotí je výhradně podle víry (Žd. 11,2 n). O této svobodě je krásné místo v epištole Římanům (6,12 a 14); tam Pavel vyvozuje, že hřích nesmí nad námi panovat, poněvadž nejsme pod zákonem, ale pod milostí. Když totiž povzbudil věřící, aby hřích nepanoval v jejich smrtelném těle, a aby nevydávali svých údů za odění nepravosti hříchu, nýbrž aby se vydávali k službě Bohu, jako by z mrtvých byli obživli, a údy své za odění spravedlnosti Bohu;⁶⁾ (proti tomu však mu oni mohli namítnouti, že dosud s sebou nosí své tělo plné žádostivosti, a že hřích v nich přebývá); připojuje proto tuto útěchu ze svobody od zákona, jako kdyby řekl: Ačkoli cítí, že dosud nebyl hřích vyhlazen, a že spravedlnost v nich plně nežije, že přece není příčiny, proč by se děsili a klesali na mysl, jako by byl Bůh na ně stále rozhořčen pro zbytky hříchu, poněvadž skrze milost byli osvobozeni od zákona, aby jejich skutky nebyly zkoumány podle jeho pravidla. Ti však, kteří namítají, že je nutno hřešiti, poněvadž nejsme pod zákonem, ať si uvědomí, že pro ně neplatí tato svoboda, jejímž účelem jest, aby nás nadchla k dobrému.

Za třetí nás nemá tváří v tvář Bohu zdržovati jakákoli úcta k vnějším věcem, jež samy o sobě jsou věcmi případnými, abychom jich někdy užívali, někdy opomíjeli, aniž by tím vznikl nějaký rozdíl. Je velice zapotřebí, abychom znali také tuto svobodu. Nebudeme-li ji znáti, nebude mít naše svědomí žádného pokoje a nebude konce pověram. Dnes připadáme většinou jako hlupáci, když podněcujeme spor o svobodném požívání různého masa, o svobodném užívání svátečních dní i oděvů a podobných věcech, což ovšem podle jejich zdání jsou nezaplně zbytečnosti. Avšak ta věc je vážnější, nežli se obecně má za to. Neboť jakmile jednou svědomí upadlo do tenat, vstupuje do dlouhého a spletitého bludiště, z něhož je později nespasitelně unášen. Jestliže někdo začne pochybovati o tom, zda smí užívatí lnu na plátna, prádlo, kapesníky a ručníky, později si nebude jist ani konopím a nakonec upadne do pochybnosti, i pokud půjde o koudel. Neboť bude uvažovat, zda může obědvati bez ubrousků, či zda se může obejít bez kapesníků. Jestliže se bude někomu zdát poněkud lahodnější pokrm zapovězený, nebude konec konců požívat před Bohem pokojně ani vezdejší chléb a obyčejné pokrmy, když ho napadne, že by mohl své tělo živit ještě lacinějšími pokrmy. Bude-li mít rozpaky o sladším víně, nebude později pít ani břečku s dobrým a klidným svědomím. A nakonec se ani neodváží dotknouti se sladší a chutnější vody. Konečně se dostane tak daleko, že bude pokládati za zločin, přeložit, jak se říká, stéblo křížem. Neboť zde nezačíná lehký zápas, nýbrž vede se spor o to, zda Bůh, jehož vůle musí řídit všechny naše úmysly i činy, chce, abychom toho neb onoho užívali. Odtud se nezbytně jedni dávají zoufalstvím strhnouti do zmatku, druzí pohrdnou Bohem a zavrhnou bázeň před ním a cestu, která jim není schůdná, si razí přes všechny překážky. Neboť všichni, kdo byli zachvázeni takovou pochybností, ať se obrátí kamkoli, všude vidí možnost zranění pro svědomí. Víme, říká Pavel (Řím. 14,14), že nic nečistého není (nečistým míní bezbožné), než tomu, kdo tak soudí, že by bylo nečisté, jest nečisté. Těmito slovy podrobuje všechny vnější věci našemu svobodnému rozhodnutí, jen když mají naše duše důvod této svobody u Boha. Avšak jestliže nějaká pověřivá myšlenka nám působí starosti, je pro nás pošpiněno i to, co svou přirozeností bylo čisté. Proto připojuje: Blahoslavený, kdo

nesoudí sebe samého v tom, co oblibuje. Ale kdo se rozpakuje, kdyby jedl, jest potupen, neboť nejí z víry. A cokoli není z víry, jest hřích:⁷⁾

Zda se právě tak neodvracejí od Boha ti, kteří se přes takové rozpaky odvažují s klidem všeho a tak ukazují, že jsou srdnatější? Kdo však jsou hlouběji zasaženi aspoň nějakou bází Boží, protože i oni jsou nuceni dopustiti se mnohého, jakkoli se svědomí vzpírá, jsou zdrceni a klesají strachem. Všichni, kdo jsou takové povahy, nepřijímají nic z Božích darů s díkčiněním, v němž přece jedině, jak svědčí Pavel, je všecko posvěceno k našemu užitku (1. Tim. 4,4 n). Díkčiněním však rozumím to, které vyšlo ze srdce, jež poznává dobrodiní Boží i jeho dobrotu v jeho darech. Neboť mnozí z nich sice poznávají, že to jsou Boží statky, jichž užívají, a chválí Boha ve svých skutcích, avšak poněvadž nejsou přesvědčeni, že jim byly dány, jak budou Bohu děkovati jako dárci? Vidíme zkrátka, kam tato svoboda míří, totiž, abychom užívali Božích darů bez jakéhokoli neklidu svědomí a bez jakéhokoli zmatení v srdci tak, jak nám byly od Boha dány; a v této víře mají naše duše pokoj s Bohem i uznávají jeho štědrost vůči nám. Jest však třeba povšimnouti si bedlivě, že křesťanská svoboda je ve všech svých částech duchovní, a její význam záleží v tom, že upokojuje před Bohem ustrašené svědomí, ať už je zneklidněno a vzrušeno o odpuštění hříchů, nebo naplněno úzkostí, zda skutky nedokonalé a poskvrněné chybami našeho těla se mohou Bohu líbiti, anebo trápí-li se tím, jak má užívat věci případných. Proto vykládají svobodu zvráceně, ať už jí užívají jako záminky při svých žádostech, aby mohli zneužít dobrých Božích darů pro svůj chťič, anebo se domnívají, že není svobody, leč tam, kde je jí užito před lidmi, a proto používají jí, neberou žádného zřetele na slabé bratry.

Prvým způsobem se hřeší v naší době ve větší míře. Není snad člověka, jemuž poměry dovolují, aby utrácel, který by neměl v zálibě rozmařilejší lesk ve strojení hostin, v péči o tělo a ve stavbě domů; který by nechtěl vyniknout nad jiné všemožnými požitky, a který by sám sobě obzvláště nelichotil ve své nádheře. A toto vše obhajují pod rouškou křesťanské svobody. Říkají, že jsou to věci, na nichž nezáleží. Připouštím to jenom, když jich někdo užívá tak, že mu na nich nezáleží. Avšak jakmile se po nich příliš dychtivě pachtí, jakmile se jimi zpupně chlubí a promarňuje je rozmařile, jsou pokáleny těmi nepravostmi. Mezi věcmi, na nichž nezáleží, činí nejlepší rozdíl Pavlův výrok (Tit. 1,15): Všecko zajisté čisté jest čistým; poskvrněným pak a nevěřícím nic není čistého, poněvadž jest poskvrněna i jejich mysl i svědomí. Neboť proč jsou zlořečeni bohatí, kteří mají již své potěšení, kteří jsou nasyceni, a kteří se nyní smějí, kteří lehají na ložích slonovinových, kteří pole s polem spojují a u nichž harfa, loutna, buben a víno bývá na hodech jejich (Lk. 6,24-26; Amos 6, 4; Iz. 5,8 a 12)? Jistě i slonovina i zlato i bohatství jsou dobrá stvoření Boží, jichž jest lidem přípustno užívat, ba dokonce jsou k tomu Boží prozřetelností určena. Nikde není zakázáno se smát, nebo se nasytit, anebo přisvojovati nový majetek ke starému a zděděnému, anebo se těšit z hudebního požitku anebo pít víno. To je ovšem pravda, avšak jakmile je po ruce hojnost majetku, nepřetržitě se oddávat radovánkám a vrhat se do jejich víru, opájeti mysl i srdce okamžitými rozkošemi a stále po nových prahnout, to je od zákonitého užívání Božích darů co nejdále vzdáleno. Ať tedy odstraní nemírnou žádostivost, nezměrné utrácení a marnost i pýchu, aby s čistým svědomím mohli čistě užívat Božích darů!

Jakmile se srdce dopracuje této střízlivosti, budou mít pravidlo o zákonitém užívání. Jakmile opět tato umírněnost chybí, jsou jejich radovánky příliš nízké a všední. Neboť se pravdivě říká, že pod prostou halenou často bije ryzí srdce, zatím co pod kmentem a purpurem se leckdy skrývá hloupá prázdnota. Ať tedy každý žije ve svém stavu buďto skrovně, nebo umírněně, anebo skvěle, jenom ať pamatují, že všichni jsou od Boha živeni, aby žili, nikoliv aby byli rozmařilými; a to ať pokládají za zákon křesťanské svobody, jestliže se s Pavlem naučili dosti míti na tom, což mají; jestliže umějí i sníženu býti i hojnost míti, a jestliže všudy a ve všech věcech jsou pocvičeni: i nasycenu býti i lačněti i hojnost míti i nouzi trpěti (Fil. 4,11-12).

Velmi mnozí bloudí i v tom, že užívají svobody nerozummě, aniž činí rozdíl, jako kdyby svoboda nebyla úplná a celá, kdyby neměla lidi za svědky. Tímto nevhodným používáním často pohoršují slabé bratry. Dnes můžeš viděti některé, jimž se zdá, že jejich svoboda nemá ceny, nezmocní-li se jí požitím masa v pátek. Nekárám to, že jedí, avšak je třeba vymýtiti ze srdce toto falešné mínění. Vždyť měli uvážiti, že svou svobodou nedosahují ničeho nového před lidmi, nýbrž před Bohem, a že svoboda právě tak záleží ve zdrženlivosti jako v užívání. Jestliže chápou, že před Bohem vůbec nezáleží na tom, zda pojídají maso nebo vejce, zda se oblékají do červených anebo do černých šatů, postačí to naprosto. Zde je již osvobozeno svědomí, pro něž byl určen dar té svobody. I kdyby se tedy později po celý život zdržovali masa a ustavičně nosili šat jedné barvy, zůstávají stejně svobodní. Ano, právě proto jsou svobodní, protože se zdržují masa se svobodným svědomím. Avšak nejzhousebnějšího poklesku se dopouštějí, že neberou zřetel na slabost bratří, neboť se sluší, abychom ji snášeli tak, že bychom se ničeho nedopustili nerozvážně k sebemenšímu jejich pohoršení. Avšak někdy také záleží na tom, abychom svou svobodu prokázali před lidmi. I to přiznávám; ale je třeba, aby tu byla zachována míra s nejvyšší obezřetností, abychom neopomíjeli péči o slabé, které nám tak velice Pán doporučil.

Proto zde povím něco o pohoršeních, jak mají být posuzována, kterých je nutno se vyvarovati a též, kterých nedbati a odtud lze potom určit, jaké místo má naše svoboda mezi lidmi. Zamlouvá se mi ono obvyklé rozdělení, které udává, že jiné je pohoršení způsobené a jiné utrpěné, poněvadž toto rozdělení má na své straně jasné svědectví Písma a vhodně vyjadřuje to, co označuje. Jestliže něco uděláš z nevhodné lehkomyšlnosti, nebo rozpustilosti, aneb nerozvážnosti proti pořádku a nemístně tak, že nevědomí a mdlí jsou tím uraženi, bude to nazváno „pohoršení způsobené“, poněvadž se stalo tvou vinou, že takové pohoršení vzniklo. A vůbec se říká „způsobené pohoršení“ v nějaké věci, když bylo zaviněno původcem věci samé. Pohoršení „utrpěné“ se říká tehdy, když se skutek, provedený jinak, ani ne ve zlém úmyslu, ani ne nevhodně, bere ze zlomyšlnosti nebo z jakési podlosti za příležitost k pohoršení. Neboť zde nebylo pohoršení způsobené, nýbrž oni podlí vykladači je bezdůvodně za pohoršení přijímají. Oním prvním druhem pohoršení jsou uraženi jenom slabí, tímto druhým zakyslí duchové a povýšení farizeové. Proto budeme jedno pohoršení nazývat pohoršením slabých, druhé farizejským. A při užívání své svobody si budeme počínat tak, že povolíme nevědomosti slabých bratří, nikdy však mračivému postoji farizeů. Neboť co je třeba učiniti pro slabé, to ukazuje Pavel hojně na mnohých místech (Řím. 14,1 a 13). Mdlého, říká, přijímejte u víře! Též: Nesudme tedy více jedni druhých, ale toto raději rozsuzujte, abyste nekladli úrazu neb pohoršení bratru. A mnohé v tomto smyslu, co je lépe vzíti z toho místa, než se

o tom zde zmiňovati. Zkrátka, abychom, jsme-li silní, snášeli slabosti mdlých a nelíbili se sami sobě. Nýbrž aby každý z nás se líbil bližnímu v dobrém a ku vzdělání.⁸⁾ Na jiném místě (1. Kor. 8,9; 10,25-32): Ale vizte, aby snad ta vaše moc nebyla k urážce mdlým; nebo: Všecko, co se prodává v masných krámech, jezte, nic se nevyptávající pro svědomí; dále: Svědomí, pravím, vaše, ne toho druhého. Nakonec: Buďte takoví, abyste nezavdávali žádného pohoršení ani Židům, ani Řekům, ani církvi Boží! Ještě na jiném místě: V svobodu povolání jste, bratří, toliko abyste pod zámyslem té svobody nepovolovali tělu, ale skrze lásku posluhujte sobě vespolek (Ga. 5,13). Tak se věci mají. Naše svoboda nám nebyla dána proti slabým bližním, jichž služebníky nás ve všem ustanovila láska; nýbrž spíše k tomu, abychom majíce pokoj s Bohem ve svých srdcích, také pokojně žili mezi lidmi. Jak nízko však máme hodnotit pohoršení farizeů, učíme se ze slov Páně, v nichž prikazuje, abychom jich nechali, poněvadž jsou slepí vůdcové slepých (Mat. 15,14). Připomněli mu učedníci, že ti byli jeho řečí pohoršení.⁹⁾ Odpovídá; aby jich nedbali a nestarali se o jejich urážku. Věc však zůstává stále ještě nejistou, jestliže pevně nevíme, koho máme pokládati za slabé a koho za farizeje. Odstraní-li se tento rozdíl, nevidím, které užívání svobody zůstane mezi pohoršeními; takové by nikdy nebylo bez svrchovaného nebezpečí.

Avšak mně se zdá, že Pavel nejjasněji určil, jak teoretickým výkladem, tak příklady, do jaké míry máme svou svobodu řídit, nebo ji zbavovat pohoršení. Když přijímal do svého společenství Timotea, obřezal jej, ale k tomu, aby obřezal Tita, se přinutiti nedal (Sk. 16,3; Ga. 2,3). Různé skutečnosti, a přece žádná změna v rozhodnutí nebo smýšlení, neboť obřezáním Timotea, ačkoli byl svobodný ode všech, učinil sebe sama služebníkem všech a stal se Židům Židem, aby získal Židy; těm, kteří jsou pod zákonem, jakoby byl pod zákonem, aby získal ty, kteří jsou pod zákonem; těm, kteří jsou bez zákona, jakoby byl bez zákona, aby získal ty, kteří jsou bez zákona. Pro mdlé se učinil mdlým, aby mdlé získal. Pro všechny se stal vším, aby přivedl ke spasení mnohé, jak o tom píše na jiném místě (1. Kor. 9,19-22). Svoboda je řízena správně tehdy, jestliže ji lze k nějakému užitku dodržovati, aniž činíme nějaký rozdíl. Na co bral zřetel, když rozhodně odmítl obřezati Tita, o tom sám svědčí takto: Ale ani Titus, který byl se mnou a byl pohan, nebyl přinucen obřezati se pro vetřevší se falešné bratří, kteří se vloudili k vyšpehování naší svobody, kterou máme v Kristu Ježíši, aby nás uvedli v porobu; jim jsme neustoupili ani na chvíli a nepoddali se, aby pravda evangelia zůstala u vás (Ga. 2,3-5). Nastává i případ, kdy je nezbytné hájiti svobodu, jestliže nemístnými požadavky lžiapoštolů přichází pro slabá svědomí do nebezpečí. Všude je třeba usilovati o lásku a ohlížeti se na vzdělání bližního. Všecko mi je dovoleno, říká jinde (1. Kor. 10,23-24), ale ne všecko jest užitečné. Všecko mi je dovoleno, ale ne všecko vzdělává. Žádný nehledej svých věcí, ale což jest bližního. Nic není snadnějšího k pochopení nad toto pravidlo, než že své svobody máme užívat, jestliže se tím dosáhne vzdělání našeho bližního, pakliže by to bližnímu neprospívalo, tehdy se jí máme zdržeti. Někteří předstírají Pavlovu rozumnost a zdržují se svobody, ale ani v nejmenším ji neobracejí k službám lásky. Neboť aby si uchovali svůj klid, přejí si, aby každá zmínka o svobodě byla potlačena, ačkoliv je pro bližní neméně důležité, aby bylo svobody aspoň někdy užito k jejich dobru a vzdělání, jako aby byla místy pro jejich prospěch umírněna. Avšak vše, co jsem řekl o tom, jak se vystříhati pohoršení, je třeba vztahovati na věci méně důležité i nevýznamné. Neboť to, co je nutno vykonati, nesmí být opominuto ze strachu před

žádným pohoršením. Arciť i zde se sluší bráti zřetel na lásku, avšak jenom až k oltářům, to jest, abychom kvůli bližnímu neuráželi Boha.

Neschvaluji nezdrženlivost těch, kteří nedovedou jednati jinak než s překotným zmatkem, a kteří chtějí raději všechno najednou přervat nežli poznenáhlu rozplést. Avšak nepopřávám sluchu ani těm, kteří se sice osvědčují jako vůdcové v tisíci způsobech bezbožnosti, ale předstírají, že tak musí jednati, aby nebyli bližním k pohoršení, jako by mezitím nebyli svědomí bližních utvrzovali ve špatnosti: obzvláště tam, kde bez naděje na uniknutí ustavičně vězí v téže nečistotě (1. Kor. 8,9). A úlisní lidé říkají, ať již musí být bližní poučován učením či životním příkladem, že musí být mlékem krměn ten, jemuž přitom vštěpují nejhorší a nejzhoubnější názory. „Mlékem jsem vás živil“, připomíná Pavel Korintským (1. Kor. 3,2). Avšak kdyby byli tehdy znali mši, zdalipak by byl obětovan, aby jim poskytl mléčného pokrmu? Avšak mléko není jed. Lžou tedy, že živí ty, jež pod rouškou lichotek ukrutně vraždí. Ale dejme tomu, že je třeba schváliti na nějaký čas takovouto přetvářku, jak dlouho však budou napájet své dítky týmž mlékem? Neboť jestliže nikdy nedorůstají, aby mohli snést alespoň nějaký skrovný pokrm, je jisté, že nebyli nikdy vychováni ani mlékem.

Nuže, když svědomí věřících, obdarované tímto výsadním právem svobody, jak jsme je prve popsali, dosáhlo dobrodiním Kristovým toho, že se nemusí zaplétat do smyček zachovávaní těch věcí, od nichž je chtěl Pán osvoboditi, stanovili jsme tím, že bylo vyňato z moci všech lidí. Neboť je nedůstojné, aby se Kristu ztratila vděčnost za jeho tak velikou laskavost, anebo svědomím samým její ovoce. A nesmíme to pokládati za věc příliš nepatrnou, když vidíme, že Krista tolik stála. Vždyť ji neoceníl zlatem ani stříbrem, nýbrž svou vlastní krví,¹⁰⁾ takže Pavel neváhá říci, že Kristus nadarmo umřel, jestliže své duše vydáváme k podrobení. Vždyť nejedná v několika kapitolách listu Galatským o ničem jiném než o tom, že je nám Kristus zatemněn či spíše zahlazen, jestliže naše svědomí nestojí v jeho svobodě, od níž jistě odpadla, dále se podle lidské vůle zamotati do pout zákonů a ustanovení.¹¹⁾ Avšak jako si ta věc velice zasluhuje poznání, tak potřebuje delšího a jasnějšího výkladu. Neboť hned jak padne slovo o odstranění lidských ustanovení, jsou vyvolány ohromné bouře jednak od rozvratníků, jednak od hanobitelů, jako by byla zároveň odstraňována a podvrácena veškerá lidská poslušnost.

Aby se tedy nikdo neurazil o tento kámen, všimněme si, že v člověku je dvojitá vláda: jedna duchovní, která vede svědomí ke zbožnosti a k uctívání Boha, druhá státní, která člověka vychovává k lidským a občanským povinnostem, jež mají být ostříhány mezi lidmi. Obyčejně jsou nazývány pravomocí duchovní a světskou. To nejsou názvy nevhodné, ježto se jimi naznačuje, že onen prvý druh vlády se týká života duše, kdežto druhý se obírá věcmi tohoto života, ne ovšem jídlem a oblékáním, nýbrž ukládáním zákonů, podle nichž člověk prožívá svůj život mezi lidmi počestně a skromně. Neboť ona vláda sídlí v nitru v srdci, kdežto tato uspořádává jenom vnější zvyky. Jednu můžeme nazývatí mocí duchovní, druhou mocí státní. Obě tyto moci, jak jsme je rozdělili, musíme prozkoumati jednotlivě, od sebe odděleně, a když se bude jednat o jedné z obou, musíme své myšlení odvolati a odvrátiti od přihlížení k druhé z nich. Jsou totiž v člověku jakoby dva světy, v nichž mohou panovati jak různé vládcové, tak i různé zákony.

Poněvadž se tedy vše, co jsme řekli o křesťanské svobodě, vztahuje k tomuto duchovnímu panství, nepotíráme v tomto výkladě státní řád zákonů nebo zákonodárců, nýbrž jsme proti moci, kterou si osobují ti, kteří chtějí vypadat jako pastýři církve, ve skutečnosti však jsou jejími nejukrutnějšími katany. Neboť o zákonech, které dávají, říkají, že jsou duchovní, že se vztahují na duši a ubezpečují, že jsou nezbytné k věčnému životu. Takto však je napadáno panství Kristovo, a tak je zcela potlačována a deptána svoboda, kterou Kristus dal svědomí věřících. Mlčím o tom, s jakou bezbožností oni vytvářejí zachovávání svých zákonů tím, že učí hledati v něm i odpuštění hříchů i spravedlnost, i tím, že do něho kladou celý souhrn náboženství a zbožnosti. Tvrdím jedině to, že svědomí nesmí být ukládáno jako nezbytné to, od čeho bylo Kristem osvobozeno, neboť může u Boha klidně spočinout jen tehdy, je-li od toho osvobozeno, jak jsme prve vyložili. Sluší se, aby uznalo jediného krále, a to Krista, svého osvoboditele, a aby bylo spravováno jediným zákonem svobody, totiž svatým slovem evangelia, chce-li podržet milost, kterou jednou v Kristu získalo. Ať není drženo v žádném otroctví a ať se nedá spoutat žádnými pouty. Tito Solonové*) sice předstírají, že jejich ustanovení jsou zákony svobody, jho rozkošné a břímě lehké.¹³⁾ Ale kdo by neviděl, že to jsou čiré lži? Sami ovšem necítí žádnou tíhu svých zákonů, když odvrhli bázeň Boží a bezstarostně a lehkomyšlně zanedbávají právě tak své zákony jako božské. Ti však, kdo jsou dotčeni aspoň špetkou starosti o své spasení, naprosto se nemohou pokládati za osvobozené, pokud jsou zamotáni do těchto smyček. Vidíme, s jakou obezřetností jednal v této věci Pavel (1. Kor. 7,35), že se neodvážil ani v jedné věci položit smyčku. A k tomu měl dobrý důvod. Viděl totiž napřed, jak veliká rána by byla způsobena svědomí, kdyby bylo přinuceno k těm věcem, v nichž mu byla ponechána od Pána svoboda. Naproti tomu lze sotva spočítati ustanovení, která tito uvedli s velkou tvrdostí v platnost pod vyhrůžkou věčné smrti, a jejichž plnění velmi přísně vyžadují jako potřebná ke spasení. Mezi nimi je jich přemnoho, jež se velmi neseznamují, avšak všechna dohromady zachovávat je nemožné. Taková spousta jich je. Jak tedy bude možné, aby se netrápili, krajní úzkostlivostí a strachem ti, na nichž spočívá tak veliké břímě? Proto je třeba z toho, co jsme již vyložili, stručně stanoviti, že naše svědomí není před Bohem spoutáno žádnými takovými ustanoveními, jež směřují k tomu cíli, aby poutala uvnitř duše před Bohem, a aby budila pověrečný strach, jako by podávala nařízení o věcech potřebných k spasení. Takové povahy jsou však dnes všechna ustanovení, jež se nazývají církevními a jež jsou uváděna za pravé a potřebné k uctívání Boha. Avšak jako jich je bez počtu, tak tvoří nekonečná pouta, do nichž mají být duše zjímány a zapleteny.

Co tedy? Není žádné církevní moci? Tato myšlenka znepokojuje mnohé prostší lidi, pro něž hlavně píšeme. Odpovídáme: Ovšemže je církevní moc, avšak taková, která byla dána ke vzdělání a ne ke zkáze, jak o tom svědčí Pavel (2. Kor. 10,8; 13,10). Ti, kdo jí užívají zákonitě, nepokládají se za nic více, nežli za služebníky Kristovy a šafáře tajemství Božích. Správně ji vymezil ten, kdo ji nazval službou slova Božího (1. Kor. 4,1). Neboť těmito mezemi ji ohraničil Kristus, když přikázal apoštolům, aby šli a učili všechny národy, cokoli jim nařídil (Mat. 28,18). Kéž by pamatovali ti, kteří stáli kdysi v čele církve a ještě i nyní stojí, že toto nařízení jim bylo uloženo jako příkaz. Tak by i praví pastýři skvěle podrželi svou důstojnost, a nechlubili by se falešnou mocí ti, kteří sužují lid Boží více než tyranským bezprávím. Neboť zde je třeba si připomenouti to,

co jsme kdesi příležitostně naznačili. Že to, co jen Písmo propůjčuje z vážnosti a důstojnosti ať už prorokům, kněžím, apoštolům nebo nástupcům apoštolů, že to vše není dáváno lidem samým, nýbrž službě, kterou zastávají; anebo, abychom to vyjádřili srozumitelněji, slovu Božímu, k jehož službě byli povoláni. Neboť, abychom je všechny po řadě prošli, proroky a kněze právě tak jako apoštoly a učedníky, nenalezneme, že by byli vybaveni jakoukoli mocí rozkazovat, učit a odpovídat, leč ve jménu a slovu Hospodinovu. Hospodin chtěl, aby sám Mojžíš, první ze všech proroků, došel sluchu. Avšak co on přikázal anebo vůbec zvěstoval, co by nebylo od Hospodina?¹⁴⁾ Neboť jinak ani nemohl. Kdysi ustanovil své proroky nad národy a nad královstvími, aby je plenili a kazili, a hubili a bořili, aby stavěli a štěpovali (Jer. 1,10). Ale současně se připojuje: tak, že vložil slova svá do jejich úst. Neboť ani z proroků neotevřel nikdo svých úst, ledaže Hospodin předcházel se svými slovy. Odtud tolikrát od nich opakovaná rčení: slovo Hospodinovo, břímě Hospodinovo, ústa Hospodinova promluvila; vidění od Hospodina a Hospodin zástupů mluví. A právem. Vzkřikl totiž Izaiáš, že má poskvrněné rty (Iz. 6,5). Jeremiáš vyznával, že neumí mluvit, poněvadž je dítě (Jer. 1,6). Co mohlo vycházet z poskvrněných rtů onoho, nebo z pošetilých úst tohoto, ne-li něco nečistého nebo nejpáného, kdyby byli mluvili své vlastní slovo? Avšak svaté a čisté byly jejich rty, když se stávaly nástrojem Ducha svatého. A jaké bylo vůbec působení proroků, je krásně popsáno u Ezechie: Synu člověčí, jako strážného jsem tě postavil nad domem izraelským, abys slyše slovo z mých úst, napomínal jich ode mne (Ezech. 3,17). Zdali tomu, komu je rozkázáno, aby naslouchal slovu z úst Hospodinových, není zapovězeno, aby cokoli vyvzpomínal ze sebe? Co to však znamená oznamovati slovo od Hospodina, ne-li mluvit tak, aby se mohl s jistotou chlubit, že slovo, které přinesl, není jeho, nýbrž Hospodinovo? Právě tolik je vyjádřeno jinými slovy u Jeremiáše: Prorok, který má sen, nechat vypravuje sen, ale který má slovo mé, nechat mluví slovo mé pravé. Co jest té plevě do pšenice?, dí Hospodin (Jer. 23,28). Také o kněžích přikázal Hospodin (5. Moj. 17,11; Mal. 2,7), aby slovo zákona bylo vyhledáváno z jejich úst. Avšak uvedl zároveň důvod: poněvadž jsou poslové Hospodina zástupů. Přihlédněme již i k apoštolům. Jsou vyznamenáni mnohými a význačnými pochvalami, že jsou světlo světa a sůl země; že mají být posloucháni místo Krista, že cokoli sváží neb rozváží na zemi, bude svázáno neb rozvázáno na nebi (Mat. 5,13 a 14; Lk. 10,16; Jan 20,23). Avšak již svým názvem naznačují, kolik jim bylo v jejich úřadě svěřeno. Sluší se, aby apoštoly byli ti, kteří by netláchali, cokoli se jim zlíbí, nýbrž kteří by v dobré víře vyřizovali příkazy toho, od něhož byli posláni. Hle, pravil jim Kristus (Jan 20,21), jako mne poslal živý Otec, tak i já posílám vás. Avšak jak byl od Otce poslán, o tom svědčí druhým výrokem. Mé učení, říká, není mé, ale toho, který mne poslal, Otcovo (Jan 7,16). Bylo by věru hříchem, aby tento zákon, který dokonce Kristus sám sobě uložil, porušovali apoštolé a nástupci apoštolů. Ačkoliv je tu daleko rozdílný poměr. Neboť on sám, jako věčný a jediný rádce Otcův, který byl vždycky v jeho lůně, tak přijal od Otce své poslání, že v něm byly uloženy zároveň všechny poklady umění i moudrosti (Ko. 2,3). Z tohoto pramene čerpali všichni proroci, ať vydali kdy kterékoli nebeské proroctví. Z téhož zřídla čerpali také Adam, Noe, Abrahám, Izák, Jákob a jiní, které od počátku Bůh uznal za hodny, aby znali jej i vše, čemu se naučili z nebeského učení. Neboť bylo-li ustavičně pravda (jako že jistě bylo), co pravil Jan Křtitel (Jan 1,18), že Boha žádný nikdy neviděl, ale jednorozený Syn, který jest v lůnu Otce, ten že

vypravil; a druhý výrok samého Krista (Mat. 11,27), že Otce nikdo neviděl, jediný Syn a komu by chtěl Syn zjevit; jak by byli buď srdcem pochopili, nebo mluvili o tajemstvích Božích, kdyby je nebyl poučil Syn, jemuž jedinému jsou známa Otcova tajemství? A tak oni svatí mužové nepoznali Boha jinak, nežli právě v Synu, jako by jej viděli v zrcadle, ani proroci jinak o Bohu neprorokovali, nežli v Duchu téhož Syna; anebo někdo by to raději vyjádřil takto: Nikdy se Bůh nezjevil lidem jiným způsobem, nežli ve svém Synu, to jest, v jedině své moudrosti, světle a pravdě. Tato moudrost však, jakkoli se již dříve ukázala rozličnými způsoby, přece ani dosud ještě se nezaskvěla v plnosti. Jakmile však se nakonec zjevila v těle, cokoli může o Bohu pochopiti lidská mysl, a vše, o čem je třeba přemýšleti, nám hojně a široce vypověděla. Neboť věru nic všedního nechtěl zvěstovati apoštol, když napsal (Žd. 1,1), že častokrát a rozličnými způsoby mluvíval někdy Bůh otcům skrze proroky, v těchto pak posledních dnech mluvil nám skrze Syna svého milého. Naznačuje totiž, ba otevřeně prohlašuje, že Bůh nebude později, jak tomu bylo dříve, mluvit nadále skrze jiné a jiné lidi, ani nebude přidávat proroctví k proroctvím nebo zjevení ke zjevením; nýbrž že tak všechny stránky učení naplnil ve svém Synu, že je třeba, abychom to pokládali za poslední a věčné jeho svědectví. V tom smyslu je nazývána celá tato doba nové smlouvy, od té doby, co se nám zjevil Kristus s kázáním svého evangelia až po den soudu, poslední hodinou,¹⁵⁾ posledními časy¹⁶⁾ a dny;¹⁷⁾ jak jsme jinde příležitostně naznačili. A tak spokojeni s dokonalým učení Kristovým, učme se ani si žádné nové učení nad to nevymýšleti, ani nepřipouštět jiného, od jiných smýšleného (Mat. 17,5 a 10). Proto ne nadarmo, Otec posílaje k nám Syna, učinil jej s jedinečnou výsadou: naším učitelem, přikazuje, že jej máme poslouchati, nikoli někoho z lidí. Doporučil nám jeho učitelský úřad sice jen několika slovy, když pravil (Mat. 17,5): Toho poslouchajte! Ale v nich je značně víc váhy a síly, nežli se obecně za to má. Neboť jest to právě tak, jako kdyby nás odvedl ode všech lidských učení a postavil před něho jediného, jako kdyby rozkázal, abychom požadovali všechno učení ke spáse toliko od něho, záviseli toliko na něm a konečně k němu abychom Inuli, a jak to ta slova říkají, jeho jediného poslouchali.

A ovšem, co bychom mohli očekávat nebo požadovat od člověka, když samo Slovo života důvěrně s námi přebývalo v našem těle? Ledaže by snad byla naděje, že člověk může překonati moudrost Boží. Ba sluší se, aby ústa všech lidí zmlkla, když jednou sám promluvil ten, v němž chtěl nebeský Otec skrýti všechny poklady umění i moudrosti.¹⁸⁾ A promluvil tak, jak se jednak slušelo na Boží moudrost, která není v žádné části rozpolcena, jednak na Mesiáše, od něhož bylo očekáváno zjevení všech věcí. To znamená, že nezanechal jiným po sobě ničeho, co by mohli říci (Jan 4,25). Je třeba, říkám, aby Kristus sám mluvil, kdežto všichni ostatní musí mlčet, jemu samému je třeba naslouchati, kdežto všechny ostatní opominouti a jimi pohrdnouti. Neboť to jemu přísluší, že učí jako moc maje (Mat. 7,29). A nic nemohlo býti řečeno jasněji než to, co sám říká učedníkům: Ale vy nebývejte nazýváni mistři; nebo jeden jest Mistr váš Kristus (Mat. 23,8). Potom, aby ono slovo tím hlouběji se vstípi do duší, opakuje je dvakrát na tomtéž místě.*) Jedině toto tedy bylo zanecháno apoštolům a ještě podnes zůstává jejich nástupcům, aby bedlivě zachovávali ten zákon, kterým Kristus vymezil jejich poslání, když poručil, aby šli a učili všechny národy nikoli tomu, co sami nerozvážně u sebe vytvoří, nýbrž tomu, co on jim nařídil (Mat. 28,19-20). A nic jiného nezanechal apoštol Petr, ani pro sebe ani pro jiné, který

byl nejlépe poučen od Mistra, co smí. Mluví-li kdo, říká, mluv jako řeči Boží (1. Pt. 4,11). Co je to jiného, nežli učiniti přítrž všem nálezkům lidské mysli, ať již vyšly z kterékoli hlavy, aby mohlo být v církvi věřících kázáno i učeno čisté slovo Boží, a odstraniti usnesení všech lidí, ať patří ke kterémukoli stavu, aby v platnosti zůstala toliko ustanovení Boha samého?

Toto jsou ony duchovní zbraně (2. Kor. 10,4-6): mocné v Bohu, k vyvrácení ohrad, jimiž věrní vojíni Boží podvracejí rady i všelikou vysokost, povyšující se proti umění Božímu, a zajímají všelikou mysl v poddanost Kristu a pohotově mají pomstu proti každému neposlušenství. Tot' jasně a zřetelně vymezená moc, kterou mají býti opatřeni pastýři církve, ať už jsou konec konců nazýváni jakýmkoli jménem, totiž, aby se důvěřivě odvažovali všeho se slovem Božím, jehož služebníky a správci byli ustanoveni, aby vynucovali, že před jeho velebností ustupuje a jej poslouchá všechna světská moc, sláva a vyvýšenost, aby skrze ně vládli všem od nejvyššího až po toho posledního, aby stavěli dům Kristův, podvraceli království satanovo, pásli ovečky, zabíjeli vlky, povzbuzovali a vzdělávali učenlivé, usvědčovali vzpurné a tvrdohlavé, napadali je, vyvraceli, osvobozovali a svazovali, a konečně na ně metali hromy a blesky: ale všechno ve slově Božím. Jestliže se však tato moc porovná, s tou, kterou se až podnes v lidu Božím chlubí tito duchovní samovládci, kteří předstírají, že jsou biskupy i správci duší, nebude to o nic lepší shoda než mezi Kristem a Beliálem. Především chtějí, aby naše víra stála, a padala s jejich vůlí, aby vše, cokoli oni ustanoví tak nebo onak, pevně platilo pro naše duše. Jestliže něco schválí, abychom to bez jakéhokoli pochybování schválili, anebo jestliže něco odsoudí, aby to muselo také pro nás platit za odsouzené. Odtud jsou ony požadavky mezi nimi, že je v moci církve, aby vydávala články víry, a že autorita církve se vyrovná autoritě Písma svatého; že křesťanem je jen ten, kdo určitě souhlasí se všemi jejími dogmaty, jak kladnými tak zápornými, ať už věrou nerozvitou nebo rozvitou. A ještě jiné věci téhož druhu. Potom chtějí, aby i naše svědomí bylo podrobeno jejich vládě, že by nám nezbývalo, leč poslouchati všech zákonů, jež oni vydají. Zatím podle své libovůle, pohrdajíce slovem Božím, razí dogmata a žádají pro ně bezpodmínečnou víru a píší zákony, jejichž zachovávání činí nezbytným. Avšak tuto libovůli vyhlašovali nová dogmata a tvořit nové články víry, o níž jsme nedávno ukázali, že byla vzata i apoštolům, si osobují neprávem. Jestliže ani teď nedají pokoje, uvádím Pavla, který tvrdil (2. Kor. 1,24), že jistě nepanuje nad věrou Korintských, ačkoli byl od Pána zřízen za jejich apoštola. Kdyby byl uznával tuto svobodu učení, nebyl by nikdy jejich sboru předal tento řád, aby když mluví dva nebo tři proroci, ostatní to rozsuzovali (1. Kor. 14,29-30). Pakli by jinému tu přisedícimu bylo zjeveno, první mlč. Neboť tak neušetřil nikoho, aby jeho posudek nepodrobil autoritě slova Božího a mnohem jasněji ještě na jiném místě (Řím. 10,17) osvobozuje naši víru od všech lidských podání a smyšlenek, když praví, že víra je ze slyšení, slyšení pak skrze slovo Boží. Neboť jestliže toliko na slově Božím závisí víra, a jestliže na ně jenom se ohlíží a na ně spoléhá, jaké je tu ponecháno místo slovu člověkovu? Avšak když sama moc vydávati zákony byla neznáma i apoštolům a tolikrát byla služebníkům církve skrze slovo Boží odňata, divím se, jak se opovažují strhovati ji na sebe, ač pro to nemají příkladu apoštolů a jednají proti zjevnému zákazu Božímu. Nemá totiž dvojí smysl to, co píše Jakub (Jak. 4,11-12): Kdo soudí bratra svého, soudí zákon. Kdo soudí zákon, není plnitel zákona, ale soudce. Jeden však jest vydavatel zákona, který může spasiti

i zatratiti. Totéž bylo řečeno u Izaiáše, ačkoli poněkud temněji:

Hospodin jest král náš, Hospodin ustanovitel práv našich, Hospodin soudce náš, on spasil nás (Iz. 33,22) . Slyšíme od Jakuba, že je oslovován jako pán života i smrti ten, kdo má právo na duši. Poněvadž však nikdo z lidí si toho nemůže přivlastniti, sluší se tedy uznávati za krále duší jediného Boha, neboť toliko v jeho ruku je moc spasiti i zatratiti; anebo (jak znějí ona slova Izaiášova), že je králem i soudcem i ustanovitelem práv i spasitelem. Také Petr, když připomíná pastýřům jejich povinnost, povzbuzuje je, aby pásli stádo tak, aby nepanovali nad dědictvím (řecky klérem), kterýmžto jménem označuje dědictví Boží, to jest lid věřících (1. Pt. 5,2-3). Ejhle, odřata je a zcela z kořene vyvrácena moc, kterou si osobují ti, kteří se chtějí vynášeti beze slova Božího. Neboť apoštolům nebylo dáno nic, čím by upevnili své učení a panství, nýbrž jenom to, čím by zvelebili panství a učení Boží.

Dobře vím, co odpovídají sami za sebe, že jejich podání (tradice) nepocházejí od nich, nýbrž od Boha, že neblábolí své vlastní výmysly, nýbrž to, co přijali od Ducha svatého, předávají prý jakoby z ruky do ruky křesťanskému lidu, jemuž byli božskou prozřetelností postaveni v čelo, aby mu vládli. Připojují také důvody, jimiž chtějí totéž dotvrditi, že tu jsou skvělá zaslíbení, v nichž Kristus slibuje, že přítomnost jeho Ducha se nebude jeho církvi nikdy nedostávat; že tu jsou znamenitě oslavné výroky, jimiž je božským hlasem vyznamenána: že jest svatá a neposkvrněná, bez vrásky a bez úhony (Ef. 5,27), a co vše se ještě v tomtéž smyslu dá uvést z Písem. Proto, bere-li ještě někdo autoritu církve v pochybnost, že si počíná bezbožně a urážlivě nejen proti církvi, nýbrž i proti Kristovu Duchu, jehož vedením se církev nade vši pochybu řídí. Z toho důvodu chtěl Kristus, aby byl pokládán za pohana a publikána ten, kdo by neposlechl církve (Mat. 18,17). A tak podle jejich mínění mají všichni mezi sebou pevně souhlasiti v tom, že církev nemůže blouditi v těch věcech, které jsou nutné ke spasení. A dále o tom, co je řečeno o církvi, praví, že se vztahuje cele na ně. Neboť buď se prý zhrouť celá církev, anebo musí státi oni, o jejichž ramena se ona opírá a stojí. Že tedy touž jistotu pravdy, která jest dána církvi, mají také církevní koncily, jimiž je církev skutečně představována, a aby ty nemohly blouditi, že jsou bezprostředně řízeny Duchem svatým. Jestliže však toto je prokázáno, pak zároveň platí, že jejich tradice jsou zjevení skrze Ducha svatého, jimiž nelze pohrdati, leč v bezbožném pohrdání Bohem. A aby se nezdálo, že se o něco pokusili bez svědectví vážných veličin, chtějí, aby se věřilo, že velká část jejich zvyklostí vyšla od apoštolů. Toho druhu jsou modlitby za zemřelé a téměř veškerý řád jejich obřadů. Neboť nad každý spor povyšují to, že apoštolům bylo po nanebevstoupení Kristovu zjeveno velmi mnoho, co není obsaženo v Písmech. Poněvadž jim bylo od Pána řečeno (Jan 16,12): Ještě bych měl mnoho říci vám, ale to nemůžete snésti nyní, zvíte však později. A tvrdí, že postačí ukázati na jednom příkladě, co činili apoštolé v ostatních. Když se sešli (Sk. 15,20 a 29) pohromadě, oznámili z usnesení koncilu všem národům, aby se zdržovali od obětovaného modlám, od udáveného a od krve.

Avšak, bude-li někdo chtít vše jednotlivě se mnou popořadě prohlédnouti, umožním mu, aby beze vši námahy nahlédl, jak je to vše nicotné a zřejmé hračkářství. Vždyť bych povzbudil i je, aby k tomu obrátili vážně svou mysl, kdybych měl naději, že bych mohl poučováním u nich něco poříditi. Poněvadž však jejich předsevzetím, když pustili pravdu zcela se zřetele, je jedině, aby hájili svou věc, jak je jen možné, mohou se domnívati, že ani já se s nimi nemusím zaměstnávat. Povím

jen něco málo, aby se mohli jejich nástrahám vystříhati dobří a pro poznání skutečně zanícení lidé, jejichž vzdělání jsme se od začátku ujali.

Takové tedy musím napomenouti, aby se nedali pohnouti vylhaným předstíráním církve, jímž se bez příčiny pyšní tito víc než nebezpeční a úhlavní nepřátelé církve. Neboť nepředkládají nic jiného, nežli, jak zjevno, kdysi předstírali Židé, když je proroci Hospodinovi obviňovali ze zaslepenosti, bezbožnosti a modlářství. Neboť jako se oni pyšně chlubili chrámem, obřady a kněžstvím, a ty věci, jak se jim zdálo, byly silným důkazem pro měření církve, tak jsou nyní nám jako církev představovány jakési vnější škrabošky, které jsou často velmi vzdáleny od církve a bez nichž může církev velmi dobře být. Proto k jejich vyvrácení nemusíme užít žádného jiného důkazu nežli toho, kterým se proti oné hloupé sebedůvěře Židů stavěl Jeremiáš; totiž, aby se nechlubili lživými slovy říkající: Chrám Hospodinův, chrám Hospodinův, chrám Hospodinův jest.¹⁹⁾ Poněvadž Hospodin neuznává nikde nic za svůj majetek, leč tam, kde je posloucháno a zbožně ostříháno jeho slovo. Neboť toto jest nepomíjející známka, kterou náš Pán označil své: Kdo jest z pravdy, říká, slyší hlas můj (Jan 18,37); též: Já jsem ten dobrý pastýř a znám své ovce a ony znají mne.²⁰⁾ Ovce mé hlas můj slyší a já je znám a následují mne.²¹⁾ Krátce předtím však řekl, že ovce následují svého pastýře, poněvadž znají jeho hlas, cizího však nenásledují, nýbrž utíkají od něho, poněvadž neznají hlasu cizích.²²⁾ Proč tedy o své újmě soudíme zpozdile o církvi, když ji Kristus označil znamením, o němž není nejmenší pochybnosti? A kdekoli to lze spatřiti, nemůže být klamu o tom, že tam jistě ukazuje na církev: jakmile však toto znamení chybí, nezbyvá nic, co by mohlo dát pravé označení církve. Ba spíše je třeba rozlišovati Jeruzalém od Babylónu a církev Kristovu od spiknutí satanova tímto rozdílem, kterým je mezi sebou rozdělil Kristus. Kdo z Boha jest, říká, slovo Boží slyší (Jan 8,47); proto vy neslyšíte, že z Boha nejste. Zkrátka: Poněvadž církev je království Kristovo a on kraluje toliko skrze své slovo, bude ještě někomu nejasným, že to jsou lživá slova, jimiž klamně líčí, že království Kristovo je bez jeho žezla, to jest bez jeho přesvatého slova? Proto jestliže odstraníme všechny škrabošky a líčidla a my (jak má být naší přední starostí a co má pro nás obzvláštní význam) hledíme bez klamu na to, jakou zajisté chce míti Kristus svou církev, abychom podle jeho pravidla, se utvářeli a porovnávali, lehce nabudeme jistoty, že to není skutečná církev, která se rozmařile baví tím, že překračuje hranice slova Božího, že vydává nové zákony a vymýšlí novou podobu náboženství. Což snad neplatí na věky onen jednou vydaný zákon církve? Cokoli já prikazuji tobě, ostříhati budeš, abys to činil; nepřidáš k tomu, aniž co z toho ujmeš (5. Moj. 12,32), a jinde: Nepřidávej k slovům Hospodinovým, ani neubírej, aby tě snad nekáral a byl bys ve lži postižen (Př. 30,6). Ježto nelze popříti, že to bylo řečeno církvi, co hlásají jiného nežli vzdor proti ní ti, kteří i po takových zákazech se chlubí, že byl přesto dobrý důvod přidávati i přiměšovati ze svého k slovu Božímu? Odstup to od nás, abychom souhlasili s jejich lžemi, jimiž působí církvi tak velikou ostudu. Avšak pochopme, že se falešně předstírá jméno církve, kdykoli jde o tuto libovůli lidské nerozvážlivosti, která nemůže sama sebe udržeti v mezích nařízení slova Božího, aby z drzé bujnosti nezabíhala do svých nálezků. Nic není zahaleného, nic zatemněného a nic sporného v těch slovech, jimiž se celé církvi zakazuje, aby nic nepřidávala ani neubírala ze slova Božího, pokud jde o službu Bohu a náboženství. Nezapřel sám sebe Hospodin, který již dávno prohlásil, že není ničím tak urážen, jako když je uctíván lidskými nálezkami. Odtud ony slavné

výroky u proroků, které měly ustavičně zníti v našich uších (Jer. 7,22 n): Nebo jsem nemluvil s otci vašimi, ani jsem nepřikázal jim v ten den, v který jsem je vyvedl ze země Egyptské, o zápalech a obětech, ale toto jsem jim přikázal říka: Poslouchejte hlasu mého a budu vašim Bohem, a vy budete mým lidem a budete chodit po vši cestě, kterou vám přikážu; též (Jer. 11,7): Častokrát osvědčoval jsem se otcům vašim: Poslouchejte hlasu mého. A jiné výroky téhož druhu. Avšak tento výrok je především a nad jiné význačný (1. Sam. 15,22-23): Zdali libost má Hospodin v zápalech a obětech a ne spíše, když se poslušenství koná hlasu Hospodinova? Aj, poslouchati lépe jest nežli obětovati a ku poslušenství státi, nežli přinášeti tuk skopců. Nebo vzpoura jest takový hřích jako čarodějnictví a přestoupiti přikázání jako modlářství. O všech lidských nálezcích, kolik jich v tomto směru obhajuje autorita církve, protože je nelze zprostit zločinu bezbožnosti, lze tedy snadno dokázat, že jsou církvi přičítány falešně. Z toho důvodu můžeme volně napadati toto tyranství lidských tradic, jež se nám tak povýšeně ukazují pod jménem církve. Neboť nám není církev na posměch, jak o nás naši protivníci křivě lžou, aby nás uvedli v nenávisť, nýbrž my jí zajišťujeme chválu poslušnosti, nad niž nic většího neuznává. Spíše činí církvi veliké bezpráví oni sami, kteří v ní rozdmychují vzdor proti jejímu Pánu, když klamně uvádějí, že pokročila dále, nežli bylo lze skrze slovo Boží. Ani nemluví o tom, jak znamenitá je to nestydatost, spojená s rovnou jí zlomyslností, jestliže se ustavičně volá o moci církve a zatím se zastírá i to, co jí bylo od Pána přikázáno, i poslušnost, kterou je povinna přikázání Páně. Avšak bude-li nám záležeti, jak se sluší, na tom, abychom byli v souhlase s církví, tu spíše půjde o to, aby se přihlíželo a pamatovalo na to, co nám i celé církvi Pán přikazuje, totiž abychom ho jednomyslně poslouchali. Neboť není pochybnosti o tom, že budeme v nejlepší souhlase s církví, jestliže se ukážeme ve všem poslušní Pána. Církev má ovšem nejskvělejší zaslíbení, že ji nikdy její choť – Kristus neopustí, a že ji jeho Duch uvede ve všelikou pravdu.²³⁾ Předně všechna zaslíbení, jež se obvykle uvádějí, byla dána právě tak jednotlivým věřícím, jako všemu věřícímu lidu. Neboť ačkoliv Pán hovořil ke dvanácti apoštolům, když řekl: Aj, já s vámi jsem až do skonání věků (Mat. 28, 20); též (Jan 14,16 n): Já prositi budu Otce a jiného Utěšitele dávám, aby s vámi zůstal na věky, toho Ducha pravdy, jehož svět nemůže přijmouti. Nebo nevidí ho, aniž ho zná, ale vy znáte jej, neboť u vás přebývá a ve vás bude; přece to nesliboval jen těm dvanácti dohromady, nýbrž každému jednotlivě a také jiným učedníkům, ať už je přijal, anebo později měl přijmouti do svého království. Když však takováto zaslíbení, plná významné útěchy, vykládají tak, jako by nebyla dána žádnému křesťanu zvlášť, nýbrž celé církvi zároveň, co tím činí jiného, než že odnímají všem křesťanům útěchu, které se jim odtud mělo dostat? A nepopírám tím, že Pán, bohatý nade všechny milosrdenstvím a dobrotou, vylévá sebe přece na některé obzvláště štědreji a bohatěji (jako je třeba, aby obohatil vnějšími dary ty, kteří byli ustanoveni, aby jiné učili), a netvrdím, že by své vlastní dary, jež jsou různé a mnohonásobné, různě nerozděloval (1. Kor. 12,28); ani konečně, že by sama společnost zbožných, vybavena takovou rozmanitostí darů, nebyla opatřena daleko bohatším a rozsáhlejším pokladem nebeské moudrosti nežli jednotlivci sami o sobě; nýbrž tvrdím to proto, poněvadž nesmí jim být dovoleno, aby tato slova Páně zvráceně překrucovali v jiný smysl, než v jakém byla řečena.

Prostě tedy vyznáváme pravý stav věci, že Pán je ustavičně svému lidu přítomen, a že jej řídí svým Duchem; tento Duch že není duchem bludu, neznalosti, lži nebo temností, nýbrž je Duchem zjevení, pravdy, moudrosti a světla, od něhož se učí neklamně tomu, co jim bylo dáno od Boha, to jest, jaká je naděje jejich povolání a jaké bohatství slávy dědictví Božího, a kterak jest nesmírná velikost moci jeho ke všem věřícím (1. Kor. 2,12; Ef. 1,18-19). Mimoto, že Pán ustanovil ve své církvi takové rozdělení darů, aby bylo vždy dosti těch, kteří by vynikali v jednotlivých darech k jejímu vzdělání (Ef. 4,11-13). Dal totiž apoštoly, proroky, učitele a pastýře, aby všichni sice v různých služebnostech, avšak v jednom duchu pečovali o všeobecné vzdělání církve, až bychom se sběhli všichni v jednotu víry a známosti Syna Božího, v muže dokonalého, v míru postavy plného věku Kristova. Poněvadž však věrní postihují v tomto těle prvotiny a jenom jakousi předchuť toho Ducha,²⁴⁾ i těm, kteří byli nad jiné obdarováni těmi přednějšími dary, nezbyvá nic lepšího, nežli aby vědomi si své slabosti, drželi se úzkostlivě v mezích slova Božího, aby najednou nezbloudili s pravé cesty, jestliže by se příliš daleko odchýlili svou myslí. A ovšem nesmí být ani v nejmenším pochybnosti o tom, že v mnohém mohou klesnouti, jestliže se jen nepatrně uchýlí od slova Božího; pokud ovšem ještě jsou bez onoho Ducha, jehož učením jediné porozumívají tajemstvím Božím. Neboť co Pavel píše (Ef. 5,25-27),²⁵⁾ že Kristus očistil církev obmytím vody skrze slovo života, aby v ní sobě postavil slavnou choť, nemající poskvrny, ani vrásky, nebo cokoli takového, ale aby byla svatá a bez úhony, tím chce spíše poučiti o tom, co činí každodenně Kristus na svých věrných, nežli co již Kristus dokonal. Neboť jestliže je den ze dne posvěcuje, očišťuje, ohlazuje a jejich skvrny stírá, je tím dáno, že jsou dosud jistě zhyžděni nějakými skvrnami a vráskami, a že jejich posvěcení chybí nemalý díl. Avšak považovati za svatou a neposkvrněnou církev, jejíž všichni údové jsou poskvrněni a značně nečistí, jak je to liché a nepravdivé! A tak jest pravda, že Kristus očistil církev obmytím vody skrze slovo života; to znamená, očistil ji odpuštěním hříchů a znamením tohoto očištění je křest; a to za tím účelem, aby si ji posvětil. Avšak zde lze viděti jenom začátek jejího posvěcení, kdežto konec a věčné naplnění nastane, až Kristus, svatý nad svatými, ji vpravdě a na věky naplní svou svatostí. A proto, spoléhajíc se na tak veliké bohatství těchto zaslíbení, má církev věrných zřídlo, z něhož může slavně udržovat svou víru, poněvadž v ničem nepochybuje, že má Ducha svatého vždy za nejlepšího a nejjistějšího vůdce na pravé cestě. A neopírá se o marnou důvěru. Neboť není Pán takový, aby marně lákal své, a aby zklamal věnovanou důvěru. Potom vědomím a poznáním své neznalosti a nevědomosti tak poučena, jak se sluší na cudnou nevěstu a střízlivou učednici, ustavičně a pilně visí na rtech svého učitele a ženicha. Není moudrá sama u sebe, ani ze sebe nic nevymýšlí, nýbrž postavila hranici své moudrosti tam, kde on přestal mluvit, a tak zároveň nedůvěřuje i všem nápadům svého rozumu. Avšak v těch věcech, v nichž se opírá o slovo Boží, není nedůvěřivě nebo rozpačitě na vahách, nýbrž je klidná s velikou jistotou a pevnou stálostí.

A tak není nic divného, jestliže jedinečným Božím slavným výrokem nám Kristus doporučil vážnost své církve, takže chtěl, aby byl pokládán za pohana a publikána, kdo by jí nechtěl poslouchati, připojuje zároveň neobyčejné zaslíbení (Mat. 18,20): Kdekoli shromáždí se dva nebo tři ve jménu jeho, tam že bude uprostřed nich. Avšak je velmi podivné, že ti ničemové jsou tak nestydatí, že se odtud opovažují bráti důvod

k zuřivému počínání. Čeho totiž nakonec dosáhnou, než že se nemá pohrdati jednomyslností církve, a že ta může býti jednomyslná jen v pravdě slova Božího? Říkají, že církev musí být slyšena. Kdo to popírá, když hlásá vše pouze podle slova Hospodinova? Požadují-li něco více, nechat si uvědomí, že jejich požadavek není nijak podepřen těmito Kristovými slovy. Neboť poněvadž bylo zaslíbení dáno těm, kteří se shromažďují ve jméně Kristově, a takové shromáždění se nazývá církví, nepřipouštíme, že by byla církev tam, kde nebyla shromážděna ve jméně Kristově. Avšak, zdali to znamená shromážditi se ve jméně Kristově, když se zavrhně přikázání Boží, které zapovídá přidat něco nebo ubrat z jeho slova (5. Moj. 12,32; Př. 30,6) a cokoliv ustanovovati podle vlastní libovůle?

S čím nakonec přicházejí, že církev nemůže blouditi v těch věcech, které jsou potřebné ke spasení, naprosto se proti tomu neohrazujeme. Avšak zde také se nejvíce různíme smyslem výkladu. Soudíme, že nemůže blouditi proto, že zřeknuvši se vši své moudrosti, dává se poučovati Duchem svatým skrze slovo Hospodinovo.

To však, co oni uvádějí, směřuje k tomuto cíli: Když je církev řízena. Duchem Páně, že může bezpečně beze slova kráčet všade, kam se vydává, že může smýšleti nebo mluvit jen pravdu. Tu však, třeba jim všechno připustíme, co se týká církve, přece pro své tradice ani tak ještě z toho nic nezískají. Neboť pokud se domnívají, že v církvi nepřebývá pravda, není-li mezi pastýři, a že církev sama neexistuje, neprojevuje-li se v obecných koncilech, tedy to daleko nebylo vždy pravda, jestliže nám proroci zanechali o svých dobách pravdivá svědectví. Izaiáš říká (56,10-11): Strážní jeho jsou slepí, všichni napořád nic neznají, všichni jsou psi němí, aniž dovedou štěkati; jsou ospalci, leží, milujíce dřimotu a pastýři sami nic nevědí a ničemu nerozumějí a všichni k cestám svým patří. Jeremiáš pak (6,13): Od proroka až do kněze všichni napořád provodí faleš; anebo (Jer. 14,14): Lež prorokují ti proroci ve jménu mém. Ježto jsem jich neposlal, aniž jsem přikázal jim. Už i Ezechiel (22,25-28): Spiknutí proroků jejich uprostřed ní, jsou podobni lvu řvoucímu, uchvacujícímu loupež. Duše žerou a věci drahé berou a činí mnoho vdov uprostřed ní. Kněží její znásilňují zákon můj a svaté věci mé poskvřňují, mezi svatým a poskvřněným rozdílu nečiní. Proroci omítají vápnem ničemným, předpovídají marné věci a hádají jim lež, říkajíce: Takto praví Hospodin, ačkoliv ten nepromluvil. Též Sofoniáš (3,4): Proroci jeho kvapní, muži všichni nešlechtní; kněží jeho poskvřňují věci svaté a přestoupili zákon. Kromě toho tolikrát bylo předpověděno Kristem i jeho apoštoly, že od pastýřů hrozí církvi nejvyšší nebezpečí (Mat. 24,11; Sk. 20,29.n; 2. Te. 2,3.n; 1. Tim. 4,1 n; 2.Tim. 3,1 n; 4,3; 2. Pt. 2,1 n)? Abych vypočítáváním nevyplnil mnoho stran, nejen příklady oněch dob, nýbrž příklady téměř všech věků jsme napomínáni, že ne vždy je pravda pěstována v lůně pastýřů, a že bezúhonnost církve nezávisí na jejich stavu. Slušelo se ovšem, aby oni byli ochránci a strážci církevního míru a spásy, k jejichž zachovávání byli ustanoveni. Avšak něco jiného jest konati to, co je člověk povinen a něco jiného býti dlužen to, co člověk nekoná. Přesto však ať tato naše slova nikdo nechápe v tom smyslu, jako bych soudil, že vážnost pastýřů má být napořád a slepě a bez výběru podrývána. Toliko bych chtěl, aby se mezi nimi konal výběr tak, abychom nepokládali hned za pastýře ty, kdo jsou tak nazýváni. Neboť je třeba, abychom vůbec uvažovali tak, že celý jejich úkol je vymezen službou slova Božího, celá jejich moudrost znalostí jeho slova, celé nadání řečnické kázáním téhož slova; jestliže se od něho odkloní, že jsou se svým rozumem

mdlí a tupí, se svým jazykem koktaví a po všech stránkách nevěrní a svých povinností nedbalí, ať už jsou proroky, nebo biskupy, nebo doktory anebo ještě cokoliv jiného většího. Nemluví o jednom neb o druhém. Celý stav pastýřů dohromady, jestliže opustí slovo Boží a dá se vésti svým rozumem, nemůže dospět nikam jinam než k bláznovství. Avšak tito se poddávají bezuzdné libovůli, setřásše a zavrhnuvše se sebe poslušnost Božího slova jen z toho důvodu, že jsou pastýři. Jako by nebyl býval pastýřem Jozue, jemuž bylo řečeno (Joz. 1,7), aby se neuchyloval ani napravo ani nalevo, ale aby ostržíhal a činil všechna ustanovení zákona. A zatím usilují přesvědčiti lid, že nemohou být zbaveni světla pravdy, že Duch svatý v nich ustavičně přebývá, a že církev s nimi stojí a s nimi vymírá. Jako by nebylo žádných soudů Hospodinových, že by se nemohlo i nyní přihoditi, co proroci ohlašovali lidem své doby, jako: Užasnou se kněží a proroci třásti se budou (Jer. 4,9); též: Zákon zahyne od kněze a rada od starších (Ezech. 7,26). Jako by byla falešná proroctví Kristova i apoštolů, že „povstanou mnozí falešní proroci ve jménu mém“ (Mat. 24,24), anebo: Já to vím, že po mém odchodu vejdu mezi vás vlci hltaví (Pavel tu mluví k biskupům efezského sboru), kteří nebudou šetřiti stáda. A z vás samých povstanou muži, kteří budou mluvit převrácené věci, aby obrátili učedníky po sobě (Sk. 20,29-30); anebo: „Bývali i falešní proroci v lidu, jakož i mezi vámi budou falešní učitelé, kteří uvedou sekty, zradu a ostatní přemnohé věci toho druhu“ (1. Pt. 2,1). A tito tak hloupí lidé nechápou, že zpívají tutéž písničku, kterou zpívali kdysi ti, kteří byli ve sporu se slovem Božím, když s toutéž důvěrou, o niž se nyní opírají, říkali: Pojd'te a vymysleme proti Jeremiášovi nějakou chytrost, neboť nezhyne zákon od kněze, ani rada od moudrého, ani slovo od proroka (Jer. 18,18).

Proto ať uvádějí tisíckrát koncily biskupů, málo tím získají. A nedosáhnou dříve, abychom věřili tomu, co tvrdí, totiž že jsou řízeny Duchem svatým, dokud nás nepřesvědčí, že se shromažďují ve jméně Kristově; vždyť právě tak se mohou bezbožní a nešlechtní biskupové spiknouti proti Kristu, jako se mohou dobří a zbožní sejít v jeho jméně. O této věci máme hojnost příkladů ve velkém počtu usnesení, která vyšla z takových koncilů; ukázati jejich zločinnou bezbožnost by mi nezpůsobilo valně nesnázi, kdybych neusiloval o stručnost (čehož je potřebí v tomto malém díle). Lze-li přece usuzovati podle jedné otázky, jaké mohou být i ostatní, tedy: Pavel tvrdí, že nařizovat neženiti se a zakazovat požívání pokrmů jest ďábelským pokrytectvím a lží (1. Tim. 4,1-5). A nepomáhá, že pro své očištění, a aby svedli zločin na jiného, svalují na Manichejské a Tatiany,²⁶⁾ že ti sňatek a maso zavrhnou vůbec, kdežto oni ve sňatku brání jen jistým osobám a maso jísti zakazují jen v určitých dnech. Neboť nemohou omluviti svá rozhodnutí, že brání uzavírati manželství a příkazují zdržovati se od pokrmů, které Bůh stvořil k požívání s díkůčiněním. Nebo všeliké stvoření Boží jest dobré²⁷⁾ a svaté věrným a těm, kteří poznali pravdu. Poněvadž však tyto satanské výroky byly vyneseny zásluhou koncilů, nechat každý pro sebe uváží, čeho se lze dočkati v ostatních věcech od satanových nástrojů. Dále, co budu vypočítávat: Koncily, jež jsou ve sporu s jinými a co bylo jedním koncilem ustanoveno, že bylo druhým zrušeno? Pokud jde o stanovení zvyků, říkají, dochází k takovéto různosti; při těch nebrání nic, aby pro různost dob byly vydávány různé zákony. Ale i v učení bylo vidět, že se někdy bojovně rozcházejí. Tak cařihradský koncil,²⁸⁾ který svolal císař Lev a koncil nicejský,²⁹⁾ který z nenávisti proti němu svolala později Irena, z nichž první se usnesl na zničení a odstranění obrazů, druhý na jejich obnovení. A vůbec

mezi východní a západní církví, jak jim říkají, bývá zřídka shoda. Nechat' jdou nyní a chlubí se po svém způsobu, že Duch svatý je nerozlučně spojen s jejich koncily! Ani zde však netvrdím, že všechny koncily musí být zavrženy, anebo že jednání všech koncilů musí být prohlášena za neplatná, anebo že musí být všechna škrtnutím péra, jak se říká, zrušena. Vidím totiž, že z některých, zvláště z oněch starých, prozařuje pravá touha po zbožnosti a k tomu neklamná znamení ducha, učenosti i rozumnosti. A nepochybuji, že i v jiných dobách měly koncily mezi sebou své biskupy lepšího zrna. Avšak v těchto posledních se přihodilo to, na co si kdysi v římských schůzích senátu stěžovali sami senátoři, že se děje nesprávně. Neboť pokud jsou hlasy sčítány a ne váženy, stalo se častěji nevyhnutelně, že lepší strana podlehla většině. Ačkoliv i v oněch starých a čistších shromážděních je leccos, čeho právem postrádáš: ať už to, že jinak vzdělaní a moudří mužové, kteří tehdy byli přítomni, zaměstnání naskýtajícími se povinnostmi nepomyslili na mnoho jiných věcí, nebo to, že jsouce zaujati věcmi důležitějšími a vážnějšími nechali uniknout leckteré méně důležité, nebo že prostě mohli být oklamáni nezkušeností, nebo že se mnohdy dávali strhnout i přílišným zájmem. Názorný příklad tohoto posledního případu, který se zdá být nade všecko obzvlášť tvrdý, se naskytl v nicejském synodu,³⁰⁾ jehož důstojnost byla přijata všeobecně se svrchovanou úctou (viz Eusebiovy Církevní dějiny). Ačkoli tam totiž byl ohrožen přední článek naší víry a nepřátelský Arius, s nímž se měli sraziti, byl přítomen v plné zbroji a obzvláště záleželo na svornosti těch, kteří se sešli připraveni potlačit Ariův blud – přesto nedbali tak velikého nebezpečí. Ba jako by zapomněli na všechnu vážnost, skromnost a lidskou důstojnost, nechali stranou zápas, který měli před sebou, jako by se tam byli sešli přímo s úmyslem, aby se zalíbili Ariovi, jali se štěpit vnitřními různicemi a meč, který měl být vytasen proti Ariovi, obraceli sami proti sobě. Bylo slyšet ohavná obvinění, žalobní spisy lítaly sem a tam, a nebyl by nastal konec sporů, dokud by se nebyli vyvražдили vzájemnými ranami, kdyby nebyl zakročil císař Konstantin. Ten vyznal, že vyšetřování jejich života se vymyká jeho poznání a takovou neumírněnost potrestal spíše pochvalou nežli výčitkou. Jak je pravděpodobné, že v mnohém směru dopustily se poklesku i jiné koncily, jež byly později konány? Snad se zdám někomu nezapným, když si dám práci, abych prokázal takové omyly, poněvadž protivníci přiznávají, že koncily mohou blouditi v tom, co není potřebné k spasení. Avšak ani tato námaha není zbytečná; ačkoliv totiž z donucení to přiznávají slovem, přece žádají víc, nežli si na počátku činili nárok, když nám každé rozhodnutí koncilů v kterékoli věci bez rozdílu vnucují jako výrok Ducha svatého. Co tvrdí takovýmto jednáním jiného, než že koncily se nemohou žádným způsobem mýliti? Anebo mýlí-li se, že je přece hříchem rozeznávati pravdu a nesouhlasiti s bludy? Proto nám žádná jména koncilů, pastýřů, biskupů a církve, která mohou být právě tak předstírána falešně, jako jich může být užito plným právem, nesmějí brániti, abychom se nepoučili takovými doklady, a proto nezkoušeli všechny „duchy“ všech lidí podle pravidla slova Božího, abychom tak zjistili, zda jsou z Boha.³¹⁾

Dovolávati se však apoštolů jako původců tradic, jimiž dosud jest církev znešvařena, je pouhým podvodem, poněvadž celé učení apoštolů má svůj cíl v tom, aby novými úkony nebyla svědomí zatěžována, anebo aby služba Bohu nebyla poskvrněna našimi nálezkami. A jestliže lze dějinám a starým památkám přikládati víru, bylo apoštolům nejen neznámo, co se jim připisuje ale ani o tom neslyšeli. A ať nepovídají, že mnoho jejich usnesení přešla do zvyku a mravů, ačkoliv nebyla

zachována písemně, ona usnesení totiž, jimž nemohli porozuměti, pokud ještě Kristus žil, jež však pochopili po jeho nanebevstoupení skrze zjevení Ducha svatého. Jaká to nestoudnost! Učedníci byli, přiznávám, ještě nezkušení a neznalí, když to slyšeli od Pána. Avšak byli snad v moci této zpozdilosti ještě tehdy, když své učení napsali, takže později pokládali za nutné doplnit živým hlasem, co vinou své neznalosti opomněli napsati? Jestliže však sepsali své písemnosti, uvedeni Duchem pravdy ve všelikou pravdu, co jim bránilo, aby do svých spisů nepojali dokonalou známost učení evangelia, a aby nám ji jako zpečetěnou nezanechali? Mimoto se dělají směšnými, když předstírají, že ona nesmírná tajemství, jež po tak dlouhý čas byla apoštolům neznáma, jsou jednak obřady buď židovské, nebo pohanské, z nichž jedny byly dávno před tím rozšířeny mezi Židy, druhé mezi všemi pohanskými národy, jednak nezapné posunky a babské obřadky, jak je i zpozdilí obětníci, kteří nedovedou číst a psát, vykonávají nadmíru přesně, ba které děti i blázni napodobují tak případně, že se může zdát, že není vhodnějších správců takových svátostí.

Nemají více štěstí, ani když uvádějí příklad apoštolů, aby tím obhájili své tyranství. Apoštolé, říkají, a starší první církve vydali rozhodnutí bez Kristova příkazu, jímž nařizovali všem křesťanům z pohanů, aby se zdržovali od obětovaného modlám, od udáveného a od krve (Sk. 15,29). Jestliže to bylo dovoleno oněm, proč nemá být dovoleno nástupcům, aby totéž napodobili, kdykoli toho potřeba vyžaduje? Kéž by je však vždycky, jak v jiných věcech, tak i v této napodobovali! Neboť popírám, že by tam byli apoštolé ustanovili nebo uzákonili něco nového, což lze snadno potvrdit pádným důkazem. Vždyť když v onom shromáždění Petr prohlašuje, že je Bůh pokoušen, jestliže je vkládáno jho na hrdla učedníků,³²⁾ vyvrací sám svůj názor, jestliže později souhlasí, aby bylo nějaké jho vloženo. Avšak jho jest vkládáno, jestliže apoštolé svou autoritou rozhodují o tom, aby bylo křesťanům z pohanů bráněno dotýkati se obětovaného modlám, krve a udáveného. Zůstává ovšem ještě námitka, že se přesto zdá, že zabraňují. Avšak to bude snadné k rozuzlení, jestliže si někdo blíže všimne smyslu vlastního usnesení. První věc svým pořadím a hlavní svou důležitostí je to, že křesťanům z pohanů musí být zachována jejich svoboda, a že nemají býti uváděni ve zmatek ani obtěžováni zachováváním zákona. Až sem nás toto místo výborně chrání. Avšak výjimka, která hned nato následuje, není ani nový zákon vydaný od apoštolů, nýbrž božské a věčné přikázání o zachování lásky; a neodnímá ani puntíku z oné svobody, nýbrž napomíná toliko křesťany z pohanů, jak se mají přizpůsobit bratřím, aby nezneužívali své svobody k jejich pohoršení. Toto tedy budiž druhou věcí, aby křesťané z pohanů užívali svobody, aniž by bratřím škodili nebo je pohoršovali. Avšak přece něco určitého předpisují; neboť jak se hodilo pro tehdejší dobu, poučují a naznačují, aby se vystríhali těch věcí, jimiž by mohli pohoršovat bratří. Od sebe však nepřinášejí nic nového k věčnému Božímu zákonu, který zapovídá být urážkou bratřím. Právě tak, stojí-li dnes v čele dosud dobře nespořádaných sborů věrní pastýři, necht' nařídí všem svým údům, aby, dokud nedorostou mdlí, s nimiž žijí, nejedli v pátek maso veřejně, anebo aby ve svátky venku nepracovali, anebo něco podobného. Neboť ačkoli tyto věci, odstraní-li se pověra, jsou samy o sobě případné, přece, když k nim přistoupí pohoršení bratří, nelze se jich dopustiti bez provinění. Avšak časy jsou takové, že věřící nemohou pořádat toto divadlo slabým bratřím, aby jejich svědomí co nejbolestivěji nezranili. Kdo může říci, kromě utrhače, že tak vydávají nový zákon? Naopak, jak je zřejmé, jen

brání pohoršením, která Pán s dostatečnou zřetelností zapovídá? Avšak o nic více to nelze říci ani o apoštolech, kteří nesledovali nic jiného, odstraňující možnost pohoršení, nežli aby zdůraznili božský zákon vystříhati se urážek, jako kdyby byli řekli: Příkázání Páně jest, abyste nepohoršovali slabého bratra; to, co bylo obětováno modlám, udávané a krev nemůžete jísti, aby se slabí bratří nepohoršili. Nařizujeme vám tedy ve jménu Páně, abyste nejedli k pohoršení. A že právě k tomu apoštolé směřovali, toho nejlepším svědkem je Pavel, který jistě nejinak než ve smyslu koncilu píše takto (1. Kor. 8,1 a 4 a 7 a 9): O pokrmech, které se obětují modlám, víme, že modla na světě není nic. Někteří však, uznávající modlu, až dodnes jedí jako modlám obětované, a jejich svědomí, jsouc mdlé, se poskvvrňuje. Hleďte, aby snad ta vaše moc nebyla k urážce mdlým! Kdo toto jednou řádně uváží, pro toho to nebude napříště fasádou, jakou z toho chtějí mít ti, kteří se se svým tyranstvím schovávají za apoštoly, jako kdyby ti byli začali svým rozhodnutím oslabovati svobodu církve.

Třebaže jsme neřekli všechno, co jsme k tomu mohli uvést, a také to, co jsme řekli, bylo probráno jen zcela stručně, přece věřím, že byl boj skončen tak, že již není důvodu k pochybnostem o tom, že duchovní moc, kterou se chlubí papež s celým svým královstvím, je bezbožné a nespravedlivé tyranství proti slovu Božímu a proti Božímu lidu. A pod jménem duchovní moci zahrnujeme i smělost, s níž rozšiřují nové nauky, jimiž zcela odvracejí ubohý lid od čiré a prosté čistoty slova Božího, i libovůli, s jakou vydávali nové zákony, jimiž ukrutně trápí nešťastná svědomí a posléze celou církevní soudní pravomoc, jak říkají, kterou vykonávají skrze sufragány a generální vikáře. Neboť připustíme-li, aby Kristus mezi námi vládl, je celý tento způsob vlády snadno podvrácen a zdeptán.

O druhém druhu panování, který záleží v majetku a latifundiích, nemusím nyní pojednávat, poněvadž není vykonáváno na svědomí. Přece však v této části stojí za to pozorovati, že jsou vždycky stejní, totiž, že nejsou ničím méně než tím, čím se chtějí nazývat: pastýři církve. A nepoukazují na osobní chyby jednotlivců, nýbrž na společný zločin celého stavu, ba vlastně na mor kněžského stavu, poněvadž mají za to, že by byl nedostatečně opatřen, kdyby nebyl vyznamenán nadbytkem a pyšnými tituly. Či bylo úkolem biskupů, aby se účastnili soudních vyšetřování a správy obcí a krajů, a aby co nejhojněji brali na sebe zaměstnání jim cizí, když mají tolik práce a námahy ve svém úřadě, takže, i kdyby se mu věnovali cele a ustavičně a nebyli vytrhováni žádným rozptylováním, přece by sotva mohli stačiti na svůj úkol? Či snad se slušelo, aby se rovnali počtem služebníků, nádherou budov a přepychem šatstva a hodování rozmařilému životu knížat ti, jejichž život měl býti jedinečným příkladem střídmosti, skromnosti, zdrženlivosti a pokory? Jak velice se nesrovnávala s úřadem těchto lidí, jimž věčné a nezrušitelné Boží nařízení zapovídá (1. Tim. 3,3), aby nebyli mrzkého zisku žádostiví ani lakomci, a přikazuje, aby se spokojili s prostou životosprávou, skutečnost, že vztahují ruce nejen po vsích a hradech, nýbrž že se vrhají také na rozsáhlá místodržitelství a dokonce se zmocňují celých říší? Avšak protože jsou tak dalece bezohlední, že se ještě nyní odvažují vytáčet se a vychloubat, že se důstojnosti církve touto vyvýšeností dostává jistě čestné podpory, a že při tom nejsou odváděni od úkolu svého povolání, pokud se týká onoho prvního, je-li čestnou ozdobou její důstojnosti to, že se povznesli tak vysoko, že nahánějí strachu i těm nejvyšším vládcům, mají si proč stěžovat na Krista, který se tak silně dotkl jejich cti tímto způsobem. Neboť co potupnějšího mohl říci, aspoň podle jejich mínění, těmi

slovy: Králové národů a knížata panují nad nimi. Ale vy ne tak; ale kdo větší jest mezi vámi, budiž jako menší a kdo předním, jako ten, který slouží (Mat. 20,25 n; Mk. 10,42 n; Lk. 22,25 n). Těmito slovy arci oddělil jejich služebný úřad velikou přehradou od slávy a povýšenosti tohoto světa. V druhém bodě bych chtěl, aby podali přímý důkaz o tom, co lze snadno říci slovy. Ale poněvadž apoštolům se nezdálo, aby opustíce slovo Boží, přisluhovali stolům (Sk. 6,2), jsou tím usvědčováni, poněvadž se nechtějí dát poučiti, že není totéž být zároveň dobrým biskupem i dobrým knížetem. Neboť jestliže ti, kteří byli vybaveni od Pána hojností darů, a proto mohli snést mnohem více těžších starostí, nežli kteříkoli lidé po nich, přece vyznali, že se nemohou věnovati zároveň slovu a službě při stolech, aby neklesli pod břemenem; jak by mohli tito, ve srovnání s apoštolý nicotní človičkové, překonat jejich příčinlivost stonásobně? I jenom se o to pokusiti bylo znamením nejnestydatější a nadmíru troufalé sebedůvěry. Ale přece k tomu došlo; a jaký byl výsledek, je zřejmé. Nic jiného se totiž nemohlo přihodit, nežli že opustili svou stráž a přeběhli do cizího tábora. Byla jakousi snahou a projev zbožnosti laskavost knížat, kteří vynaložili tolik prostředků, aby obohatili biskupy; avšak nepostarali se touto svou zvrácenou štědrostí o prospěch církve nejlépe, neboť tak pokazili její starou a pravou kázeň, a abych pravdu řekl, úplně ji odstranili. Ti biskupové však, kteří zneužili takové dobroty knížat ve svůj prospěch, tímto jediným podaným důkazem více než dost dosvědčili, že nejsou vůbec biskupy. Konečně, abych promluvil o obou mocích najednou: Když dnes tak vášnivě zápasí o zachování jich obou, není nikterak tajno, čeho tím chtějí dosáhnout. Jestliže se zřeknou duchovního panství s tou podmínkou, že cele případně Kristu, není tu žádného nebezpečí ani pro Boží slávu, ani pro zdravé učení, ani pro blaho církve. Pakliže se zřeknou také oné světské moci, není naprosto nebezpečí, že by ubylo něco z obecného prospěchu církve. Avšak oni jsou slepě a střemhlav unášeni jedinou touhou zatracovati, poněvadž se domnívají, že nic nemůže obstát, leda když, jak to prorok říká (Ezech. 34,4), tvrdě a přísně panují. Ale těchto několik slov o panství církve jsem chtěl říci jen tak mimochodem !

Vracím se k duchovnímu panství, o němž je zde na místě hovořiti. Když při jeho obhajobě vidí, že všechny rozumové opory se viklají, uchylují se k onomu poslednímu ubohému útočišti. Třebaže sami jsou tupí v mysli i v radě, a v srdci a vůli zcela ničemní, přece že platí slovo Páně, které prikazuje poslouchati představených,³³⁾ byt' i vydávali nespravedlivé a příliš tvrdé zákony. Že Pán přesto prikazuje, abychom činili všechno, co říkají zákoníci a farizeové (Mat. 23,3 n), i když svazují nesnesitelná břemena, jichž se prstem nechtějí dotknouti. Je tomu tak vsutku? Avšak má-li být přijímáno bez rozmyšlení učení jakýchkoli pastýřů, kam potom směřovalo, že nás tolikrát, a tak úzkostlivě napomíná slovo Páně, abychom neposlouchali řeči lži proroků nebo lžipastýřů? Neposlouchejte, praví Hospodin, slov těch proroků, kteří vám prorokují. Marnosti vás totiž učí a vidění srdce svého mluví, ne z úst Hospodinových (Jer. 23,16). Též (Mat. 7,15): Pilně se pak varujte falešných proroků, kteří k vám přicházejí v rouše ovčím, ale uvnitř jsou vlci hltaví. Marně by nás napomínal i Jan (1. Jan 4,1), abychom zkušovali duchy, jsou-li z Boha. Ale z tohoto soudu nejsou vyňati ani andělé, natož pak lži d'áblovy (Ga. 1,8). Co však má znamenati toto slovo (Mat. 15,14): Povede-li slepý slepého, oba v jámu upadnou? Což neprohlašuje dosti zřetelně, že je velký rozdíl v tom, jaké pastýře posloucháme, a že nemáme poslouchati všechny bez rozvahy? Proto nás nemusí jejich tituly zastrašiti, aby nás

tak strhli k účasti na jejich zaslepenosti, když naopak vidíme, že jedinou starostí Hospodinovou bylo zastrašiti nás, abychom se nedali vésti žádným cizím bludem, ať je ukryt pod rouškou jakéhokoli názvu. Neboť je-li slovo Hospodinovo pravdivé, i slepí vůdcové, ať už si říkají představení, nebo nadřizení anebo biskupové, nic jiného nedokáží, než své druhy strhnouti do téže propasti.

Zbývá druhá část, jednající o zákonech. O nich tvrdí, že jim přísluší bezpodmínečná poslušnost, jakkoli nám stokrát nespravedlivě křivdí. Neboť prý zde nejde o to, abychom souhlasili s bludy, nýbrž toliko, abychom pokorně snášeli přísná nařízení představených, ježto není naším právem posuzovati je nepříznivě. Avšak i zde nám nadmíru vhod přichází na pomoc Pán s pravdou svého slova a vysvobozuje nás z takového otroctví k plné svobodě, kterou nám vydobyl svou svatou krví.³⁴⁾ Neboť nejde jenom o to, jak oni zlomyslně předstírají, abychom snášeli na svém těle nějaký tíživý útlak, nýbrž aby svědomí, oloupená o svou svobodu, to jest o dobrodiní krve Kristovy, mohla být bídně trápena. Než přejdeme i přes to, jako by to pro věc samu nic neznamenal. Avšak jak mnoho podle našeho soudu záleží na tom, že se odnímá Hospodinu jeho království, které s tak velikou vážností prohlašuje za své vlastnictví? Jest však odnímáno, kdykoli je uctíván podle zákonů lidských nálezků, kdežto on sám chce být jediným zákonodárcem svého uctívání. A aby se nikdo nedomníval, že na tom pranic nezáleží, ať slyší, jak vysoko si to Hospodin cení. Protože, říká (Iz. 29,13-14), lid tento se mne bál pro přikázání a moudrost lidskou, aj, já také divně budu zacházeti s lidem tímto, divně, pravím, a zázračně. I zahyne moudrost moudrých jeho a opatrnost opatrných jeho vymizí. Na jiném místě (Mat. 15,9): Nadarmo mne ctí, učíce učení přikázání lidských. Většina se diví, proč tak ostře Hospodin varoval, že divně bude zacházet s lidem, jímž byl uctíván podle nařízení a moudrosti lidské, a proč oznamuje, že je nadarmo ctěn lidskými přikázáními. Avšak kdyby přihlédli, kolik záleží v náboženství, to jest v nebeské moudrosti na tom, aby se záviselo jenom na ústech Božích, viděli by zároveň, že není bezvýznamný důvod, proč si Hospodin do té míry oškliví takové zvrácené služby, jež mu jsou prokazovány podle libovůle lidského vtipu. Neboť ačkoli mají jakési zdání pokory v této své poslušnosti ti, kteří poslouchají bohoslužebných předpisů, přece před Bohem naprosto nejsou pokorní, protože mu předpisují tytéž zákony, které sami zachovávají. Tento důvod je to zajisté, proč tak bedlivě Pavel usiluje nás varovati (Ko. 2,4), abychom se nedali svéstí lidskými ustanoveními a oním, jak on říká, pobožnostkárstvím – ethelothreskeia³⁵⁾ – to jest, svévolným a bez slova Božího od lidí vymyšleným uctíváním. Tak tomu nesporně jest. Je třeba, aby i nám samým naše moudrost i moudrost všech lidí se stala bláznovstvím, abychom připustili, že jedině on jest moudrý. Po této cestě vůbec nejdou ti, kteří si myslí, že se mu zavděčí službičkami vymyšlenými lidskou libovůlí. Tak tomu bylo i před několika stoletími i za naší paměti, a tak tomu je ještě dnes na těch místech, kde platí více vláda stvoření, než vláda Stvořitele, kde náboženství (jestliže ovšem si to zaslouhuje názvu náboženství) bylo pokáleno čtenějšími a nejapnějšími pověrami, nežli kdy jaké pohanství. Neboť co by mohla lidská mysl vytvořiti, než samé tělesné a pitomé věci, které opravdu ukazují na své původce? Dále k tomu přistupuje to nejhorší zlo, že jakmile jednou se začne omezovati náboženství takovými marnými smyšlenkami, jde za onou zvráceností hned další prokleté zlořečenství, které Kristus káral na farizejích (Mat. 15,3), že se zlehčuje přikázání Boží pro lidská ustanovení. Nechci již proti nynějším našim zákonodárcům

bojovati svými slovy. Stanou se zajisté vítězi, budou-li moci dokázat, že toto obvinění Kristovo se na ně nevztahuje. Avšak jak by se mohli ospravedlnit, když u nich je nesmírně větším zločinem, vynechala-li se ušní zpověď na sklonku roku, nežli vedli-li se zcela ničemný život po celý rok; poskvřnil-li se jazyk mírným ochutnáním masa v pátek, nežli hanobilo-li se celé tělo po všechny dny smilstvím; přiložila-li se ve svátek ruka k počestnému dílu, nežli zaměstnávaly-li se ustavičně všechny údy nejhoršími ohavnostmi; vstoupil-li kněz v jediné zákonité manželství, nežli zapléтал-li se tisíckrát v cizoložství; nevykonati zaslíbenou pouť, nežli nedržeti slovo ve všech slibech; je pro ně větším zločinem, nevěnovalo-li se nic na nadměrnou, ale právě tak prázdnou, jako neužitečnou nádheru chrámů, nežli nepřispělo-li se na nejtěživější potřeby chudých; pominula-li se socha bez pozdravení, nežli jednalo-li se hanebně s celým lidským pokolením; neodříkala-li se ve stanovených hodinách dlouhá slova, nemající smyslu, nežli nepronesla-li se nikdy pravá modlitba ze srdce? Co je jiného zlehčovat Boží přikázání pro svá ustanovení, ne-li právě toto? Kdežto poslušnost k Božím přikázáním doporučují chladně toliko a jen, aby se neřeklo, vyžadují naproti tomu bedlivě a úzkostlivě přesnou poslušnost pro svá ustanovení, jako by v sobě uzavírala celý obsah zbožnosti. Kdežto přestoupení božského zákona trestají lehkými pokutami skutků dostiučinění, sebemenší porušení, byť jen jednoho z jejich ustanovení, netrestají žádným menším trestem nežli žalářem, ohněm nebo mečem. Proti těm, kteří pohrdají Bohem, nepostupují tak drsně a neúprosně, ty však, kteří pohrdají jimi, pronásledují nesmiřitelnou nenávistí až do krajnosti. A všechny, jejichž prostomyslnost udržují v zajetí, poučují tak, že by s klidnější myslí hleděli na podvrácení veškerého Božího zákona, nežli aby se sáhlo na puntík v ustanoveních, jak říkají, církevních. Předně je těžké provinění v tom, že pro věci bezvýznamné, a kdybychom se drželi soudu Božího, svobodné, jeden druhým pohrdá a jeden druhého odsuzuje a zavrhuje. Nyní však, jako by na tom nebylo nic špatného, více si váží oněch nicotných živelů tohoto světa (jak je Pavel nazývá v listu Galatským 4,9), nežli nebeských Božích zvěstí. A komu je málem odpuštěno cizoložství, je odsouzen pro pokrm. Komu je dovolen styk s nevěstkou, tomu je zakázán styk s manželkou. Takový je ovšem zisk oné převrácené poslušnosti, která se tak daleko odchyluje od Boha, kolik se přiklání k lidem. Proč tedy chtěl Kristus, aby byla snášena ona nesnesitelná břemena, která zákoníci a farizeové vzkládají na lidi (Mat. 23,3-4)? Ba, proč na jiném místě chtěl Kristus též, aby se varovali kvasu farizejského (Mat. 16,6)? Kvasem nazývá podle výkladu evangelisty Matouše všecko, co z vlastního učení přimísili, k čistotě slova Božího.³⁶⁾ Co chceme jasnějšího, nežli že se nám přikazuje, abychom prchali a střehli se před celým jejich učním? Odtud nabýváme naprosté jistoty, že ani na onom druhém místě nechtěl Pán, aby svědomí jeho lidu byla sužována svévolnými farizejskými ustanoveními. A slova sama, nedostane-li se jim pokrouceného výkladu, neříkají nic takového. Jimi Pán, uče drsně napadati mravy farizejů, jednoduše poučoval především své posluchače, aby, i kdyby nic neviděli v jejich životě, co by mohli následovati, přece nepřestávali činiti to, co slovem učili, když seděli na stoličce Mojžíšově, to jest, když vykládali zákon.

Protože však většina nevědomých lidí sotva zaslechne, že lidskými ustanoveními je bezprávně svazováno svědomí věřících, a i Bůh je nadarmo uctíván, škrtá jedním máchnutím péra všechny zákony, na nichž spočívá řád v církvi, je na místě, abychom se právě zde vyrovnali s jejich bludem. Zde je ovšem velmi snadné upadnouti do

omylu, poněvadž není hned na první pohled patrné, jak veliký je rozdíl mezi oněmi a těmito zákony. Ale my vyložíme celou věc v několika slovech tak zřetelně, aby nikdo neměl dojem, že jde o věc podobnou. Tato mějme za první bod. Vidíme-li, že v každé lidské společnosti jest nutná jistá správa, která slouží k podpoře obecného míru a k zachování svornosti, a jestliže ve správě věcí vidíme jakýsi zákonitý řád, který má cílem veřejnou čestnost, a tak přímo lidskou důstojnost, tu je třeba, aby to bylo zachováno obzvláště v církvích, jež si nejlépe stojí za dobrého uspořádání všech věcí právě tak, jako se bez jednomyslnosti obracejí v niveč. Chceme-li proto opatřit bezúhonnost církve co nejlépe, je třeba zkrátka, abychom se pečlivě postarali o to, co nařizuje Pavel (1. Kor. 14,40), aby se všechno slušně a podle řádu dalo. Poněvadž však v mravech lidí je tak veliká různost, tak veliká rozmanitost v myslích, tak veliký spor v úsudcích a názorech, není ani žádná správa dosti silná, neopírá-li se o určité zákony, ani nemůže být bez jakési pevně stanovené formy zachovávan jedinký zákonný předpis. Nemáme tedy ani pomýšlení na to, abychom odsuzovali zákony, které směřují k tomuto cíli, ba tvrdíme, že budou-li odstraněny, budou církve zbaveny svých pojitků a dojde k jejich znetvoření a rozpadu. Nelze totiž ani chápati jinak to, co přikazuje Pavel, aby se všechno slušně a podle řádu dalo, než tím, že vznikne-li sám řád a slušnost, přistoupí k jisté zvyklosti jakoby nějaká pouta. Při těchto zvycích je však vždycky třeba obezřetně zdůrazniti, že nesmějí býti pokládány ani za nevyhnutelné k spasení, jako by svazovaly svědomí náboženskou povinností, ani že nepřispívají k uctívání Boha, jako by v nich byla podstata zbožnosti. A toto je jediný bod, kterým se liší ona bezbožná ustanovení, zatemňující, jak bylo řečeno, pravé náboženství a beroucí svědomí půdu pod nohama, od zákonných zřízení církevních, která, jak jsme před chvílí připomněli, sledují vždy jedno nebo druhé: Buď že se nesou jenom k slušnosti, aby se tak vše provádělo podle řádu, jak se sluší ve shromáždění věřících, anebo že udržují samo obecnství lidí jako nějaká pouta lidskosti. Avšak jakmile se jednou pochopí, že zákon byl dán pro obecnou počestnost, v tom okamžiku je odstraněna pověra, do níž upadají ti, kteří měří službu Bohu lidskými nálezky. A zase jakmile lidé poznají, že zákony mají cílem jenom obecný lidský užitek, již je vyvráceno ono falešné domnění o nutnosti a nevyhnutelnosti, které nahánělo svědomí nesmírný strach, když se lidé domnívali, že ustanovení jsou nezbytná k spasení. Ale ovšem zde nejde o nic jiného, než aby obecné dodržování povinností podporovalo mezi námi lásku.

Příklady prvního druhu máme u Pavla, aby ženy neučily ve shromáždění, aby chodily zahalené (1. Kor. 11,5 n; 14,34), a tyto příklady lze spatřiti v stálém způsobu života, že se modlíme kleče a veřejně s hlavou nepokrytou, že nejsou mrtvá těla lidí uvrhována do hrobu neoblečená, že se svátosti Páně nevysluhují světsky a nečistě, a i jiné věci sem směřující. Proč to, je snad nějaká božská síla skryta v šatu ženině, takže by bylo hříchem vyjít s obnaženou hlavou, či snad bylo o jejím mlčení vydáno ustanovení, jež by nebylo lze porušiti bez strašného provinění, či je nějaké tajemství v klekání, nebo v doteku mrtvoly, které by nebylo lze pominouti bez použití očistného prostředku? Naprosto ne. Neboť kdyby žena potřebovala takového spěchu, aby pomohla bližnímu, že by jí nedovolil zahalit si hlavu, nic se tím neproviní, přijde-li s hlavou obnaženou; a jsou chvíle, kdy je právě tak vhodné, aby mluvila, jako jindy, aby mlčela. Nic také nebrání, aby se nemodlil stoje ten, který pro nemoc nemůže ohýbat kolena. Konečně je lépe pohřbíti mrtvého včas, než, není-li plátna, vyčkávat,

až se začne rozkládati, nejsou pochováni. Přesto však v těchto věcech mnohdy přikazuje něco konati nebo se toho vystříhati krajinný zvyk, mravy, konečně i lidskost a pravidlo slušnosti. Tam, kde bylo v něčem pochybeno z neprozřetelnosti a z opomenutí, nebyl spáchán žádný zločin, jestliže však se to stalo z pohrdání, je třeba tuto tvrdošijnost pokárati. Jestliže někdo odporuje a chce zde být moudřejším, než se sluší, ať se sám stará, jak by jeho svévole došla schválení od Pána. Nám však musí postačit ono Pavlovo slovo (1. Kor. 11,16): My nemáme obyčeje býti neústupnými, ani církev Boží.

Druhý druh ustanovení zahrnuje hodiny předepsané pro veřejné modlitby, shromáždění a křty, v shromážděních samých ticho a mlčení, určitá místa, zpěv chrámových písní, určité dny k přijímání večeře Páně, řád vyloučení a jiné takové věci. Které dny to jsou a které hodiny, jaké uspořádání míst, jaké žalmy jsou zpívány v jednotlivý den, na tom vůbec nezáleží. Avšak sluší se, aby byly určité dny a stanovené hodiny a místo způsobilé, aby všechny pojalo, má-li být brán zřetel k zachování pokoje. Neboť jaké veliké spory vyvolá zmatek v těchto věcech, jestliže každý, jak se mu zlíbí, bude smět měniti věci, týkající se obecného pořádku? Poněvadž se nikdy nestane, aby se všem líbilo totéž, i kdyby věci, o nichž lze debatovat, byly ponechány rozhodnutí jednotlivců. Je proto třeba přihlížeti se svrchovanou pečlivostí k tomu, aby se nevloudil žádný blud, který by tento čistý zvyk zkalil nebo zatemnil. Toho se dosáhne, jestliže se ve všech úkonech bude jevit zřetelný užitek, a bude-li jich co nejméně; nejlépe však, přistoupí-li k tomu učení věrného pastýře, které uzavře cestu nesprávným názorům. Toto poznání však způsobí, že svoboda každého z nás v těchto věcech bude zachována, ale přece každý dobrovolně uloží své svobodě jisté meze, pokud to vyžaduje ona zmíněná slušnost, anebo důvod lásky. Potom, že zachovávajíce tyto věci, sami nebudeme žít v žádné pověře, ani nebudeme příliš přísně vyžadovat jejich zachovávání na jiných; že nebudeme posuzovati působivost bohoslužeb podle množství obřadů, a že církev nebude pohrdat církví pro rozdíl ve vnější kázni. Posléze, že si zde nestanovíme žádný věčně platný zákon, nýbrž všechen užitek a smysl zvyklostí budeme vztahovati ke vzdělání církve, a jestliže ona požádá, aby nejen něco bylo pozměněno, nýbrž aby bylo odstraněno, čehokoli jsme před tím ve svých zvyklostech ostříhali, že to bez pohoršení sneseme. Že totiž někdy s sebou přináší potřeba doby, aby se některé obyčeje, jinak ne bezbožné ani ne neslušné, podle potřeby odstranily, toho dokladem jest právě dnešní doba. Neboť taková byla zaslepenost a nevědomost dřívějších dob a s tak převráceným názorem a tak tvrdošijným úsilím lpěly dříve církve na obřadech, že sotva bylo lze je dostatečně očistiti od oněch nehorázných pověr jinak, než že byly zrušeny mnohé obřady, které ani nebyly kdysi zavedeny nevhodně a samy o sobě se nevyznačovaly žádnou bezbožností nebo vadou, ale přece setrvávaly neoblomně na jejich uhájení, by bylo nejškodlivějším úsilím. Kdyby je totiž někdo chtěl posuzovati samy o sobě, vyznali jsme již, že na nich není nic špatného. Avšak jestliže jsou hodnoceny podle okolností, ukáže se, že se v lidských myslích zahrnul v důsledku nesprávného užívání obřadů tak veliký blud, že nemůže být snadno napraven jinak, než bude-li odstraněna podívaná na obřady, která dodává stále novou látku k poblouzení. Tak podle svědectví Ducha svatého byl pochválen Ezechiáš (2. Kr. 18,4), protože odstranil měděného hada, který byl na rozkaz Hospodinův udělán od Mojžíše,³⁷⁾ ač by nebylo bývalo hříchem jej podržeti jako

upomínku na božské dobrodiní, kdyby nebyl dal lidu podnět k modlářství. Avšak protože ten znamenitý král neměl jinou možnost jak napravit bezbožnost, ze stejné vážného důvodu jej rozbil, jako byl od Mojžíše vztyčen. Neboť zvrácené lidské soudy musí být léčeny právě tak, jako churavé a skleslé žaludky, jimž jsou odnímány pokrmy těžce stravitelné, které by zdravým nemohly uškoditi.

Nuže dále. Když jsme shora stanovili, že je dvojí správa v člověku, a když jsme se o jedné z nich, která sídlí v duši aneb ve vnitřním člověku a týká se věčného života, již dosti namluvili, vyžaduje zde toto místo, abychom něco pověděli také o druhé správě, která se týká jenom utváření občanské a vnější mravnosti. Předně, prve než přikročíme k věci samé, je třeba dodržeti ono rozlišení prve od nás učiněné, abychom, jak se mnohým obvykle přihází, spolu nerozumně nesměšovali tyto dvě správy, které mají zcela protichůdný smysl. Když totiž slyší, že v evangeliu je zaslíbena svoboda, která neuznává mezi lidmi žádného krále a žádného mistra, nýbrž hledí jedině ke Kristu, domnívají se, že nemohou nijak užívat své svobody, pokud vidí, že nad nimi je nějaká moc. A tak si myslí, že nic nebude v pořádku, nebude-li celý svět přeměněn v novou tvářnost, kde nebude ani soudů, ani zákonů, ani úřadů a nic takového, o čem soudí, že překáží jejich svobodě.³⁸⁾ Avšak ten, kdo bude umět rozlišiti mezi tělem a duší, mezi tímto nynějším pomíjejícím životem a oním budoucím věčným, ne nepadne pochopí, že duchovní panství Kristovo a občanský řád jsou věci na výsost rozdílné. Poněvadž tedy hledati a uzavírati království Kristovo do žilů tohoto světa je židovská marnost, budeme míti na mysli, že celá tato svoboda, která nám je zaslíbována a nabízena v Kristu, je duchovním darem, jehož lze nabýt Kristovým dobrodiním a budeme spíše pamatovati, jak to Písmo zřetelně učí, abychom ji udržovali v jejích mezích. Neboť když sám týž Apoštol, který prikazuje (Ga. 5,1; 3,28; 1. Kor. 7, 21), abychom stáli a nezaplétali se ve jeho služebnosti, na jiném místě zapovídá, aby se otroci neznepokojovali pro svůj stav, co to znamená jiného, nežli že duchovní svoboda může velmi dobře trvati vedle občanského otroctví? V ten smysl také nutno rozuměti těmito jeho větám: V království Božím není ani Žid, ani Řek, ani muž ani žena, ani otrok ani svobodný; anebo: Není Žid ani Řek, neobřízka a obřízka, cizozemec a Skyta, služebník a svobodný, ale všecko ve všech Kristus (Kol. 3,11). Tím naznačuje, že nic nezáleží na tom, jaké postavení máš u lidí a podle zákonů kterého národa žiješ, poněvadž v těchto věcech naprosto neleží království Kristovo.

Ale toto rozlišení nesměřuje k tomu, abychom si myslili, že celý způsob veřejné správy je znečištěný, a že se nijak netýká křesťanů. Tak daleko sice jdou mnozí ve svém fanatismu, že zpupně prohlašují: Když jsme zemřeli s Kristem žilům tohoto světa (Kol. 2,20) a přeneseni do království Božího sedíme mezi nebešťany, jest prý nás nehodné a hluboko pod naši důstojnost, abychom se obírali těmito světskými a nečistými starostmi, které se zabývají úkoly křesťanu cizími. K čemu, říkají, jsou zákony bez soudů a soudných stolic? Avšak co je křesťanu do samých soudů? Ba, není-li dovoleno zabíjeti, k čemu jsou nám zákony a soudy? Avšak jako jsme právě připomněli, že tento druh správy je odlišný od onoho duchovního a vnitřního panství Kristova, tak je třeba věděti, že nejsou ani nijak spolu v rozporu. Neboť ona správa sice vytváří v nás již nyní na zemi jakési začátky nebeského království a v tomto smrtelném a pomíjejícím životě podává jistým způsobem předzvěst nesmrtelného a

neporušitelného blahoslavenství. Avšak této světské správě je určeno, aby pokud žijeme mezi lidmi, pořádala náš život podle pravidel lidské společnosti, aby utvářela naše mravy podle požadavků občanské spravedlnosti, aby nás navzájem smiřovala a podporovala a střežila společný pokoj a mír. Toto vše, přiznávám, jest zbytečné, jestliže království Boží, jaké jest nyní uvnitř nás, zahladí nynější život. Pakliže taková jest vůle Páně, abychom v touze po pravé vlasti putovali po zemi, jestliže však k tomuto putování potřebujeme takových podpor, tu ti, kteří je člověku odnímají, připravují jej o jeho lidství.

Neboť když uvádějí, že v církvi Boží musí být tak veliká dokonalost, které vlastní vedení postačí místo zákona, sami si ji představují pošetile, neboť takovou nelze nikdy nalézt v lidském společenství. Neboť jestliže je rozpustilost špatných lidí tak veliká a jejich ničemnost tak svévolná, že je sotva zmůže množství přísných zákonů, co můžeme očekávat, že budou činiti ti, které nelze ani mocí dosti přinutiti, aby nečinili zlého, uvidí-li, že se jejich nepravosti otevírá možnost beztrestné libovůle? Avšak promluvíti o užitku veřejné správy bude příhodnější na jiném místě. Nyní toliko chceme, aby se pochopilo, že jest nesmírné barbarství pomýšlet na odstranění této správy, již není potřebí mezi lidmi o nic méně nežli chleba, vody, slunce a vzduchu; a důstojností nad ně daleko vyniká. Neboť nemá za cíl toliko to (co jest účelem těchto živlů), aby lidé dýchali, jedli, pili a hráli se (ačkoliv jistě všechno toto obepíná, pokud způsobuje, že lidé žijí společně), přece, pravím, nemá za cíl jenom to, nýbrž také, aby se neobjevovalo a nebylo rozšiřováno mezi lidem modlářství, ani svatokrádežné utržení proti jménu Božímu, ani žádné rouhání proti jeho pravdě nebo jiná veřejná pohoršení v náboženství; aby nebyl rušen veřejný klid, aby majetek každého jedince byl v bezpečí a beze škody, aby lidé provozovali mezi sebou neškodné obchody, konečně, aby mezi křesťany bylo náboženství patrné i na veřejnosti, a mezi lidmi aby vládla lidskost. Ale ať se nikdo neznepokojuje tím, že péči o správnou úpravu náboženského života nyní odevzdávám veřejné správě lidí, ač jsem ji, jak patrně shora,³⁹⁾ položil mimo lidské rozhodování. Vždyť zde o nic více než dříve nedovolují lidem, aby dávali zákony o náboženství a bohoslužbě podle svého volného uvážení, když schvalují veřejný pořádek, kterému záleží na tom, aby pravé náboženství, které se drží v mezích zákona Božího, nebylo zjevně a veřejnými posměšky beztrestně uráženo a znešvařováno.

Avšak sama průhlednost řádu pomůže čtenářům lépe pochopiti, jak mají smýšlet o celé veřejné správě, jestliže projdeme jednotlivé její oddíly zvlášť. Jsou ty oddíly tři: Vrchnost, která vládne a ostříhá zákony; zákony, podle nichž sama rozkazuje; a lid, který je zákony spravován a poslouchá vrchnost. Podívejme se tedy především na vlastní úkol vrchnosti, zdali je to povolání zákonné a od Boha schválené, jaká je její povinnost a jak veliká její pravomoc; potom, jakými zákony má být vytvořena křesťanská státní správa a posléze, jaký užitek ze zákonů plyne pro lid a jakou poslušností je vrchnosti povinen.

Pán nejen dosvědčil, že s úkolem [funkcí] vrchnosti souhlasí a schvaluje jej, nýbrž nadto doprovodil její důstojnost nejhonosnějšími chválami a podivuhodně nám ji doporučil. Abych připomněl několik málo věcí: Jsou-li za bohy prohlašováni všichni, kteří zastávají vrchnostenský úřad,⁴⁰⁾ ať si nikdo nemyslí, že je vcelku bezvýznamné toto označení, kterým se naznačuje, že mají plnou moc od Boha, že jsou vybaveni božskou autoritou, a že vůbec zastupují osobnost Boží, v jejímž zastoupení do jisté

míry jednají. To není můj důvtip, nýbrž výklad Kristův. Poněvadž Písmo nazvalo bohy ty, říká, k nimž promluvil Bůh (Jan 10,35). Co to znamená, než že jim byl uložen od Boha úkol, aby jemu ve svém úřadě sloužili; a (jak to říkali Mojžíš i Jozafat svým soudcům, které ustanovili nad jednotlivými městy judskými – 5. Moj. 1,16 a 17; 2. Par. 19,6), aby konali soudy nikoliv na místě člověka, nýbrž na místě Boha? K témuž směřuje to, co potvrzuje moudrost Boží ústy Šalamounovými (Př. 8,14-16), že to je její síla, že králové kralují a knížata ustanovují věci spravedlivé; že panují knížata, páni i všichni soudcové zemští. Neboť to znamená právě tolik, jako kdyby bylo řečeno, že se to neděje z lidské převrácenosti, mají-li králové a jiní představení v rukou rozhodování nad všemi věcmi na světě, nýbrž z božské prozřetelnosti a svatým uspořádáním, protože se Bohu zalíbilo, aby tak byly spravovány lidské záležitosti. To učí jasně i Pavel (Řím. 12,8), když vypočítává mezi Božími dary představené úřady, které podle rozmanitosti milosti byly různě rozděleny, jichž však služebníci Kristovi musí použít ke vzdělání církve. A ještě mnohem jasněji o tom mluví tam, kde si předsevzal tuto věc patřičně vyložit. Neboť učí (Řím. 13,1 a 3 n), že i vrchnost je Boží zřízení, a že není žádných vrchností, leč zřízených od Boha. Že však i sama knížata jsou služebníci Boží k chvále dobře činícím, zle činícím však mstitelé k hněvu. K tomu přistupují i příklady svatých mužů, z nichž jedni panovali jako králové, jako David, Joziáš a Ezechiáš; jiní jako místodržící, jako Jozef a Daniel; a někteří jako obecní představení uprostřed svobodného lidu, jako Mojžíš, Jozue a soudci. A Hospodin prohlásil, že jejich úřady jsou mu libé. Proto nesmí již nikdo pochybovati a tom, že občanská pravomoc jest nejen před Bohem povoláním svatým a zákonným, nýbrž i povoláním nejsvětějším a v celém životě lidském daleko nade všecko jiné nejdůležitějším.

Tato myšlenka má ustavičně zaměstnávat všechny vrchnosti, poněvadž jim může být nesmírným podnětem, jenž je může pobádati k plnění povinnosti a může jim poskytnout i jedinečnou útěchu, jež by zmírňovala jistě mnohé a těžké obtíže jejich úřadu. Neboť kolik musí sami sobě ukládati úsilí po dosažení bezúhonnosti rozvahy, mírnosti, zdrženlivosti a nevinnosti, vědí-li, že byli ustanoveni služebníky božské spravedlnosti? S jakou důvěrou připustí nepravost na svou soudnou stolicí, když slyší, že je trůnem živého Boha? S jakou odvahou asi budou pronášet nespravedlivý soud těmi ústy, o nichž se dovídají, že jsou určena za nástroj božské pravdy? S jakým asi svědomím budou podpisovat bezbožná rozhodnutí tou rukou, o níž vědí, že byla určena, aby předpisovala Boží činy? Zkrátka, budou-li pamatovati, že jsou zástupci Božími, nutně budou se vši péčí, pílí a přičinlivostí bdíti ti, kteří v sobě představují jakýsi obraz božské prozřetelnosti, ochrany, dobroty, laskavosti a spravedlnosti. A to ať si ustavičně připomínají všichni zločecí, kteří konají dílo Boží Istivě (Jer. 48,10). A tak když Mojžíš a Jozafat chtěli své soudce povzbudit k plnění povinnosti (5. Moj. 1,16; 2. Pa. 19,6 n), neměli nic působivějšího, čím by se dotkli jejich duší, než to, o čem jsme prve se zmínili. Hled'te, jak co činíte; nebo nevedete soud za člověka, ale za Hospodina, který jest vám přítomen při vykonávání soudu. A proto budiž bázeň Hospodinova při vás. Ostříhejte toho a čňte tak, neboť není u Hospodina Boha našeho nepravosti. A na jiném místě se praví (žalm 82,1), že Bůh stojí ve shromáždění Božím a uprostřed bohů soud činí. Tím mají být povzbuzeni k plnění povinnosti, když se jim dostává poučení, že jsou od Boha pověřeni, a že mají vydati počet ze správy nad svěřenou jim krajinou. A právem má mít u nich toto napomenutí

nejvyšší význam. Neboť jestliže se něčím proviní, nečiní bezpráví jenom lidem, které zločinně sužují, nýbrž hanobí také samého Boha, jehož přesvatá rozhodnutí znešvařují.⁴¹⁾ Na druhé straně zase mají přeslavnou útěchu v tom, pokud si jsou vědomi, že nemeškají ve světských, ani služebníku Božímu cizích zaměstnáních, nýbrž že zastávají nejsvětější úřad, právě proto, že mají své pověření od Boha.

Ti však, jimiž nepohnulo tolik svědectví Písma, aby přestali napadati tuto posvátnou služebnost, jako by to byla věc odporující křesťanskému náboženství a zbožnosti, tím vlastně na cti utrhají samému Bohu, neboť pohanění jeho služebnosti nese s sebou jeho urážku. A jedním slovem oni nezavrhují úřady, nýbrž odvrhují Boha, aby nad nimi nepanoval. Jestliže totiž řekl oprávněně Hospodin ono slovo o národu Izraelském (1. Sam. 8,7), když zavrhl panování Samuelovo, oč méně oprávněně bude řečeno dnes o těch, kteří si dovolují zuřiti proti všem představeným úřadům od Boha ustanoveným? Avšak když bylo učedníkům řečeno od Pána (Lk. 22,25 n), že králové národů panují nad nimi, avšak mezi nimi aby tak nebylo, nýbrž aby, kdo je první, nutně se stal nejmenším; je prý tímto slovem všem křesťanům zakázáno, aby se neujímali vladařství ani vrchnostenských úřadů. Jak duchaplní jsou to vykladači!⁴²⁾ Mezi učedníky vznikl svár, kdo je nad jiného větším. Aby Pán potlačil tuto marnivou pýchu, poučil je, že jejich služba není podobná královstvím, v nichž jeden vyniká nad ostatní. Táže se, čím přispívá toto přirovnání ke zmenšení královské důstojnosti? Ba co dokazuje vůbec jiného, než že úřad královský není apoštolským povoláním?

Mimoto, ačkoli vrchnostenské úřady jsou rozmanitě utvářeny, není v nich přece žádného rozdílu potud, že máme všechny pokládati za zřízení Boží. Neboť i Pavel je všechny dohromady zahrnuje, když říká (Řím. 13,1), že není vrchnosti kromě od Boha; a ta, která se všem nejméně líbila, totiž moc jednoho člověka, byla doporučena svědectvím nad jiné zvláštním. A tu, poněvadž s sebou přináší obecné otroctví všech s výjimkou onoho jednoho, jehož libovali všechno podřizuje, mohli mít kdysi rytířští a vznešenější duchové méně v oblibě. Avšak Písmo, aby čelilo těmto nesprávným úsudkům, výslovně tvrdí, že je to prozřetelnost božské moudrosti, že králové kralují a nařizuje, aby byl král obzvláště ctěn (Př. 8,15; 24,21; 1. Pt. 2,17). A je věru velmi málo užitečné, když soukromníci, kteří nemohou rozhodovati o zřízení nějakého státu, usilovně přemýšlejí, která státní ústava je nejlepší v tom místě, v němž žijí. To nemůže být také tak jednoduše rozhodnuto, leda povrchně, poněvadž obzvláště záleží při této úvaze na okolnostech; a jestliže bys i ústavy samé mezi sebou srovnával bez ohledu na okolnosti, bylo by ti zatěžko rozhodnouti, která z nich předčí svým užitkem druhou. Za tak rovných podmínek spolu soutěží. Snadný je pád z království⁴³⁾ do tyranství, ale není o mnoho nesnadnější upadnout z vlády šlechty⁴⁴⁾ do vlády kliky několika jedinců;⁴⁵⁾ daleko nejlehčí je pád z vlády lidu⁴⁶⁾ do vlády zmatku.⁴⁷⁾ Jestliže neupneš pozornost jen na jediný stát, nýbrž přehlédneš a budeš uvažovat o celém světě, anebo alespoň vezmeš v úvahu od sebe vzdálenější krajiny, jistotně poznáš, že nebylo zbytečně upraveno božskou prozřetelností, aby různé kraje byly spravovány rozmanitými státními formami. Neboť právě tak jako jen živly nestejně teploty spolu souvisejí, tak i k udržení těchto ústav nejlépe přispívá jakási jejich nestejnost. Ačkoliv i toto vše se zbytečně vykládá těm, jimž postačí vůle Páně. Neboť jestliže se jemu zalíbilo, aby v čelo království postavil krále, v čelo svobodných států senát nebo konšely, ať kohokoliv ustanovil v místech, v nichž žijeme, jest naší

povinností, abychom byli vůči nim povolní a poslušní.

Musíme již na tomto místě příležitostně naznačiti, jak je slovem Božím popsána povinnost vrchnosti, a v kterých věcech záleží. Jeremiáš (22,3) ohlašuje králům, aby konali soud a spravedlnost, vychvacovali oloupeného z ruky násilníka, příchozímu ani vdově a sirotku aby nečinili křivdy, ani jich neutiskovali a krve nevinné nevylévali. Mojžíš pak nařizuje soudcům, které ustanovil místo sebe (5. Moj. 1,16-17), ať vyslychají pře mezi bratřími svými a ať soudí spravedlivě mezi mužem a bratrem jeho i mezi příchozím jeho. Aby nepřijímali osoby v soudu, jak malého tak i velkého aby slyšeli, a aby se nebáli žádného muže, poněvadž jest to Boží soud. Ona slova však pomijím (5. Moj. 17,16), aby si králové nerozmnožovali počet koní, aby neobraceli srdce k lakomství, aby se nepozdvihovali nad bratřími svými, a aby po všechny dny svého života ustavičně četli v zákoně Hospodinově; aby žádný ze soudců se neobracel k druhé straně (5. Moj. 16,19), aby nepřijímali darů a podobných příkazů, jež lze napořád čísti v Písmech. A to proto, že zde při výkladu o úkolu vrchnosti nemám ani tak v úmyslu učiti vrchnosti samy, jako poučovati jiné, co to jsou vrchnosti a k jakému účelu byly od Boha ustanoveny. Vidíme tedy, že jsou ustanoveny za ochránce veřejné nevinnosti, skromnosti, čestnosti a klidu a za jejich mstitele, kteří mají míti jediný úkol, totiž aby pečovali o společné blaho a o pokoj všech. Avšak poněvadž toho nemohou dosíci, nechrání-li řádné lidi před křivdami lidí špatných, a nepomáhají-li utlačovaným mocí a ochranou, jsou vybaveny mocí, kterou přísně krotí pachatele nepravostí a zločinů, jejichž ničemností je rušen a zneklidňován obecný mír (Řím. 13,3). Vždyť zakoušíme právě to, co říkával Solón, že všechny státy jsou založeny na odměně a trestu; jsou-li ty odstraněny, že se hroubí a mizí celá kázeň obcí.⁴⁸⁾ V srdcích mnohých lidí se totiž neprojeví péče o právo a spravedlnost, není-li ctnosti připravena, náležitá pocta; a svévole zločinných lidí nemůže být udržena v mezích, leč přísným prováděním trestů. A obě tyto části jsou shrnuty prorokem (Jerem. 22,3), když prikazuje králům a jiným představeným, aby konali soud a spravedlnost. Spravedlnost je zajisté: přijímati nevinné do ochrany, být k nim laskavým, chrániti je; brániti a vysvobozovati. Soud zase: stavěti se proti smělosti bezbožných, potlačovati násilí a trestati provinění (Mat. 5,21 n; 2. Moj. 20,13 n).

Avšak zde vyvstává, jak se zdá, obtížná a nesnadná otázka. Jestliže Boží zákon (5. Moj. 5,17) zapovídá všem křesťanům zabíjeti a prorok prorokuje (Iz. 11,9; 65,25) o Boží hoře svaté, to jest o církvi, že na ní [nic] nezahubí aniž uškodí komu, jak je možné, aby vrchnosti byly zároveň zbožné a zároveň krvelačné? Jestliže však pochopíme, že vrchnost v ničem nejedná sama od sebe, když vykonává trest smrti, nýbrž že provádí nejvlastnější soudy Boží, nebudeme při této výčitce na žádných rozpacích. Zákon Hospodinův zabraňuje zabíjeti, ale aby vraždy nezůstaly bez potrestání, dává Hospodin do rukou svým služebníkům meč, aby ho tasili proti všem vrahům. Hubiti a škoditi není dílem zbožných lidí. Avšak mstiti z rozkazu Hospodinova rány zbožných, to není ani hubiti, ani škoditi někomu. Kéž by nám toto vždycky tonulo na mysl, že se zde neděje nic z lidské nerozvážlivosti, nýbrž všecko z autority rozkazujícího Boha; a kde ta předchází, tam se nikdy nezbloudí s pravé cesty, leda snad, že má být božské spravedlnosti uložena uzda, aby netrestala zločiny. Není-li dovoleno něco jí předpisovati, proč máme pomlouvati její služebníky? Ne nadarmo nosí meč, říká Pavel (Řím. 13,4), Boží zajisté jsou služebníci, mstiteli zuřivými nad těmi, kdo zle činí. Proto jestliže knížata a jiní představení neznají nic, co by bylo

Hospodinu milejšího nad jejich poslušnost, nechat se věnují svému úřadu, jestliže se snaží osvědčit Bohu svou zbožnost, spravedlnost a bezúhonnost. Touto zajisté pohnutkou se dal vésti Mojžíš, když seznal, že mocí Hospodinovou byl určen za osvoboditele svého lidu, vztáhl svou ruku proti muži egyptskému (2. Moj. 2,12). Potom, když v jednom dni dal pobíti tři tisíce mužů, trestaje modlářství lidu (2. Moj. 32,27 n). Také David, když před koncem svého života nařídil svému synu Šalomounovi, aby zabil Joába a Semei. Jak to, že se rozpálí ona mírná a tichá povaha Mojžíšova k takové surovosti, že potřísněn a zbrocen krví svých bratří probíhá táborem, aby znovu zabíjel? Jak to, že David, muž tak mírný po celý život, vyslovuje na smrtelném loži onen krvavý odkaz, aby jeho syn nedal sestoupiti šedinám Joabovým a Semeovým v pokoji do hrobu (1. Kr. 2,5 n)? Oba však své ruce, které ušetřením jich poskvřnili, takto v zuřivosti posvětili, když vykonali pomstu od Boha jim svěřenou. Ohavnost jest králům činiti bezbožně, říká Šalomoun (Př. 16,12), poněvadž spravedlností upevňován bývá trůn; a opět (Př. 20,8): Král sedě na soudné stolicí, rozhání očima svýma všecko zlé; též: Král moudrý rozptyluje bezbožné a uvodí na ně pomstu (verš 26); anebo (Př. 25,4-5): Odejmi strusku od stříbra, a ukáže se slévači nádoba čistá; odejmi bezbožného od obličeje králova a jeho trůn bude utvrzen v spravedlnosti. Nuže jestliže je jejich pravá spravedlnost v tom, že mají s taseným mečem pronásledovati provinilce a bezbožníky, nechat tedy skryjí svůj meč a ať zdržují své ruce čisté od krve, zatím co ničemní lidé budou mezitím zlotřile řídit vražděním a pobíjením, tu se proviní nejhorší bezbožností, a zdaleka si odtud nezískají pochvalu za dobrotu a spravedlnost. Jen ať zmizí příkrá a krutá drsnost a [pohne se] ona soudná stolice, která je právem nazývána skaliskem obviněných. Nejsem takový, abych podporoval bezohlednou zběsilost anebo abych soudil, že je možné, aby byl vynesena správný rozsudek, není-li stále přítomna ona nejlepší rádkyně králů, jak Šalomoun ujišťuje (Př. 20,28) a nejjistější upevňovatelka královského trůnu, totiž laskavost. O tom pravdivě jednou kdosi řekl, že je prvním věnem knížat.⁴⁹⁾ K oběmu přece musí vrchnost přihlížet, aby ani přílišnou přísností více neubližovala než hojila, ani aby z upřílišené záliby v laskavost neupadla do nejkrutější lidskosti, kdyby se rozplývala k záhubě mnohých v změkčilé a nevázané ohleduplnosti. Neboť ani onen výrok nebyl kdysi za panování Nervova (římský císař Nerva vládl 96-98) vysloven zbytečně, že se zajisté zle žije pod vladařem, za něhož není dovoleno nic; avšak mnohem horší je život pod tím, při němž je dovoleno všechno.

Poněvadž však je někdy nutné, aby králové i republiky sáhli ke zbraním, aby mohli vykonat takovéto veřejné potrestání, z toho důvodu lze zároveň posouditi, že jsou oprávněné ty války, které jsou podnikány z toho důvodu. Neboť byla-li jim dána plná moc, aby s ní střežili pokoj své državy, aby potlačovali vzpurná hnutí nepokojných lidí, aby násilím utlačovaným šli na pomoc, aby zločiny trestali, zdali pak jí mohou užít příhodněji, než když mají potlačiti zběsilost toho, kdo ruší soukromý klid jednotlivců i obecný pokoj všech, kdo se vzpurně bouří a páše násilný útisk i odporné zločiny? Jestliže se sluší, aby byli strážci a obhájci zákonů, je třeba, aby stejným způsobem hatili úmysly všech těch, jejichž zločinností je podvracena zákonná kázeň. Jestliže právem stíhají trestem ty lupiče, jichž bezpráví postihlo jenom málo lidí, mají snad dovoliti, aby celý kraj byl beztrestně od lupičů napaden a zpustošen? Poněvadž na tom nic nezáleží, je-li to král či někdo z luzy, kdo vpadne do cizího území, na něž

nemá žádného práva, a jestliže si v něm počíná nepřátelsky, všechny stejně dlužno pokládati za lupiče a trestati je tak. Avšak bude povinností všech vrchností, aby velice na to dbaly, aby ani trošičku nedaly průchod svým žádostem; nýbrž spíše, ať už mají prováděti tresty, aby nebyly ovládány prudkým hněvem, ani se nedaly strhnouti nenávistí, ani neplanuly nesmiřitelnou zavidlostí; nýbrž aby se slitovaly nad společnou přirozeností toho (jak říká Augustin), jehož vlastní provinění trestají; ať už se mají chopit zbraní proti nepříteli, to jest ozbrojenému lupiči, aby se nechytaly první příležitosti, nýbrž aby ani naskytující se příležitosti nevyužívaly, nejsou-li k tomu přinuceny svrchovanou nutností. Neboť jestliže my musíme daleko více učinit, nežli žádal onen pohan, který chtěl, aby válka vypadala jako zjednávaní míru,⁵⁰⁾ pak jistě je třeba, abychom se dříve pokusili o všecko, než se má rozhodovati zbraněmi. Konečně v obou případech ať nestrpí, aby byly strženy nějakým soukromým hnutím myslí, nýbrž necht' se dají vésti jenom veřejným zájmem. Jinak zneužívají co nejhůře své moci, která jim nebyla dána k jejich vlastnímu prospěchu, nýbrž k dobru a k službě jiným. Mimoto z téhož práva vésti válku vyplývá i nutnost udržovati posádky, uzavíratí smlouvy a pečovati o jiná občanská bezpečnostní opatření. Posádkami pak nazývám ty, které jsou rozloženy v jednotlivých obcích, aby střežily hranice kraje; smlouvami ty, jež jsou od sousedních knížat uzavírány k tomu cíli, aby nastane-li nějaký nepokoj v jejich územích, poskytlí si vzájemnou pomoc a spojili své síly, aby potlačili společné nepřátele lidského pokolení; občanskými bezpečnostními opatřeními ta, jichž je třeba ve vojenství.

Nakonec se zde také hodí připojiti, že daně a cla jsou zákonitými příjmy knížat, jichž ovšem užívají především k úhradě veřejných nákladů spojených s jejich úřadem, jichž však mohou použít stejně k zvýšení lesku svého dvora, který je jaksi spojen s důstojností jejich vlády. Jako vidíme, že David, Ezechiáš, Joziáš, Jozafat a jiní svatí králové, také Jozef a Daniel, vzhledem k postavení, které zaujímali, aniž tím trpěla zbožnost, byli na veřejné útraty obklopeni nádherou, a u Ezechiele čteme (Ezech. 48,21), že králům byl přidělen nejrozsáhlejší kus polí. Ale bylo tomu tak, že zase sama knížata pamatovala, že jejich příjmy nejsou tak jejich soukromými pokladnicemi, jako spíše pokladnami celého národa (tak totiž svědčí Pavel) (Řím. 13,6), jež nemohou promrhati nebo utratiti, nechtějí-li se dopustit zjevného bezpráví. Anebo spíše, že to je téměř krev národa, a té nešetřiti bylo by známkou nejhroznější nelidskosti. Avšak své daně a příspěvky a jiné druhy daní ať pokládají jen za prostředky na veřejné potřeby, a ať si uvědomí, že by to byla tyranská chamtivost, kdyby jimi chtěli utlačovati nebohý lid bez příčiny. Tyto úvahy nenabádají knížata k marnotratnosti a rozmařilému utrácení (jako jistě není třeba, aby se přikládalo polínko do ohně jejich žádostivosti, více než se sluší samo od sebe rozpálené), ale protože jim samým záleží nejvíce na tom, aby se odvažovali toho, čeho se odvažují, s čistým svědomím před Bohem, a aby nedospěli v bezbožné sebedůvěře k pohrdání Bohem, musí se jim dostati poučení, kolik jest jim dovoleno. Ale toto poučení není zbytečné ani pro soukromníky, aby si nedovolovali nerozvážně a drze ostouzeti kterákoli vydání knížat, i když přesahují obvyklou a slušnou míru.

Nejblíže ve státní správě po vrchnosti přicházejí zákony, nejpevnější pojítka států, anebo jak je nazývá Cicero,⁵¹⁾ duše států, bez nichž vrchnost nemůže býti právě tak, jako zase ony bez vrchnosti. Proto nemohlo být řečeno nic pravdivějšího, než že zákon je nemá vrchnost a vrchnost je živý zákon⁵²⁾ Že však jsem si předsevzal

pověděti, podle jakých zákonů má být ustavena křesťanská státní správa, to neznamena ještě, že by měl někdo očekávat dlouhý výklad o nejlepším druhu zákonů, který by byl nesmírně dlouhý a pro nynější zdůvodňování není nutný. Toliko několika slovy a jakoby mimochodem poznamenám, jakých zákonů lze zbožně před Bohem použití, a jakými se mohou lidé řádně mezi sebou řídit. Ale to bych byl zcela přešel mlčením, kdybych nevěděl, že mnozí v tomto bodě nebezpečně bloudí.

Někteří totiž tvrdí, že není správně ustaven stát, který nedbá Mojžíšových státních zákonů a je řízen jen obecnými zákony národů. Ať si jiní všimnou, jak nebezpečná a buřičská je tato myšlenka, mně postačí, dokáží-li, že je falešná a pošetilá. Avšak je třeba zachovati ono obvyklé rozdělení, které dělí celý Boží zákon, uvedený skrze Mojžíše, na mravy, obřady a soudy,⁵³⁾ a je třeba rozebrati jednotlivé části, abychom zjistili, co se z nich nás dotýká a co nikoli. Zatím však ať nikoho nezdržuje to pomýšlení, že k mravům se vztahují také obřady a soudy. Staří totiž, kteří dochovali toto rozdělení, ačkoliv nepřehlíželi, že ony dvě poslední části souvisí s mravy, nenazvali jich zákony mravními, poněvadž přece mohly být měněny a odstraňovány bez újmy mravů. Tímto názvem nazvali zvláště onu první část, bez níž pravá bezúhonnost mravů se neobejde. A tak mravní zákon, (abychom s ním nejdříve začali), se skládá ze dvou dílů, z nichž jeden přikazuje Bohu uctívati čistou věrou a zbožností, druhý milovati lidi prostě upřímnou láskou. Tento zákon je pravým a věčným pravidlem spravedlnosti, předepsaným lidem všech národů i dob, kteří chtějí svůj život srovnati podle vůle Boží. Protože toto jest jeho věčná a nezměnitelná vůle, aby on sám ode všech nás byl ctěn, my však, abychom milovali sebe navzájem. Zákon obřadní byl pěstounem Židů (Ga 3,24; 4,3-4) a podle něho se Hospodinu zalíbilo, aby vychovával onen lid jakoby v období dětství, dokud by nepřišel onen čas plnosti, v němž by plně zjevil svou moudrost zemím, a v němž by ukázal pravdu těch věcí, které tehdy byly nastiňovány v obrazech. Zákon soudní, který jim byl dán jako státní řád, učil určitým předpisům pořádku a spravedlnosti, aby podle nich mohli beztrestně a pokojně mezi sebou žít. Ono vykonávání obřadů sice směřovalo vlastně k naučení se zbožnosti, protože udržovalo církve židovskou ve službě Bohu a v zbožném životě, ale mohlo být odlišeno od vlastní zbožnosti. Tak i tato forma soudů, ačkoli neměřila nikam jinam, než aby mohla být uchována právě ona láska, kterou nařizuje věčný Boží zákon, přece se do jisté míry lišila od vlastního přikázání lásky.

Právě tak tedy, jako mohly být zrušeny obřady a zbožnost zůstala nedotčena a neporušena, tak také, i když se odstraní tato soudní ustanovení, mohou ustavičně platiti povinnosti a přikázání lásky. Jestliže to je pravda, byla jistě jednotlivým národům ponechána volnost, aby si daly zákony, které se jim budou zdáti prospěšné, ale mají být vytvořeny podle onoho věčného pravidla lásky, aby měly tentýž smysl, jakkoli se budou lišiti vnější podobou. Neboť ony barbarské a divošské zákony, jako byly ty, které vzdávaly čest zlodějům a dovolovaly soulož podle libovůle a jiné zákony daleko ohavnější a nesmyslnější naprosto nepokládám za zákony, poněvadž se nejen rozcházejí s veškerou spravedlností, nýbrž i s lidskostí a s civilisací. To, co jsem řekl, stane se jasným, budeme-li při všech zákonech přihlížeti k těmto dvěma věcem, jak se patří: k uzákonění zákona a k rovnosti, jejíž podstata, je právě základem uzákonění samého. Rovnost, poněvadž je přirozená, může být jen jedna ve všem; proto musí být stále předkládána jako táž všemi zákony, ať jde o jakýkoli druh

činnosti. Protože ústavy jsou ve spojení s všelijakými okolnostmi, na nichž částečně jsou závislé, proto nebrání nic, aby byly rozdílné, jen když všechny stejně sledují týž cíl rovnosti. Když už tedy je známo, že Boží zákon, který jmenujeme mravním zákonem, není nic jiného, nežli svědectví přirozeného zákona a toho svědomí, které bylo od Boha vyryto do lidských srdcí, tedy je v něm vypsána celá podstata této rovnosti, o níž nyní mluvíme. Proto právě musí ona sama býti cílem i pravidlem i hranicí všech zákonů. Budou-li zákony utvořeny podle tohoto pravidla, budou-li namířeny k tomuto cíli a omezeny touto hranicí, není důvodu, aby byly od nás zavrženy, ať už se jakkoli liší od židovského zákona, anebo jinak samy mezi sebou. Boží zákon zapovídá krádež. Jaký trest byl stanoven za krádež v židovské ústavě, lze viděti ve 2. Moj. 22,1-3. Nejstarší zákony jiných národů trestaly krádež dvojnásob. Zákony, které se objevily později, rozlišovaly mezi krádeží zjevnou a tajnou. Jedny šly při trestu až k vyhnanství, jiné k mrskání a konečně jiné až k trestu smrti. Křivé svědectví bylo trestáno u Židů trestem odplaty (5. Moj. 19,18-21); jinde toliko těžkou hanbou, jinde oběšením a jinde zase ukřižováním. Vraždu mstí všechny zákony shodně krví, avšak způsob trestů smrti je rozdílný. Proti cizoložníkům byly vydány někde tresty přísnější, jinde mírnější. Vidíme však, že při takovéto rozmanitosti všechny zákony usilují o tentýž cíl. Neboť současně jednomyslně prohlašují trest za všechny zločiny, které byly odsouzeny věčným zákonem Božím, totiž za vraždy, krádeže, cizoložství a křivá svědectví; avšak ve způsobu potrestání se neshodují. Ale toho ovšem není potřebí, ani to není žádoucí. Některý kraj by ihned musil zahynouti vraždami a loupežemi, kdyby proti vrahům krutě nepostupoval hroznými tresty. Některá doba si žádá zvýšení přísnosti trestů. Některý národ má sklon k určité neřesti, kdyby nebyl držen co nejtvrději na uzdě. Jak zlomyslný by byl ten a jaký nepřítel obecného dobra, kdo by se pohoršoval nad takovou růzností, která je nejzpůsobilejší, aby udržela poslušnost k Božimu zákonu? Neboť jest naprosto nicotné, co někteří uvádějí, že se děje pohana Božimu zákonu, který byl dán skrze Mojžíše, když je rušen, a když se dává přednost jiným novým zákonům; neboť ani se nedává jiným přednost před oním, protože snad docházejí příznivějšího přijetí, ježto je nelze prostě srovnávati, nýbrž podle podmíněnosti dob, místa a národa; ani není rušen onen zákon, který nám nebyl nikdy dán, poněvadž Hospodin jej nedal skrze ruce Mojžíšovy, aby byl vyhlášen pro všechny národy, nýbrž když vzal židovský lid do své ochrany, péče a opatrování, chtěl také být jeho obzvláštním zákonodárcem. A když jim ony zákony dával, přihlížel k jeho zvláštním poměrům, jak se slušelo na moudrého zákonodárce.

Zbývá nyní ještě, abychom se podívali na to, o čem jsme se zmínili na posledním místě: Jaký užitek plyne ze zákonů, soudů a vrchností celé křesťanské společnosti, jakou úctu musí prostí občané prokazovati vrchnostem a jakou poslušností jsou povinni. Mnohým se zdá, že úřad vrchnosti je mezi křesťany zbytečný, poněvadž se ho vlastně nemohou zbožně dovolávati, jelikož je jim zakázáno, aby se mstili, aby poháněli před soud a vedli pře.⁵⁴⁾ Avšak protože proti tomu Pavel jasně dosvědčuje (Řím. 13,4), že Boží služebník jest nám k dobrému, rozumíme z toho, že je Boží vůlí, abychom jeho rukou i ochranou byli chráněni proti zlovolnosti a křivdám prostopášných lidí, a abychom mohli vésti tichý a pokojný život.⁵⁵⁾

Není-li nám dovoleno použití dobrodiní ochrany, byla nám vrchnost dána od Hospodina nadarmo. Z toho tedy jasně vysvítá, že není bezbožné také se jí dovolávati

a k ní se odvolati. Zde však musím jednat s lidmi dvojího druhu. Velmi mnohé totiž šíří takový žár sudičství, že nemají nikdy v svém nitru pokoje, nejsou-li s jinými ve sporu. Svě pře pak vedou se smrtelně trpkou nenávistí a šílenou touhou po mstě a ubližování a provádějí je s nesmiřitelnou tvrdošijností až do zničení svého protivníka. Při tom, aby se o nich nezdálo, že nejednají podle zákona, užívají k obhájení takové zvrácenosti roušky soudů. Avšak je-li přípustno souditi se s bratrem, není proto hned dovoleno jej nenáviděti, ani se dát strhnouti zuřivou touhou ublížiti mu, ani jej tvrdošijně pronásledovati. Takoví lidé ať tedy slyší: Soudy jsou oprávněné, jestliže jich kdo řádně užívá. Avšak správné použití soudů jak se strany žalobce k žalobě, tak se strany obviněného k obhajobě jest toto: Pro obžalovaného, dostaví-li se na předvolání k stanovenému roku a obhajuje-li svou věc obranou, jaká je přípustná, bez vzteklosti, toliko s takovým rozhorlením, aby podle práva hájil to, co jest jeho. Žalobce zase, je-li proti právu ohrožen, ať už na životě, ať na majetku, ať se svěří ochraně vrchnosti, ať vyloží svou stížnost a požaduje, co jest správného a dobrého, avšak zcela bez touhy škodit nebo se mstít, bez vzteku a nenávisti a bez vášnivé touhy po svárech. Ano, spíše ať je ochoten ustoupiti ze svého a strpěti cokoli, nežli aby se dal strhnouti k nepřítelství proti protivníkovi. Naproti tomu, jsou-li srdce prosáklá zlou vůlí, proniknuta nenávistí, planou-li hněvem a dýchají-li touhou po pomstě, anebo konečně jsou-li tolik rozpálena žárem sváru, že jsou s to sleviti z lásky, nemůže být celé projednávání sebespravedlivější pře jiné než bezbožné. Neboť se sluší, aby pro všechny křesťany platila tato zásada, že nikdy nemůže nikdo vésti jakkoliv oprávněnou při spravedlivě, nebude-li jednat, s protivníkem se stejnou láskou a laskavostí, jako kdyby již byl sporný případ přátelsky projednán a vyřízen. Snad někdo namítne, že taková umírněnost se tak málo kdy objeví u soudu, že kdyby se kde vyskytla, byl by to zázrak. Přiznávám ovšem, jaké již jsou dnes mravy, že se zřídka objeví případ osoby čestně vedoucí svou při, avšak proto věc sama přece nepřestává být dobrou a čistou, pokud není poskvrněna přídávkem něčeho špatného. Ostatně když slyšíme, že pomoc vrchnosti je svatý Boží dar, tím bedlivěji se musíme míti na pozoru, aby nebyla naší vinou znečištěna. Ti však, kteří odsuzují příkrě všechna soudní projednávání, ať si uvědomí, že tím zavrhují svatý Boží řád i dar takového druhu, který může čistým být čistý.⁵⁶⁾ Ledaže snad chtějí obviniti Pavla z hanebnosti, poněvadž odmítl pomluvy žalobců tím, „že ukázal také jejich prohnatost a zlomyslnost, a že se na soudech dovolával výsady svého římského občanství, a že se od nespravedlivého místodržícího, když toho bylo třeba, odvolal k soudnímu dvoru císařovu (Sk. 22,25; 24,12; 25,10 n). Ani tomu nepřekáží, že všem křesťanům je zapovězena touha po pomstě, kterou i my co nejdále zaháníme od křesťanských soudů (5. Moj. 32,35; Mat. 5,44; Řím. 12, 19). Neboť, ať už má někdo soukromý spor, nenastupuje správnou cestu, jestliže nepřenechává svou při s nevinou prostotou soudci jakoby veřejnému obhájci, a to bez jakéhokoliv úmyslu, jako by chtěl oplatiti zlo za zlo, což jest právě touha po pomstě. Ať už jde o hrdelní při nebo nějaké těžší jednání, žádáme si takového žalobce, který nepředstupuje před soud proniknut vášnivou touhou po pomstě nebo uražen pro osobní křivdu, nýbrž s jedinou touhou v srdci, totiž překaziti úmysly škodlivého člověka tak, aby nepoškodily obec. Jestliže potlačuješ mstivost ducha, nic se neproviňuješ proti onomu přikázání, kterým je křesťanům zapovídána pomsta. Avšak, [namítne se], je nejenom zakázáno toužiti po pomstě, nýbrž je jim i nařízeno, aby očekávali ruku toho

Pána, který slibuje, že bude při utlačovaných a trápených jako mstitel (Řím. 12,19). Onu pomstu Páně však předbíhají ti, kteří žádají, aby vrchnost šla, buď jim, nebo jiným na pomoc. To ovšem naprosto ne, protože je třeba uvážiti, že trestající zákrok vrchnosti není lidským, nýbrž Božím zákrokem, kterého nám, jak říká Pavel (Řím. 13,4), skrze lidskou službu dopřává Bůh. O nic více také nejsme ve sporu se slovy Kristovými, jimiž zapovídá odporovati zlému a nařizuje nastavit pravou lici tomu, který nás uhodil v levou, a přepustiti tomu pláště, kdo by žádal sukni (Mat ,39-40). Chce tam zajisté, aby srdce jeho učedníků si tak ošklivila žádost po odplatě, aby raději snesli dvojnásobnou křivdu, než aby měli v úmyslu ji oplatit. Ale od takovéto trpělivosti je neodvádíme ani my. Neboť křesťané musí být opravdu takoví lidé, kteří se zrodili, aby snášeli pohanění a křivdy, a aby byli vystaveni nepravosti, podvodům i posměchu lidí nejhorších; a nejenom to, nýbrž je třeba, aby strpěli všechny jejich zlé činy, to jest, byli celým srdcem založeni tak, aby se přichystali, sotva podstoupili jedno trápení, na druhé, a neslibovali si po celý život nic, nežli že ponесou ustavičně kříž. Přitom mají i těm, kteří jim křivdí, dobře činiti a těm, kteří jim zlořečí, dobré vyprošovati,⁵⁷⁾ a což jest jediným jejich vítězstvím, mají se snažiti přemoci dobrým zlé (Řím. 2,21). Takto smýšlejíce, nebudou žádati oko za oko, zub za zub, jak své učedníky učili farizeové žádati pomstu, nýbrž, jak je vzdělával Kristus, aby snášeli i mrzačení svého těla i zlomyslné uchvacování svého majetku tak, že ony křivdy, sotva na nich byly spáchány, odpustí a dobrovolně prominou.⁵⁸⁾ Avšak tato vyrovnanost a umírněnost jim nebude bránit, aby při upřímné lásce ke svým nepřítelům nepoužili pomoci vrchnosti k zachování svého jmění, anebo aby z touhy po veřejném blahu nepohnali k trestu škodlivého provinilce, o němž vědí, že jej lze napravit jen smrtí. Co se však obyčejně namítá, totiž že Pavel odsoudil všechny pře vůbec (1. Kor. 6,1 a 5-8), i to je falešné. Z jeho slov lze snadno vyrozuměti, že v korintském sboru bylo rozšířeno nemírné sudičství do té míry, že vydávali evangelium Kristovo a celé své náboženství na pospas útržkům a rouhání bezbožníků. To především při nich kárá Pavel, že nemírností svých hádek vydávají evangelium na posměch nevěřícím; potom kárá i to, že se v takové míře bratří s bratřími mezi sebou sváří. Tak daleko totiž byli vzdáleni požadavku snášet bezpráví, že jedni lačně dychtili po statcích druhých, nadto se dráždili a poškozovali. Napadá tedy ono sudičské šílenství a ne prostě jakékoli spory. Avšak prohlašuje, že se provinili vůbec tím, že raději nestrpěli ztrátu na svém jmění, naopak, aby si je uchovali, že se pouštěli až do soudních sporů. Tak zajisté musí křesťané jednati, aby vždycky raději ustoupili od svého práva, než šli před soud, odkud sotva lze vyjít bez pobouření mysli a nenávisti proti bratrovi. Avšak bude-li se někomu zdát, že může bez újmy lásky obhájit svou věc, jejíž ztráta by pro něho byla těžkou újmou, jestliže tak činí, nijak se neproviňuje proti tomuto výroku Pavlova. Konečně, jak jsme tvrdili hned ze začátku, nejlepší radu dá každému láska; a všechny spory, jež jsou podnikány bez ní a v nichž se zachází za její meze, jsou nespravedlivé a bezbožné, o tom naprosto nemůže být sporu.

První povinností poddaných vůči jejich vrchnostem jest, aby o jejich úkolu smýšleli co nejuctivěji a uznávali v něm jakoby od Boha přenesenou pravomoc, a aby je proto měli ve vážnosti a ctili jako služebníky a vyslance Boží. Najdou se totiž lidé, kteří prokazují značnou poslušnost svým vrchnostem, a kteří by sice nechtěli, aby nebylo vrchností, kterých je nutno poslouchati, poněvadž vědí, že to tak je na prospěch veřejnému dobru; přece však o vrchnostech samých nesmýšlejí jinak, nežli že je to

jakési nutné zlo.⁵⁹⁾ Avšak něčeho víc od nás žádá Petr (1. Pt. 2,17), když nařizuje krále míti v uctivosti a Šalomoun také (Př. 24,21), když nařizuje jak Boha, tak i krále se báti. Petr totiž pod slovem „míti v uctivosti“ zahrnuje upřímnou a čistou vážnost, Šalomoun spojením krále s Bohem ukazuje, že král jest pln jakési posvátné úcty a důstojnosti. Máme také onen skvělý výrok u Pavla, abychom byli poddáni netoliko pro hněv, ale i pro svědomí⁶⁰⁾ Tím rozumí, že poddané má přivést k tomu, aby byli udrženi v poddanství vladařů a knížat, nejenom strach z nich (jako se vzdávají ozbrojenému nepříteli ti, kteří vidí, že se ihned dostaví pomsta, budou-li klást odpor), nýbrž i to, že projevují poslušnost samému Bohu, když je poslouchají, protože jejich moc pochází od Boha. Z toho vyplývá také druhá povinnost, aby se srdci pozornými vůči nim projevovali jim svou poslušnost, ať už tím, že budou poslouchat jejich nařízení, nebo platit daně, nebo brát na sebe veřejné povinnosti a břemena, která jsou v souvislosti s veřejnou obranou, anebo budou muset vykonat nějaké jiné příkazy. Každá duše, říká Pavel,⁶¹⁾ buď poddána vyšším mocnostem; neboť kdo se protiví mocnosti, protiví se Božímu zřízení. Napomínej jich, píše rovněž Titovi (3,1), ať jsou knížatům a mocnostem poddáni, ať jsou vrchností poslušni a ať jsou ke každému skutku dobrému hotovi; a Petr v 1. Pt. 2,13-14: Poddáni buďte, říká, všelikému lidskému zřízení pro Pána; buďte králi, jako nejvyššímu, buďte vladařům, jako od něho poslaným ku pomstě zle činících a k chvále dobře činících. Dále aby dosvědčovali, že tím podrobenost jen nepředstírají, nýbrž že jsou poddáni upřímně a ze srdce, přidává Pavel (1.Tim. 2,1-2), aby blaho a prospěch těch, pod nimiž žijí, odporučeli Bohu. Napomínám, říká, aby byly činěny pokorné modlitby, prosby, žádosti a díkůčinění za všechny lidi, za krále i za všechny v moci postavené, abychom vedli tichý a pokojný život ve vši pobožnosti a šlechetnosti. A nikdo ať se zde neklame. Poněvadž se totiž nikdo nemůže protivit vrchnosti, aby se zároveň neprotivil Bohu, byť i se zdálo, že může beztrestně pohrdati bezbrannou vrchností, přece však je ozbrojen Bůh, který mocně ztrestá toho, kdo jím pohrdá.

Kromě toho rozumím pod touto poslušností umírněnost, kterou si musí ve veřejném životě uložití prostí občané, aby se o své újmě nepouštěli do veřejných záležitostí, ani nerozvážně nezasahovali do práv vrchností a vůbec, aby nic veřejně nepodnikali. Bude-li záležet na tom, aby bylo opraveno něco ve státním zřízení, nemají se sami bouřit a nemají vztahovat k dílu svých rukou, které mají být v tomto směru u všech svázané. Ať to přenechají úvaze vrchnosti, která jediná má zde ruku volnou. Chápu to však tak, aby se neodvažovali ničeho proti rozkazu. Neboť jakmile byl vydán rozkaz představeného, již také oni sami byli vybaveni veřejnou autoritou. Neboť jako bývají rádcové knížete nazýváni jeho ušima a očima,⁶²⁾ tak nikoli nevhodně může někdo nazývat rukama knížete ty, kterým svým příkazem poručil, aby obstarávali jeho záležitosti.

Poněvadž však až doposud jsme popisovali vrchnost, která je skutečně tím, čím je nazývána, totiž oním otcem vlasti, a jak to básník říká,⁶³⁾ pastýřem lidu, strážcem míru, ochráncem spravedlnosti a mstitelem nevinnosti, právem musí být každý pokládán za blázna, komu by taková vláda nevyhovovala. Avšak téměř ve všech dobách se setkáváme s tím, že jedni z knížat, aniž by si připustili něco z toho všeho, oč by se měli s největší horlivostí starat, nedávají se ničím znepokojiti a lehkomyšlně se oddávají radovánkám; jiní, zaujati svým prospěchem, kupčí kramářsky se všemi právy, výsadami, soudy a úředními listinami; jiní vysávají z chudiny peníze, aby je

potom v divokých hodokvasech rozmrhali; jiní vylupují domy, znásilňují panny a počestné ženy, vraždí nevinné, a tak provádějí samá lotrovství; i nelze mnohé přesvědčiti, že by takoví měli být uznáváni za knížata, a že by jejich rozkazu mělo být podle práva uposlechnuto. Vždyť v tak veliké nešlechtnosti a mezi tolika zločiny, které se nesrovnávají nejen s úkolem vrchnosti, nýbrž ani s prostou lidskou povinností, nevidí odraz Božího obrazu, který by měl vyzařovat z vrchnosti; a nepozorují ani stopy po tom služebníku Božím, který byl dán ke chvále dobrým a k pomstě zlým; proto jej ani neuznávají za toho představeného, jehož důstojnost a autoritu nám Písmo doporučilo. A opravdu téměř vždy byl všem lidem vrozen ten cit, že ne menší měrou pronásledují tyrany nenávisť a prokletím, jako řádným králům prokazují lásku a úctu. Avšak podíváme-li se do slova Božího, povede nás dále: že jsme poddáni moci nejen těch knížat, kteří konají svůj úřad řádně a jak náleží věrně, nýbrž všech, ať se jakkoli zmocnili vlády, byť i nekonali ani dost málo, co je povinností knížat. Neboť ačkoli Pán dosvědčuje, že nejvyšším darem jeho dobrotivosti je vrchnost, jež má chrániti blaho lidí, a ač samým vrchnostem předpisuje jejich meze, přece zároveň prohlašuje, že ať už jsou jakékoli, mají moc jedině od něho. A to ty, které vládnou pro veřejné dobro, že jsou pravé příklady a vzory jeho dobrotivosti, které však panují nespravedlivě a bezuzdně, ty že vyvolal, aby byla potrestána nepravost lidu; všechny že byly rovným dílem nadány oním svatým majestátem, kterým vyzbrojil zákonnou pravomoc. Nepůjdu dále, dokud neuvedu pro tuto věc několik bezpečných svědectví (Job 34, 30; Ozeáš 13,11; Iz. 10,5). Avšak nestojí nás žádnou námahu, chceme-li potvrditi, že bezbožný král je Boží prchlivostí na zemi, poněvadž se domnívám, že nebude nikoho, kdo by tomu odporoval, a že ani tak nebude o králi řečeno více, nežli o loupežníku, který by uchvátil tvé jmění, nebo o cizoložníku, který by poskrnil tvé lože, anebo o vrahu, který by si tě vyhlédl k zavraždění, poněvadž Písmo počítá všechny pohromy toho druhu mezi zlořečenství Boží (5. Moj. 28,28 a 29). Avšak spíše se zabývejme prokazováním toho, co lidský rozum tak snadno nechápe, že v nejhorším člověku a naprosto nehodném jakékoliv úcty, jestliže jen v jeho rukou leží veřejná pravomoc, sídlí ona slavná a božská svrchovanost, kterou Hospodin svým slovem přenesl na služebníky své spravedlnosti a svého soudu, a že má býti chován od poddaných v téže vážnosti (pokud jde o veřejnou poslušnost), v jaké by chovali nejlepšího krále, kdyby jim byl dán. Především bych chtěl, aby si čtenáři všimli a bedlivě pozorovali onu prozřetelnost Boží, která je nám nikoli bez příčiny tolikrát v Písmech připomínána a ono jedinečné působení, jímž rozděluje království a ustanovuje krále, které se jemu ráčí. U Daniele (Dan. 2,21): Hospodin proměňuje časy i chvíle, sesazuje krále i ustanovuje; též (Dan. 4,14): Aby poznali lidé, že Nejvyšší panuje nad královstvím lidským, a že je dává, komu chce. Ačkoli Písmo napořád oplývá takovými místy, přece v onom proroctví je jich obzvláště plno. Už o Nabuchodonozorovi, který dobyl Jeruzaléma, je dostatečně známo, jaký to byl král, totiž mocný dobyvatel a pustošitel cizích statků. Hospodin však ujišťuje u Ezechiele (Ez. 29,19), že mu dal zemi egyptskou za práci, kterou mu posloužil při pustošení Egypta. A tomu říkal Daniel (Dan. 2,37-38): Ty králi, jsi král králů; nebo Bůh nebeský dal tobě království mocné a silné a slavné; tobě, pravím, dal i všeliké místo, na němž přebývají synové lidští, zvěř polní i ptactvo nebeské, dal v ruku tvou a pánem tě ustavil nade všemi těmi věcmi. A zase jeho synu Balsazarovi (Dan. 5,18 n): Bůh nejvyšší královstvím a důstojností i okrasou a slávou obdařil tvého

otce Nabuchodonozora; a pro důstojnost, kterou ho obdařil, všichni lidé, národové a jazykové třásli a báli se před ním. Když slyšíme, že byl král dosazen od Boha, opakujme si zároveň v duchu ona nebeská nařízení o úctě a bázni vůči králi a nebudeme mít pochybnosti ani při nejničernějším tyranovi o tom, že má to místo, kterým ho Hospodin vyznamenal. Když Samuel národu Izraelskému oznamoval, co všechno vytrpí od svých králů (1. Sam. 8,11-17), pravil: Tento bude obyčej krále, který bude kralovati nad vámi: Bráti bude syny vaše a dá je k svým vozům a vzdělá si z nich jezdce, aby běhali před vozem jeho, a aby mu orali jeho role a žali jeho obilí a dělali válečné nástroje; dcery vaše bude bráti, aby dělaly masti, a byly kuchařky a pekařky. Nadto pole vaše a vinice vaše, i olivovníky vaše nejvýbornější pobere a rozdá svým služebníkům. Také z toho, což vsejete a z vinic vašich bude bráti desátky a dá komorníkům a služebníkům svým. Též vaše služebníky a vaše služky, i vaše osly vezme, aby jimi dělal své dílo; z vašich stád bude bráti desátky a vy mu budete za služebníky. Jistě to neměli dělat králové právem, protože je zákon velmi dobře vzdělával ve vši zdrženlivosti (5. Moj. 17,16 n), ale vzhledem k lidu bylo to nazváno právem, jehož měli poslouchat a jemuž neměli odporovat. Jako kdyby byl řekl Samuel: Té míry dostoupí choutky královské zvůle, které vy nebudete moci zabrániti, takže vám nezbude nic jiného než přijímati rozkazy a poslouchati na slovo. Především však je význačné a pamětihodné ono místo u Jeremiáše (27,5 n), které je sice trochu obšírnější, přece však nebude vadit je uvést, poněvadž velmi jasně vymezuje celou tuto otázku: Já jsem učinil zemi i lidi, praví Hospodin, i hovada, kterákoli jsou na povrchu země, mocí svou velikou a ramenem svým vztaženým. Proto dávám ji, komu se dobře líbí v mých očích. A tak nyní já dal jsem všecky země tyto v ruku Nabuchodonozora, služebníka svého. I budou mu sloužiti všichni národové a velcí králové, dokud nepřijde čas jeho země. Stane se pak, že národ a království, které by mu nesloužily a nepoddaly by své šíje pod jeho krále Babylonského, mečem, hladem i morem navštívím národ ten; proto služte králi Babylonskému a buďte živi. Vidíme, jak velikou poslušností měl býti z vůle Hospodinovy ctěn onen ohavný a ukrutný tyran, a to z žádného jiného důvodu, nežli proto, že vládl královstvím. To však znamenalo totéž, že byl z Božího rozhodnutí dosazen na královský trůn a vyzdvižen v královský majestát, jehož zneuctění by bylo hříchem. Jestliže toto máme ustavičně na mysli a před očima, že i ti nejhorší králové jsou ustanovováni tímž rozhodnutím, kterým je králům udělována autorita, nikdy nás nenapadnou ony buřičské myšlenky, jako že s králem má být jednáno, jak si zaslouží, a že není správné, abychom byli věrnými poddanými tomu, kdo zase vůči nám není dobrým králem. U téhož proroka je i druhé nařízení Hospodinovo (Jer. 29,7), kterým svému lidu přikazuje, aby hledali pokoje Babylónu, do kterého je uvedl jako zajatce, a aby se za něj modlivali k němu, poněvadž v pokoji jeho budou mít pokoj svůj. Hle, Izraelští, zbavení všech statků, vytržení ze svých domovů, odvláčení do vyhnanství, uvržení do bídného otroctví – a jim je přikazováno, aby se modlili za šťastný prospěch vítězův; a to ne tak, jako je nám jinak přikazováno, abychom se modlili za ty, kteří nás pronásledují, nýbrž aby byla jeho království uchováno pevné a pokojné, aby pod ním sami také mohli šťastně a prospěšně žít. Tak i David, když již byl Božím řízením ustanoven za krále a pomazán jeho svatým olejem, a byl proti právu bez jakékoli své viny napaden od Saula, přece pokládal hlavu svého úkladníka za svatosvatou, protože ji Hospodin posvětil královskou poctou. Uchovej mne Hospodin, řekl, abych měl před Hospodinem toto

učiniti svému pánu, pomazanému Hospodinovu, abych měl vztáhnouti svou ruku na svého Pána, poněvadž jest pomazaný Hospodinův (1. Sam. 24,7). Též (1. Sam. 24,11): Ušetřila tě má duše a řekl jsem: Nevztáhnou své ruky na svého pána, poněvadž jest pomazaný Hospodinův. Též (1. Sam. 26, 9-11): Kdo vztáhne ruku svou na pomazaného Hospodina a bude bez viny? Živ jest Hospodin, neraní-li jej Hospodin, anebo přijde jeho den, aby umřel, anebo na vojnu vytáhne, mně nedej Hospodin, abych měl vztáhnouti svou ruku na pomazaného Hospodina.

Tento cit bázlivé, a až zbožné uctivosti jsme až do krajnosti povinni prokazovat všem svým představeným, ať už jsou konečně jacíkoliv. Opakuji to častěji proto, abychom se učili ne zkoumati ty lidi, nýbrž dosti míti na tom, že podle vůle Boží představují tu osobu, které on sám vtiskl a vyryl nezníčitelnou velebnost. Avšak řekneš, představení jsou navzájem svým poddaným povinni plniti své povinnosti. To jsem již doznal. Avšak jestliže z toho usuzuješ, že poslušnost má být prokazována jenom spravedlivým vládám, jsou tvé vývody bláhové. Neboť i muži jsou zavázáni svým manželkám a rodiče dětem vzájemnými službami. Ať nekonají svých povinností rodiče i manželé. Rodiče, kterým bylo zapovězeno, aby nepopouzeli svých dětí k hněvu (Ef. 6,4), ať se ukážou vůči dětem tak tvrdými a nepřístupnými, že je budou svou svévolí trápiti až k nesnesení; a manželé ať se chovají co nejurážlivěji ke svým manželkám, o nichž jim bylo přikázáno (Ef. 5,25; 1. Pt. 3,7), aby je milovali, a aby je šetřili jako křehké nádoby. Budou proto děti méně povinné poslouchat rodičů a ženy svých mužů? Ne, budou poddány i nešlechtným a svých povinností nedbalým. Ano, jelikož se mají všichni raději chovati tak, že nebudou se dívat za sebe, to jest, že jedni nebudou zkoumat povinnosti druhých, nýbrž že si jednotlivci budou hledět jedině toho, co jest jim uloženo, musí tato zásada platit obzvláště mezi těmi, kteří jsou postaveni pod moc jiných. Trýzní-li proto nás krutě surové kníže, olupuje-li nás chamtivě kníže hrabivé nebo rozmařilé, zanedbává-li nás nedbalé, sužuje-li nás konečně bezbožné a rouhavé pro naši zbožnost, nechat nám především vytane vzpomínka na naše provinění, která jsou trestána, takovým bičem nepochybně od Hospodina poslaným (Dan. 9,7); potom ať nám vyvstane ku pomoci i ta myšlenka, že není naším úkolem, abychom léčili taková zla; toliko to že nám zbývá, abychom prosili o pomoc Hospodina, v jehož ruce jsou srdce králů i sklony království (Př. 21,1). On je ten Bůh, který bude stát ve shromáždění bohů a uprostřed bohů bude činiti soud, před jeho obličejem padnou a budou setřeni všichni králové a soudcové zemští, kteří nebudou líbat jeho pomazaného; kteří spisovali práva nepravá, aby utlačovali nuzné u soudů a násilí činili právu chudých, aby vdovy byly jejich kořistí, a sirotky aby loupili (Žalm 82,1; 2,14 a 12; Iz. 10,1-2). A zde se prokáže jeho obdivuhodná dobrota i moc i prozřetelnost, neboť brzy ze svých služebníků vzbuzuje zjevné mstitele a vyzbrojuje je svým příkazem, aby ztrestali zločinné panování, a aby vysvobodili lid utlačovaný nespravedlivým způsobem z jeho bídné pohromy, brzy k tomu určuje zběsilost lidí jinak smýšlejících a o jiné usilujících. Tak vysvobodil národ Izraelský z tyranství faraonova skrze Mojžíše (2. Moj. 3,7-10), z násilí Chusana, krále syrského, skrze Otoniele (Soud. 3,9 n) a z jiných otroctví skrze jiné krále nebo soudce. Tak zdeptal a zničil svévoli Egyptských skrze Asyrské, tak pýchu Tyru skrze Egyptské, zuřivost Babylónu skrze Médské a Perské a nevděčnost králů judských a izraelských skrze Babylonské; i když ne všechno tímž způsobem. Neboť oni první byli k vykonání takových velkých činů vybráni řádným Božím

povoláním a napadající krále, naprosto se nedotkli toho majestátu, který byl propůjčen králům Božím zřízením, nýbrž přemáhali menší moc větší mocí právě tak, jako je králům dovoleno, aby trestali své místodržící. Ti druzí pak, ačkoli byli ustanoveni Boží rukou k účelu, jenž se jemu zalíbil a vykonávali jeho dílo, aniž o tom věděli, přece neuvažovali o ničem jiném nežli o zločinu. Ale ať už jsou samy lidské skutky posuzovány jakkoli, přece v nich Hospodin spravedlivě vykonal své dílo, když rozdrtil krvežíznivou moc králů a vyvrátil nesnesitelná panství. Nechať to slyší knížata a děsí se! Nám však je při tom svrchovaně potřebí dávatí pozor na to, abychom nepohrdali, ani násilí nečinili oné autoritě vrchností, plné úctyhodného majestátu, kterou Bůh posvětil nejzávažnějšími výroky, byť se i nacházela v rukou lidí zcela nehodných, kteří ji svou nepravostí špiní, kolik jen mohou. Ale i když se v odstranění bezuzdného panování projevuje pomsta Boží, nedomnívejme se proto hned, že byla svěřena nám, jimž nebylo dáno žádné jiné přikázání, než abychom poslouchali a trpěli. Mluvím stále o prostých občanech. Neboť jsou-li dnes některé lidové úřady, ustanovené k mírnění libovůle královské, jako byli kdysi po bok králům lakedaimonským stavění eforové, nebo římským konsulům tribunové lidu, nebo athénské radě démarchové, pak jak se dnes věci mají, působí snad také v téže pravomoci v jednotlivých královstvích tři stavy, když se sejdou jako ústavodárné shromáždění. Naprosto jim nebráním, aby se postavily, jak je jejich povinností, proti bezohledné vůli králů, ale naopak, kdyby bezmocně přimhuřovaly oko nad zuřením králů, utiskujících nebohý lid, tvrdil bych, že jejich mlčení není prosto zločinné věrolomnosti, s kterou proradně zrazují svobodu národa, o níž vědí, že byly Božím zřízením ustanoveny jejími strážci.

Vpravdě však při té poslušnosti, o níž jsme řekli, že musí být projevována rozkazům představených, musí být vždy vyslovena ta výminka, ba především jest třeba dbáti, aby nás neodváděla od poslušnosti toho, jehož vůli se mají podrobovati přání všech králů, jehož rozhodnutím mají ustupovati jejich rozkazy, a jehož majestátu se má poddávati veškerá moc. A ovšem jak zpozdilé by bylo, abys učinil zadost lidem a při tom se dopustil urážky toho, pro něhož právě lidi posloucháš? Hospodin tedy jest král králů, a jakmile on otevřel svá svatá ústa, on jediný přede všemi a zároveň nade všechny musí být poslouchán. Potom jsme poddáni těm lidem, kteří stojí nad námi, avšak nejinak než v něm. Jestliže by přikazovali něco proti němu, budiž to jako nic. A nedejme se zde zdržovat celou onou důstojností, kterou jsou vrchnosti vybaveny; té se neděje žádná křivda, když je podřízena oné jedinečné a skutečně svrchované moci Boží. Víím, jak veliké a jak bezprostřední nebezpečí hrozí této odhodlanosti, poněvadž králové nesou nejtíže, je-li jimi pohrdáno a jejich rozhněvání je posel smrti, jak říká Šalomoun (Př. 16,14). Avšak poněvadž nám nebeský hlasatel Petr (Sk. 4,19) zvěstoval tento příkaz: Více sluší poslouchati Boha než lidí, utěšujme se touto myšlenkou, že takovou poslušnost, jakou žádá Hospodin, prokazujeme tehdy, když raději vytrpíme všecko, než abychom se uchýlili od své víry. A aby naše srdce nekolísala, přidává nám Pavel ještě jinou vzpruhu (1. Kor. 7,23), že jsme byli Kristem vykoupeni tak draze, kolik ho stálo naše vykoupení, abychom se otrocky nevydávali na pospas zlým žádostem lidí, tím méně jejich bezbožnosti.

3) Tak Servet.

4) De Castro, Cochlaeus a j.

5) 5. Mojž.6,5.

- 6) Řím. 6,13.
- 7) Řím.14,22 n.
- 8) Řím.15,1 n.
- 9) Mat. 15,12.
- 10) 1. Petr. 1,18
- 11) Gal. 5,1 a 4.
- *) řecký zákonodárce, zde ironie
- 13) Clichtoveus.
- 14) 2. Mojž.3,4 n.
- 15) 1. Jan. 2,18.
- 16) 1. Tim. 4,1; 1. Petr. 1,20.
- 17) Skut. 2,17; 2. Tim. 3,1; 2. Petr. 3,3.
- 18) Kol. 2,3.
- 19) Jer. 7.4.
- 20) Jan 10,14.
- 21) Jan 10,27.
- 22) Jan 10,4 n.
- 23) Jan 16,13.
- 24) Řím. 8,23.
- 25) Calvin chybně uvádí Efez. 4. kap.
- 26) Stoupenci Tatiana, církevního učitele ve 2. stol., který hlásal příkré odmítání manželství. Byl ostatními církevními učiteli odmítán.
- 27) 1. Tim. 4,4.
- 28) Cařihradský koncil svolán r.754 za Konstantina V. Kopronyma.
- 29) Druhý nicejský koncil svolán r. 787.
- 30) Synod nicejský 325 odsoudil Aria, který popíral plné a pravé božství Kristovo.
- 31) 1. Jan. 4,1.
- 32) Skut. 15,10.
- 33) Žd. 13,17.
- 34) 1. Kor. 7,23.
- 35) Kol. 2,23 (Žilka).
- 36) Mat. 16,12.
- 37) 4. Mojž. 21,8.
- 38) Jde o novokřtěnce v Münsteru.
- 39) viz výše str. 258.
- 40) 2. Moj. 22,8; Žalm 82,1 a 6.
- 41) Iz. 3,14.
- 42) totiž novokřtěnci
- 43) monarchie
- 44) aristokracie
- 45) oligarchie (ochlokracie)
- 46) demokracie
- 47) anarchie
- 48) Cicero v listě Erutovi
- 49) Seneca v spise O laskavosti, jehož výklad Calvin napsal r. 1532.
- 50) Cicero ve spise O povinnostech.
- 51) Cicero ve spise O zákonech.
- 52) Cicero tamtéž.
- 53) Tak rozděluje Tomáš Akvinský.
- 54) Náзор novokřtěnců.
- 55) 1. Tim. 2,2.
- 56) Tit. 1,15.
- 57) Mat. 5,44.
- 58) Mat. 5,38 n.

- 59) Smýšlení novokřtěnců.
- 60) Řím. 13,5.
- 61) Řím. 13,1 n,.
- 62) Xenofon v Kyropaidei.
- 63) Homér v Illiadě, 2. zp.